

► **ALEGERI
EUROPARLAMENTARE**

Dan Mihalache
Adrian-Cosmin Canae
Enache Tușa
Claudia Gilia
Raluca Buturoiu

► **VARIA**

Ioana Valeria Alexe
Anca Simitopol
Florin Grecu
Dorina Bucur
Marius Hriscu

► **DOCUMENT**

Ilarion Țiu

► **ANTISEMITISM, RASISM,
XENOFOBIE**

Anca Tudorancea (Ciuciu)
Alexandru Climescu

► **RECENZIE**

Enache Tușa

**VOLUM XXII
NUMĂRUL 3 (179)
MAI-IUN. 2014**

Sfera Politicii

25 de ani de postcomunism
100 de ani de la Primul Război Mondial

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE
EDITATĂ DE FUNDAȚIA „ORIENT EXPRES”

APARIȚIE BIMESTRIALĂ

Acest număr apare cu sprijinul
Institutului Național pentru Studierea
Holocaustului din România „Elie Wiesel”

INSHR
EW

**Alegeri
europarlamentare**

Sfera Politicii este prima revistă de știință și teorie politică apărută în România, după căderea comunismului. Revista apare fără întrerupere din 1992.

Sfera Politicii a jucat și joacă un rol important în difuzarea principalelor teme de știință și teorie politică și în constituirea și dezvoltarea unei reflecții politologice viabile în peisajul științific și cultural din România.

Sfera Politicii pune la îndemâna cercetătorilor, a oamenilor politici și a publicului, analize, comentarii și studii de specialitate, realizate pe baza paradigmatelor teoretice și metodologice ale științei și teoriei politice actuale.

Sfera Politicii își face o misiune din contribuția la consolidarea și dezvoltarea societății democratice și de piață în România.

**Revista Sfera Politicii
a fost editată din anul 1992 de:**

Fundația
Societatea Civilă

INDEXĂRI INTERNAȚIONALE:

- Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
- DOAJ - Directory of Open Access Journals
- International Political Science Abstract / Association internationale de science politique (IPSA/AISP)

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

EBSCO
PUBLISHING

ProQuest

 SCIEDO
SCIENTIFIC JOURNAL & INFORMATION SYSTEM

Sfera Politicii respectă Ordinul nr. 4691 din 26 iulie 2011 al Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului privind aprobarea standardelor minime necesare și obligatorii pentru conferirea titlurilor didactice din învățământul superior, a gradelor profesionale de cercetare-dezvoltare.

EDITORIAL BOARD

Călin Anastasiu

Consilier Principal al Președintelui Societății Române de Radiodifuziune, București, România

Daniel Chirot

University of Washington, Seattle, Washington, USA

Dennis John Deletant

Professor, University College, London, United Kingdom

Alexandru Florian

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”

Anneli Ute Gabanyi

Cercetător asociat al Institutului German pentru Probleme Internaționale și de Securitate (Stiftung Wissenschaft und Politik), Berlin, Germania

Gail Kligman

Professor, University of California, Berkeley, USA

Steven Sampson

Professor, Lund University, Lund, Sweden

Gisèle Sapiro

Directrice de recherche au CNRS, Directrice du Centre européen de sociologie et de science politique (CESSP), Université Paris-Panthéon-Sorbonne/CNRS/EHESS

Michael Shafir

Profesor, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Lavinia Stan

Professor, Department of Political Science, St. Francis Xavier University, Canada

G. M. Tamas

Budapest, Hungary

Katherine Verdery

Professor, City University of New York Graduate Center, USA

REDACTOR ȘEF

Alexandru Radu

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE

Florin Grecu

REDACȚIE

Alexandru Climescu

Nicolae Drăgușin

Aurora Martin

Ioana Paverman

Camelia Runceanu

Cecilia Tohăneanu

TEHNOREDACTOR

Liviu Stoica

Sfera Politicii

VOLUMUL XXII, NUMĂRUL 3 (179), mai-iunie 2014

Alegeri europarlamentare

- Dan Mihalache
*Alegerile europarlamentare în România. Comunicare și marketing politic
în campania din 2014*3
- Adrian-Cosmin Canae
*România și alegerile europarlamentare:
între indiferență și speranțe – mai 2014*..... 13
- Enache Tușa
Europeanism și alegeri europarlamentare în spațiul public românesc23
- Claudia Gilia
Frontul Național francez – surpriza alegerilor europene din 2014?35
- Raluca Buturoiu
Every Comment Counts. The 2014 EP Elections in Romania on Facebook 46

Varia

- Ioana Valeria Alexe
Constituirea și dezvoltarea marketingului politic și electoral56
- Anca Simitopol
*Proiectul de Uniune Europeană al lui Claude-Henri de Saint-Simon.
Între imaginație utopică și realitate tehnocratică*..... 66
- Florin Grecu
Partidul Social Democrat Român versus monarhia autoritară.....76
- Dorina Bucur
Sindicatele din învățământ – grupuri de presiune în România? 1990-2004.....87
- Marius Hriscu
Organizații internaționale implicate în combaterea terorismului 94

Document

- Ilarion Țiu
Achitarea datoriei externe. Ultimul proiect grandios al lui Ceaușescu.....101

Antisemitism, rasism, xenofobie

- Anca Tudorancea (Ciuciu)
Ethics and Esthetics in Holocaust Images. Case study: the Iași Pogrom108
- Alexandru Climescu
Extremismul de dreapta online în România116

Recenzii

- Instituții politice românești și uzanțe publice* (Enache Tușa)..... 131
Aristide Cioabă, Constantin Nica (coordonatori) – *SISTEMUL POLITIC DIN ROMÂNIA – Actori,
Instituții, Provocări*

Index de autori 133

Summary 135

Alegerile europarlamentare în România

Comunicare și marketing politic în campania din 2014

■ DAN MIHALACHE

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

The main purpose of this article is to analyse the evolution of the Romanian political parties from the perspective of their performance in the three rounds of European elections that ever took place in Romania: 2007, 2009 and 2014. The European elections generated a rather little interest among Romanian voters, who didn't perceive there was much at stake in this kind of elections. While this could be evaluated as a downside in terms of representation, the results offer a rather accurate image of the actual political support of the parties and their capacity to mobilize voters at a particular moment in time. An extensive analysis of the data available from the elections can provide explanations and insights for further electoral evolutions.

Keywords

European Union; political parties; MEPs; political barometer

Introducere

În 2014 România s-a aflat la cea de-a treia rundă de alegeri europarlamentare din istoria sa. Cele din acest an, la fel ca și precedentul scrutin din 2009, au avut loc la termen, spre deosebire de alegerile din 2007 care s-au desfășurat în mod excepțional în timpul exercițiului unui mandat, după aderarea oficială a României la Uniunea Europeană.

După trei scrutine putem avea datele unei analize comparative asupra modului în care au performat principalii actori politici de pe scena românească în acest tip de alegeri, putem identifica în ce măsură există factori care particularizează România în ansamblul țărilor membre UE sau, dimpotrivă, dacă ne aflăm în fața acelorași fenomene politice și evoluții în cazul țării noastre ca și al altor state membre.

Ne propunem în acest articol, dincolo de o privire comparativă asupra rezultatelor din alegerile europene, să ne aplecăm cu precădere asupra alegerilor din 2014, asupra campaniei electorale din acest an și să tragem câteva concluzii care pot fi utile pentru înțelegerea comportamentului electoral la acest tip particular de scrutin. În același timp vom verifica dacă se aplică României teoria potrivit căreia alegerile europene sunt de tip „second order”, adică sunt percepute de public ca având o importanță secundară în raport cu alegerile naționale, ceea ce determină câteva tendințe

de comportament electoral: absenteismul ridicat, sancționarea partidelor aflate la guvernare, votul pentru formațiuni mici/ candidați marginali, atipici, dar și preponderența temelor naționale în dezbaterile publice.¹

Modelul explicativ al alegerilor europene ca alegeri „second order” cuprinde câteva caracteristici după cum urmează. Prima este aceea că alegerile pentru Parlamentul European determină o prezență mai redusă decât cele pentru Parlamentele naționale, tendință care s-a menținut chiar și după întărirea rolului Parlamentului European în arhitectura instituțională a UE. A doua caracteristică se referă la faptul că partidele aflate la guvernare pierd masiv procente, alegerile europene fiind caracterizate printr-un așa-numit „efect antiguvernamental”, care se resimte într-un grad din ce în ce mai mare cu cât momentul alegerilor europene este mai îndepărtat de cel al precedentelor alegeri naționale. O a treia caracteristică ține de faptul că în alegerile europene au mai multe șanse să se profileze și sunt încurajate partidele mici sau chiar partide noi în detrimentul celor mari. În fine, ca alegeri de importanță secundară, campania dedicată lor este dominată de teme de interes național, nu european și este marcată de o moblizare mai redusă nu doar la nivel de electorat, ci și din punctul de vedere al resurselor angrenate. Acestea sunt aspectele pe care le vom urmări și în cadrul acestui articol, în analiza alegerilor europarlamentare desfășurate în România.

De la bun început trebuie făcute câteva precizări care privesc pe de o parte importanța contextului în analiza acestui tip de alegeri, pe de altă parte regulile de natură instituțională, care au relevanța lor în echilibrul votului.

De fiecare dată alegerile europarlamentare au precedat alte momente electorale, jucând din acest punct de vedere rolul unui test preliminar pentru partidele politice. În 2007, alegerile europene au avut loc cu aproximativ șase luni înainte de campania pentru alegerile locale². În 2009 și 2014, europarlamentarele s-au desfășurat cu jumătate de an înaintea alegerilor prezidențiale, dând astfel partidelor elemente de analiză reală în baza cărora să-și construiască strategia pentru competiția ce avea să urmeze. Din acest punct de vedere alegerile europene din 2009 și 2014 au funcționat ca un tip de barometru într-un parcurs politic care culminează cu alegerile prezidențiale, ca un test național real.³ Mai mult, alegerile din 2007 și 2009 veneau la doar șase luni după alte momente în care alegătorii fuseseră chemați la urne – în primul caz referendumul pentru suspendarea președintelui, iar în cel de-al doilea alegerile parlamentare din toamna lui 2008. În cazul anului 2014, intervalul scurs de la anteriorul scrutin a fost ceva mai mare, respectiv un an și jumătate, însă au existat alte evenimente de parcurs care au influențat dinamica politică. Așadar, rezultatele obținute de partidele politice trebuie analizate în contextul politic și istoric particular în care au avut loc, acesta fiind decisiv pentru înțelegerea cauzelor performanței sau contraperformanței actorilor politici.

În ceea ce privește elementele de natură instituțională, respectiv regulile electorale după care au loc alegerile europarlamentare în România, sunt de făcut, de asemenea, câteva precizări. Spre deosebire de alegerile parlamentare, care se desfășoară în sistem uninominal, pe colegii electorale, alegerile europarlamentare sunt alegeri pe listă națională. Despre ponderea pe care o are votul politic în raport cu votul de persoană în cadrul alegerilor de tip uninominal se poate discuta

1 Pentru conceptele de first order și second order elections vezi Karlheinz Reif, Hermann Schmitt (1980), „Nine Second-Order National Elections. A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results”, *European Journal of Political Research*, 8 (1980): 3-44.

2 Pentru o descriere mai detaliată a contextului politic, procesului de stabilire a listelor electorale și campaniei electorale pentru alegerile europene din anul 2007 vezi Dan Mihalache, Iulia Huiu, *Trei ani la urne*, (București: Editura Nemira, 2012), 108-172.

3 Vezi și Bogdan Dima, „PSD resurrected o analiză a rezultatelor PSD obținute la alegerile pentru Parlamentul European din 2007 și 2009”, *Sfera Politicii*, 136 (2009): 26.

separat și nu face obiectul articolului de față. Dincolo de acest aspect însă, cadrul instituțional dat de alegerile pe listă și mai ales caracterul național al listei fac ca, mai ales în absența unor personalități de nivel național, votul să fie preponderent orientat în jurul unui partid politic. Această concluzie este confirmată de literatura de specialitate care a studiat desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European în statele membre UE de-a lungul timpului, literatură care vorbește despre relevanța redusă a componenței nominale a listei de candidați în definirea opțiunii de vot.

Din punct de vedere metodologic, vom utiliza datele statistice cu privire la alegerile europarlamentare, informațiile publice din media, dar și elemente care țin de observația participativă, autorul fiind participant direct la evenimentele și campaniile electorale din această perioadă.

Rezultatele partidelor politice din România în alegerile europene¹

Prezența în general redusă la alegerile europarlamentare confirmă interesul scăzut pe care acestea le prezintă pentru public. Miza alegerilor europene pare pentru opinia publică una îndepărtată, la fel ca și temele europene, care nu sunt percepute a avea un impact direct asupra vieții de zi cu zi și nici nu sunt de natură a crea emoție sau mobilizare. Așa se explică faptul că în termeni numerici prezența la urne în cazul alegerilor europene a fost de aproximativ jumătate din prezența în turul doi al alegerilor prezidențiale, diferența de participare fiind reflecția gradului de interes față de cele două. Astfel, în anul 2007 au fost valabil exprimate 5.122.226 de voturi, în 2009 4.840.033, cu un plus pentru anul 2014 până la 5.566.616 de voturi. Comparativ numărul voturilor valabil exprimate a depășit cifra de 10.000.000 la cel de-al doilea tur al ultimelor trei alegeri prezidențiale.

Patru formațiuni politice au fost reprezentate constant la alegerile europarlamentare și au trecut de fiecare data pragul electoral: PSD, PD/PDL, PNL și UDMR. Acestora li s-au adăugat alte formațiuni noi sau marginale care pot fi clasificate astfel:

- partide noi care s-au prezentat o singură dată până acum la acest tip de alegeri: Partidul Liberal Democrat – PLD în anul 2007 (rezultat în urma unei dizidențe din PNL și absorbit ulterior în PDL), Partidul Mișcarea Populară – PMP în 2014 (rezultat în urma unei dizidențe din PDL)
- partide parlamentare care nu au trecut pragul electoral – Partidul România Mare – PRM în 2007 și Partidul Poporului Dan Diaconescu – PPDD în 2014
- în 2009 au avut un caz aparte al unui partid care a trecut de la stadiul de partid parlamentar la cel de formațiune neparlamentară în alegerile naționale, în schimb a reușit să treacă pragul alegerilor europarlamentare – este vorba tot de PRM.

Acestor observații li se mai adaugă o particularitate în spațiul politic românesc. Alegerile europene sunt singurul tip de scrutin de nivel național desfășurat în România la care au avut succes candidați independenți. La fiecare dintre cele trei runde de alegeri a existat câte un candidat independent care a reușit să câștige mandatul de europarlamentar. Deși sunt cazuri deloc similare de candidați, cu profile distincte, cu bazine electorale diferite din care și-au obținut voturile și cu mesaje la fel de diferite, vorbim despre un fenomen în sine pe care l-a făcut posibil însăși natura alegerilor europene.

Faptul că la alegerile europarlamentare avem cazuri de partide marginale în plan național care trec pragul electoral sau reușesc performanțe neașteptate, precum și candidați independenți care obțin un număr suficient de voturi pentru a obține un mandat se înscrie într-o tendință mai largă, identificabilă la nivel european.

¹ Pentru rezultatele complete vezi Anexa.

Așa cum menționam anterior, caracterul de tip „second order” al alegerilor europene creează premisele pentru o altă distribuție a voturilor decât cea în cazul alegerilor pentru parlamentul național. În absența unei mize imediate, principiul „votului util” nu mai funcționează în aceeași măsură, ceea ce lasă loc altor opțiuni, în detrimentul partidelor mari.

O privire mai atentă asupra principalelor trei formațiuni politice care au concurat la alegerile europarlamentare relevă următorul tablou. PSD a candidat în două rânduri din postura de partid aflat la guvernare și a obținut de fiecare dată peste 30%, respectiv în 2009 și 2014. Cel mai slab rezultat la acest tip de alegeri – 23% a fost obținut de social-democrați în anul 2007, când nu participau în executiv, dar sprijineau de la nivelul parlamentului cabinetul minoritar PNL-UDMR, condus de Călin Popescu-Tăriceanu. În 2009, PSD se afla la guvernare într-o coaliție largă alături de PDL, dar nu era principala formațiune de guvernământ. În 2014, PSD a concurat la europarlamentare din postura de cel mai mare partid din România, într-o formulă de coaliție alături de PC și UNPR, deținând totodată funcția de prim-ministru.

În ceea ce privește PD, acesta a obținut rezultate de 28-29% în 2007 și 2009 și mai puțin de jumătate din acest scor cinci ani mai târziu, respectiv, 12% în 2014. În 2007, PD venea pe un trend pozitiv pe fondul ruperii Alianței PNL-PD și ieșirii sale de la guvernare, dar și al suportului politic de care beneficia din partea președintelui Traian Băsescu, recent ieșit întărit dintr-o tentativă nereușită de demitere. În 2009, PDL beneficia de perioada de grație acordată de electorat câștigătorului în alegeri, în condițiile în care la finele lui 2008 acest partid obținuse cel mai mare număr de mandate în parlamentul național și deținea conducerea guvernului. În schimb, în 2014 PDL avea să deconteze încă politic perioada 2009-2012 în care s-a aflat la putere și tocmai trecuse printr-un proces de sciziune care a condus la formarea Partidului Mișcarea Populară.

În fine, deși cifrele arată o performanță aproape liniară pentru PNL, doar cu un ușor ascendent – de la 13% la 15%, circumstanțele în care au fost obținute aceste rezultate și cauzele lor au fost foarte diferite de la scrutin la scrutin. În 2007, PNL se afla la guvernare ca partid principal, deținând postul de premier. Anul 2007 fusese însă marcat de mai multe evoluții și evenimente care au avut impact asupra PNL: destrămarea Alianței DA PNL-PD și schimbarea componenței guvernului, trecerea în opoziție a PD, fostul aliat al liberalilor, ruperea unei bucăți din PNL și formarea Partidului Liberal Democrat ai cărui artizani au fost doi ex- președinți ai PNL – Theodor Stolojan și Valeriu Stoica, procedura de suspendare a președintelui Traian Băsescu și invalidarea referendumului de demitere, conflictul public între premierul Călin Popescu-Tăriceanu, președinte al PNL la acea dată și Președintele României Traian Băsescu. Rezultatul obținut de PNL trebuie înțeles pe acest fond complex. În 2009, PNL venea după pierderea puterii și rămânerea în afara executivului și se afla în plin proces de reorganizare și reșezare internă după o schimbare de leadership. În fine în 2014, aspect asupra căruia vom reveni, alegerile europarlamentare au avut loc la scurt timp după decizia PNL de a ieși de la guvernare, pe fondul destrămării Uniunii Social Liberale, alianță ce reunise PSD, PNL și PC și care se bucurase în 2012 de un masiv suport electoral și câștigase aproape 70% din mandatele parlamentare.

Dacă ne raportăm la ipoteza potrivit căreia partidele de guvernământ sunt sancționate la alegerile europarlamentare și la aceea potrivit căreia cu cât mai mare este un partid cu atât pierde mai multe voturi – ipoteză din cadrul teoriei care privește alegerile europene ca pe unele secundare – atunci observăm că în cazul României ea trebuie semnificativ nuanțată. Rezultatele sunt mai degrabă explicabile într-un context politic complex și sunt determinate de multe variabile. Caracterul de principal partid de guvernământ nu este cel care atrage după sine dimensiunea de „sanctiune” a votului la alegerile europene. Cu alte cuvinte alegătorii nu sancționează neapărat partidul de guvernământ. În funcție de context pierde voturi în

alegerile europarlamentare diferiți actori politici, pe care electoratul îi „sanctionează” dintr-o serie întreagă de motive care nu țin preponderent de performanța la guvernare sau de apartenența la guvernare.

Campania pentru alegerile europarlamentare din 2014

Așa cum am anticipat în analiza de mai sus asupra rezultatelor, campania pentru alegerile europarlamentare din 2014 s-a desfășurat într-un context marcat de ruperea Uniunii Social Liberale și de ieșirea Partidului Național Liberal de la guvernare, produsă în februarie 2014. Timpul consumat între acest moment și scrutinul din 25 mai 2014 s-a dovedit a fi fost prea scurt pentru ca reacțiile din spațiul public legate de USL să se consume, pentru ca noul *status quo* să fie acceptat de opinia publică și pentru ca PNL să se reazeze în spațiul public și să fie perceput ca principala forță de opoziție. Din acest punct de vedere PNL a fost afectat de reculul specific pe care îl înregistrează de regulă partidele politice atunci când pierd puterea și, în același timp, a decontat electoral sfârșitul unui proiect public de care s-au legat foarte multe așteptări și speranțe.

În campania pentru alegerile europene din 2014 principalele partide s-au întors la brandurile lor tradiționale. În comparație cu scrutinul parlamentar din 2012 când PSD și PNL au candidat sub sigla USL, iar PDL s-a prezentat la urne sub formula ARD – Alianța România Dreaptă, însoțită și de o schimbare de imagine și simbolică, în 2014 partidele au intrat în competiție cu imaginile, simbolurile și culorile lor consacrate. Trebuie precizat totuși faptul că PSD a apelat la brand-ul USL, asociat cu succesul electoral din anul 2012 și a participat la aceste alegeri într-o formulă de alianță împreună cu PC și UNPR.

Din punctul de vedere al strategiei de comunicare și marketing politic, PSD a mers pe trei direcții: ideea continuării USL (în paralel cu un discurs anti-Bănescu), promovarea imaginii lui Victor Ponta – premier și președinte al PSD, aflat la o cotă de popularitate ridicată și, în fine, tema mândriei naționale. După cum se poate observa, aceste direcții au două caracteristici: sunt legate mai degrabă de procesul politic decât de chestiuni concrete și sunt subiecte de interes național, nu teme europene. Strategic vorbind, PSD a încercat și în bună parte a reușit să ducă dezbateră spre tema refacerii Uniunii Social Liberale și să inducă ideea că aceste alegeri sunt despre continuarea USL și despre sancționarea PNL și a conducerii sale de atunci, respectiv a lui Crin Antonescu, pentru gestul de a fi ieșit de la guvernare și de a fi pus capăt acestui proiect. De la bun început formarea USL și miza politică a acestei alianțe a fost legată de adversitatea în raport cu președintele Traian Bănescu și de opoziția împotriva a ceea ce a fost catalogat drept „regimul Bănescu”. În acest condiții una dintre tacticile folosite de PSD și președintele său Victor Ponta în campania de la alegerile europene a fost întreținerea în spațiul mediatic a percepției unui conflict cu președintele Traian Bănescu și continuarea unui discurs de tip „anti-Bănescu”, în paralel cu alimentarea speculațiilor potrivit cărora ruperea USL ar fi avut în spate o reapropiere a liberalilor de Traian Bănescu. Din punctul de vedere al strategiei de marketing politic aceste mesaje, propagate printr-un aparat media influent și de mari dimensiuni, au avut ecou în rândul publicului, fiind de natură a ridica semne de întrebare cu privire la ruperea USL și de a centra dezbateră în jurul acestui subiect.

În același timp, alegerile europene au părut a fi din perspectiva PSD o prefirare a alegerilor prezidențiale, principalul vector de imagine folosit în campanie fiind Victor Ponta, viitor candidat al PSD la cea mai înaltă funcție în stat. Nu în cele din urmă, exploatarea sentimentului de „mândrie națională” a fost o direcție de comunicare bine ținută către bazinul electoral al social-democraților.

În reflectarea acestor teme, PSD a utilizat trei sloganuri: „USL trăiește!” „România Puternică în Europa” și „Mândri că suntem Români!”, folosind pentru acesta din urmă în speță imagini-emblemă ale României (Delta Dunării, Arcul de Triumf) și culorile roșu, galben și albastru. Al doilea slogan intitulat „România puternică în Europa” era de fapt o reiterare a conceptului „România puternică”, utilizat de către Uniunea Social Liberală în campania din 2012 pentru alegerile parlamentare.¹

Partidul Social Democrat a câștigat alegerile europarlamentare cu cca 37%, scor care era însă semnificativ mai mic decât cel estimat în sondajele de opinie și cel sperat de conducerea partidului. Ținta social-democraților era în realitate de peste 40%, care ar fi însemnat o dominație absolută pe scena politică, în condițiile în care social-democrații nu reușiseră un asemenea rezultat nici în perioadele de ascensiune electorală maximă.

Al doilea partid ca mărime, PNL a avut de făcut față la două provocări: sfârșitul Uniunii Social Libere, concomitent cu nevoia de a se redefini și re poziționa în spațiul politic pe de o parte și „factorul Diaconu” pe de altă parte. Mircea Diaconu, fost ministru liberal al culturii și fost senator liberal, fusese declarat incompatibil de către justiție în urma unui proces cu Agenția Națională de Integritate. Interpretările asupra efectelor juridice și politice în acest caz au fost divergente. Potrivit uneia dintre interpretări, interdicția de a mai ocupa funcții publice era aplicabilă oricărui tip de funcție, numită sau aleasă la orice nivel. Într-o a doua accepție, declararea ca incompatibil nu ar trebui să afecteze dreptul de a candida și funcțiile obținute prin exercitarea acestuia. Pe acest fond, precum și într-un context în care tema justiției continua să fie una sensibilă, PNL a luat decizia de a nu îl include pe lista sa de candidați pe actorul Mircea Diaconu. Acesta a ales să candideze separat și, beneficiind de un sprijin mediatic consistent din partea unuia din trusturile de presă, și-a construit campania pe un mesaj anti-sistem. Profilul candidatului din afara jocurilor de partid, care se „bate” cu sistemul, a făcut ca Mircea Diaconu să devină principalul beneficiar al „votului de protest” la adresa sistemului și a partidelor politice. Spre deosebire de alte state europene în care am asistat la o intensificare a suportului pentru partide eurosceptice, cu accente radicale, votul de protest și exprimarea nemulțumirii în România a îmbrăcat această formă. Este greu de apreciat la acest moment dacă PNL ar fi obținut un rezultat superior prin păstrarea lui Mircea Diaconu pe listele sale. Ipoteza noastră este că nu sau nu într-o măsură semnificativă. Chiar dacă o parte dintre alegătorii acestuia au provenit din bazinul liberal, ceea ce a făcut diferența a fost tocmai postura de „independent” care i-a permis adoptarea unui mesaj anti-sistem și detașarea de partide. Rămas pe o listă de partid același candidat ar fi fost lipist tocmai de elementele de imagine și mesaj care l-au propulsat în opțiunile de vot. Mircea Diaconu a reușit să obțină 379.582 de voturi, ceea ce a reprezentat (6,81%) din totalul voturilor valid exprimate.²

Principalul concept de campanie al PNL a fost „eurocampionii”. Liberalii au revenit la sigla și culorile lor tradiționale – galben-albastru, lăsând astfel în urmă apartenența la USL. Liberalii au pornit de la ideea că au cei mai buni europarlamentari în funcție care aveau să candideze pentru un nou mandat și că în percepția publică aceștia sunt considerați a fi performanți în mai mare măsură decât reprezentanții altor partide. Conceptul „eurocampionii” avea la bază tocmai această premisă și încercarea de a-i prezenta pe liberali ca pe o echipă câștigătoare într-o competiție. Din acest punct de vedere, spre deosebire de PSD, prin elementele sale de imagine

¹ Pentru o analiză mai aplicată asupra afișelor și sloganurilor electorale vezi și <http://www.hotnews.ro/stiri-politic-17118209-cum-citesc-sociologii-afisele-sloganurile-electorale-euroscepticismul-romani-teme-anti-coruptie-prezidentialele-din-toamna.htm> (28.05.2014).

² Vezi și <https://ro.stiri.yahoo.com/fenomenul-mircea-diaconu-185141158.html>.

și de discurs PNL s-a aflat mai aproape de tematica europeană, ceea ce nu i-a adus însă procente suplimentare. PNL nu a reușit să își impună în campanie propria direcție de comunicare și propriile teme, fiind împins mai degrabă către o atitudine defensivă și reactivă în raport cu subiectul ruperii USL. În aceste condiții PNL a făcut două demersuri: a anunțat că va solicita desființarea oficială a USL în justiție, iar pe de altă parte a contestat la Birourile Electorale Județene prezența pe materialele electorale ale PSD a sloganului „USL trăiește”.¹ Deși a avut oficial câștig de cauză în acest din urmă demers, iar contestațiile PNL au fost în cele mai multe județe acceptate, PSD a reușit de fapt să-și atingă scopul din perspectiva strategiei de marketing politic, și anume să mențină în prim-planul atenției publice „tema USL”.²

O a doua direcție strategică în cazul PNL a reprezentat-o folosirea ca vectori de imagine în campanie a liderilor PNL Crin Antonescu și Klaus Iohannis. Acesta din urmă, la acea dată prim-vicepreședinte al PNL și primar al Sibiului, se bucura de o cotă de popularitate ridicată în rândul electoratului, factor ce s-a dorit a fi exploatat în favoarea PNL. Privind însă rezultatele, putem observa că la în cazul alegerilor europarlamentare din 2014 nu s-a produs un transfer între cota de popularitate a lui Klaus Iohannis și votul propriu-zis pentru PNL.

De-a lungul campaniei PNL a avut și alte inițiative, care însă nu au reușit să schimbe nici parcursul campaniei, nici agenda media sau agenda publică: a lansat programul candidaților pentru Parlamentul European intitulat „Prosperitate, Națiune, Libertate”, a lansat un nou program economic de factură liberală pentru a contracara percepția apropierii de PSD și a lipsei de identitate, intitulat „Economia liberală. Prin noi înșine” și a propus o campanie de schimbare a orei oficiale a României pentru a trece la ora Europei. Sloganele sub care s-a prezentat public PNL au fost „Susține eurocampionii” și în subsidiar „Puterea de a schimba”.

Dintr-un anumit punct de vedere PNL ca actor politic s-a aflat în mijlocul debaterilor din campania electorală, în sensul că s-a vorbit mult despre PNL, fără ca această stare de fapt să fie în avantajul liberalilor. În afara temei ruperii și refacerii Uniunii Social Liberale, a mai existat un factor care a centrat o parte semnificativă a discuțiilor în jurul parcursului PNL. La începutul campaniei electorale, președintele PNL Crin Antonescu a anunțat că va demisiona din funcție dacă partidul său nu atinge ținta de 20%, care fusese oficial asumată la nivel de partid. Am asistat astfel la crearea unei mize suplimentare pentru și în raport cu PNL, tema fiind imediat exploatată de adversarii politici. În aceste condiții întrebările fundamentale ale campaniei electorale pentru alegerile europene au fost dacă PNL va obține sau nu 20%, dacă Crin Antonescu va rămâne sau nu președintele partidului și dacă USL se va reface sau nu după alegeri.

Sanționat de două segmente electorale distincte – cei care îi reproșau rupearea recentă a USL pe de-o parte și cei care îi reproșau îndepărtarea de dreapta și apropierea anterioară de PSD pe de altă parte – PNL a obținut 15%, scor despre care putem aprecia, în acest context, că a reprezentat practic voturile electoratului său stabil. PNL a obținut un rezultat cu mult inferior gradului său de reprezentare în administrația publică locală (primari, președinți de Consilii Județene, aleși locali) și la nivel parlamentar, care se ridică la cca 25% și a pierdut în special în mediul urban.

¹ Scandal pe sloganul „USL trăiește”.PNL va contesta folosirea denumirii USL pe materialele alianței PSD-PC-UNPR, RTV.NET, 5.05.2014: http://www.romaniatv.net/gorghiu-pnl-va-contesta-folosirea-de-catre-psd-a-denumirii-usl-pe-materialele-de-campanie_142870.html#ixzz35OTLFgtv http://www.romaniatv.net/gorghiu-pnl-va-contesta-folosirea-de-catre-psd-a-denumirii-usl-pe-materialele-de-campanie_142870.html. (accesat 22.05.2014)

² Ramona Mănescu, „Mănescu : USL nu se mai reface! Sloganul „USL trăiește „este o campanie prin care PSD dorește să fure din voturile celor nehotărâți”, Replica. Ro, 5 mai 2014, <http://www.replicaonline.ro/manescu-usl-nu-se-mai-reface-sloganul-usl-traieste-este-o-campanie-prin-care-psd-doreste-sa-fure-din-voturile-celor-nehotarati-169850/>.

Cel de-al treilea actor politic ca mărime, Partidul Democrat Liberal, a abordat campania electorală pentru alegerile europarlamentare din anul 2014 din postura de partid de opoziție la USL, la guvernul Ponta, dar fiind încă purtătorul „moștenirii” unei istorii recente complicate și generatoare de adversitate publică. Percepția asupra PDL rămânea încă puternic marcată de experiența guvernărilor conduse de Emil Boc și de relația cu Traian Băsescu, în ciuda delimitării reciproce dintre acesta din urmă și PDL. De asemenea, PDL traversase relativ recent o sciziune, ca urmare a faptului că o grupare condusă de Elena Udrea și considerată apropiată de președintele Traian Băsescu a părăsit PDL după pierderea alegerilor interne. Această sciziune s-a concretizat în apariția Partidului Mișcarea Populară.

Campania PDL, reîntors la vechea sa identitate vizuală dominată de culoarea portocaliu, s-a axat în principal pe două direcții: critica la adresa PSD și în subsidiar a PNL¹ ca fost partener de guvernare al social-democraților și promovarea unei campanii sub sloganul „Europa în fiecare casă”, care i-a avut ca imagine publică pe cei mai cunoscuți europarlamentari proprii – Monica Macovei și Theodor Stolojan. PDL a obținut puțin peste 12%. În condițiile lipsei unor vectori de imagine care să-i aducă un plus electoral, ale efectelor sciziei, care a însemnat și pierderea de suport la nivelul administrației locale și ale asocierii cu o guvernare negativ conotată și încă prezentă în memoria publică, putem aprecia că cei 12% reprezintă nucleu dur al PDL și sunt cu precădere rezultatul mobilizării și organizării în teritoriu.

PDL și-a disputat o parte din electorat cu Partidul Mișcarea Populară – PMP. Deși avea ca nucleu de reprezentare foști membri PDL, foști consilieri și apropiați ai lui Traian Băsescu, personaje care s-au aflat în prim planul politicii și au exercitat puterea în anii anteriori, PMP a încercat să se branduiască drept o forță nouă pe scena politică și să vină în fața publicului cu o imagine care amintea de „generația în blugi” și cu un set de acțiuni nonconformiste. Campania PMP s-a desfășurat sub sloganul „Ridicăm România” și a conținut un set de mesaje anti-guvernamentale. Deși spera la un rezultat mai bun, PMP a obținut 6,21%, reușind să atragă voturile electoratului dur pro-Băsescu. Dincolo de campanie, de mesaje și de strategia de marketing ceea ce a contat de fapt în scorul obținut de PMP a fost identificarea cu Traian Băsescu.

Concluzii

Dacă avem în vedere gradul de absentism, votul atipic pentru formațiuni mici sau candidați independenți, precum și preponderența temelor naționale, constatăm că România nu face excepție din peisajul politic european în care alegerile europarlamentare sunt de tip *second order*. Situația din România își are particularitățile ei, în sensul că, deși există un tip de vot negativ, sancțiunea nu se adresează neapărat în direcția principalului partid de guvernământ și nu se transformă în suport electoral pentru o zonă extremistă sau eurosceptică, ci pentru candidați atipici. De altfel euroscepticismul este un fenomen practic absent din spațiul public românesc.

Una dintre lecțiile pe care o au de reținut partidele politice pentru viitor este aceea că, pe fondul unui interes mai scăzut și al unei participări în consecință, votul pentru partide la alegerile europene este mai degrabă o reflecție a distribuției electoratului dur și a capacității de mobilizare. Acest lucru este cât se poate de vizibil în anul 2014, în care principalele partide competitive nu au reușit să atragă la urne zone de electorat care nu le erau tradițional asociate și practic au obținut

¹ PDL și-a lansat eurocandidații cu sloganul «Europa în fiecare casă», pe acorduri de muzică populară, mediafax.ro, 30.03.2014 accesat 22.06.2014.

toate mai puțin decât estimau. Cu alte cuvinte în proiecțiile viitoare și în stabilirea ținutelor electorale partidele vor trebui să își o marjă mai largă și își pregătească strategiile ținând cont de acest aspect. Această concluzie este întărită și de faptul că nu există o competiție directă între persoane la alegerile europarlamentare și că, în ciuda strategiei partidelor de a ieși în prim plan cu liderii naționali, capacitatea de transfer între favorabilitatea pentru un lider și votul pentru partid în acest tip de alegeri este mai redusă decât în alte cazuri.

Anexă – Rezultatele alegerilor europarlamentare

Partid	2007		2009		2014	
	Scor	Mandate	Scor	Mandate	Scor	Mandate
PSD	1.184.018 (23,11%)	10	1.504.218 (31,07%)	11	2.093.234 (37,60%)	16
PD/PD-L	1.476.105 (28,81%)	13	1.438.000 (29,71%)	10	680.853 (12,23%)	5
PNL	688.859 (13,44%)	6	702.974 (14,52%)	5	835.531 (15%)	6
UDMR	282.929 (5,52%)	2	431.739 (8,92%)	3	350.689 (6,29%)	2
PRM	212.596 (4,15%)	0	419.094 (8,65%)	3	(2,70%)	-
PLD	398.901 (7,78%)	3	-	-	-	-
PMP	-	-	-	-	345.973 (6,21%)	2
Partidul Poporului	-	-	-	-	204.310 (3,67%)	-
Forța Civică	-	-	-	-	145.181 (2,60%)	-
Alții	702.285 (13,7%)	-	139.728 (2,88%)	-	380.779 (6,72%)	-
Laslo Tokes	176.533 (3,44%)	1	-	-	-	-
Elena Băsescu	-	-	204.280 (4,22%)	1	-	-
Mircea Diaconu	-	-	-	-	379.582 (6,81%)	1
TOTAL VVE¹	5.122.226		4.840.033		5.566.616	

¹ Voturi valabil exprimate

BIBLIOGRAFIE

REIF Karlheinz, SCHMITT Hermann, „Nine Second-Order National Elections. A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results”, *European Journal of Political Research*, 1980, nr. 8, pp. 3-44.

MIHALACHE Dan, Huiu Iulia, *Trei ani la urne*, editura Nemira, 2012.

DIMA, Bogdan, „PSD resurrected o analiză a rezultatelor PSD obținute la alegerile pentru Parlamentul European din 2007 și 2009”, în *Sfera Politicii*, Anul XVII, Nr.136, 2009, p.26.

MĂNESCU, Ramona, „Mănescu : USL nu se mai reface! Sloganul „USL trăiește” este o campanie prin care PSD dorește să fure din voturile celor nehotărâți”, *Replica. Ro*, 5 mai 2014, <http://www.replicaonline.ro/manescu-usl-nu-se-mai-reface-sloganul-usl-traieste-este-o-campanie-prin-care-psd-doreste-sa-fure-din-voturile-celor-nehotarati-169850/>.

Resurse online

<http://www.hotnews.ro/stiri-politic-17118209-cum-citesc-sociologii-afisele-sloganurile-electorale-eurosepticismul-romani-teme-anti-coruptie-prezidentialele-din-toamna.htm>

<https://ro.stiri.yahoo.com/fenomenul-mircea-diaconu-185141158.html>.

http://www.romaniatv.net/gorghiu-pnl-va-contesta-folosirea-de-catre-psd-a-denumirii-usl-pe-materialele-de-campanie_142870.html#ixzz35OTLFgtv http://www.romaniatv.net/gorghiu-pnl-va-contesta-folosirea-de-catre-psd-a-denumirii-usl-pe-materialele-de-campanie_142870.html.

PDL și-a landat eurocandidații cu sloganul «Europa în fiecare casă», pe acorduri de muzică populară, MEDIAFAX.RO, 30.03.2014. <http://www.mediafax.ro/politic/pdl-si-a-landat-euro-candidatii-cu-sloganul-europa-in-fiecare-casa-pe-acorduri-de-muzica-populara-12360418>

România și alegerile europarlamentare: între indiferență și speranțe – mai 2014

■ ADRIAN-COSMIN CANAE

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

European elections in Romania in 2014 is the third European experience after November 25, 2007, and is also the eighth cycle of free direct democratic European elections for the European Parliament which started in 1979. In Romania, the significance of the 2014 elections was related to the accentuation of national capacity at European level and the objective of presidential elections in November 2014, because the final results of the European elections participation and support of certain parties by the Romanian citizens wished to be used as a reference point for political scores in presidential elections.

Keywords

European elections 2014; Romania; results; European Union; vote; legislative aspects

Rolul partidelor politice și al Parlamentului European în alegeri

Pentru a înțelege mai bine importanța, sensul și scopul organizării alegerilor europarlamentare la nivelul Uniunii, și implicit în România, vom face câteva precizări privind modul în care membrii Parlamentului European sunt aleși direct de către cetățenii cu drept de vot din statele membre ale UE în urma scrutinului; rolul partidelor și al Parlamentului European în alegeri, unele aspecte legate de modul legislativ și tehnic al sistemului electoral.

Partidele politice europene, au avut un rol deosebit în realizarea debaterii democratice din cadrul Uniunii Europene, iar alegerile europene au dat posibilitatea cetățenilor de a participa la viața politică comunitară. În etapa actuală a evoluției lor, partidele politice europene au dobândit un statut clar, care le-a conferit un rol sporit, fiind recunoscut specificul lor de alți concetățeni cu o organizare și o coerență aparte.¹

În acest context, vorbind despre un principiu esențial – democrația, precum și valorile democratice – putem aminti că anul 2014 reprezintă centenarul Primului Război Mondial – 1914; continentul nostru – Europa – împărțășind

¹ Marcela Monica Stoica, *Uniunea Europeană – O abordare instituțională, ediția a II-a*, (București: ProUniversitaria, 2010), 122.

astăzi, valorile comune ale păcii, libertății și a statului de drept și democrației, ne-maiexistând războaie devastatoare și nici sisteme totalitare exceptând singurul stat european, Belarus.

De la începutul ființării Parlamentului European, membrii Parlamentului sunt aleși prin sufragiu universal direct, într-un sistem de reprezentare proporțională, fie pe bază regională, cum este cazul în Italia, în Marea Britanie și în Belgia, fie pe bază națională, ca în Franța, Spania, Austria, Danemarca, Luxemburg și în alte țări, sau într-un sistem mixt, ca în Germania. Peste tot se aplică aceleași reguli democratice precum dreptul la vot la vârsta de 18 ani, egalitatea între femei și bărbați, votul direct și secret. În unele state membre, cum sunt Belgia, Luxemburg și Grecia, participarea la vot este obligatorie.¹

Cele dintâi alegeri directe în Parlamentul European au avut loc în iunie 1979, când după, 34 de ani de la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale, țările Europei s-au prezentat la vot pentru a alege membrii unui parlament unic.²

Mandatul unui deputat este de cinci ani, și se deschide cu săptămâna care urmează alegerii și se încheie cu sfârșitul săptămânii care urmează alegerilor următoare. Deputații votează în mod individual și personal, nu pot fi legați de instrucțiuni, nu primesc nici mandat imperativ, sunt supuși unui regim de incompatibilitate care le interzice să fie membri ai guvernelor statelor, precum și să dețină funcții în cadrul instituțiilor și organelor comunitare.³

La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, alegerile organizate în luna mai 2014, au reprezentat cum am mai precizat cel de al optulea ciclu electoral european. Toate cele 28 de state membre, ale Uniunii Europene, cu ultimul aderat la 1 iulie 2013 – Croația, au votat cei 751 de membri pentru Parlamentul European din Strasbourg și Bruxelles, aceștia reprezentând o gamă variată de partide politice, circumscripții și perspective naționale. Sintetizând, alegerile europene se doresc a fi, ca o „piatră de temelie” la consolidarea democrației Uniunii Europene.

Sistemul de partide, nu a fost adaptat cerințelor europene la care se adaugă lipsa legăturii directe între alegerile naționale și europene, și carența distincției clare între partidele guvernamentale, cele tradiționale și cele de opoziție, astfel încât alegătorii să poată face diferența între opoziție și putere.⁴

Odată ce sunt aleși, membrii Parlamentului European se organizează în funcție de propriile afinități politice. Ei formează grupuri politice pentru a-și apăra mai bine pozițiile, dar pot rămâne neafiliați. La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene sau nemembre ar fi formațiunile politice, iar la nivelul Europei avem partidele politice europene. Un partid se poate afilia la cel mult un partid politic european, devenind chiar membru plin.

În țara noastră, alegerile din mai 2014, au fost legate de evidențierea competenței naționale la nivel european, precum și de viitorul rezultat al alegerilor prezidențiale din 2014, întrucât rezultatele participării la alegerile europene și susținerea anumitor partide de către cetățenii români, s-a dorit a fi folosită ca punct de referință pentru consecințele alegerii viitorului președinte al țării.

Și în acest an 2014, ca și la alegerile europarlamentare anterioare, rata de participare a fost scăzută, înregistrându-se o prezență la vot de 42.54% la nivelul Uniunii Europene, iar pentru România, participarea a fost de 32,44%; conform

1 Marcela Monica Stoica, Cristian Sorin Dumitrescu, *Sistemul organizațiilor internaționale guvernamentale și al organizațiilor internaționale nonguvernamentale*, (București: ProUniversitaria, 2007) 152.

2 Primele alegeri europene libere, directe au avut loc între 7 și 10 iunie 1979, popoarele reunite a 9 state alegând-și reprezentanții <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/009cd2034d/in-the-past.html> accesat în data de 15.07.2014

3 Irina Moroiu Zlătescu, *Instituții Europene și Drepturile Omului*, (București: I.R.D.O, 2008) 58

4 Marcela Monica Stoica, *Uniunea*, 128

estimărilor publicate de către Parlamentul European. Dacă vorbim de alegerile la nivelul Uniunii Europene din zilele noastre, observăm o indiferență, și în special în rândul tinerilor față de vot ca instrument democratic al democrației; astfel, putem afirma că există o mare doză de euroscepticism a multor cetățeni fiind neîncrezători în acest proiect european.

Având ca punct de reper anul 1979, primul an al alegerilor libere directe pentru PE, putem observa că prezența la vot a fost de 61.99%, iar după 35 de ani – adică în prezent situația la urne a fost de 42.54%.¹ Vedem o diferență de 19.45% procente între primele alegeri libere directe și cele actuale, ceea ce ne duce cu gândul că există o îngrijorare majoră a cetățenilor din centrul și estul Europei pentru siguranța zilei de mâine. Prezența la vot este văzută – ca fiind un test critic pentru democrația europeană; iar pentru adepții integrării europene și ideea europeană, rezultatele alegerilor par destul de dezastruoase, aceștia fiind îngrijorați de acest aspect.

Campaniile partidelor și a candidaților independenți nu au reușit să mobilizeze electoratul foarte mult, datortia discursurilor care nu au fost persuasive, iar cetățenii nu au receptat pozitiv mesajul lor; totuși remarcăm că participarea a fost puțin mai mare în acest an față de 2009, respectiv cu 4.77%.

În România, ca și în majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene există o deziluzie față de sistemul politic intern, care are o influență majoră asupra prezenței la vot și asupra temelor de campanie, alegerile oferind ocazia de a taxa performanța guvernelor naționale ale statelor UE. Însă, acest eveniment democratic oferă prilejul întregii societăți românești de a discuta mai mult despre proiectul politic european, moment ce nu trebuie ratat și care are nevoie de dezbateri relevante despre viitorul comun al statelor membre.

Aspecte legislative și tehnice ale sistemului electoral

Referindu-ne la mecanismul alegerilor europarlamentare din România, vom remarca că legea definește modul de scrutin de tip RP (Reprezentare proporțională) folosit în acest caz, după formula deja consacrată în legislația electorală românească; astfel, membrii din România în Parlamentul European se aleg pe bază de scrutin de listă, potrivit principiului reprezentării proporționale și pe bază de candidaturi individuale.²

Mandatele sunt repartizate prin metoda d'Hondt, diferită ca procedură, ca metoda celor mai mari „resturi” folosită la alegerea consilierilor, dar având aceleași efecte. În același timp, spre deosebire de formula electorală aplicată în cazul parlamentarilor naționali, unde, reamintim există două niveluri de repartizare a mandatelor, numai în cel de-al doilea fiind utilizată metoda d'Hondt, repartizarea mandatelor de europarlamentar se realizează la un unic nivel.³

Să amintim în cele ce urmează și despre coeficientul electoral.

Prin urmare, după centralizarea tuturor buletinelor de vot de către Biroul Electoral Central, începe procesarea datelor; astfel, numărul total al voturilor valabil exprimate la nivelul întregii țări, adaugându-se și voturile secțiilor de votare și din diaspora. Acest număr este împărțit la numărul total de mandate, adică în număr de 32 în cazul României, pentru a obține un coeficient electoral, care înseamnă de fapt „câte voturi valabil exprimate sunt necesare pentru alocarea unui mandat de europarlamentar”. Cine întrunește această condiție primește mandatul de

¹ <http://www.results-elections2014.eu/en/turnout.html> accesat în data de 30.06.2014

² Monitorul Oficial nr. 28 din 16 ianuarie 2007, Legea nr. 33

³ Alexandru Radu, *Politica între proporționalism și majoritarism – Alegeri și sistem electoral în România post comunistă*, (Iași: Institutul European, 2012) 233.

eurodeputat. Coeficientul electoral pentru alegerile europarlamentare din acest an a fost a reprezentat 173.956.¹

Pentru alegerea membrilor din România în Parlamentul European, teritoriul României constituie o singură circumscripție electorală.²

Potrivit Legii de organizare a alegerilor europarlamentare, rezultatul scrutinului poate fi anulat numai atunci în cazul în care constată că votarea sau stabilirea rezultatului alegerilor a avut loc prin fraude de natură să modifice atribuirea mandatelor și dispune repetarea scrutinului în secțiile de votare unde s-a constatat fraude.

Trebuie stipulat faptul că cererea de anulare a alegerilor pentru fraudă electorală se poate face numai de către partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, alianțele politice sau electorale dintre acestea, care au participat la alegeri, precum și de candidații independenți. Cererea se depune la Biroul Electoral Central în termen de cel mult 24 de ore de la încheierea votării, sub sancțiunea decăderii. Cererea trebuie temeinic motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază. Lipsa probelor atrage respingerea cererii.³

Rezultatele alegerilor europarlamentare din România, 25 mai 2014

Vorbind despre alegerile europene din România 2014, putem afirma că au participat 15 formațiuni partidiste, și 8 candidați independenți, care vor reprezenta România în Parlamentul European pe o perioadă de 5 ani, conform Tratatului de la Lisabona din 2007.⁴

Pentru toate partidele politice, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, alianțele politice și alianțele electorale, pragul electoral de atribuire a mandatelor este de 5% din totalul voturilor valabil exprimate.⁵ Partidele care obțin sub 5% nu pot adjudeca mandate de europarlamentar.

Prezența la vot a tuturor cetățenilor români a fost de 32.44%. din totalul alegătorilor înscrși pe listele de vot fiind în număr de 18.221.061. Totalul voturilor valabil exprimate a fost de 5.566.616.⁶ Participarea a fost mai mare cu 5.23% față de precedentele alegeri europene din 2009, fiind la data aceea de 27.21%. Procentual vorbind, nu este o diferență mare din totalul cetățenilor prezenți la urne de 5.911.794, dar acest lucru reflectă faptul că cetățenii români au conștientizat cu puțin mai multă responsabilitate, importanța acestor alegeri; mergând la vot într-un număr relativ ușor mărit față de 2009. Voturile nule au reprezentat 345.011, conform statisticilor finale ale Biroului Electoral Central

În mediul urban, conform statisticilor de la BEC prezența la urne a fost de 28,69% și cu precădere mai mare în rural fiind de 36,88%.

¹ Comunicat privind participarea populației la vot pentru alegerea membrilor din România în Parlamentul European. Pentru mai multe detalii vezi <http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/05/Comunicat-PV-22.30.pdf> accesat în data de 15.07.2014

² Alexandru Radu, *Politica*, 233

³ Scrutinul poate fi anulat numai în cazul în care se constată că rezultatul alegerilor a avut loc prin fraude de natura să modifice atribuirea mandatelor, conform legii Electorale 33/2007.

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC> accesat în data de 30.06.2014

⁵ Vezi legea 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European
⁶ http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/05/SIAEP2014_PAR_Raport-Situatie-Prezenta-la-urne.pdf accesat în data de 30.06.2014

Astfel se prezintă rezultatele finale ale alegerilor europarlamentare a tuturor formațiunilor partidiste și a candidaților independenți, precum și a repartizării celor 32 de mandate din data de 25 mai 2014. Acestea sunt următoarele:

Nr. crt.	Actor Electoral	Voturi exprimate în procente	Mandate în PE
			Nr.
1	PSD-UNPR-PC	37.60%	16
2	Partidul Național Liberal	15.0%	6
3	Partidul Democrat Liberal	12.23%	5
4	Diaconu Mircea	6.81%	1
5	Uniunea Democrată a Maghiarilor din România	6.29%	2
6	Partidul Mișcarea Populară	6.21%	2
7	Partidul Poporului – Dan Diaconescu	3.67%	-
8	Partidul România Mare	2.70%	-
9	Forța Civică	2.60%	-
10	Partidul Ecologist Român	1.15%	-
11	Alianța Națională a Agricultorilor	0.95%	-
12	Partidul Național Țărănesc Creștin Democratic	0.89%	-
13	Capsali Pericle-Iulian	0.89%	-
14	Costea Peter	0.74%	-
15	Ungureanu Georgiana-Corina	0.49%	-
16	Partidul Verde	0.34%	-
17	Partidul Noua Republică	0.27%	-
18	Partidul Dreptății Sociale	0.24%	-
19	Purea Paul	0.20%	-
20	Liga Dănuț	0.19%	-
21	Partidul Alternativa Socialistă	0.17%	-
22	Dăeanu Valentin-Eugen	0.15%	-
23	Filip Constantin-Titian	0.11%	-

Datele au fost preluate de la Biroul Electoral Central.

În total 32 de mandate alocate pentru cei șase competitori care au întrunit pragul electoral.¹

Candidaților independenți li se pot atribui mandate dacă au obținut, fiecare în parte, un număr de voturi valabil exprimate cel puțin egal cu coeficientul electoral național.²

PSD-UNPR-PC a câștigat fără drept de apel lupta pentru ocuparea celor mai multe mandate pentru Parlamentul European, în număr de 16, cu peste 2 milioane de voturi. Hegemonia Alianței de centru-stânga în alegerile europene continuă de la primele alegeri europene din România – 2007. Cetățenii țării noastre s-au centrat după ideologia social-democrată, optând să voteze în număr mare această formațiune, respectiv PSD-ul, acesta fiind caracterizat ca un partid de mase reprezentat printr-un număr mare de aderenți și printr-o structură internă piramidală, centralizată după cum arată Maurice Duverger.

¹ Vezi rezultatele finale ale alegerilor europarlamentare 2014 <http://www.bec2014.ro/wpcontent/uploads/2014/05/Situatia-voturilor-valabil-exprimate.pdf> accesat în data de 30.06.2014

² Legea Electorală 2014 actualizată. Mai multe informații vezi pe <http://www.bec2014.ro/wpcontent/uploads/2014/02/Legea-nr-33-actualizata-2014.pdf> accesat în data de 30.06.2014

La foarte mare distanță s-au situat partidele de centru-dreapta față de câștigătorii acestor alegeri; vorbim aici de Partidul Național Liberal și Partidul Democrat Liberal și noul partid fondat în acest an – Mișcarea Populară – care a obținut două mandate de europarlamentar.

Raportul s-a schimbat față de 2009. Alianța electorală de centru-stânga PSD-UNPR-PC obținând șaisprezece mandate în aceste alegeri, iar în anul 2009, unsprezece mandate. Practic sunt 5 mandate în plus în acest an. Dar atunci vorebeam de o alianță formată din 2 partide PSD+PUR, iar astăzi, de trei PSD-UNPR-PC.

Acum 5 ani, la alegerile europene din 2009, Alianța electorală PSD+PC obținuse 31,07% procente iar competitorul direct de atunci PDL s-a situat doar cu 1.36% procente, obținând la acea dată 29.71%. Prin urmare, a fost un scor aproximativ egal între formațiunea de centru-stânga și cea de centru-dreapta; întorcându-ne în prezent diferența este una mare între alianța de centru-stânga și PD-L fiind de 25.37% de procente.

De cealaltă parte, PD-L cu 12.23% și 835.531 voturi și 5 mandate obținute în PE, este pe departe un eșec major în aceste alegeri din 2014 vis-a-vis de 2009, dar nesurprinzător, întrucât conform sondajelor preliminare realizate de către agențiile de sondaje, se știa dinainte cum vor vota românii în aceste alegeri.

Fenomenul recurent al scăderii încrederii în actorii politici de dreapta și în instituțiile democrației, s-a accentuat începând cu venirea recesiunii economice în Europa și în special România, cetățenii români simțind din plin efectele nefaste ale crizei economice din 2010 și până în prezent. Un fiasco, ar spune mulți în a gestiona eficient situația de criză financiară al guvernării de dreapta, rezultatele vorbind de la sine.

De cealaltă parte, Partidul Național Liberal, fondat în 1875 și abolit în 1947 – reînființat în 1989, un partid cu tradiție istorică aflat pe eșichierul politic românesc, a primit 835.531 voturi valabil exprimate și 15.0%. Cinci candidați au fost desemnați pentru un nou mandat de europarlamentar.

Partidul Mișcarea Populară al Elenei Udrea, un partid mic, creat anul trecut și înregistrat în registrul partidelor politice în iarnă, a fost votat de 345,973 de cetățeni, și-a adjudecat două mandate în actuala legislatură a Parlamentului European. În diaspora, PMP-ul a câștigat alegerile europarlamentare ieșind victorios cu un scor de 28.6% detronând formațiunile tradiționale PDL-L, PSD și PNL, acest lucru arătând faptul că mesajul liderilor PMP a ajuns mai repede peste hotare, cu precădere în Republica Moldova fiind un partid credibil pentru cetățenii care doresc alipirea Republicii Moldova cu România.

UDMR-ul, un partid de interese al minorității maghiare, a obținut 6.29% procente, și a fost mandatat cu 350.689 de voturi și 2 locuri în PE nemai reușind să mobilizeze exemplar etnicii maghiari în aceste alegeri europarlamentare pentru Parlamentul European.

Rezumând, rezulatele nu au fost fenomenale pentru nici un actor electoral aflat în aceste alegeri. PSD și-a stabilit inițial un scor mult mai mare; în schimb, PNL, PD-L și PMP au obținut mult mai puțin decât și-au propus inițial. În orice caz, independentul Mircea Diaconu a fost surpriza câștigând cu 6.81% mai mult de cât îl dădeau sondajele preliminare.

Alegerile second order vs. first order – caracteristici

Alegerile europene sunt considerate a fi de *“second order”* sau Nubewahlen, cu alte cuvinte de rang secundar, după alegerile naționale fiind mai puțin importante pentru alocarea puterii executive decât (*de ordinul întâi*).¹ Alegerile second

¹ http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_3699_ep_elections_2014.pdf accesat în data de 08.07.2014

order au fost etichetate în acest mod întrucât nu a existat o miză a unei guvernante europene, Aceste alegeri de ordin întâi primând față de alegerile europene.

În cei 30 de ani de la primele alegeri directe pentru Parlamentul European din 1979, rezultatele electorale din aceste alegeri au fost interpretate prin prisma modelului electoral second order. Acest lucru nefiind surprinzător, având în vedere că studiile empirice au continuat să acorde sprijin pentru predicțiile-cheie stabilite.

Vorbind despre consecințele alegerilor de tip second-order, distingem trei modele în literatura de specialitate care sunt prezentate pe larg în revista „Electoral Studies” de către Hobolt Binzer și Sara Wittrock, acestea fiind: prezența la urne este mai mică față de alegerile naționale ale alegerilor europarlamentare, sunt favorizate partidele mai mici peste partidele mai mari de către cetățeni în comparație cu alegerile naționale. În al treilea rând, partidele naționale obțin rezultate mai slabe în alegerile europene decât în cele naționale fiind defavorizate mai ales atunci când alegerile pentru PE au loc la jumătatea perioadei a ciclului electoral național.¹

Referitor la alegerile de tip „first order”, Karlheinz Reif și Hermann Schmitt sintetizează următoarele aspecte: miza fiind una importantă pentru alegerile de rang principal „first order” față de alegerile de tip secundar „second order”, cetățenii acordând o importanță mai mare acestor alegeri; alegerile europene fiind nefamiliare pentru ei. Alegerile de „ordin întâi”, sunt alegerile parlamentare naționale, precum și în sistemele semiprezidențiale și prezidențiale, alegerile prezidențiale la care se li se acordă o însemnătate sporită.²

Conchizând, legea electorală a survenit doar cu câteva modificări din 2007 până în prezent, formula electorală și modul de repartizare a mandatelor rămânând aceleași. Absenteismul masiv a continuat să caracterizeze procesul electoral de desemnare a europarlamentarilor. OUG-urile au schimbat dispozitivul legal inițial al alegerilor europarlamentare din 2007, Legea electorală fiind amendată cu 4 modificări, iar 2 respinse de Parlamentul Național.

Repartizarea mandatelor la nivelul Parlamentului European

Dacă tot am amintit despre modul în care s-au desfășurat alegerile europene și rezultatele din România – ca stat membru al marii familii europene, în acest context putem puncta câteva date a repartizării tuturor celor 751 de mandate din PE.

În cele ce urmează putem observa rezultatele grupurilor politice din noul parlament constituit.

Nr. crt.	Grup politic în Parlamentul European	Procente	Mandate în PE
1	PPE – Grupul Partidului Popular European (Creștin Democrat)	29.43 %	221
2	S&D – Alianța Progresistă a Socialiștilor și Democraților	25.43 %	191
3	CRE – Conservatorii și Reformiștii Europeni	9.32 %	70
4	ALDE – Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa	6.92 %	67

1 Hobolt Binzer, Sara, Wittrock, Jill, „The second-order election model revisited : An experimental test of vote choices in European Parliament elections”, Electoral Studies, nr. 30 (2011). 30

2 Karlheinz Reif, Hermann Schmitt (1980), „Nine Second-Order National Elections. A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results”, European Journal of Political Research, no. 8, 3 – 44.

5	GUE/NGL – Stânga Unită Europeană/Stânga Verde Nordică	6.92 %	52
6	Verzii/ALE – Verzi/Aliața Liberă Europeană	6.66 %	50
7	EFD – Grupul Europa Libertății și Democrației	6.39 %	48
8	NI – Deputați neafiliați – deputați care nu fac parte din niciun grup politic	6.92 %	52

751 de mandate au fost alocate pnetru PE, pentru 7 grupuri politice și independenți.¹

Este de remarcat faptul că la anterioarele alegeri din 2009, raportul de mandate dintre principalele grupuri politice PPE și S&D, era foarte mare față de alegerile curente, cu 78 mai multe față de Alianța Progresistă a Socialiștilor și Democraților (S&D), situația echilibrându-se ușor în acest an, cu doar 30 de mandate, Popularii Europeni conduc ierarhia în PE.

În ciuda acumulării dificultăților și tensiunii care au planat asupra lumii, dar mai cu seamă a Uniunii Europene, pe fondul recesiunii care a avut loc, participarea la nivel general a fost la fel ca în precedenta dată în care au avut alegerile – 2009 de 42.54% de procente, cetățenii venind la urne deopotrivă, dar cu o oarecare apatie și indiferență așa cum am specificat și la început a cetățenilor din centrul și estul Europei. Absenteismul la alegerile europarlamentare a constituit, și constituie o problemă majoră în centrul și estul Europei. Participarea la scrutinul european fiind tot una redusă, și arată faptul că cetățenii nu sunt încă atrași de acest tip de alegeri europene, fiind mult mai interesați de alegerile naționale.

Ascensiunea partidelor eurosceptice în alegerile europarlamentare

Văzând rezultatele de mai sus, putem vedea că există o destul de mare îngrijorare a oamenilor cu privire la partidele de tip eurofob, extremist și populist care au obținut mandate în Parlamentul European. Surprinzător este faptul că 10 formațiuni, au trimis eurodeputați în PE.

Ascensiunea acestor partide extremiste a venit pe fondul tensiunilor din anumite state ale UE, imigrația și părăsirea Uniunii Europene fiind un subiect tabu și evident un prim factor, ele confirmându-și prezența în aceste alegeri. În același timp, ele nu constituie un grup omogen în PE. Cetățenii europenii din statele din vest, s-au arătat mult mai receptivi la politicile naționaliste promovate de partidele de extremă dreaptă.

Marine Le Pen prin Frontul Național și Nigel Farage – Partidul independenței UK, sunt 2 reprezentanți de marcă al fenomenului naționalist, partidele celor 2 lideri ieșind câștigătoare în alegerile naționale în Franța și Marea Britanie.

În tabelul alăturat putem vedea rezultatele partidelor naționale din 25 mai 2014, având caracter eurosceptic, eurofob, xenofob, ultranaționalist etc. care au obținut mandate pentru PE.

Nr. Crt	Formațiuni Politice naționale	Procente	Mandate în PE
1	UK Independence Party (Partidul independenței UK)	26.77%	24
2	Front National (Frontul Național)	24.86%	16
3	Dansk Folkeparti (Partidul poporului Danez)	26.60%	4

¹ Vezi repartizarea tuturor mandatelor pentru PE <http://www.rezultate-alegeri2014.eu/ro/election-results-2014.html> accesat în data de 14.07.2014.

4	Nationaldemokratische Partei Deutschlands (Partidul Național Democrat al Germaniei)	1.00%	1
5	Partij voor de Vrijheid (Partidul Libertății)	13.32%	4
6	Jobbik Magyarországért Mozgalom (Jobbik)	14.67%	3
7	Lega Nord (Liga Nordului)	6.16%	5
8	Perussuomalaiset (Adevărații Finlandezi)	12.90%	2
9	Kongres Nowej Prawicy (Congresul noii drepte)	7.15%	4
10	Synaspismós Rizospastikís Aristerás (Syriza)	26.60%	6
11	MoVimento Cinque Stelle (Mișcarea de cinci stele)	21.02%	17
12	Freiheitliche Partei Österreichs	19.72%	4
13	Alternative für Deutschland (Alternativă pentru Germania)	7.10%	7
14	Conservative Party (Partidul Conservator)	23.31%	19
15	Vlaams Belang (Vlaams Belang)	4.14%	1
16	Sverigedemokraterna (Democrații suedezi)	9.70%	2
17	Feministiskt initiativ (Inițiativa Feministă)	5.30%	1

Datele au fost preluate de pe site-ul oficial al alegerilor pentru PE <http://www.results-elections2014.eu/en/seats-member-state-absolut.html> accesat în data de 11.07.2014

Aceste formațiuni și-au adjudecat mandate în Parlamentul European.

Datorită faptului că pragul electoral a fost desființat în unele țări precum Germania, Marea Britanie, Danemarca, Olanda, Belgia, etc., acest lucru a favorizat în mod logic formațiunile politice mici care au intrat în PE câștigând mandate. De pildă, în Germania pragul electoral a fost anulat în acest an în iarna acestui an.¹

Aceste partide, putem spune că au sancționat drastic partidele tradiționale europene câștigând mandate în mod surprinzător; partidele de extremă dreaptă au ca principale teme: imigrația, incapacitatea Uniunii în a gestiona șomajul ridicat și a crizei financiare.

În unele cazuri, consolidarea forțelor anti-europene este interpretată ca mai mult un punct de reper în dezintegrarea UE, că proiectul european nu se poate mișca mai departe și ca atare se va dizolva.

Concluzii

Făcând o paralelă între alegerile europarlamentare din România și cele din Europa, distingem două aspecte.

Pe plan intern, observăm că formațiunea politică PSD a obținut anul acesta 37.80% procente, cu alte cuvinte și-a păstrat titlatura de lider, care a câștigat în mod evident aceste alegeri devansând PD-L, PNL, PMP. Pe de altă parte, rezultatele slabe obținute de PNL au dus la o ploaie de dimisii a întregii conduceri liberale și tensiuni. PNL-ul a trecut totodată la PPE, la grupul popularilor europeni de la ALDE. Noul partid înființat în iarnă – Mișcarea Populară a obținut două mandate pentru PE fiind un succes după cum spuneau reprezentanții acestuia pentru un partid aflat la început de evoluție.

Și de această dată, un candidat independent a obținut mandatul de eurodeputat, în speță Mircea Diaconu, trecând pragul electoral detașat.

¹ O listă cu sistemul de vot al alegerilor pentru Parlamentul European și al normelor naționale poate fi găsită aici <http://www.europarl.europa.eu/eplibrary/InfoGraphic-2014-European-elections-national-rules.pdf> accesat în data de 26.07.2014

La nivel european, așa cum am menționat mai sus, există o profundă îngrijorare cu privire la partidele extremiste, xenofobe, eurofobe, care au obținut mandate în Parlamentul European.

Aici trebuie menționat faptul că axa Paris-Londra-Copenhaga reprezintă triada câștigătoare a extremei drepte din Uniunea Europeană, din urma scrutinului pan-european din 25 mai. Totodată, aceasta reprezintă imaginea cea mai vizibilă a valului eurofob care a luat cu asalt Parlamentul European.

Alegerile europene din acest an s-au dovedit a fi un semi-eșec pentru societatea civilă, dat fiind faptul că participarea a fost redusă la nivelul țării noastre, acest lucru reflectând o stare de resemnare și de pasivitate în rândul cetățenilor, sau tematica europeană nu a fost foarte bine conturată și din păcate încă neaducătoare de voturi.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare

RADU, Alexandru, *Politica între proporționalism și majoritarism – Alegeri și sistem electoral în România post comunistă*, ed. Institutul European, Iași, 2012

STOICA, Marcela-Monica; DUMITRESCU, Cristian-Sorin, *Sistemul organizațiilor internaționale guvernamentale și al organizațiilor internaționale nonguvernamentale*, Ed. ProUniversitaria, București, 2007

STOICA, Marcela-Monica, *Uniunea Europeană – O abordare instituțională, ediția a II-a*, Ed. ProUniversitaria, București, 2010

ZLĂTESCU, Moroianu-Irina, *Instituții Europene și Drepturile Omului*, Ed. I.R.D.O, București, 2008

Surse secundare

HOBOLT Binzer, WITTROCK, Sara, Jill, „The second-order election model revisited : An experimental test of vote choices in European Parliament elections”, *Electoral Studies*, nr. 30 (2011).

REIF, Karlheintz, SCHMITT, Hermann (1980), „Nine Second-Order National Elections. A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results”, *European Journal of Political Research*

Monitorul Oficial

Legea 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European

Resurse online

<http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/009cd2034d/In-the-past.html>

<http://www.results-elections2014.eu/en/turnout.html>

<http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/05/Comunicat-PV-22.30.pdf>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>

http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/05/SIAEP2014_PAR_Raport-Situatie-Prezenta-la-urne.pdf

<http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/05/Situatia-voturilor-valabil-exprimate.pdf>

<http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/02/Legea-nr-33-actualizata-2014.pdf>

http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_3699_ep_elections_2014.pdf

<http://www.rezultate-alegeri2014.eu/ro/election-results-2014.html>

<http://www.results-elections2014.eu/en/seats-member-state-absolut.html>

<http://www.europarl.europa.eu/eplibrary/InfoGraphic-2014-European-elections-national-rules.pdf>

Europeanism și alegeri europarlamentare în spațiul public românesc

■ ENACHE TUȘA

[„Ovidius” University, Constanța]

Abstract

Sociological studies from the interwar times define regression aspects of Romanian and the fact that, although it has been imported a developed political system for those times, institutional culture manifested quite less and in restraint groups. Discussing, this opinion, it would be useful, in our analysis for us to integrate other features of Romanian societies which, have been researched in interwar period among which we can remind sociological studies of the philosopher and sociologist Constantin Rădulescu-Motru, Henri H. Stahl's and Dimitrie Drăghicescu's.

Keywords

Sociological studies; political system; voting; election group; political legitimacy

Cadrul conceptual

Ipoteza de la care plecăm în studiul de față, încearcă să demonstreze și să susțină teoria conform căreia majoritatea românilor participă la alegeri fără o convingere clară în raport cu un candidat sau altul. Acest fapt se petrece în mod constat la alegerile organizate în țară iar când vine momentul ca electoratul român să-și aleagă europarlamentarii lucrurile stau mai rău. Pentru a putea explica ipoteza acestui studiu voi utiliza noțiuni teoretice, exemplificări și tehnici sociologice¹.

Revenind la subiectul alegerilor europarlamentare putem afirma că o parte importantă a masei de alegători un înțelege necesitatea de a merge la vot și ce trebuie să aleagă. În cazul multor cetățeni cu drept de vot cu care am discutat este neclar mecanismul instituțional european și rolul acestuia pentru bunul mers al Uniunii. Probleme există pentru alegătorul român și pe plan intern atunci când vine vorba de înțelegerea și explicarea sistemului politic, modul în care este articulat acesta, interdependențele dintre instituții și subordonarea politică. Se poate spune că societatea dirijează și ordonează

¹ Eficacitatea sociologiei se măsoară prin capacitatea pe care o are de a explica fenomene care, la prima vedere, sunt confuze pentru spirit, susține Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, (București: Humanitas, 2006), 24.

politica unui stat însă realizează aceasta doar în cazul în care acea societate este educată politic și posedă cultura instituțională necesară. Este și cazul culturii politice a majorității românilor chemați să-și exercite votul pentru a legitima aleșii la nivel local, național sau european. În timpul campaniilor electorale este intens utilizată comunicarea politică, fiind principala modalitate prin care electoratul se informează și contribuie la decizia politică¹ prin legitimare.

Prin intermediul votului cetățenii pot evalua, accepta și sancționa un guvern, un politician sau chiar administrația unui stat. Prin intermediul comunicării politice corpul electoral se poate pronunța în privința priorităților de guvernare și a deciziilor politice, votul stabilind opțiunea majorității societății. Electoratul românesc, însă, se manifestă atipic în majoritatea campaniilor electorale și la fiecare scrutin deoarece alege fie negativ fie în necunoștință de cauză. Genul acesta de vot a fost invocat în spațiul public românesc ca fiind principala cauză a promovării unei clase politice slab pregătite și corupte, a regresului politic, a ineficienței sistemului social și a slabei administrări a societății. Ne propunem să facem o analiză a modului în care corpul electoral românesc a votat la ultimul scrutin organizat pentru alegerile europarlamentare. Pentru a explica acest aspect vom prezenta o imagine a corpului social românesc în perioada interbelică la care se face referire des atunci când se aduce în discuție democrația românească. Modul în care era reprezentată, în acea epocă, societatea, cultura și implicarea politică definește un climat politico-social interesant și contrastant.

Evoluția culturii politice în statul modern român

Cultura politică impusă în 1859 noului stat român înființat de Al. I. Cuza prin preluarea modelului politic francez a fost necunoscută majorității românilor care, în parte, erau semianalfabeți și deci nu puteau înțelege necesitatea unui astfel de model. Scopurile cercetărilor de antropologie politică și de antropologie socială au avut în vedere evoluția raportului puterii cu structurile elementare (cele care au în prim plan rudenția).² Antropologia politică arată că toate societățile creează politicul, creează instituții și în același timp sunt toate expuse eroziunii sociale³. Specificul modelului politic francez a fost impregnat cu anumite tare ale societății românești, profund înapoiată și ruralizată, care a fost incapabilă să perceapă la adevărata valoare politică constituirea statului român modern în 1859.⁴

Studiile sociologice din perioada interbelică definesc aspectele de regres ale societății românești și faptul că, deși a fost importat un sistem politic evoluat pentru acea vreme, cultura instituțională s-a manifestat destul de puțin și în cadre restrânse.⁵

Aducând în discuție această viziune, ar fi util, în analiza noastră, să integrăm și câteva caracterizări ale societății românești care, au fost cercetate în perioada interbelică printre care amintim studiile de sociologie ale filosofului și sociologului Constantin Rădulescu-Motru, ale lui Henri H. Stahl și ale lui Dimitrie Drăghicescu. Studiile și metodologia pe care le-a aplicat Rădulescu-Motru sunt necesare pentru

1 Camelia BECIU, *Construcția simbolică a câmpului electoral*, (Iasi: Institutul European, 1998), 19

2 Georges Balandier, *Antropologie politică*, (Timișoara: Editura Amarcord, 1993), 28.

3 Balandier, *Antropologie*, 88.

4 A se consulta lucrarea lui Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, (București: f.e., 1966), 193-197; Edificator pentru acest aspect este textul lucrării lui Mihai Dimitrie Sturdza, *Românii între frica de Rusia și dragostea de Franța*, (București: Editura Roza Vânturilor, 2006), 21-30.

5 Dimitrie Drăghicescu, *Din psihologia poporului român: introducere*, (București: Editura Albatros, 1996), 81-84.

a înțelege identitatea și specificul unui popor cu educație precară dat fiind faptul că ideologia politică și cultura socială românească erau dominate de influența modelelor occidentale.¹ Mai mult, scrierile lui Constantin Rădulescu-Motru, date în epoca interbelică, vin să ne reîmprospăteze memoria tocmai asupra perioadei de la care a dorit să se revendice însăși modelul politic românesc rezultat în urma împrumutului sistemului politic francez. Acea epocă a fost dominată și de integrarea societății românești, cel puțin ca model politic, în familia europeană. Dezideratul politic era prezent, la nivel declarativ, în mintea tuturor politicienilor români și a claselor sociale urbanizate. Există o fragmentare a societății românești pe două falii dat fiind faptul că mediul rural trăia după legi proprii și cutume care nu puteau fi abandonate iar mediile urbanizate, deși foarte restrânse, erau dominate de modul de viață și de valorile Occidentului².

Înainte această descriere, putem identifica în epocă două probleme pe care au definit sistemul politic românesc: anume demagogia politicienilor și ineficiența administrativă a instituțiilor, precum și specificul satului românesc cu practicarea unui tip de cultură politică.³ Precum afirmă și C.R.Motru, însușirile sufletești ale unei populații sunt condiționate de trei factori principali: de *fondul biologic* ereditat al populației, de *mediul geografic* și de *caracteristicile instituționale* dobândite de populație în timpul evoluției sale istorico- sociale.⁴

În fondul biologic putem include acele caracteristici genetice care reglementează funcțiile vieții vegetative ale unei populații. În mediul geografic putem include clima, natura solului, posibilitatea de producție, natura granițelor. În ultimul factor putem identifica, susține Motru, caracterele instituționale, prin aceasta înțelegându-se acele „manifestări aparținând experienței istorice a populației care, prin tradiție, se repetă în mod constant în decursul unei lungi durate de timp.”⁵ Cutumele, limbajul, obiceiurile morale juridice și anumite trăsături naționale se regăsesc în aceste caracteristici. Popoarele care au ajuns la o consistență a acestor caractere instituționale, spune C.R.Motru, sunt capabile de cultură națională și cultură politică, adică popoare creatoare de originalitate sufletească în istoria omenirii.⁶

În concluzie, dacă nu există un puternic caracter instituțional, nu există nici o finalitate spirituală proprie a societății. Acestea erau realitățile politice în care se afla societatea românească din epoca interbelică. Pe de altă parte în anul 1913 *Noua revistă română* (înființată de C.R. Motru) a conceput și aplicat un chestionar pentru a intervieva intelectualii europeni cu privire la evenimentele politico-sociale

1 Constantin Rădulescu-Motru, „Cultura română și politicianismul”, *Scrieri Politice*, București, Editura Nemira, (1998): 71-75.

2 Aspectele occidentalizării defineau intenția locuitorilor din zonele așa-zis urbane care în realitate nu erau decât niște târguri de provincie, Dimitrie Sturdza, „Suprafața și populațiunea regatului României”, *Buletinul Societății Geografice Române XVI*, București, (1896): 42-44; Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești 1459-1862*, (București: Societatea de Științe Istorice și Filologice din R.P.R., 1963), 143-147; a se vedea și Daniel Chirot, *Schimbarea într-o societate periferică*, (București: Editura Corint, 2002), 175-179.

3 Pentru a defini aspectul decalajului sectorului agricol din România am cercetat mai multe lucrări printre care atestă această înapoiere, Dimitrie Gusti, „Chestiunea agrară”, *Opere*, vol. IV, ediție critică de O. Bădina și O. Neamțu, București, Editura Academiei, (1970): 43-47; Ilie Corfus, *Agricultura Țării Românești în prim jumătate a secolului al XIX-lea*, (București: Editura Academiei, 1969), 77-89; Radu Rosetti, *De ce s-au răsculat țărani*, (București: Editura Socec, 1908), 269. O erudită analiză despre acest aspect la Daniel Chirot, *Schimbarea într-o societate periferică*, (București: Editura Corint, 2002), 195-250.

4 Constantin Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român și alte studii de psihologie socială*, (București: Paideia, 1999), 11.

5 Constantin Rădulescu-Motru, *Scrieri politice*, (București: Editura Nemira, 1998), 79.

6 Rădulescu-Motru, *Scrieri politice*, 80.

balcanice grevate de războaiele ce aveau loc în acei ani.¹ Pentru sociologul și psihologul *Gustave le Bon*, Balcanii cuprind popoare cu totul barbare în acest sens autorul dădea exemplul bulgarilor și al altor popoare necivilizate. În viziunea lui *Le Bon* mentalitatea acestor popoare era aceea de *hoarde așa de puțin civilizate*.²

Pentru Kurt Bresysig, profesor la Universitatea din Berlin, doar românii se puteau distinge dintre toate grupurile balcanice deoarece *aveau avantajul de a avea personalitate ca popor*.³ Un alt ilustru intelectual occidental Ernest Scillere învinuia popoarele balcanice de o participare foarte slabă, aproape inexistentă, la cultura generală a omenirii *în fruntea căreia se află Europa prin națiunile ei apusene*.⁴ Un antropolog italian, Giuseppe Sergi, credea că se află în fața unor analfabeți și le spunea românilor și balcanicilor deopotrivă să-și trimită copii la școală afirmând: „*Imitați pe japonezi care au trimis pe tinerii lor la școlile europene și americane ca să aducă în patria lor, împreună cu știința, și civilizația europeană. Și într-atâta s-au ridicat încât produsele lor mintale rivalizează cu cele ale bătrânei Europe. Voi sunteți la porțile școlilor noastre, puteți pătrunde mai ușor în ele și puteți deveni astfel egali cu europenii din Apus. Numai astfel popoarele din Balcani vor putea aspira la idealul uman. Vă cer iertare pentru franchețea mea*.”⁵ Probabil că acești cărturari care au răspuns chestionarului amintit vor fi vorbit dintr-o generalitate marcată de prejudecăți când venea vorba de *Orient* sau de anumite state-societăți aflate pe *bulevardul ce ducea la Porțile Orientului*.

Implicarea publică a corpului electoral

Campaniile de comunicare politică s-au desfășurat, în epocă, pe baza unor agenți foarte importanți ai socializării politice : partidele politice, familie, grupuri de apartenență, biserică, presă, școală, armată, syndicate, întreprinderi și alte organizații. În acest context s-a produs informarea electoratului despre anumite programe politice, despre candidați, despre efectele votului lor, despre modul în care votul contribuia la funcționarea sistemului politic și al societății. Aceste aspecte nu au împiedicat, însă, ca întregul corp electoral să fie abuzat iar alegerile s-au desfășurat, de regulă, într-o atmosferă de violență socială și politică.

Pentru a anticipa comportamentul electoral este nevoie să aflăm atitudinea electoratului, dar în același timp trebuie să ținem cont de interacțiunile sociale care se produc între actorii politici, partidele politice, electorat și care pot modifica substanțial predicțiile inițiale. Pentru aceste interacțiuni electoratul trebuie să-și fundamenteze alegerile pe baza unei culturi politice și a unei percepții clare a realităților cotidiene. În societatea românească toate alegerile organizate au demonstrat exact contrariul celor afirmate de noi.

Am putut vedea în diferite situații confuzii în modul de exercitare a votului, lipsa informării alegătorului despre candidați și miza respectivelor alegeri. S-a putut demonstra faptul că mulți dintre români nu au cultură politică și nici o percepție reală a funcțiilor sistemului politic. Putem aduce în discuție o paralelă între două epoci: cea din momentul înființării României moderne și perioada interbelică. Probabil opiniile acestor indivizi plecau de la noțiuni aproximative despre ceea ce reprezenta spațiul balcanic și de aceea era nevoie de anumite definiții proprii ale specificului național. Ceea ce ne interesează pe noi, în mod special, sunt acele „*însușiri*” sufletești ale românilor care cad sub incidența vieții socio-economice

1 Ion Bulei, *Atunci când veacul se năștea...*, (București: Editura Eminescu, 1990), 13

2 Bulei, *Atunci*, 13.

3 *Noua revistă română*, nr. 11, 1 septembrie 1913.

4 Bulei, *Atunci*, 13.

5 Bulei, *Atunci*, 13.

precum și a vieții instituțional-politice. Efortul științific, al lui C.R.Motru, se concretiza în compararea caracteristicilor naționale românești cu cele ale popoarelor occidentale. Printre acestea, enumerăm: *individualismul* românesc, iar principala caracteristică este *independența* românului față de orice alt factor care l-ar putea influența într-un mod sau altul știindu-se faptul că *românului îi place să fie de capul lui*.¹

Dacă individualismul capitalist conduce la afirmarea unei clase burgheze cu inițiativă și curaj, în scopul unui anume profit politic, la români lucrurile nu au stat la fel.² Individualismul românesc nu a implicat un spirit de inițiativă în viața economică și nici echidistanță și independență în ceea ce privește zona de influență politică. Revenind la analiza corpului electoral interbelic trebuie să amintim un aspect extrem de important și anume alfabetizarea. Mulți dintre cei care mergeau la vot abia reușeau să citească afișele electorale ori numele candidaților, în mediul rural realitatea era dramatică deoarece o bună parte a celor cu drept de vot erau analfabeți. De satul românesc și de țăranul român pe care anumiți autori îl proslăvesc ca fiind păstrătorul tradițiilor și al cultului muncii, nici nu poate fi vorba, atunci când aducem în discuție implicarea politică și electorală³. Un studiu etnologic ar contrazice cele afirmate mai sus, în sensul că *obștea sătenească românească s-a străduit să țină la mare cinste simțul datoriei, al răspunderii, respectul față de muncă, ierarhia valorilor*.⁴ În ciuda simțului datoriei și al unui respect față de muncă, țăranul român nu a fost stimulat, datorită unei ierarhii stricte în cadrul comunității rurale și datorită conformării „cu lumea de lângă”, în tot ceea ce făcea, să-și dezvolte vreo formă de individualism.

Într-o oarecare măsură, același lucru se poate spune și despre românul de la oraș, însă orașeanul pierde treptat din aceste obiceiuri, spre deosebire de țăran, care se supune tradiției colective neconținut. Iată de ce, spune C.R.Motru, că românul este un suflet gregar, gregarismul fiind o stare impusă de împrejurări și de tradiție.⁵ Dacă acest gregarism ne-a ajutat în trecut, prin menținerea unității limbii și bisericii, el nu mai reprezenta actualitatea în epoca interbelică. Traiul în grupuri, urmărirea orbească a directivelor grupului, ștergerea personalității și imposibilitatea apariției unui cât de firav individualism, sunt câteva trăsături de care au fost acuzați românii în trecut ⁶.

O altă remarcă cu valabilitate, citând mărturiile unor călători străini prin țările române, cu aproximativ patru secole în urmă, este că românii le lipsește coloana vertebrală și nu-și pot menține întodeauna în minte un obiectiv clar al acțiunii, acest lucru fiind datorat lipsei exercițiului muncii ce *proiectează realitatea obiectului înaintea existenței reale a acestuia*.⁷ Astfel, se naște un individualism agresiv, spontan, acesta fiind efortul disperat al individului de a se face vizibil față de ceilalți și de a i se recunoaște meritele.⁸ Concluzia este că acest tip de individualism, care

1 Rădulescu-Motru, *Scrieri*, 151-152.

2 Ștefan ZELETIN, *Burhezia română :originea și rolul ei istoric*, (București: Editura Cultura Națională, 1925), 62, unde autorul analizează modul în care s-a format nucleul burghez românesc.

3 Anton Golopenția, Mihail Georgescu, *60 de sate românești*, (București: Institutul de Științe Sociale, 1941), 81; aceeași problematică este abordată de Traian Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, (București: Institutul de Științe Sociale, 1941), 88.

4 Gheorghe Iordache, *Românul între ideal și compromis: eseuri etnologice*, (Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1995), 12.

5 Rădulescu-Motru, *Sufletul neamului nostru: calități bune și defecte*, (București: Anima, 1990), 12.

6 Henri H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, (București: Editura Științifică, 1972), 71-75; pentru aceleași aspecte a se vedea și Stahl, *Controverse de istorie socială românească*, (București: Editura Științifică, 1969), 88-94.

7 Mihaela Czobor-Lupp „Ființa morală românească între pasiuni și rațiune” în Daniel BARBU, *Firea românilor*, (București: Editura Nemira, 2004), 146-152.

8 Czobor-Lupp „Ființa morală”, 153.

caracterizează societatea românească este *lipsit de o motivație durabilă, în eforturile sale, a cărei aparență de implicare activă este imediat detronată de caracterul pasiv și contemplativ al celui care se epuizează într-o singură străfulgerare, într-o unică performanță*.¹ Sau, cum ar declara C.R.Motru *individualismul românesc este o simplă reacție subiectivă, un egocentrism, sub influența factorului biologic ereditar*.²

Deși nu existau premisele creării unei structuri multinaționale în Europa în anii '30 (ci doar pasiuni revanșarde și dorințe de expansiune), C.R.Motru intuiește bine la ce se referă acest ideal al solidarității sociale, pentru România. El ține de *armonizarea sufletelor individuale într-un suflet al societății întregi, la ridicarea intereselor de grup deasupra intereselor pur personale*.³ Alte defecte ale poporului român ar fi neperseverența, lipsa de disciplină, o muncă dezordonată, lipsa spiritului comercial, pe această listă adăugându-se și unele însușiri pozitive, cum ar fi ospitalitate, toleranța, spiritul justițiar și religiozitatea.⁴

Dacă în Occidentul, constituit ca model, oamenii devin pasionați de munca lor și ea devine până la urmă o vocație și un scop în sine, românul rămâne la suprafață, el doar improvizează, că vorba aceea *lasă că merge și așa*. Cauza acestei neperseverențe este *deficitul de voință, concretizat în insuficienta autoîmbărbătare în clipele de moleșeală, de indolență*.⁵ Un contra-exemplu care mai caracterizează și astăzi lumea satului, în anumite regiuni ale țării, îl reprezintă *cultul muncii câmpului*. Cred că este printre puținele exemple de perseverență în muncă, chiar și atunci când agricultura aceasta se face cu mijloace rudimentare. Nu negăm că ar mai exista și alte exemple, însă acesta este cel mai evident. Am putea afirma că nu cultul muncii îi stimulează pe acești oameni să lucreze, ci sărăcia pauperizantă. Constantin Rădulescu Motru vede neperseverența în lucru ca apărută în secolul al XIX-lea, odată cu înnoirea organizării statului român. Astfel, s-a deschis calea pentru o mulțime de politicieni și de slujbe oferite de stat.⁶ Acești oameni și-au găsit o justificare pentru activitatea lor prin imitație, de la străini prin modelul de import.

Și aici este identificată o altă patimă a românilor, *politica*. Constantin Rădulescu-Motru ne arată ce înseamnă această patimă și că politica este pentru români un fel de *baghetă magică prin care se poate transforma totul de la fericirea poporului la fericirea personală* care putea fi adusă prin politică.⁷ Ceea ce am văzut, prezentat mai sus, este dependența românului de putere, faptul că incertitudinea planează asupra viitorului politic și economic al țării iar românii nu au avut un mecanism coerent s-o reducă, deoarece nu exista un consens general privind un plan național de dezvoltare. Concluzia lui C.R.Motru este că *românul, prin natura sa ereditară, este perseverent la lucru, cum este și răbdător, conservator, tradiționalist, dar această natură ereditară al lui a fost pervertită de o greșită viață instituțională, imitată după străini*.⁸ Neperseverența românului se manifestă și în educația destul de redusă și prin abandonul școlar specific perioadei interbelice. Tarele sistemului politic românesc s-au suprapus peste cutumele specifice ale zonei și au dat o administrație coruptă care nu a avut, cel puțin pentru început, forța instituțională necesară care să reformeze sistemul instituțional. O importantă contribu-

1 Czobor-Lupp „Ființa morală”, 155.

2 Rădulescu-Motru, *Psihologia*, 17

3 Rădulescu-Motru, *Sufletul*, 11

4 Rădulescu-Motru, *Psihologia*, 24-27

5 Gheorghe Iordache, *Românul*, 21.

6 În acest sens Motru susține că elita societății române își câștigase obișnuința de a vorbi o limbă străină și de a se îmbogăți la fiecare secol cu anumite maniere de influențe străine, europene, Rădulescu-Motru, „Cultura română”, 83.

7 Rădulescu-Motru, „Cultura română”, 91.

8 Rădulescu-Motru, *Psihologia*, 20.

ție la studiul specificului național o aduce Dimitrie Drăghicescu, în ceea ce privește determinismul social și și raportul acestuia cu teoria specificului național.¹

Cât de interesați sunt românii de vot ?

Pe acest fundal al instabilității scenei politice românești care persistă și astăzi, dezbaterea privind necesitatea obligativității participării la vot a avut drept punct central disputa dintre adepții unui prag electoral minim fix și cei ai aplicării integrale a metodei d'Hondt. Pentru perioada contemporană asistăm la următorul fenomen: alegătorii care dețin un capital școlar și rațional mai mare și care parcurg mai devreme mecanismele socializării au șanse mai mari să se implice în socializarea politică și în ceea ce înseamnă legitimare politică.²

Obiectivul socializării legitime îl constituie ordinea socială și politică pe care indivizii sunt îndreptățiți de lege să o decidă prin vot. Opiniile politice pot fi influențate de o multitudine de factori, printre care putem aminti: sexul, vârsta, profesia, capital social și cultural, experiență de viață, situația familială. În anumite societăți neparticiparea la vot este sancționată cu plata unei amenzi, iar mass-media nu-i consideră „buni cetățeni” pe cei ce nu participă la vot. În spațiul românesc contemporan motivațiile participării la vot sunt foarte puține și acest fapt conduce inevitabil la absenteism electoral care permite instalarea și legitimarea unui grup ales de o minoritate care se prezintă la urne.

Situația nu se schimbă atunci când este vorba de alegeri pentru Parlamentul European prezența la scrutin fiind la fel de mică. La o chestionare sumară a cetățenilor cu drept de vot răspunsul dat de aceștia a fost incomplet și evaziv ceea ce dovedește o precară cultură politică națională și europeană a celor chemați să legitimizeze viitorii reprezentanți ai României în forul european. De regulă în aceste campanii electorale și în ziua în care este programat un anumit scrutin partidul care dispune de un aparat capabil să scoată masele fidele doctrinar câștigă un procent mare de voturi. În general partidele de stânga au un electorat disciplinat care ajunge la vot nu din propria convingere ci pentru că așa trebuie. Acești cetățeni votează cu anumiți candidați care le sunt sugerați de către militanții din interiorul partidului aceia care-i și motivează să participe la respectivul scrutin.

La o analiză mai atentă a sistemului politic foarte mulți dintre cei chemați să voteze nu pot oferi detalii despre modul în care funcționează instituțiile și rolul pe care îl au acestea. Nici măcar nu pot explica efectul propriului vot în momentul în care ajung la urne.

Toate aceste disfuncționalități au o cauză : lipsa de informare și lipsa culturii administrative și a celei politice. Membrii unei societăți pot adopta anumite atitudini politice în raport cu atitudinile celorlalți, astfel, în cazul în care respectăm și admirăm o anumită persoană, tindem să avem aceleași opțiuni politice. Contrar, dacă nu există încredere în persoana respectivă, nu ne raportăm la atitudinea sa și ne formăm preferințe politice opuse. Modelele de referință au două funcții fundamentale³

– funcția normativă: individul se indentifică cu grupul, proces prin care își interio-rizează normele grupului și se supune acestora, normele ajungând să devină atitudi-ni interioare ale individului

1 Dimitrie Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, 1907.

2 Georgeta Ghebre, *Metamorfoze sociale ale puterii*, (București: Renaissance, 2007), 56-58; pentru aceeași problemă a se vedea și Michel Hastings, *Abordarea științei politice*, (Iași: Institutul european, 2000), 78-82.

3 Georgeta Ghebre, *Metamorfoze*, 162

– funcția comparativă: apare în momentul în care un individ se autoevaluează în funcție de evenimentele și actorii politici din grupul de referință. O persoană se poate evalua drept “săracă” dacă se raportează la un grup de persoane mai bogate decât ea, chiar dacă în mod obiectiv veniturile sale sunt peste medie.

Comportamentele electorale din interiorul unui stat sunt determinate atât de *factorii endogeni* – care țin de fiecare alegător în parte, cât și de *factorii exogeni* – ce țin de mediul cu care alegătorul vine în contact. Mediul în care un alegător își desfășoară existența poate fi influențat de următoarele elemente: impactul campaniei electorale, evenimentele de pe scena politică, legislația electorală, trăsăturile distinctive ale candidaților, mijloacele de comunicare, publicarea sondajelor, nivelul de modernizare a societății respective, cultura politică națională, sistemul politic existent.¹ Relevante în cazul recrutării și integrării politice sunt grupurile de referință, pentru că acestea sunt luate drept model, spre normele și valorile lor se tinde. Sunt susceptibile de a-și schimba statusul social prin aderarea la o organizație politică persoanele care sunt marginalizate în grupurile lor de apartenență. În societatea românească a existat o intensă participare politică în primii ani de după 1989, fiecare individ, instituție susținându-și opiniile. Ne întrebăm însă, participând în număr mare la vot au ales bine? Care au fost criteriile pe care alegătorii și-au structurat alegerea și dacă alegerea a fost cea mai eficientă posibil? În societățile democratice datorită procesului continuu de legiferare, electoratul este din ce în ce mai des consultat, distanța dintre elite și mase este astfel redusă.

Participarea la vot și implicarea socială în spațiul european a început să aibă un rol mai important odată cu dezvoltarea marketingului politic.² În același spațiu european guvernarea se raportează la opinia publică și la societate în general, deoarece aceasta este un mijloc de control prin judecățile critice și valorice pe care le exprimă. Opinia publică este în primul rând importantă din perspectiva influențării activității legislative și a altor procese decizionale la nivel guvernamental, ea reprezintă mai mult decât comportamentul indivizilor la un anumit moment dat. Cu toate aceste aspecte pozitive la nivel european sursa principală de formare a opiniei publice este mass-media, mai ales în momentul în care acțiunile și mesajele politicienilor sunt popularizate prin aceasta.

Sociologul american Paul Lazarsfeld consideră că mass-media clarifică sau întărește predispozițiile alegătorilor, aceștia își aleg mediile de comunicare care se pliază cel mai bine pe propriile lor păreri³. Televiziunea este considerată cel mai puternic mijloc de influență și persuasiune politică. Imaginile au un impact și un rol mai mare decât cuvintele. Televiziunea fiind un mijloc vizual, se adresează mai mult părții emoționale decât intelectului, de aceea este un mijloc de comunicare afectiv, nu rațional. Oamenii se transformă în consumatori și spectatori, nu în participanți implicați activ sau angajați politic conform modelului prezentat de Raymond Aron⁴. Aspectul campaniilor electorale a fost schimbat de către televiziune, care a accentuat dezbaterile focalizate pe simboluri politice și pe carisma personajelor și a minimizat dezbaterile de idei și argumente raționale⁵. În campaniile electorale politicienii sunt prezentați sub iluzia că au soluții în orice situație, astfel a crescut confuzia opiniei publice în așteptările legate de guvernare și implicit a sporit decepția și deziluzia corpului electoral. Televiziunea are un rol indiscutabil

1 Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX- Europeanizarea*, (București: Editura Litera, 2011), 67.

2 Termen consacrat în cursul anilor 70, conform autorului Lucien Sfez, *Dictionnaire critique de la communication*, (Paris: Ed. PUF, 1993), 1379.

3 Paul Lazarsfeld, Bernard Berelson, Hazel Gaudet, *Mecanismul votului: cum se decid alegătorii într-o campanie prezidențială*, (București: Comunicare.ro, 2004), 47-52.

4 Raymond Aron, *Spectatorul angajat*, (București: Editura Nemira), 247-251.

5 Aron, *Spectatorul*, 279.

în formarea comportamentelor electorale, putând să influențeze deciziile nehotărâților și să schimbe raportul de forțe în aproape orice moment însă este ea formatorul de opinie finală.

Majoritatea cetățenilor consideră că televiziunea transmite mesajele electorale într-un mod adecvat necesității lor de informare și perceperii mesajelor transmise. Televiziunea influențează formarea culturii politice a oamenilor datorită gradului sporit de accesibilitate, tradiției pe care o are între mijloacele de informare în masă, și prin faptul că mesajele sunt mult mai ușor percepute de către public, acesta fiind un mijloc audio-vizual cu o putere sporită de sensibilizare. Trebuie să ne fundamentez alegerea doar pe baza imaginilor candidaților la televiziune sau intervin și alte instrumente de convingere ? Răspunsul poate fi dat prin faptul că membrii corpului electoral pot fi socializați prin intermediul integrării politice care îndeplinește funcțiile culturii politice prin intermediul unor instrumente ca mass-media, socializarea de grup, studiul și cercetarea programelor politice propuse.

În loc de concluzii

Putem presupune că integrarea politică se manifestă prin interesul pentru informațiile politice, atunci capacitatea de a avea cunoștințe despre politică poate fi suplinită de întrebarea: *Ce interes prezintă oamenii față de informațiile politice?* Am putea răspunde că în timpul campaniilor electorale oamenii manifestă o deschidere mult mai largă față de discuțiile politice, luând parte la ele. Oamenii sunt antrenați în procesul de socializare prin conversații cu alte persoane, sau grupuri de persoane, mai mult sau mai puțin apropiate.

Cunoașterea este cea care ne ajută să acționăm mai eficient, iar fiecare cetățean în parte trebuie să acționeze, îndepărtând astfel concepția conform căreia politicienii sunt cei care trebuie să schimbe societatea, conducând-o eficient. Politicienii sunt practic o simplă expresie a cetățenilor¹ aceștia putând să-i direcționeze, să-i constrângă, sau să-i susțină în acțiunile lor atunci când votează în cunoștință de cauză și o fac pe baza culturii politice. Tragedia societății românești este aceea că cetățenii, în mare parte, aleg în necunoștință de cauză și aleg din răzbunare față de cei care au deținut pârgurile puterii într-un anumit mandat. Deși au ca model statele europene, când vine vorba de alegeri, românii manifestă grave confuzii datorită faptului că nu au bine structurată alegerea, mulți neștiind la ce fel de scrutin participă. Europarlamentarele din 2014 au demonstrat că românii dețin puține informații cu privire la sistem și la reprezentarea politică. Dacă i-am întreba la ce tip de valori se raportează, mulți români ar răspunde că valorile lor sunt cele europene însă atunci când vine vorba de explicarea și punerea în practică a acestor valori avem mari dificultăți de raportare.

Putem să ne întrebăm: ce rol are școala în procesul de socializare politică și de participare la vot formulând următoarea întrebare : *Sunt instituțiile de învățământ importanți agenți ai socializării politice? Și dacă da, de ce?* Din această perspectivă, școala este în primul rând un organizator al relațiilor sociale și un stimulator al sentimentelor, activând loialitatea pentru ordinea politică și socială existentă cu un important rol culturalizator.

Chiar dacă familia contribuie foarte mult la socializarea politică, formând o loialitate de bază față de țară, școala furnizează informații, dà conținutul și conceptele care extind sentimentele incipiente de atașament și loialitate față de sistemul politic și națiune. Școala pune accentul pe reguli, pe acordul cu legile, cu auto-

¹ Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești*, (București: Ed. Paideia, 1999), 14.

ritatea și apoi pe drepturile și obligațiile cetățeanului de a participa la guvernare¹ prin intermediul votului.

În 1998 apărea în traducere românească la editura bucureșteană Humanitas un excelent volum² al Irinei Livezeanu care a fost structurat pe baza tezei de doctorat susținută în 1986 la Universitatea Michigan din Ann Arbor. Volumul a trecut aproape neobservat în spațiul românesc datorită cel puțin a doi factori: o primă cauză a constituit-o tirajul redus al cărții explicabil în perioada de tranziție. A doua cauză a fost aceea că autoarea aduce în discuție anumite subiecte sensibile în ceea ce privește unitatea sistemului social și politic românesc în epocă, diferențele dintre provinciile unite cu România după 1918 precum și analiza critică a miturilor fondatoare care însoțesc parcursul istoric al României Mari.

Teza centrală a lucrării Irinei Livezeanu este aceea că sistemul de educație a jucat un rol major, fundamental chiar, în procesul de unificare administrativă, politică, culturală și socială a României Mari. În definitiv, școala joacă un rol foarte important în învățarea atitudinilor, în formarea concepțiilor și credințelor despre funcționarea sistemului politic. Din această cauză instrucția are un rol foarte important la nivelul alegerilor politice de ce fel vor fi fiind ele deoarece educația permite o formare completă a individului și transmite informații multiple despre alegători și programe politice. Privitor la grupurile de persoane care promovează implicarea politică în România constatăm că politicienii și partidele politice rămân principalii promotori, urmați de organizațiile societății civile, grupurile de interese românești și elita intelectuală românească. Însă vorbim de un handicap major atunci când vine vorba de comunicarea deținătorilor puterii cu cei din corpul electoral pentru că odată încheiate alegerile cei aleși nu mai întrețin relația de comunicare politică cu alegătorii.

În cultura politică românească postdecembristă este integrată o viziune pesimistă asupra actorilor politici, ce-i prezintă pe aceștia ca nefiind de încredere. Aspectul este oarecum explicabil, deoarece comportamentul indivizilor referitor la comunism nu se poate schimba peste noapte. Declinul participării la vot este direct influențat de comportamentul actorilor politici, aici ne referim în special la promisiunile electorale neîndeplinite și la discursurile expeditivă ce nu ating miezul problemelor.

O altă problemă o reprezintă similitudinea programelor politice ale partidelor, electoralul nepercepând diferențele nu mai prezintă nici un interes pentru participarea la o anumită campanie electorală sau de a alege un candidat pe ideea că *oricum toți sunt la fel*. Decepțiile și deziluziile fiind mari și succesive electoralul nu mai este motivat să participe la scrutin indiferent ce anume votează deoarece puțini dintre alegători fac diferența între mizele votului.³ În definitiv, impactul electoral se observă din deciziile și acțiunile votanților, de aceea accentul trebuie să cadă cu întâietate pe identificarea, înțelegerea și rezolvarea problemelor și necesităților cotidiene ale individului.

Reminiscențele culturii politice comuniste au fost puternice, de aceea transformările opiniei publice s-au conturat abia la sfârșitul primelor procese de tranziție, factorii care au contribuit la schimbarea curentelor de opinie publică fiind: campaniile de informare și persuasiune, activitățile liderilor de opinie, și grupurilor de presiune, conturarea de noi modele de referință, diversificarea peisajului media, procesele de integrare europeană.

1 Frederick ELKIN, Gerard HANDEL, *The Child and Society, the proces of socialization*, New York, Random House Inc., 1984, p. 148.

2 Irina LIVEZEANU, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, traducere de Vlad Russo, București, Humanitas, 1998.

3 Ion BULEI, *Românii în secolele XIX-XX- Europeanizarea*, București, Editura Litera, 2011.

Sistemul politic românesc se bazează pe participarea periodică a cetățenilor la procesul guvernamental prin alegeri. Fiecare cetățean român poate avea un singur vot, acesta fiind un mecanism de îndepărtare a inegalităților și discriminărilor care apar în societate referitoare la statut social, minorități, sex, rasă. Cu toate acestea prezența românilor la urne este destul de scăzută. Am putea susține că în acest domeniu este nevoie de o cultură socială extrem de bine structurată a corpului electoral român deoarece vom alege pentru noi și nu împotriva noastră. Va trebui să împrumutăm practicile europene în materie de participare politică și să demonstrăm că suntem cetățeni europeni și că ne-am europeanizat. Rămâne de văzut dacă societatea politică românească va răspunde acestor provocări în viitor și va încerca să-și motiveze propriii alegători să se implice direct și în cunoștință de cauză.

BIBLIOGRAFIE

- ARON, Raymond, *Spectatorul angajat*, București, Editura Nemira, 2005.
- BALANDIER, Georges, *Antropologie politică*, Timișoara, Editura Amarcord, 1993.
- BARBU, Daniel, *Firea românilor*, București, Editura Nemira, 2004.
- BECIU, Camelia, *Constructia simbolică a câmpului electoral*, Iași, Institutul European, 1998.
- BOUDON, Raymond, *Tratat de sociologie*, București, Humanitas, 2006.
- BULAI, Alfred *Mecanismele electorale ale societății românești*, București, Ed. Paideia, 1999.
- BULEI, Ion, *Atunci când veacul se naște...*, București, Editura Eminescu, 1990.
- BULEI, Ion, *Românii în secolele XIX-XX- Europeanizarea*, București, Editura Litera, 2011.
- CHIROT, Daniel, *Schimbarea într-o societate periferică*, București, Editura Corint, 2002.
- CORFUS, Ilie *Agricultura Țării Românești în prim jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei, 1969.
- DRĂGHICESCU, Dimitrie, *Din psihologia poporului român: introducere*, București, Editura Albatros, 1996.
- ELKIN, Frederick, HANDEL, Gerard, *The Child and Society, the proces of socialization*, New York, Random House Inc., 1984.
- GIURESCU, Constantin C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, f.e., 1966.
- GHEBREA Georgeta, *Metamorfoze sociale ale puterii*, București, Renaissance, 2007.
- GUSTI, Dimitrie, *Chestiunea agrară*, în, *Opere*, vol. IV., ediție critică de O. Bădina și O. Neamțu, București, Editura Academiei, 1970.
- GOLOPENȚIA, Anton, Mihail GEORGESCU, *60 de sate românești*, București, Institutul de Științe Sociale, 1941.
- HASTINGS, Michel, *Abordarea științei politice*, Iași, Institutul european, 2000.
- HERSENI, Traian, *Probleme de sociologie pastorală*, București, Institutul de Științe Sociale, 1941.
- IORDACHE, Gheorghe, *Românul între ideal și compromis: eseuri etnologice*, Cluj-Napoca, Dacia.
- LAZARFELD, Paul, Bernard BERELSON, Hazel GAUDET, *Mecanismul votului: cum se decid alegătorii într-o campanie prezidențială*, București, Comunicare.ro, 2004.
- LIVEZEANU, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, traducere de Vlad Russo, București, Humanitas, 1998.
- NEWCOMB, T. M., TURNER, R. H. CONVERSE, P. E., *Social Psychology: the study of human interaction*, New York, 1965.
- RĂDULESCU-MOTRU, Constantin, *Psihologia poporului român și alte studii de psihologie socială*, București, Paideia, 1999.

RĂDULESCU-MOTRU, Constantin, *Cultura română și politicianismul*, în, *Scrieri Politice*, București, Editura Nemira, 1998.

RĂDULESCU-MOTRU, Constantin, *Sufletul neamului nostru: calități bune și defecte*, București, Anima, 1990.

ROSETTI, Radu, *De ce s-au răsculat țărani*, București, Editura Socec, 1908.

SFEZ, Lucien, *Dictionnaire critique de la communication*, Paris, Ed. PUF.

STAHL, Henri H., *Studii de sociologie istorică*, București, Editura Științifică, 1972.

STAHL, Henri H., *Controverse de istorie socială românească*, București, Editura Științifică, 1969.

STURDZA, Mihai Dimitrie, *Românii între frica de Rusia și dragostea de Franța*, București, Editura Roza Vânturilor, 2006.

ZELETIN, Ștefan, *Burhezia română: originea și rolul ei istoric*, București, Editura Cultura Națională, 1925.

Reviste

Buletinul Societății Geografice Române XVI, București, 1896.

Noua revistă română, nr. 11, din 1 septembrie 1913.

Frontul Național francez – surpriza alegerilor europene din 2014?

■ CLAUDIA GILIA

[Valahia University, Târgoviște]

Abstract

The aim of our study was to conduct an analysis over the ballot that was held on 24-25 May in France, with emphasis on judging the results of the National Front, the group that won the elections, leaving behind both the governing party – the Socialist Party, and the second largest party in France – the Union for a Popular Movement. The spectacular results of the National Front, a far-right, nationalist and populist party, emerged in a context where the extremist Eurosceptic parties of the countries with consolidated democracies within the European Union have either won the elections or reached top positions in the European elections of 2014.

Keywords

European elections; European Parliament; populism; nationalism; euroscepticism; European Union

Considerații preliminare cu privire la alegerile europarlamentare din Franța¹

Franța trimite în Parlamentul European de 74 eurodeputați². Aceștia sunt aleși în opt circumscripții interregionale³,

¹ UKIP a câștigat alegerile cu un scor de 26.77%, devansându-i pe Laburiști (24.74) și pe Conservatori (23.31%), obținând 24 de mandate din cele 70. Este pentru prima oară în peste o sută de ani în care niciunul din partidele tradiționale nu câștigă alegerile din Regat. Partidul Libertății din Olanda (PVV) s-a situat pe locul trei cu un procent de 13.32% obținând 4 mandate din cele 26. Movimento Cinque Stelle (M5S) din Italia s-a clasat pe locul doi după Partidul Democrat cu un scor de 21.16%, obținând astfel 17 mandate din 73. În Austria, Partidul Libertății (FPÖ) a obținut 4 mandate din cele 18, cu un procent de 19.72%, situându-se pe locul trei în alegerile europarlamentare. În Ungaria, Partidul extremist și eurofob, JOB-BIK s-a clasat pe locul doi după partidul de guvernământ – FIDESZ – cu un procent de 14.67%, trimițând în Parlamentul European 3 eurodeputați din totalul de 21.

² În 2009, Franța a trimis în Parlamentul European 72 de europarlamentari.

³ Listele din circumscripțiile interregionale au un număr variat de candidați înscrși pe o astfel de listă. Legislația franceză a stabilit că lista din circumscripția Nord-Ouest cuprinde 20 de candidați, circumscripția Ouest – 18 candidați, circumscripția Est – 18, circumscripția Sud-Ouest – 20, circumscripția Sud-Est – 26 de candidați; circumscripția Massif-Central – Centre – 10 candidați, circumscripția Île de France și Franzeii stabiliți în afara Franței – 30 de candidați.

dintre care șapte se află în Metropolă și una în teritoriile de peste mări, pe baza scrutinului de listă cu reprezentare proporțională, fără panșaj și fără vot preferențial¹. Circumscripția de peste mări este împărțită în trei secțiuni, fiecare secțiune desemnând câte un eurodeputat².

Nr.	Numele circumscripției	Compoziția circumscripției	Număr de ³ locuri	Nr. De candidaturi pe o listă
1.	Nord-Ouest	Basse-Normandie Haute-Normandie Nord-Pas-de-Calais Picardie	10	20
2.	Ouest	Bretagne Pays de la Loire Poitou-Charentes	9	18
3.	Est	Alsace Bourgogne Champagne-Ardenne Franche-Comté Lorraine	9	18
4.	Sud-Ouest	Aquitaine Languedoc-Roussillon Midi-Pyrénées	10	20
5.	Sud-Est	Corse Provence-Alpes-Cote d'Azur Rhone-Alpes	13	26
6.	Massif-Central – Centre	Auvergne Centre Limousin	5	10
7.	Ile-de-France Francezii stabiliți în afara Franței	Ile-de-France Francezii stabiliți în afara Franței	15	30
8.	Outre-mer (Teritoriile de peste mări)	Saint Pierre et Miquelon Guadeloupe Martinique Saint-Martin Saint-Barthélemy Guyane La Réunion Mayotte Nouvelle-Calédonie Polynésie française Wallis și Futuna	3	9

Gradul de participare în cadrul alegerilor europene a scăzut permanent în Franța. Cea mai scăzută rată a participării a avut loc în 2009, când participarea la vot a fost de 40.63%. Alegerile din 2014 au marcat o ușoară creștere a ratei de participare, cu aproximativ două procente – 42.43%. Acest lucru semnifică o lejeră remobilizare a electoratului francez.

1 Pragul electoral este de 5% din sufragiile exprimate.

2 *Secțiunea Atlantic*: Guadeloupe, Guyane, Martinique, Saint-Barthélemy, Saint-Martin și Saint-Pierre-et-Miquelon; *Secțiunea Oceanul Indian*: Mayotte și Réunion; *Secțiunea Pacific*: Nouvelle-Calédonie, Polynésie française și Insulele Wallis și Futuna.

3 Decretul nr. 2014-378 din 28 martie 2014 cu privire la numărul locurilor și la numărul candidaților din fiecare circumscripție pentru alegerea reprezentanților în Parlamentul European, JORF nr. 0076 din 30 martie 2014 pagina 6186, texte nr. 14.

Alegeri europene 25 mai 2014

	Număr	Înscriși
Înscriși în listele electorale permanente	46 544 712	
Absenți	26 796 819	57,57%
Votanți	19 747 893	42,43%
Voturi albe	546 601	1,17%
Voturi nule	245 531	0,53%
Voturi valabil exprimate	18 955 761	40,73%

Gradul de participare la alegerile europene: 1979-2014

Stat	1979	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014 ¹
Franța	60.7	56.70 ²	48.80 ²	52.76 ²	46.76 ²	42.76 ²	40.63 ²	42.43 ²

Într-un sondaj realizat înainte de alegerile din 25 mai 2014, electorii francezi au motivat absența la vot astfel:

- alegerile europene *nu ar schimba cu nimic viața cotidiană a francezilor* – 32%;
- pentru a-și manifesta *nemulțumirea față de responsabilită politice* – 26%;
- pentru că *nu dețin informații suficiente despre alegerile europene* (listele de candidați, programul partidelor politice, mod de scrutin etc.) – 21%;
- pentru a-și manifesta *nemulțumirea față de Uniunea Europeană* – 17%;
- pentru a-și manifesta *nemulțumirea față de Guvern și François Hollande* – 16%².

Același sondaj a realizat și un portret³ al alegătorului francez care a optat pentru neparticipare la vot. Acesta este: tânăr, sub 35 de ani⁴, salariat cu un salariu mai mic de 20.000 de Euro brut, pe an, absolvent doar de studii de bacalaureat⁵.

Analizele care s-au realizat au arătat că 39% dintre cei care au votat au luat decizia foarte târziu: 17% în timpul campaniei electorale, iar 22 % au ezitat până în ultimul moment⁶.

Participarea la vot nu a fost stimulată nici de o campanie electorală susținută, căci partidele franceze au considerat aceste alegeri, alegeri „de rangul al doilea”.

Campania electorală s-a derulat între două borne: *apatie și revoltă*. Votanții francezi nu au utilizat alegerile europene pentru a-și exprima preferințele față de UE, ci mai degrabă pentru a-și spune punctele de vedere cu privire la politica națională. Campania electorală a început târziu, motivația fiind pe de o parte alegerile municipale care s-au derulat în luna martie 2014⁷, dar și întârzierea în definitivarea listelor electorale de către formațiunile politice.

1 Pentru detalii: <http://www.interieur.gouv.fr/Elections/Actualites-des-elections/Dossier-elections-europeennes-2014/Annexe-8-Participation-aux-elections-europeennes>, accesat 17.06.2014.

2 A se consulta Sondajul „Elections européennes 2014. Comprendre le vote des Français”. Sondajul a fost realizat de Ipsos/Steria pentru France Télévisions, Radio France, Le Monde, Le Point et LCP/Public Sénat și France 24, p. 11, http://www.ipsos.fr/sites/default/files/attachments/europeennes_ipsos_-_comprendre_le_vote_des_francais_-_25_mai_2014_-_20h.pdf, accesat 17.06.2014.

3 *Ibidem*, p. 8-9.

4 Sondajul a reliefat că 73% dintre tinerii de până la 35 de ani nu s-au prezentat la vot.

5 61% dintre alegătorii cu studii de bacalaureat și-au exprimat intenția de a nu participa la vot.

6 Anne Muxel, „Des élections européennes en manque d'électeurs, mais une relative stabilisation de la participation”, CEVIPOF, *Élections européennes 2014, Les enjeux*, Note nr. 4, iunie 2014, p.

7 – http://www.cevipof.com/fichier/p_publication/1222/publication_pdf_notemuxel.1.pdf, accesat 3.07.2014.

7 Partidele politice și-au concentrat întreaga energie în aceste alegeri, deoarece ele au reprezentat primul test electoral după alegerile prezidențiale și legislative din 2012.

Comentarii pe marginea rezultatelor obținute de partidele franceze în scrutinul european din 25 mai 2014

Cea mai vizibilă ascensiune din cadrul scrutinului european din Franța a avut-o fără îndoială formațiunea de extremă dreapta, Frontul Național, condusă de Marine Le Pen¹. Partidul acesteia a obținut aproape un sfert din voturile francezilor (24.86%). Pe locul al doilea s-a clasat Uniunea pentru o Mișcare Populară (UMP), formațiune de opoziție, cu 20,81 %, iar pe locul trei – Partidul Socialist (PS), aflat la guvernare, cu scorul de 13,98%.

Analizele care s-au făcut după alegeri au reliefat faptul că decizia alegătorilor francezi a fost influențată de următoarele elemente:

- Politica privind imigrația – 31%;
- Puterea de cumpărare – 30%;
- Criza din zona Euro – 27%;
- Șomajul – 27%;
- Menținerea păcii în Europa – 21%.

Rezultate alegeri europarlamentare în Franța 24-25 mai 2014²

Partid politic	Nr. de voturi	Procente	Mandate
Extrême gauche	302 436	1,60%	0
Front de Gauche	1 200 713	6,33%	3
Union de la Gauche	2 650 357	13,98%	13
Divers gauche	602 294	3,18%	1
Europe-Ecologie-Les Verts	1 696 442	8,95%	6
Divers	827 526	4,37%	0
Union du Centre	1 884 565	9,94%	7
Union pour un Mouvement Populaire	3 943 819	20,81%	20
Divers droite	1 133 811	5,98%	0
Front National	4 712 461	24,86%	24
Extrême droite	1 337	0,01%	0
TOTAL			74

Din totalul celor 74 de eurodeputați francezi: 34 sunt femei (45.95%), iar 40 sunt bărbați (54.05%). Procentul ridicat al reprezentantelor Franței în Parlamentul European se datorează, în principal, reglementării legale care prevede ca listele electorale să cuprindă alternativ un candidat din fiecare sex.

Din punct de vedere al vârstei celor care au obținut mandate de europarlamentari, observăm că 90% dintre aceștia au vârsta între 40 și 70 de ani, deci sunt persoane cu experiență.

1 Selma Bendjaballah, „Increased Populism and Euroscepticism: The EU Elections in France”, in Sonia Piedrafita, Anne Lauenroth (dir.), *Between Apathy and Anger: Challenges to the Union from the 2014 Elections to the European Parliament*, Politics and Institutions, EPIN Papers, 20 mai 2014 – <http://www.ceps.eu/book/between-apathy-and-anger-challenges-union-2014-elections-european-parliament>, accesat 3.07.2014.

2 [http://www.interieur.gouv.fr/Elections/Lesresultats/Europeennes/electresult_ER2014/\(path\)/ER2014/FE.html](http://www.interieur.gouv.fr/Elections/Lesresultats/Europeennes/electresult_ER2014/(path)/ER2014/FE.html), accesat 3.07.2014.

Vârsta	Femei	Bărbați	Total
30-39 ani	1	-	1
40-49 ani	4	6	10
50-59 ani	17	12	29
60-69 ani	11	17	28
70-79 ani	1	4	5
Peste 80 ani	-	1	1

Frontul național – câștigătorul detașat al alegerilor europene din Franța

Frontul Național, partidul lui Marine Le Pen a câștigat, la alegerile din 24-25 mai 2014, *24 de mandate* în noul Parlament European, o creștere spectaculoasă față de cele *3 mandate* obținute la scrutinul anterior din 2009. Scorul obținut de Frontul Național este cu atât mai uimitor cu cât această formațiune politică a obținut în procesele electorale europene anterioare scoruri modice, media fiind de 9.15%:

Rezultate FN în alegeri europarlamentare (1984-2014)¹

An	(%)
1984	10.9%
1989	11.7%
1994	10.5%
1999	5.7%
2004	9.8%
2009	6.3%
2014	24.9%

Rezultatele deosebite obținute de partidului lui Marine Le Pen² se explică în primul rând prin *votul sancționator* dat de electoratul francez guvernanților din Partidul Socialist și Președintelui Hollande³. Pentru Partidul Socialist, aflat la guvernare, alegerile europene au reprezentat o înfrângere usturătoare, fiind a doua bătălie electorală pierdută de socialiști după alegerile municipale, în interval de câteva luni.

Rezultatele FN au fost surprinzătoare din punct de vedere al procentului obținut, căci altfel, toate sondajele realizate înainte de vot anticipau victoria frontiştilor. Este uimitor, cum un partid care în luna martie 2014, în cadrul alegerilor municipale obținea doar 6.7% din voturile aceluiași cetățeni francezi, reușește, ca în luna mai, să obțină aproximativ 25 % din voturile acestora. Una dintre explicații o reprezintă gradul ridicat de nemulțumire al electoratului francez față de guvernarea de stângă, dar și față de Președintele Hollande⁴. Analizii politici consideră că scorul istoric înregistrat de Frontul Național s-a bazat în afară de lipsa majoră de popularitate a puterii socialiste, și pe o divizare a opoziției de dreapta. Pentru a ne da sea-

¹ În anul 1974, Frontul Național nu a participat la alegerile europene.

² După anunțarea rezultatelor alegerilor, Marine Le Pen sublinia: „*Poporul suveran a vorbit. Poporul cere o singură politică – politica francezilor, pentru francezi și cu francezi*”.

³ 77% din electoratul frontist și-a exprimat intenția de a participa la vot doar pentru a sancționa politica Președintelui Hollande și a Guvernului.

⁴ Interesant de menționat faptul că, în cadrul alegerilor prezidențiale din 2012, în turul doi, voturile Frontului Național au mers în mare parte către Nicolas Sarkozy.

ma de ascensiunea puternică a partidului condus de Marine Le Pen, relevante sunt rezultatele scrutinului electoral european din 2009, atunci când Frontul Național reușea să obțină doar 6,3 % din voturile electorilor francezi, într-un scrutin condus de conservatorul Nicolas Sarkozy, președinte al UMP.

Figura carismatică a lui Marine Le Pen, discursul naționalist, populist al acesteia și al candidaților frontiști, cu accente demagogice, o campanie susținută, axată pe teme de interes major pentru cetățenii francezi, reprezintă alte argumente pentru victoria FN.

Campania electorală sub semnul naționalismului exacerb

Discursul lui Marine Le Pen pe parcursul campaniei electorale s-a bazat pe ideea de *suveranitate națională* și *libertate* a Națiunii franceze, dar și pe teme de interes curent pentru cetățenii francezi precum: securitatea, reducerea șomajului.

Marine Le Pen a continuat liniile directoare ale partidului pe care le-a promovat încă din 2012 atunci când a candidat în alegerile prezidențiale¹. În martie 2012 înainte de alegerile prezidențiale, Președintele FN afirma: „*Cred că e o eroare de analiză, să continuăm să gândim în termeni de dreapta și stânga. În nicio parte din Europa, fractura asta nu mai are sens. Realitatea este că fractura e de fapt între cei care mai cred în existența națiunilor și cei care nu mai cred. Cei care cred că structura națională e încă cea mai în măsură pentru a proteja securitatea, prosperitatea identitatea popoarelor și cei care au renunțat la națiune în favoarea unei structuri supra-naționale de genul Uniunii Europene sau guvern mondial. Există o prăpastie și pe un mal sunt cei ca mine, care mai cred în Franța și cei care nu mai cred*”.²

În aprilie 2014, înainte de alegerile europene, Marine Le Pen revine cu discursul naționalist, antieuropean și califică în termeni extrem de duri Uniunea Europeană: „*Europa este o mașină de zdrobit popoarele, ceea ce vrea eu este mai multă Franța și mai puțin Europa*”³. Uniunea Europeană a fost catalogată de președintele FN drept o „*închisoare a popoarelor*”. La conferința de lansare a campaniei electorale, Marine Le Pen afirma cu tărie că: „*A susține Uniunea Europeană azi înseamnă să acționăm împotriva Franței*”. (...) *Poporul francez trebuie să-și recâștige libertatea și odată cu aceasta să-și regăsească securitatea, prosperitatea, protecția unei Națiuni*”.⁴

Principalele teme de campanie ale Frontului Național s-au axat pe următoarele teme:

- lupta împotriva imigrației⁵;

¹ „*Poporul meu trebuie să fie liber și să decidă ca un popor liber. Nu trebuie să cerem acordul acordul partenerilor europeni pentru a fi liberi. Altfel, ne întoarcem la Uniunea Sovietică Europeană. Și atunci ar trebui să li se spună oamenilor că sunt în Uniunea Sovietică și că nu mai au nici libertatea de a-și recâștiga libertatea. Proiectul Uniunii Europene este unul care e pe viață și noi nu vrem așa ceva. Cred că atâta timp cât există popoare, va exista dreptul ca ele să își recapete suveranitatea. Au existat decizii, renunțări la aspecte ale suveranității care au fost luate pe ascuns, fără acordul popoarelor și eu felicit poporul francez că a votat „nu” la referendumul privind Constituția europeană*”. http://adevarul.ro/international/in-lume/marine-pen-liderul-frontului-national-franta-sa-terminam-uniunea-sovietica-europeana-1_50ba05c87c42d5a663bo6e66/index.html, accesat în 10.07.2014.

² Idem.

³ Alexandre Boudet, „Européennes 2014: comment le FN espère remporter l'élection”, *Le Huffington Post*, 22 aprilie 2014 – http://www.huffingtonpost.fr/2014/04/22/europeennes-2014-comment-le-fn-veut-gagner-election_, Accesat 11.07.2014.

⁴ A se vedea: <http://www.frontnational.com/videos/conference-de-lancement-de-la-campagne-europeenne/>, Accesat

⁵ Le Pen a propus eliminarea dreptului la reîntregirea familiei, reducerea imigrației legale pe parcursul a 5 ani, de la 200.000 la 10.000 de persoane pe an și eliminarea dreptului „*jus soli*” (acordarea naționalității străinilor născuți în Franța).

- opoziția față de acordul de liber schimb transatlantic¹;
- lupta împotriva politicii agricole comune și înlocuirea ei cu politica agricolă franceză;
- închiderea pieții muncii;
- opoziția față de spațiul Schengen²;
- opoziția față de FMI³;
- protecția identității naționale etc.

Într-un scrutin marcat de absenteism, capacitatea partidelor de a-și determina alegătorii să participe la vot este decisivă. Marine Le Pen a înțeles acest lucru și și-a axat discursul său ofensiv pe necesitatea mobilizării alegătorilor proprii: „*Nu mă decepționați și mergeți să votați!*”. Partidul lui Le Pen a reușit așadar să-i mobilizeze mai bine pe electorii francezi decât partidele de stânga sau de dreapta, măcinate de lupte intestinale după municipalele din martie 2014, ceea ce a contribuit la creșterea dinamicii sale și, în final, la câștigarea alegerilor.

Cine sunt votanții Frontului Național?

Analizele sociologice au arătat că listele FN au reprezentat prima opțiune a tuturor categoriilor de vârstă, cu o singură excepție, cea a celor de 65 de ani și peste, dar și a majorității categoriilor socio-profesionale.

Cu sprijinul unui muncitor din doi (46%) și a unui salariat din trei (36%), Frontul Național și-a întărit bazinul electoral *ouvrier*, fiind pentru prima dată opțiunea primă a clasei de mijloc (24%).

Cercetările au arătat că atât salariații înscriși într-un sindicat, cât și ei care nu erau înregimentați în nicio mișcare sindicală au avut ca opțiune primă în cadrul scrutinului european listele Frontului Național⁴. Această opțiune a fost determinată de faptul că în campania electorală, Frontul Național a optat pentru prezentarea unor teme de interes major pentru salariați: locurile de muncă, eradicarea somajului, creșterea puterii de cumpărare etc.

1 În opinia președintei FN, Tratatul Transatlantic dintre SUA și Europa, aflat în curs în negociere, este „o mașinărie de război ultraliberală, antidemocratică, antieconomică și antisocială”. Dacă va fi adoptat, „toate normele medioambientale, agricole și alimentare vor fi modificate în avantajul marilor multinaționale”.

2 „Stoparea Schengen înseamnă cu precădere ruperea de laxismul Uniunii Europene pentru care singurul răspuns la imigrarea clandestină consistă în încurajarea primirii în masă și regularizarea quasi-sistematică. În opinia noastră, această măsură trebuie completată cu suprimarea din dreptul nostru a posibilității de a regulariza clandestinii. Suveranitatea noastră în materie de politică imigraționistă este cheia unității noastre naționale și a protecției noastre economice și sociale. Prin suprimarea controlului la frontiere între majoritatea statelor europene, acordurile Schengen ne lasă totalmente descoperiți în fața imigrației clandestine, traficului internațional și delincvenței nomade sau a rromilor. Lărgirea succesivă a acestui spațiu către țările din Europa de Est a reușit să transforme aceste frontiere într-o veritabilă sită, agravând și mai mult deschiderea totală a frontierelor dorită de către UE”. Pentru detalii: <http://www.fn-schengen.fr/>, accesat 17.07.2014.

3 Marine Le Pen a afirmat în cursul campaniei electorale că: „FMI nu mai e ce era la crearea sa – un organism care să salveze un stat aflat în dificultate economică, dar care lăsa acel stat să-și păstreze suveranitatea economică. Azi a devenit un organism care acționează în interesul piețelor financiare (internaționale). E un „portărel” care îți intră în casă și spune: o să-ți vinzi canapeaua, frigiderul, pentru că nu mă interesează decât să-mi recuperez banii. De asta spun că FMI trebuie să dispară. Statul trebuie să-și redobândească rolul”.

4 Sondaj IFOP pentru l'Humanité: „Le vote aux élections européennes selon la proximité syndicale”, 25 mai 2014, p. 6 – http://www.ifop.fr/media/poll/2675-1-study_file.pdf.

Listă partid politic	Ansamblul salariaților %	Total salariați înscrși într-un sindicat %	CGT %	CFDT %	FO %	Sud – Solidaires %	Alt sindicat %	Salariați neînscrși într-un sindicat %
Parti Socialiste et Parti Radical de Gauche	13	19	19	29	15	19	13	8
UMP	13	8	3	9	8	2	17	17
Front National	30	25	22	17	33	27	29	34

De asemenea, listele FN obțin cele mai multe voturi din partea persoanelor care nu desfășoară activități lucrative (femei casnice, studenți). Formațiunea lepenistă se impune ca prima forță politică în mediul rural, mai mult de un alegător din patru (28%) votând pentru lista FN¹.

Cercetările sociologice au arătat că, spre deosebire de ansamblul electoratului francez a cărui opțiune a avut ca fundament problematica europeană, opțiunea celor care au votat FN a avut în vedere *problemele naționale* – 71% și doar 29% pe cele *europene*².

Vot în funcție de...	Alegeri europene 1999	Alegeri europene 2004	Alegeri europene 2009	Alegeri europene 2014
Problematica națională	52%	64%	56%	45%
Problematica europeană	36%	31%	34%	55%

Printre cele mai importante elemente care au influențat votul alegătorilor FN s-au aflat:

- imigrația – 88%;
- insecuritatea – 82%;
- locurile de muncă, activitatea economică – 78%;
- puterea de cumpărare, nivelul prețurilor – 76%;
- impozitele și taxele – 75%;
- acțiunea Uniunii Europene în fața crizei economice – 63%;
- locul Franței în Uniunea Europeană – 52%;
- funcționarea instituțiilor Europene – 46% etc³.

Portretul robot al electoratului frontist arată că acesta este: în majoritate feminin, salariat, cu venituri modeste, cu studii medii, tânăr (1/3 din electori au mai

¹ Este important să reliefăm și capacitatea FN de a atrage o parte importantă a alegătorilor lui Nicolas Sarkozy din alegerile prezidențiale din 2012. Astfel, 14% din alegătorii sarkoyziști din 2012 au declarat că au votat în 2014 pentru o listă a FN.

² Sondaj IFOP pentru Paris Match și Sud Radio, 21-23 mai 2014: „Elections européennes J-1” – http://www.ifop.com/media/pressdocument/743-1-document_file.pdf. și Sondajul IFOP „Elections européennes 2014. Comprendre le vote des Français”. Sondajul a fost realizat de Ipsos/Steria pentru France Télévisions, Radio France, Le Monde, Le Point et LCP/Public Sénat și France 24, pp. 35-37, http://www.ipsos.fr/sites/default/files/attachments/europeennes_ipsos_-_comprendre_le_vote_des_francais_-_25_mai_2014_-_20h.pdf, Accesat 15.07.2014.

³ IFOP și Fiducial: „Sondage Jour du Vote : profil des électeurs et clefs du scrutin européen” pentru i>TELE, Paris Match și Sud Radio, 25 mai 2014, p. 44 – http://www.ifop.fr/media/poll/2670-1-study_file.pdf, accesat 14.07.2014

puțin de 35 de ani). Electoratul frontist este un electorat ce reunește o stângă minoritară și o dreaptă majoritară¹.

Reflectarea rezultatelor obținute de FN în mass-media. De la „Seism” la „Șoc” – superlativele din presa franceză și internațională după alegerile europene din Franța

Victoria Frontului Național, condus de Marine le Pen nu a rămas fără ecouri în rândul mass-media sau al politicienilor. Presa din Hexagon, dar și cea internațională au catalogat cu cuvinte grele victoria Frontului Național. „Seism”, „big bang”, „tsunami” „cutremur” au fost doar câteva din superlativele folosite de media, de analiștii politici și chiar de politicieni pentru a descrie rezultatele obținute de FN la alegerilor europarlamentare din 2014².

„Frontul Național a crescut ca o tumoare pe seama impopularității politice a Președintelui și a Guvernelor socialiste”. „Victoria Frontului Național rămâne un șoc care va zgudui Franța și toată Europa”. „Unda de șoc creată de partidul lui Marine Le Pen depășește cu mult frontierele naționale”. Este „o amenințare reală pentru ideea europeană”³, sunt cuvintele pe care le regăsim în cotidianul francez Liberation⁴.

„FN se impune (...) ca primul partid al Franței”, constata Le Figaro. „Pentru Marine Le Pen, este o victorie personală pentru că a reușit, cu un nou stil, să facă să doboare primul obstacol în calea progresului Frontului Național, diabolizarea sa”, comentează publicația franceză⁵.

„Doamna Le Pen conduce marșul extremei drepte din Europa”, titra și cotidianul britanic Daily Mail, în timp ce Financial Times vede FN „în fruntea unui cutremur populist”.

„Pentru Președintele Hollande, este un dezastru”, considera Die Welt, care numește și el această situație un „seism politic”. „Din cauza acestei catastrofe electorale, Președintele francez, François Hollande, învins, este din ce în ce mai slăbit. Îi va fi și mai greu să facă reformele necesare”, sublinia cotidianul german.

„Cutremur în Franța”, considera la rândul său cotidianul italian La Repubblica. „Șoc în Franța?”, scria și Corriere della Sera.

Însă, în ciuda acestor reacții, Frontul Național își continuă parcursul european, promovând și în cadrul noului Parlament European discursul antieuropean, prin vocea lui Marine le Pen.

Concluzii

Victoria lui Marine Le Pen în alegerile europarlamentare din mai 2014 îi oferă acesteia o poziție extrem de puternică pentru viitoarele alegeri regionale din 2015

1 Luc Rouban, „Les électors de Marine Le Pen ou les contraintes du succès”, CEVIPOF, *Élections municipales 2014, Les enjeux*, Note nr. 2, noiembrie 2013 –

<http://www.cevipof.com/rtefiles/File/ELECTIONS%20MUNICIPALES/noteLucROUBAN2.pdf>, accesat 14.07.2014.

2 Pentru detalii: <http://www.lesechos.fr/tech-medias/medias/0203522445136-europeennes-le-seisme-europhobe-a-la-une-de-la-presse-673663.php>, Accesat 16.07.2014.

3 Arnaud Esquerre, Luc Bolstanski, „Front national : de quel peuple parle-t-on ?”, *Liberation*, 29 mai 2014, http://www.liberation.fr/politiques/2014/05/29/front-national-de-quel-peuple-parle-t-on_1029723.

4 Francois Sergent, „Victoire du FN: l'échec de tout un pays” *Liberation*, 26 mai 2014, http://www.liberation.fr/politiques/2014/05/25/victoire-du-fn-l-echec-de-tout-un-pays_1026554

5 „La victoire du Front national provoque un séisme politique”, *Le Figaro*, 26 mai 2014 – <http://www.lefigaro.fr/elections/europeennes-2014/2014/05/26/01053-20140526ARTFIG00019-la-victoire-du-front-national-provoque-un-seisme-politique.php>

și mai ales pentru cele prezidențiale, programate pentru 2017¹. Despre o asemenea posibilitate, președinta Frontului Național a arătat că este pe deplin conștientă. Duminică seară, imediat după anunțarea rezultatelor, din postura de câștigător a votului popular, Marine Le Pen s-a grăbit deja să-i ceară Președintelui francez dizolvarea Adunării Naționale, să stopeze proiectul de reformă administrativă, inițiat de Partidul Socialist, și să inițieze dezbateri pentru introducerea scrutinului bazat pe reprezentare proporțională: „*Ce poate face Președintele (François Hollande) altceva decât să revină la popor, să aplice sistemul proporțional pentru ca fiecare cetățean francez să fie reprezentat și să organizeze noi alegeri*”².

Rezultatele obținute de FN au reliefat, în opinia lui Marine Le Pen, o consolidare netă a dinamicii partidului față de alte alegeri, o consolidare omogenă, pe întreg teritoriul Franței. Creșterea numărului de voturi pentru FN a fost explicată de președinta partidului și prin faptul că proiectul prezentat de FN în alegerile europene a fost „*un proiect patriot, un proiect național*”, iar votul francezilor a fost și „*un vot de adevărat*” la FN.

Alizând rezultatele scrutinului european din Franța, Sonia Piedrafita, cercetător al Centre for European Policy Studies (CEPS) afirma: „*În Franța, contextul este diferit. A fost un protest cetățenesc față de situația economică și politică din țară, sub conducerea socialiştilor. Această nemulțumire a cetățenilor s-a văzut în votul pentru Frontul Național*”³.

La rândul său, Doru Franțescu, director VoteWatch (Bruxelles) sublinia: „*Rezultatul alegerilor europarlamentare va avea semnificații zdravene asupra politicii naționale, în sensul libertății de circulație a forței de muncă, în cazul UK, a tuturor libertăților de circulație, în cazul Franței. Frontul Național este și anti-imigrație, și protecționist și ar vrea să elimine și celelalte libertăți de circulație (a persoanelor, capitalului și serviciilor), despre care crede că sunt în detrimentul Franței*”⁴.

Votul electorilor francezi pentru un partid naționalist, populist, eurosceptic nu este singular la nivelul Uniunii. Opțiunea din ce în ce mai extinsă a cetățenilor europeni pentru partidele care promovează teme anti europene trebuie să reprezinte pentru noul Parlament European, dar și pentru ceilalți decidenți europeni un semnal de alarmă – construcția europeană de la momentul actual nu mai corespunde idealului european pentru care a fost creată.

Rezultatele alegerilor europene din Franța se traduc și prin creșterea euroscepticismului în rândul francezilor, din ce în ce mai neîncredători față de Europa și decidenții săi, la noua ani după ce au spus „NU” Tratatului Constituțional European. Cetățenii francezi și-au exprimat astfel și dezamăgirea față de modul în care Uniunea Europeană a făcut față crizei economice și fiscale care a afectat Europa. Lipsa unei armonizări sociale și fiscale a reprezentat un motiv important pentru care electoratul francez s-a îndepărtat de idealul european.

Însă nu trebuie să excludem din ecuația alegerilor europene și faptul că Franța este un stat care întotdeauna și-a afirmat în cadrul Uniunii Europene atașamentul față de valori profund naționale (suveranitate, libertate), iar ideea *Statului Națiune* rămâne *clé de voûte* a politicii franceze.

1 Nu merită uitat nici faptul că în urmă cu doi ani, în 2012, Frontul Național a reușit să obțină în cadrul alegerilor prezidențiale un scor de 17,90 %, ceea ce demonstrează încă o dată ascensiunea extremei drepte franceze.

2 A se consulta, <http://www.frontnational.com/videos/europeennes-2014-declaration-de-marine-le-pen/>, accesat 17.07.2014.

3 Alina Matis, „Alegeri europarlamentare 2014. Primele efecte ale votului extremist din Uniunea Europeană au apărut deja. De unde vine amenințarea pentru români”, *Gândul*, 27.05.2014, <http://www.gandul.info/international/alegeri-europarlamentare-2014-primele-efecte-ale-votului-extremist-din-uniunea-europeana-au-aparut-deja-de-unde-vine-amenintarea-pentru-romani-12654794>. Accesat 18.07. 2014.

4 Idem.

BIBLIOGRAFIE

OFFERLÉ, Michel, *Les partids politiques*, Coll. Que sais-je? 7ème édition, PUF, Paris, 1987.

PERRINEAU, Pascal, *La France au Front : essai sur l'avenir du Front national*, Fayard, Paris, 2014.

Resurse online

<http://www.frontnational.com>

<http://www.results-elections2014.eu/>

<http://www.interieur.gouv.fr/>

<http://www.cevipof.com>

<http://www.ifop.fr/>

<http://www.ceps.eu>

<http://www.liberation.fr>

Every Comment Counts

the 2014 EP Elections in Romania on Facebook¹

■ RALUCA BUTUROIU

[National University of Political Studies and Public Administration]

Abstract

This article aims at investigating whether Facebook fosters or not the crystallization of a European public sphere in Romania. The paper addresses three questions: What do we know about the European public sphere? How can social media sites contribute to its birth and development?; Can we speak about a European public sphere when posting or commenting upon 2014 EP elections on Facebook? So, the article has two main goals: firstly, to provide insightful information concerning the emergence and development of a (European) public sphere on Facebook in the EP elections context; secondly, to urge researchers to include social media sites in the list of significant factors which may shape the European public sphere in Romania.

Keywords

European public sphere; social media; EP elections; Facebook; shared communication

1. Setting the big picture

The research concerning the emergence of a European public sphere through social media sites has gained significant importance in the last couple of years. Although studies emphasize the fact that only a few citizens have direct contact to European issues and that media functions as a facilitator or mediator between European Union and its citizens, we can hardly say that there is significant research studying the way in which Romanian citizens use this tool of communication to share their (European) experiences with fellows or to act as part of a (European) community. These things considered, the big picture regarding the existence of a community of Romanian citizens that discuss through an organized form of online communication (Facebook, in this case) in order to find solutions to common interest issues should be one of high concern among researchers.

Thus, this paper will briefly discuss the main theoretical foundations

¹ This work was possible with the financial support of the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013, co-financed by the European Social Fund, under the project number POSDRU/159/1.5/S/134650 with the title „Doctoral and Postdoctoral Fellowships for young researchers in the fields Political, Administrative Sciences, Communication Sciences and Sociology”

regarding the (European) public sphere, the role of social media in building at least an emerging European public sphere and the results of a short analysis of the political parties' Facebook pages during the 2014 EP elections. What is more, the main purpose of this article is to urge researchers to concentrate their attention on debates and studies which target the existence of a European public sphere in Romania as an assurance that Romanian citizens are aware of what the EU means for both their individual and national community.

2. What do we know about the European public sphere?

The purpose of this part of the paper is to present the main theoretical lines regarding the public sphere as it was originally introduced by Jürgen Habermas in 1962 and its implications at the EU level. What is more, this part aims at drawing the conceptual frame of the European public sphere as a major part which gets us in the neighborhood of the European Union as a political and democratic project.

Habermas used the concept of public sphere to define a network of communication, through which citizens who are able to use the instruments of social communication can cooperate and find the best solutions for the community issues. Moreover, one of the first configurations of the public sphere can be perceived as a sphere where more private entities constitute themselves as a public entity¹.

More explicitly, Habermas defines the public sphere as a „realm of our social life”², in which public opinion can be formed. What is more, the author suggests that the access is guaranteed to all citizens and that a small part of the public sphere comes into being in every conversation in „which private individuals assemble to form a public body”³. The author also emphasizes the idea that citizens behave as a public body when they discuss issues of general interest, in a free form of speech.

In one of his other works⁴, Habermas refines the concept of public sphere and gives it a more particular tone, characterizing it as a conglomeration of the conditions that facilitate a discursive form of citizens' public opinion. This definition provides us with one of the reasons why public sphere is so important in the optimal performance of a society – because it is strongly associated with other processes and phenomena, among which public opinion is of high importance.

Metaphorically speaking, public sphere functions as a place where public opinion is (re)shaped, as a working room where there are competitive points of view and where they reassemble in the form of a logic discourse⁵. What is more, it is necessary to point out that the author emphasizes that there is not a singular public sphere which may function at a time, but a multitude of public spheres which compete to become dominant⁶.

1 Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, trans. Thomas Burger (Cambridge: MIT Press, 1989), 27.

2 Jürgen Habermas, „The Public Sphere: An Encyclopedia Article,” in *Media and Cultural Studies: Keywords*, ed. Meenakshi Gigi Durham and Douglas M. Kellner (UK: Blackwell Publishing LTD, 2006), 73.

3 Habermas, *The Public Sphere*, 73

4 Jürgen Habermas, „Cuvânt Înainte La Ediția Din 1990,” in *Sfera Publică Și Transformarea Ei Structurală. Studiu Asupra Unei Categorii a Societății Burheze*, trans. Janina Ianoși (București: comunicare.ro, 2005), 36.

5 Jürgen Habermas, „Why Europe Needs a Constitution,” *New Left Review* 11, October 2001, 3, <http://newleftreview.org/11/11/jurgen-habermas-why-europe-needs-a-constitution>.

6 Jürgen Habermas, *Sfera Publică Și Transformarea Ei Structurală. Studiu Asupra Unei Categorii a Societății Burheze*, trans. Janina Ianoși (București: comunicare.ro, 2005), 17.

The idea of Habermas to define public sphere as an arena of communication was also expressed by other points of view. For example, Risse¹ suggests that public sphere is a „shared community of communication“ or that it is an open space where communicational exchanges take place²; public sphere is a place where citizens discuss public interest issues³.

In this context of considering public sphere as an arena of communication, Habermas⁴ suggests that conversations among citizens play a crucial role in creating a functional public sphere. He suggests that the public sphere may function as a mediator, which opens the route between the formal, institutional discourses and the informal, personal conversations among citizens. What is more, in today's society, public debates need to be based on a forum of discussions, organized by the media, through which citizens from different parts of the country/world can interact.

Briefly, the Habermasian model offers a complex interpretation of what is known as public sphere and its connections with other interesting phenomena like public opinion. The use of the Habermasian model of public sphere has become even more controverted at the EU level. In this context, Habermas⁵ defines the European public sphere (EPS) as a communication network which goes beyond the national borders and helps at discussing and solving relevant and shared issues.

According to Habermas⁶, there are some aspects that need special attention regarding the possibility of creating a European public sphere. The first thing to be considered is that a EPS means a process of trans nationalization of the national public spheres and not the effort of creating a supranational structure; the EPS is a process which is mainly created through media and with the help of political elites who should encourage the discourse with an European core, rather than with a strictly national nature.

In the last decade, due to the complexity of the concept, the study of the EPS has become one of the central points of interest for researchers in fields like sociology, politics, communication and media. But, according to Bărgăoanu⁷, the theoretical findings regarding the EPS can be classified in three main models: the *heavy EPS*, the *light EPS* and the *ad hoc EPS*.

In short, the EPS as a heavy public sphere refers to the existence of a single, supranational public sphere; the EPS as a light public sphere refers to the existence of Europeanized national public spheres, while the EPS as an ad hoc public sphere refers to the aggregation of individual opinions on different European topics in a public form. Beyond the differences among them, there is at least one conjunctive linkage which defines the EPS as the process that allows citizens to participate in taking a collective decision, in the (re)production and transformation of the social imaginary⁸.

1 Thomas Risse, „How Do We Know a European Public Sphere When We See One? Theoretical Clarifications and Empirical Indicators“ (presented at the IDNET Workshop „Europeanization and the Public Sphere,“ European University Institute, Florence, 2002), 10, <http://userpage.fu-berlin.de/~atasp/texte/pi5510tn.pdf>.

2 Hans-Jörg Trenz, „In Search of a European Public Sphere. Between Normative Overstretch and Empirical Disenchantment,“ June 2008, 3.

3 Marianne van de Steeg, „Does a Public Sphere Exist in the EU? An Analysis of the Content of the Debate on the Haider-Case“ (Florence, 2004), <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/2622/sps2004-05.pdf>.

4 Jürgen Habermas, *Europe. The Faltering Project*, trans. Cronin Ciaran (Cambridge: Polity Press, 2009), 135.

5 Habermas, *Europe. The Faltering Project*, 87.

6 Habermas, *Europe. The Faltering Project*, 183.

7 Alina Bărgăoanu, *Examenul Schengen. În Căutarea Sferei Publice Europene* (București: comunicare.ro, 2011), 60.

8 Craig Calhoun, „The Democratic Integration of Europe: Interests, Identity and the Public Sphere,“ in *Europe without Borders: Remapping Territory, Citizenship, and Identity in a Transnational Age*, ed. Mabel Berezin and Martin Schain (Baltimore: John Hopkins University Press, 2003), 252.

Following the goal of this article, I will shortly revise the critics addressed to the model of a heavy/supranational EPS and then I will concentrate on characterizing the other two models of the EPS, which seem to be more contiguous with our empirical analysis. So, as Bârgăoanu¹ points out, there are some important aspects of the heavy EPS criticized by various researchers: the heavy EPS is impossible to accomplish since the context in which the EU activates is becoming more and more divergent and discrepant; the heavy EPS is an ideal public sphere since there are not empirical studies which can certify its existence; the Europeanization of communication is a very complex process which involves a set of necessary conditions such as the permanent relocation of national contexts to the European context, the mutual observation of other public spheres, the permanent active participation in the creation of the public sphere, the use of the same reference frames as in other public spheres in the EU, the awareness of the existence of the European frame as a central frame for the public spheres².

The model which frames the EPS as a light public sphere has its roots in the theoretical approaches that reject the idea of a singular EPS and postulate the existence of a multitude of Europeanized public spheres. These approaches gave birth to a set of two dimensions concerning the process of Europeanization – *horizontal* (attention to the events and discussions coming from other countries in the EU) and *vertical* (attention to the events and debates concerning the policies coming from the center, from Brussels). These two dimensions were firstly introduced in the literature by Koopmans & Pfetsch³ and, as the authors suggest, the way in which a public sphere can be labeled as national, supranational or European depends on the communication linkages throughout these spaces.

Another important contribution which clarifies these two dimensions is that of Brüggemann & Kleinen-von Königsłow⁴. The authors suggest the existence of four types of Europeanization: *comprehensive Europeanization* – both vertical and horizontal dimension are highly visible; *segmented Europeanization* – there is only the vertical dimension, giving strong attention to Brussels and little or no attention to other member states; *Europeanization aloof from the EU* – there is only the horizontal dimension, the policies coming from Brussels are completely ignored and a *parochial public sphere* – there is not any of these two dimensions and the reason is that there could not be established a form of communication between the national and EU entities.

The empirical studies regarding the horizontal Europeanization should be highly addressed in the literature, but, as Lauristin⁵ suggests, the interest for the horizontal Europeanization of public spheres can be more easily identified in the countries from East and Central Europe than in those from Western Europe, since the discrepancy between the West and the East as a consequence of the Cold War created the need to form a cooperative social imaginary. On the other hand, empirical research on vertical Europeanization is gaining more and more interest since the researchers concentrate on the way in which policies from Brussels are framed in national public spheres.

1 Bârgăoanu, *Examenul Schengen. În Căutarea Sferei Publice Europene*, 63.

2 Thomas Risse, *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres* (Ithaca: Cornell University Press, 2010), 119–125.

3 Ruud Koopmans and Barbara Pfetsch, *Towards a Europeanised Public Sphere? Comparing Political Actors and the Media in Germany*, ARENA Report (Oslo, 2007), 67.

4 Michael Brüggemann and Katharina Kleinen-von Königsłow, „Let's Talk about Europe': Why Europeanization Shows a Different Face in Different Newspapers,” *European Journal of Communication* 24, no. 1 (2009): 29–30.

5 Marju Lauristin, „The European Public Sphere and the New Social Imaginary of the New Europe,” *European Journal of Communication* 22, no. 4 (2007): 397–399.

In this context, it is necessary to mention that there are some important studies¹ which concentrate on empirical research regarding the Europeanization of (political) communication. At an EU level, these studies analyze the visibility of European issues in the national media during some periods with EU important events or during routine periods, the correlation between the content of the media (news) and the changes in public opinion. In Romania, an empirical research regarding the visibility of European actors and topics in the media during the 2009 EP elections was conducted by Corbu *et al.*². Their findings show that the most visible European topics during the mentioned event were the EU policies, the unique currency, the economic issues, structural funds and the European Parliament.

The third model, which labels the EPS as an ad hoc public sphere refers mainly to an Elitist model which is based on the existence of three types of publics³: general publics – everyone could take part in communication and discussion on the basis of using rational arguments; segmented publics – there are some common interest issues around which people could discuss and strong publics – there are some institutionalized discourses dedicated to professional publics. The specific distinction of this type of EPS is that it favors the creation of a fluid issue community which continues to exist as long as the debate on the issue does.

As Bărgăoanu⁴ suggests, the majority of studies which concentrate on the Europeanization of public spheres mainly analyze the Europeanization of the media discourse throughout the EU. As a result, one of their main limits could be that they ignore the role of both interpersonal conversations and opinion leaders in rendering and framing information. So, I advance the idea that the study of political communication on social media sites might reduce these limits since it supposes analyzing both the initial message created for the publics and their responses. More particularly, I presume that social media sites (especially Facebook) can provide researchers with useful clues about the existence of at least an emerging EPS in Romania.

3. How social media sites may give birth to a European public sphere

As Castells⁵ suggests we are now living in a society which is not or even could not be isolated any more since means of sociability are almost everywhere in the world. The author expressively introduces the idea that this newly founded society can be labeled as the *network society* – it transcends the national borders

1 Michael Brüggemann and Hagen Schulz-Forberg, „Becoming Pan-European? : Transnational Media and the European Public Sphere,” *International Communication Gazette* 71, no. 8 (2009): 693–712; Claes H. de Vreese, „Europe in the News: A Cross-National Comparative Study of the News Coverage of Key EU Events,” *European Union Politics* 2 (2001): 283–307; Jochen Peter and Claes H. de Vreese, „In Search of Europe – A Cross-National Comparative Study of the European Union in National Television News,” *Harvard Journal of Press/Politics* 9, no. 4 (2004): 3–24; Asimina Michailidou and Hans-Jorg Trenz, „Mediatiz(ing) EU Politics: Online News Coverage of the 2009 European Parliamentary Elections” (presented at the UACES 40th Annual Conference, Bruges, 2010); Rens Vliegenthart *et al.*, „News Coverage and Support for European Integration, 1990–2006,” *International Journal of Public Opinion Research* 20, no. 4 (2008): 415–39; Claes H. de Vreese *et al.*, „The News Coverage of the 2004 European Parliamentary Election Campaign in 25 Countries,” *European Union Politics* 7, no. 4 (2006): 477–504.

2 Nicoleta Corbu *et al.*, „Stabilirea Agendei Publice Referitoare La Uniunea Europeană: Alegerile Europarlamentare Din 2009, În România,” *Revista Română de Sociologie*, no. 3–4 (2011).

3 Erik O. Eriksen, „Conceptualising European Public Spheres: General, Segmented and Strong Publics,” in *The European Union and the Public Sphere: A Communicative Space in the Making?* (New York: Routledge, 2007), 23–43.

4 Bărgăoanu, *Examenul Schengen. În Căutarea Sferei Publice Europene*, 76.

5 Manuel Castells and Cardoso, eds., *The Network Society: From Knowledge to Policy* (Washington DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, 2005); Manuel Castells, *Communication Power* (New York: Oxford University Press, 2009).

and works globally¹. So, starting from these ideas and considering the fact that, as mentioned above, a EPS represents an arena of shared communication, I want to advance the approach that social media communication may be considered one of the most powerful ways of building the public sphere, in general, and particularly at an EU level. Thus, this part of the paper will make the most of some important theoretical and empirical findings correlated with the way(s) in which social media sites might give birth to a (European) public sphere.

In this context, Ceron et al.² suggest that the exponential growth of social media and social networking sites such as Facebook and Twitter raises the possibility of using the web to explore the (political) preferences of citizens. What is more, researchers have begun to investigate the use of social media as an important device to assess the popularity of politicians³ and compare the political preferences that people show online with those from the offline space⁴.

Another important approach that needs to be mentioned here is that of Bakker & de Vreese⁵. The authors study whether the use of social media sites enables or nurtures political participation since these sites offer a low-cost form of participation. In other words, the two authors suggest that social media sites have the potential to offer citizens diverse ways through which they can be considered as participants in political life – among the possibilities, there are visiting political blogs, researching political information, following online news, participating in forums, discussing politics by e-mail, or organizing electronic petitions. What is more, if political participation is seen as a significant aspect of public life, taking part in discussions which are held on social media sites may be a clue to consider that the two authors are in favor of the idea that social media could play a relevant role in building public sphere.

One interesting point of view which analyses the role of media over the political attitudes of the citizens is that of Strömbäck & Shehata⁶. Their interest focuses on two theories regarding the impact of media consumption on political participation: *mobilization theory* and *media malaise theory*. According to them, media mobilization theories claim that the news media have a positive impact on people's political participation and cognitions, whereas media malaise theories refer to the negative impact of the media on citizens' political participation. In other words, they are also in favor of the idea that media could influence the way in which people (re)act – that is, that media could balance the amount of positive or negative impact in such a way as to enable the system of building a public sphere.

The two theories mentioned above were even more explored by other authors⁷ who went further with the idea that media may function as a mobilization force. They suggested that more active forms of political Internet use (based on

1 Manuel Castells, „The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance,” *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (2008): 78.

2 Andrea Ceron et al., „Every Tweet Counts? How Sentiment Analysis of Social Media Can Improve Our Knowledge of Citizens' Political Preferences with an Application to Italy and France,” *New Media&Society* 16, no. 2 (2014): 341.

3 Peter A Gloor et al., „Web Science 2.0: Identifying Trends through Semantic Social Network Analysis,” *International Conference on Computational Science and Engineering*, 2009.

4 Brendan O'Connor et al., „From Tweets to Polls: Linking Text Sentiment to Public Opinion Time Series,” in *Proceedings of the Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media* (Washington DC: Carnegie Mellon University, 2010).

5 Tom P Bakker and Claes H. de Vreese, „Good News for the Future? Young People, Internet Use, and Political Participation,” *Communication Research* 38, no. 4 (2011): 453.

6 Jesper Strömbäck and Adam Shehata, „Media Malaise or a Virtuous Circle? Exploring the Causal Relationships between News Media Exposure, Political News Attention and Political Interest,” *European Journal of Political Research* 49 (2010): 577–578.

7 Sanne Kruike-meier et al., „Unraveling the Effects of Active and Passive Forms of Political Internet Use: Does It Affect Citizens' Political Involvement?,” *New Media&Society* 0, no. 0 (2013): 4–5.

features that enable *two-way communication*) affect citizens' political involvement more strongly than passive forms (based on features that enable *one-way communication*). In other terms, the simple fact of being active in an online forum/arena may represent a step forward towards enabling a type of shared or two-way communication, or a step towards building a public sphere. Then, there are other studies which analyze the effect of active participation and political interest on voter turnout – a matter which should also be of high concern for researchers.

4. 2014 EP elections on Facebook

Considering the fact that during periods when important events take place there is a higher possibility for citizens to actively participate in discussions, I chose to briefly analyze the content posted on the political parties' official pages of Facebook and the users' comments. The analysis covers two periods (6 days) – 3 days covering the immediate period of the peak event – May 24, 25 and 26 (the first period) and three days after the event – May 29, 30 and 31 (the second period). So, in this part of the paper, I will present the main results which rise from the analysis of the Facebook pages of four political parties which won the 2014 EP elections in Romania, as following: 16 mandates for the Alliance of Social Democrat party ("PSD") - the National Union for the Progress of Romania ("UNPR") – the Conservative party ("PC"); 6 mandates for the National Liberal party ("PNL"); 5 mandates for the Liberal Democrat party ("PDL") and 2 mandates for the Popular Movement party ("PMP"). This short analysis aims at discovering whether in Romania there is at least an emerging European public sphere which is articulated on Facebook as one of the most used social media sites.

The Facebook page of the Alliance of PSD-UNPR-PC has a total of 1566 likes and, in the first period, the content posted on this page is mainly consisting of information coming from important leaders of the Alliance – Daniel Constantin, Mihnea Costoiu, Victor Ponta or Dan Șova and photos of the party leaders in different places and official visits; a similar trend is followed in the second period of the analysis. Generally speaking, the number of comments and likes are not at a significant level – the number of likes for the posts varies from 14-15 likes to each post to a maximum of 45 likes to one of the posts from 25th of May. The comments are absent or their number is kept to a maximum of 3 comments per post; their content is not related to the EP elections. Thus, we can conclude that although this Alliance has the most significant number of mandates in the EP elections in Romania, its strategy of online communication was not among the priorities – probably because they took advantage of the internal or external conflicts of or between the other parties. In their case, the number and content of users' comments on the posts show that we are very far from considering that we can speak about an EPS built and developed on Facebook.

The Facebook page of the National Liberal Party ("PNL") has a total of 17603 likes and, in the first period, the content of the posts varies from emphasizing the party's cultural values to presenting the cases of leaders like Crin Antonescu, Mircea Ionescu Quintus or Klaus Iohannis as models to be followed on the day of elections – the content posted consists of their declarations after voting. The number of likes is by far more significant – it varies from 300-350 likes to a maximum of 496 likes to one post from 25th of May which frames Klaus Iohannis as a model personality to be followed by all the voters. The comments are not so numerous, varying from 5-7 comments per post to a maximum number of 50 comments per post. Their content is mainly based on critics to other political parties or leaders or on requests addressed to the party – an interesting thing about these requests is that some of

them are advanced by individuals in the name of the community – which may be a sign of at least an emerging public sphere. On the other hand, in the second period of analysis, the number of posts is kept to a minimum – one single post in 3 days – the comments on this post offer a new interesting hint about the existence of an EPS on Facebook since some users commented in response to the comments of other users.

The Facebook page of the Democrat Liberal Party (“PDL”) has a total number of 18100 likes and, in the first period, the number of posts is limited to three during 3 days and their content varies from declarations addressed at the end of the campaign and the persuasive message towards the voters to be present and give their vote. The number of likes varies from around 100 to a maximum of 296 to one of the posts of 24th of May and the number of comments reaches a maximum of 22 on the post concerning the persuasive message addressed to voters. The content of these comments varies from critics addressed to the party and its leaders to severe critics to the system in general. In the second period of analysis, there are no posts, comments or likes. Thus, we may conclude that this political party’s strategy of on-line communication is not so well-organized – one possible cause may be due to its internal conflicts in the last period. So, we cannot say that there is an EPS which can be built on this Facebook page since both the posts and the comments are not significantly numerous and lack the big picture of what the EP event really means for us as a European country.

The last Facebook page analyzed is that of the Popular Movement Party (“PMP”) which has a total number of 33033 likes – the highest number of the four. Generally speaking, the number of posts in the first period is significant – 19 posts in 3 days, whereas in the second period the number of posts is 0. The maximum number of likes is 3410 per post and the maximum number of comments is 735 per post. The content of the posts is mainly consisting of persuasive messages to the voters based on a critical discourse towards the Social Democrat party and on eulogies towards the Popular Movement Party. The comments’ content of these posts is by far the most interesting since their number is so high – there is a relative balance of opposing and supporting points of view among the users, but the general trend of discussion is not following the ideas of the EP elections’ context, but the internal conflicts among the supporters and antagonists of national parties. One thing that should be mentioned here is the fact that by analyzing this Facebook page, we may conclude that the communication on social media sites is preferred by the newly founded parties/alliances since it is an easy way of attracting possible voters, especially among young population.

As a conclusion, the short analysis of the Facebook pages of four political parties which won the highest number of mandates in the 2014 EP elections shows that it is premature to consider that social media sites give birth to a European public sphere in Romania nowadays. Nevertheless, there are some signs such as active participation (posting comments) and writing in response to another user’s post that may represent the initial stage of at least an ad hoc EPS – dominated by the emergence of fluid communities consisting of mass users, rather than elitist.

5. Concluding remarks – what should be done next?

The analysis of the four political parties’ content on Facebook can be easily transformed into some concluding remarks which could take the form of three questions to be answered by future studies:

- Is there a connection between the comments posted on Facebook and people’s real life experience? How are the supporting/opposing comments transferable to a genuine vote?

- Is Facebook more than a virtual tool of communication? How can it articulate stable public opinions in Romania nowadays?
- Are Romanians feeling a sense of neighborhood/involvement towards the European-level events when they post a comment online or is it just a routine activity?

REFERENCES:

- BAKKER, Tom P, and Claes H. de Vreese. „Good News for the Future? Young People, Internet Use, and Political Participation.” *Communication Research* 38, no. 4 (2011): 451–70.
- BĂRGĂOANU, Alina. *Examenul Schengen. În Căutarea Sferei Publice Europene*. București: comunicare.ro, 2011.
- BRÜGGEMANN, Michael, and Katharina Kleinen-von Königsłow. „Let’s Talk about Europe’: Why Europeanization Shows a Different Face in Different Newspapers.” *European Journal of Communication* 24, no. 1 (2009): 27–48.
- BRÜGGEMANN, Michael, and Hagen Schulz-Forberg. „Becoming Pan-European? : Transnational Media and the European Public Sphere.” *International Communication Gazette* 71, no. 8 (2009): 693–712.
- CALHOUN, Craig. „The Democratic Integration of Europe: Interests, Identity and the Public Sphere.” In *Europe without Borders: Remapping Territory, Citizenship, and Identity in a Transnational Age*, edited by Mabel Berezin and Martin Schain. Baltimore: John Hopkins University Press, 2003.
- CASTELLS, Manuel. *Communication Power*. New York: Oxford University Press, 2009.
- CASTELLS, Manuel. „The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance.” *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (2008): 78–93.
- CASTELLS, Manuel, and Cardoso, eds. *The Network Society: From Knowledge to Policy*. Washington DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, 2005.
- CERON, Andrea, Luigi Curini, Stefano M Iacus, and Giuseppe Porro. „Every Tweet Counts? How Sentiment Analysis of Social Media Can Improve Our Knowledge of Citizens’ Political Preferences with an Application to Italy and France.” *New Media&Society* 16, no. 2 (2014): 340–58.
- Corbu, Nicoleta, Valeriu Frunzaru, Mădălina Boțan, and Constantin Schifirneț. „Stabilirea Agendei Publice Referitoare La Uniunea Europeană: Alegerile Europarlamentare Din 2009, În România.” *Revista Română de Sociologie*, no. 3–4 (2011).
- DE VREESE, Claes H. „Europe in the News: A Cross-National Comparative Study of the News Coverage of Key EU Events.” *European Union Politics* 2 (2001): 283–307.
- DE VREESE, Claes H., Susan A. Banducci, Holli A. Semetko, and Hajo G. Boomgaarden. „The News Coverage of the 2004 European Parliamentary Election Campaign in 25 Countries.” *European Union Politics* 7, no. 4 (2006): 477–504.
- ERIKSEN, Erik O. „Conceptualising European Public Spheres: General, Segmented and Strong Publics.” In *The European Union and the Public Sphere: A Communicative Space in the Making?* New York: Routledge, 2007.
- GLOOR, Peter A, Jonas Krauss, Stefan Nann, Kai Fischbach, and Detlef Schoder. „Web Science 2.0: Identifying Trends through Semantic Social Network Analysis.” *International Conference on Computational Science and Engineering*, 2009.
- HABERMAS, Jürgen. „Cuvânt Înainte La Ediția Din 1990.” In *Sfera Publică Și Transformarea Ei Structurală. Studiu Asupra Unei Categorii a Societății Burheze*, translated by Janina Ianoși. București: comunicare.ro, 2005.
- HABERMAS, Jürgen. *Europe. The Faltering Project*. Translated by Cronin Ciaran. Cambridge: Polity Press, 2009.

- HABERMAS, Jürgen. *Sfera Publică Și Transformarea Ei Structurală. Studiu Asupra Unei Categorie a Societății Burgheze*. Translated by Janina Ianoși. București: comunicare.ro, 2005.
- HABERMAS, Jürgen. „The Public Sphere: An Encyclopedia Article.” In *Media and Cultural Studies: Keywords*, edited by Meenakshi Gigi Durham and Douglas M. Kellner. UK: Blackwell Publishing LTD, 2006.
- HABERMAS, Jürgen. *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Translated by Thomas Burger. Cambridge: MIT Press, 1989.
- HABERMAS, Jürgen. „Why Europe Needs a Constitution.” *New Left Review* 11, October 2001. <http://newleftreview.org/11/11/jurgen-habermas-why-europe-needs-a-constitution>.
- KOOPMANS, Ruud, and Barbara Pfetsch. *Towards a Europeanised Public Sphere? Comparing Political Actors and the Media in Germany*. ARENA Report. Oslo, 2007.
- KRUIKEMEIER, Sanne, Guda van Noort, RENS Vliegenthart, and CLAES H. de Vreese. „Unraveling the Effects of Active and Passive Forms of Political Internet Use: Does It Affect Citizens’ Political Involvement?” *New Media & Society* 0, no. 0 (2013): 1–18.
- LAURISTIN, Marju. „The European Public Sphere and the New Social Imaginary of the New Europe.” *European Journal of Communication* 22, no. 4 (2007): 397–412.
- Michailidou, Asimina, and Hans-Jorg Trenz. „Mediatiz(ing) EU Politics: Online News Coverage of the 2009 European Parliamentary Elections.” Bruges, 2010.
- O’Connor, Brendan, Ramnath Balasubramanyan, Bryan R Routledge, and Noah A Smith. „From Tweets to Polls: Linking Text Sentiment to Public Opinion Time Series.” In *Proceedings of the Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*. Washington DC: Carnegie Mellon University, 2010.
- PETER, Jochen, and CLAES H. de Vreese. „In Search of Europe – A Cross-National Comparative Study of the European Union in National Television News.” *Harvard Journal of Press/Politics* 9, no. 4 (2004): 3–24.
- RISSE, Thomas. *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*. Ithaca: Cornell University Press, 2010.
- RISSE, Thomas. „How Do We Know a European Public Sphere When We See One? Theoretical Clarifications and Empirical Indicators.” European University Institute, Florence, 2002. <http://userpage.fu-berlin.de/~atasp/texte/pi5510tn.pdf>.
- STRÖMBÄCK, Jesper, and Adam Shehata. „Media Malaise or a Virtuous Circle? Exploring the Causal Relationships between News Media Exposure, Political News Attention and Political Interest.” *European Journal of Political Research* 49 (2010): 575–97.
- TRENZ, Hans-Jörg. „In Search of a European Public Sphere. Between Normative Overstretch and Empirical Disenchantment,” June 2008.
- VAN DE STEEG, Marianne. „Does a Public Sphere Exist in the EU? An Analysis of the Content of the Debate on the Haider-Case.” Florence, 2004.
- VLIEGENTHART, Rens, ANDREAS R. T. Schuck, HAJO G. Boomgaarden, and CLAES H. de Vreese. „News Coverage and Support for European Integration, 1990-2006.” *International Journal of Public Opinion Research* 20, no. 4 (2008): 415–39.

Constituirea și dezvoltarea marketingului politic și electoral¹

■ IOANA VALERIA ALEXE

[Hyperion University of Bucharest]

Abstract

Political marketing is a whole set of theories and methods that can serve to political organizations and public authorities, both to define the objectives and programs and to influence public behavior. Political marketing proves its usefulness from organizing political structures, continuing to benefit political market and going in governance. Besides, grinding, political offers or programs or people, the best political marketing can provide the best way of promoting and refining human resources as appropriate communication tactics.

Keywords

marketing; political; electoral; product; market; exchange; price; promotion

Introducere

În ceea ce privește raportul dintre marketingul social și cel politic, există cel puțin două abordări: fie sunt considerate două componente distincte ale marketingului din sfera nelucrativă, fie subordonează primului pe cel de-al doilea. Argumentele celor care susțin prima abordare² sunt legate de următoarele aspecte: specificitatea organizațiilor sociale și politice, precum și a mediului extern în care funcționează fiecare dintre ele; obiectivele urmărite; particularitățile existente la nivelul strategiilor și a tacticilor utilizate; deosebiri legate de apariția și dezvoltarea celor două specializări ale marketingului. Cei care consideră că marketingul politic reprezintă o ramură a marketingului social, pleacă de la considerentul că politicul este o componentă a socialului, deși recunosc faptul că scopul și subiecții activității de

¹ Articolul a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „*Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească*”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. *Investește în Oameni! Academia Română*

² Răzvan Zaharia, Marketing social – politic, (București : Editura Uranus, 2001), 35.

marketing politic – oamenii politici, ideile acestora și formațiunile de profil au particularități specifice. În același timp, însă, canalele de comunicare și tehnicile utilizate de partide și candidați sunt identice cu cele folosite de organizațiile non-guvernamentale; piața de desfacere a marketingului politic și a celui social este aceeași – diferitele categorii de cetățeni, membri ai comunității; activitatea celor două tipuri de marketing, vizează, în principal, câștigarea (și menținerea) adeziunii în favoarea unor idei, dezvoltarea unor atitudini și comportamente, în ceea ce privește cursul de față, deși din considerente didactice marketingul social și politic sunt analizate separat, considerăm că marketingul politic este o componentă a marketingului social, ce-i drept cea mai bine conturată, cu obiective specifice, în interiorul căreia se pot identifica, deja, mai multe specializări/aplicații: marketingul electoral, public affairs, marketingul politic internațional, lobbying, government relations etc.

Data fiind diversitatea opiniilor, nu se poate vorbi de un consens între specialiștii în domeniu privind definiția marketingului politic. Michel Bongrand, unul dintre primii susținători ai domeniului în Europa, îl consideră „un ansamblu de tehnici având ca obiectiv adecvarea candidatului la electoratul său potențial, astfel încât subiectul să fie cunoscut de un număr cât mai mare de alegători și să se creeze o diferențiere față de concurenți, pentru ca în final, cu un minimum de mijloace, să se optimizeze numărul de sufragii pe care la va câștiga în timpul campaniei”.¹ O definiție mai cuprinzătoare o oferă Denis Lindon, care consideră că marketingul politic este „un ansamblu de teorii și metode de care pot să se servească organizațiile politice și puterile publice, atât pentru a-și defini obiectivele și programele, cât și pentru a influența comportamentele cetățenilor”.² În ceea ce privește expunerea de față, vom considera marketingul politic un ansamblu de strategii, metode și tehnici care au drept obiective:

1. Adaptarea imaginii unui subiect politic – persoană sau organizație, în funcție de categoriile de electorat vizate;
2. Cunoașterea subiectului de un număr cât mai mare de cetățeni;
3. Poziționarea subiectului astfel încât diferențele dintre el și concurenți să fie suficient de vizibile pentru a determina comportamentele dorite din partea publicului vizat;
4. Generarea unor atitudini și comportamente pozitive față de subiect, măsurabile în exprimarea unor opțiuni, obținerea unui număr de adeziuni sau de voturi necesare câștigării competiției politice/electorale.

Pentru o conturare cât mai clară a specificității marketingului electoral, sunt necesare câteva precizări:³

- Produsul promovat prin activități de marketing politic se referă la subiect (persoană sau organizație), ideile acestuia și apartenența politică;
- Dat fiind specificitatea subiectului, nu se poate vorbi despre cerere, ofertă, formarea prețului și tranzacție în sensul de bază al termenilor, deși se pot identifica similitudini și se pot crea paralelisme;
- Piața de desfacere se referă, în primul rând, la cetățenii cu drept de vot;
- Consumatorul este cetățeanul cu drept de vot căruia i se furnizează informații despre ceea ce îl interesează;
- În marketingul politic și electoral există cel puțin trei niveluri ale concurenței – între indivizi, între organizații și între idei. În ceea ce privește ideile, este greu de demonstrat superioritatea uneia față de altele. De aceea, cel mai adesea, diferența se face la nivelul stilului de comunicare, la modul de organizare a campaniei etc.

¹ Michel Bongrand, *Le marketing politique*, 2 edition, (Paris: Presses Universitaires de France, 1993), 15.

² Zaharia, Marketing, 36.

³ Bogdan Teodorescu (coord.), *Marketing politic și electoral*, (București: comunicare.ro, 2001), 19-20.

- Deși costurile sunt semnificative, în cazul activităților de marketing politic este greu de cuantificat profitul. În fapt, este greu de stabilit, în primul rând, unitatea de măsură. În perioada campaniilor electorale, putem presupune că acesta ar fi exprimabil în numărul de voturi obținute. Dar în afara perioadelor electorale?

Apariția marketingului politic și electoral

La începutul secolului, ca urmare a dezvoltării societății și a trecerii acesteia de la societatea de producție la o societate de consum, conceptul de marketing cunoaște o evoluție rapidă. Începuturile capitalismului, producția de masă, societatea de consum și dezvoltarea sustenabilă au implicat dezvoltarea marketingului politic, o dată cu diversificarea cerințelor politice și a condițiilor sociale. Marketingul, ca mod de gândire, activitate practică și știință economică, a apărut la începutul secolului al XX-lea, în Statele Unite ale Americii.

Apariția marketingului social-politic nu este anterioară sfârșitului de secol XIX – începutului de secol XX, perioadă considerată a marca începuturile marketingului clasic.

Marketingul activităților nelucrative a apărut după ce toate specializările marketingului clasic au intrat în cotidian, iar, pe de altă parte, în sublinierea faptului că prima extensie a marketingului în domenii nelucrative a fost marketingul electoral, înaintea altor specializări aparținând marketingului social sau celui politic.

În Europa, primii care au apelat la metode și tehnici de marketing în scopuri nelucrative (în scopuri electorale) au fost britanicii. În anul 1959, Partidul Conservator a solicitat agenției de publicitate Colman, Prentis & Varley să-i organizeze campania pentru alegerile generale. Succesul obținut de către conservatori i-a determinat și pe adversarii lor politici, laburiștii, să constituie în interiorul partidului un comitet de profesioniști în publicitate și în relații publice.

Marketing – semnifică o continuitate a desfășurării acțiunilor de piață.

Specialiștii caracterizează marketingul – ca fiind o structură de organizație, o instituție.

Marketingul este procesul concentrat pe oferirea produsului, tradus prin: „Vinde cât mai bine ceea ce ai produs!”¹.

Definițiile moderne caracterizează marketingul ca un proces amplu, orientat atât economic, cât și social pentru satisfacerea, pieței „de desfacere” – acordând o mare atenție consumatorului –, respectiv: „Produc ce se cere!”².

Conceptul de marketing social a apărut prin extinderea marketingului în toate domeniile extraeconomice, mai precis în sectoarele necomerciale care practică activități nonprofit. Ph. Kotler³ – a structurat teoretic acest nou domeniu și l-a definit ca fiind „elaborarea, punerea în aplicare și controlul programelor, urmărind creșterea adeziunii la o idee, la o cauză sau la un comportament social, în cadrul unuia sau mai multor grupuri vizate”. Marketingul social ca și cel politic folosește ca operație segmentarea pieței, studii de piață, utilizează principiile comunicării eficiente pentru a obține acordul grupurilor vizate. Marketingul social și marketingul politic prezintă două componente distincte ale marketingului din sfera nelucrative.

Michel Bongrand, unul dintre pionierii aplicării marketingului politic în Europa, definește marketingul politic pornind de la demersul pe care acesta

¹ Pripp, Cristina, *Marketing Politic*, (București: Editura Nemira, 2002), 11

² Pripp, *Marketing*, 23.

³ Philip, Kotler, Dubois Bernard, „Le marketing direct interactif: marketing du 21e siècle?”, *Revue française du marketing Paris 164* (1997) : 43-58.

îlurmează, considerându-l „un ansamblu de tehnici având ca obiectiv să favorizeze adevărarea unui candidat la electoratul său potențial, să îl facă cunoscut de către un număr cât mai mare de alegători, să creeze o diferențiere față de concurenți – și adversari – și, cu un minimum de mijloace, să optimizeze numărul de sufragii pe care trebuie să le câștige în timpul campaniei”¹. Această formulare limitează în mod nepermis sfera de cuprindere a marketingului politic din punct de vedere al conținutului numai la aspectele electorale, iar din punct de vedere al perioadei de aplicare doar la campania electorală.

Denis Lindon, profesor francez, consideră că marketingul politic reprezintă „un ansamblu de teorii și metode de care pot să se servească organizațiile politice și puterile publice, atât pentru a-și defini obiectivele și programele, cât și pentru a influența comportamentele cetățenilor”². Ceea ce este remarcabil în această definiție este faptul că marketingul politic nu este legat strict de activitatea electorală; mai mult, el poate fi utilizat nu numai de către organizațiile politice, ci și de către puterile publice, ceea ce redă dimensiunea corectă a sferei de cuprindere a marketingului politic.

Orientarea deschisă și implicativă către rezolvarea problemelor cetățenilor – utilizatori ai deciziilor politice – este scopul pe care și-l propune marketingul. Cercetarea de marketing politic identifică cele mai eficiente căi prin care oamenii politici pot ajunge la sufletul electoratului. Tehnicile și instrumentele folosite în cadrul cercetării aduc informații despre necesitățile, dorințele și insatisfacțiile cetățenilor, despre structura segmentelor de piață, despre comportamentul concurenței. Libera circulație a ideilor, a sentimentelor și emoțiilor care însoțesc informațiile de strictă specialitate umanizează „tranzacțiile politice”, menținând deschis parteneriatul politic oricărui curios.

W. Churchill considera că „... marketingul sporește nevoia de a trăi mai bine. El propune o locuință mai confortabilă, o haină mai frumoasă, o mâncare mai bună...”

Definiția elaborată de Chartered Institute of Marketing organism educațional cu preocupări în domeniul marketingului din Marea Britanie –, ca fiind „procesul managerial responsabil cu identificarea, anticiparea și satisfacerea profitabilă a necesităților clienților”, o considerăm esențială în domeniul marketingului politic.

Conceptul de marketing în viziunea europeană are două componente, una procesuală (strict economică), cealaltă filozofică – spre deosebire de concepția americană, care face o distincție clară între aceste două componente.

Ph. Kotler – în *Principles of Marketing*, 1989 – susține ipoteza că marketingul își satisface utilitatea prin determinarea necesităților și cerințelor cetățenilor în scopul oferirii celor mai eficiente servicii (sociale, economice, juridice...), față de oferta concurenței.

Pentru aceasta, structura politică trebuie să:

- construiască oferta politică și strategia de dezvoltare în funcție de necesitățile cetățenilor – deci pașii algoritmului să păstreze mereu același sens, dinspre cetățeni înspre structura politică (partid, grup, organism instituțional, stat);
- conecteze întreaga activitate la pulsul necesităților publice pentru aceasta, trebuie să anticipeze și să descrie corect, conform instrumentarului specific, starea socială, politică, juridică, economică la nivelul infrastructurii (individ și grup social mic) și al macrostructurii (de la categorii sociale cu generalizări și interpretări până la nivelul întregii populații).
- urmărească evoluția aplicării strategiei de dezvoltare și satisfacerea necesităților clienților pe parcursul oferirii serviciilor publice – în care scop, se dovedește esen-

¹ Bongrand, *Le marketing*, 15.

² Bobin, Jean-Paul – *Le marketing politique*, (Milan : Midia, 1988), 32.

țială readaptarea tuturor resurselor materiale, umane și conceptuale la cerințele pieței aflate în continuă modificare.

- aplice direcții moderne, specifice științelor umaniste: cercetări de piață pe segmente de populație, studiul comportamentelor consumatorilor la aplicarea „promoțională” a diferitelor tipuri de oferte politice.
- implementeze un departament al activităților de marketing – acolo unde funcționează, poartă numele de „departament de imagine” sau „de strategie” și este cel mai frecvent utilizat în campanii electorale – care să ia „pulsul social-economic” în vederea stabilirii și reorientării obiectivelor, politicilor și strategiilor.

Funcțiile marketingului politic:

1. Funcția de investigare a segmentelor de piață, a necesităților și a punctelor de vedere ale populației urmărește să extragă permanent informații cu privire la segmentele de populație potențial-utile, la necesitățile care pot fi satisfăcute și care nu, la înțelegerea motivelor ce generează aceste necesități.
2. Funcția de adaptare (racordare) a activității structurii politice la dinamica mediului, prin care se asigură aplicarea utilă și corectă a strategiei de dezvoltare economico-socială. Astfel, sunt antrenate toate resursele materiale, financiare și umane de care dispune structura organizațională, în scopul adaptării obiectivelor în desfășurare la cerințele „clienților”, obiective aflate în continuă modificare.
3. Funcția de satisfacere în condiții superioare a necesităților asigură oferirea „produselor” – care pot exista și în formă abstractă, ca idei sau modalități de lucru – necesare „clienților”, prezentarea unor variante la alegere, educarea „clienților” – deoarece multe dintre cererile acestora se pot dovedi fanteziste – și orientarea cererii în favoarea societății, dar și corespunzător interesului structurii politice, acolo unde aceasta este în avantajul electoratului.
4. Funcția de maximizare a eficienței economice asigură utilizarea rațională a resurselor de care dispune structura organizațională. Implică organizarea, planificarea și controlul modului în care sunt utilizate resursele umane sau fondurile – împiedicând, astfel, excesul sau restricționarea resurselor umane și financiare, care, de la un anumit prag, nu ar mai avea relevanță pozitivă.¹

Prin funcțiile sale, marketingul politic dovedește aceeași eficiență pe care G. Serraf ² o acordă marketingului utilizat ca proces în cadrul întreprinderilor: „...întreprinderile bogate nu fac marketing pentru că au bani, ci au bani pentru că fac marketing...”.

În mod paradoxal, marketingul este o știință a comportamentului care explică relațiile de schimb stabilite între producători și consumatori.

Noțiunile pe care le încorporează această știință își au rădăcinile în numeroase științe, cum ar fi:

- științe economice (economia comerțului, turismului);
- matematica;
- psihologia;
- sociologia;
- științele comunicării;
- antropologia;
- ecologia.

Marketingul politic se structurează pe două mari direcții:

- *marketing strategic*, implicat în: studiul pieței, conceperea produsului (sub forma programelor, ideilor, informațiilor, serviciilor), stabilirea costurilor pe care le suportă populația, elaborarea strategiei de comunicare;

¹ Pripp, *Marketing*, 15-16.

² G. Serraf, *Dictionnaire methodologique du marketing*, (Paris: French & European Publications, Incorporated, 1985), 11.

– *marketing operațional*: include strategii de promovare și distribuire a produsului, mecanismul de feedback, care să verifice aplicabilitatea metodelor folosite, precum și utilizarea canalelor specifice pentru mass-media.

În scopul eficientizării conducerii și organizării, se afirmă o nouă ramură, venită să îmbogățească modul de organizare al structurilor politice, care poartă numele de managementul marketingului. Noua structură de marketing a fost definită de Ph. Kotler¹ ca reprezentând „planificarea, conducerea și controlul tuturor activităților de marketing ale unei structuri organizaționale pentru înfăptuirea și menținerea unor schimburi profitabile”.

Marketingul politic și electoral în spațiul american și european

O posibilă cronologie a campaniilor de prezență și a utilizării tehnicilor de marketing politic în spațiul anglo – american și european² ar fi următoarea:

a. *Perioada încercărilor (înainte de 1800)*. Diferitele forme de manifestare a puterii politice de-a lungul timpului, în diferite tipuri de societăți, au făcut necesară instituirea timpurie a diferitelor modalități de comunicare politică. Cu toate acestea, nu se poate vorbi de organizarea unor campanii în sensul actual al termenului ci, mai degrabă, de folosirea unor tehnici prin intermediul cărora personalități ale vremii își semnalau prezența în spațiul politic al cetății/al societății, încercând să se poziționeze și să se mențină într-o zonă de vizibilitate publică. Spre exemplu, istoricul francez Robert Chesnais detalia modalitățile prin care, în Roma antică, candidații la diferite funcții politice sau militare încercau să-și convingă cetățenii de talentul și capacitățile de conducător. Intervențiile oratorice în piețe sau la intersecțiile străzilor principale, afișajul electoral de tip graffiti sau propaganda negativă prin intermediul zvonurilor sunt numai câteva dintre metodele utilizate de cei care își doreau o carieră publică în Cetatea Eternă.

b. *Perioada originilor (1800 – 1936)*. Datând de la mijlocul secolului al XVIII – lea în Marea Britanie și de la începutul secolului al XIX-lea pentru SUA, perioada este marcată de provocările dintre partidele de guvernământ și de apariția pe scară largă a asociațiilor de voluntari, de participarea crescută la viața politică și de solicitările de reforme electorale.

Campaniile electorale americane în secolul al XIX-lea

Alegerile din 1800

La începutul anilor 1800, campania electorală s-a desfășurat mai ales prin intermediul ziarelor. Cu toate acestea, doi candidați, John Adams și Thomas Jefferson au înțeles că mesajul lor electoral trebuie să se îndrepte către un public – țintă potențial posesor al unui număr mare de voturi și s-au îndreptat cu precădere către mediul rural. Pentru prima dată, republicanii au utilizat posterele, afișele și pamfletele pentru a-și promova candidatul, aducând presa scrisă foarte aproape de electorat, ce-i drept acel electorat cu acces la publicații.

Alegerile din 1828

Campaniile electorale prezidențiale s-au schimbat radical în perioada 1824 – 1852. Sistemul secret de desemnare a candidaților a fost înlocuit cu cel public, acest fapt reprezentând un pas important în democratizarea spațiului politic american. În 1828, în cursa electorală au intrat John Quincy Adams și Andrew Jackson. Acesta

¹ Philip, Kotler, *Managementul marketingului*, (București: Editura Teora, 1997), 38.

² Kotler, *Managementul*, 15.

din urmă, împreună cu adjunctul său, Martin Van Buren organizează prima campanie la nivel național, ceea ce a dus la apariția unei categorii de profesioniști ce se vor specializa treptat în tehnici de atragere a electoratului. Interesant este că Andrew Jackson a preferat să se adreseze publicului prin intermediul ziarelor, utilizând prima rețea de ziare aliate (din aproximativ 600 de ziare existente, jumătate îl susțineau activ).

Alegerile din 1840

Cursa prezidențială din 1840 a fost prima campanie electorală cu adevărat populară, cei doi candidați fiind William Henry Harrison și Martin Van Buren. Cel din urmă a urmat tipul de campanie practicat de Jackson cu doisprezece ani în urmă, în timp ce Harrison a fost cel care a utilizat pe scară largă, de-a lungul întregii campanii, discursul public. Partidele încep să utilizeze sloganele, obiectele promoționale și să-și dezvolte structuri de susținere – organizații profesionale, platforme electorale, convenții, campanii pentru marcarea unor evenimente etc.

Alegerile din 1896

Campania prezidențială din 1896 a marcat începutul publicității electorale. În plus, pentru prima dată, ambii candidați au participat activ la desfășurarea campaniei, discutând în public agendele electorale. William Jennings Bryan și-a construit o campanie axată pe discursuri publice – aproximativ 500 de discursuri în 29 de state. Contracandidatul său, William Mc. Kinley, a preferat un stil sobru și solemn, campania sa fiind organizată de Mark Hanna. Acesta a transferat o serie de tehnici din domeniul business-ului, utilizând profesioniști, extinzând tehnicile de sondare (spre exemplu, coordonarea campaniilor prin telefon) și organizând adevărate campanii de strângere de fonduri (colectând astfel, pentru republicani, între 3,5 și 7 milioane de dolari).

Preocupat de capacitatea lui William Jennings Bryan de a atrage mulțimea, Hanna își sfătuiește candidatul să înceapă o campanie bazată pe discursul în fața maselor de alegători pe care

începe să îi primească la locuința sa în număr foarte mare (sute sau mii). Cunoscut ca un vorbitor ce folosea fraze complicate, Hanna a reușit să creeze o serie de slogane și simboluri care să reducă problemele complexe la fraze scurte și să-l asocieze pe McKinley cu o serie de valori americane pozitive. Dar schimbările cu adevărat semnificative în organizarea campaniilor electorale apar odată cu secolul XX.

Campaniile electorale americane în secolul XX

1916 a fost primul an în care ambele partide au apelat la serviciile unor agenții pentru a le face publicitate electorală, ceea ce a făcut ca, în anul următor, Congresul SUA să adopte primul cod de reglementări privind acest tip de publicitate. Deja angajarea profesioniștilor pentru redactarea discursurilor, aparițiile mediatizate și construirea campaniei în funcție de personalitatea candidatului devin reguli în domeniu.

1920 este anul în care primele activități de relații publice și publicitate desfășurate în cadrul unei campanii electorale au costat 20.000 USD. Experiența dobândită de specialiștii în propagandă și imagine publică în timpul primului război mondial va fi imediat transferată în spațiul electoral, ceea ce i-a determinat pe analiștii politici să afirme că opinia publică este manipulată în mod profesionist.

c. *Perioada piețelor politice (1936-1976)*. Extinderea piețelor electorale determină partidele să se adapteze la noile exigențe ale electoratului; tehnicile de marketing se instituționalizează iar campaniile electorale se profesionalizează. 1936 – campania lui Franklin Delano Roosevelt este considerată prima campanie electorală

modernă, bazată pe un plan de obiective și pe o nouă relație cu presa. Dwight D. Eisenhower a fost primul președinte american care a apărut într-un spot electoral la televiziune. 40 de asemenea materiale publicitare, a câte 20 de secunde au fost difuzate în ultimele săptămâni ale campaniei electorale (1956).

Unul dintre cele mai controversate spoturi electorale este cel cunoscut sub numele Daisy și a fost realizat în 1964 de agenția de publicitate Doyle Dane Bernbach pentru președintele Lyndon B. Johnson. În el apare o fetiță de 3 ani care rupe petalele unei margarete, numărându-le. Treptat, vocea copilului este înlocuită cu una masculină, care continuă numărătoarea până la 10, moment în care are loc o explozie nucleară, în 1968, Richard Nixon angajează specialiști care să-i creeze o imagine mai prietenoasă, mai apropiată de electorat, considerând că aici este punctul în care a pierdut în fața

lui John F. Kennedy. Apare, astfel, noul Nixon, capabil să comunice cu oameni de vârste și categorii sociale foarte diferite. Speechwriterul lui Nixon, Raymond Pierce, afirma că într-o campanie ataci mai degrabă persoana decât programul acestuia. Un alt membru al echipei lui Nixon, Joe McGinniss, arăta că imaginile televizate au ajuns miza numărul unu în politica americană, mult mai importante decât problemele în sine.

d. *Perioada campaniei totale (după 1976)*. Începând cu campaniile lui Margaret Thatcher (1979) și ale lui Ronald Reagan (1980), tehnic, nu se mai face o distincție clară între perioadele electorale și cele inter-electorale. Campaniile sunt în continuă derulare pe toată perioada mandatului, ce-i drept, cu tehnici specifice și ponderi diferite. Ele acoperă întregul mediu social, se adresează tuturor categoriilor de cetățeni și potențiali votanți și speculează afectiv și rațional orice moment sau eveniment.

În 1976, mass-media lansează imaginea candidatului James Earl Carter, omul simplu, dintre cei mulți, chemat să salveze America de oligarhia de la Washington. Fermierul din Georgia, al cărui nume este schimbat în popularul Jimmy, este asociat cu reînvierea valorilor tradiționale americane, înlocuind imaginea clasică a rezidentului de la Casa Albă.

Ideea este reluată, patru ani mai târziu, de Ronald Reagan, sub sloganul „Let's make America great again”. Administrația Carter avusese de înfruntat o serie de crize: a petrolului, a ostacilor din Iran, creșterea acută a inflației etc. Reagan promitea soluții simple, practice pentru probleme complexe, ceea ce se potrivea perfect stilului de viață american. El este primul președinte care, în discursurile televizate, a folosit teleprompterul, dând astfel senzația că vorbește liber, apropiat, spontan.

1988, campaniile electorale ale lui George Bush și Michael Dukakis au intrat în istorie ca exemple de utilizare a celor mai murdare metode de schimbare a percepției publicului și de răsturnare a imaginii unui candidat în mai puțin de trei luni. Seria de spoturi utilizată de Bush, numită Willie Horton este deja un exemplu clasic de transfer al imaginilor negative asupra unei singure persoane, fără ca aceasta să fie responsabilă, în realitate, de ceea ce se sugerează prin intermediul mass-media. Deși condamnată, publicitatea electorală murdară și continuată și în campaniile ulterioare, cu toate că, formal, toți participanții se declară de acord că utilizarea acestor metode este total ne-etică.

Etape în evoluția marketingului politic

Pornind de la etapizarea marketingului clasic, Bruce I. Newman, identifică patru stadii pe care le-a parcurs marketingul politic (american):

a. *Orientarea către partid* – organizația centrală oferă informații organizațiilor teritoriale, acestea preluând mesajul și făcându-l cunoscut unor categorii cât mai largi

de alegători (ex. campania electorală a generalului Eisenhower, 1952). Candidatul „interpretează” partitura impusă de formațiunea politică ce-l desemnează.

b. *Orientarea către produs* – Fiecare formațiune politică identifică și promovează cel mai bun candidat posibil (campania lui John Fitzgerald Kennedy, 1960).

c. *Orientarea către vânzări* – Campania este centrată, în continuare, pe subiect, dar conducerea este încredințată de formațiunea politică unei echipe de profesioniști în comunicare politică (campania lui Richard Nixon, 1968, eforturile de a-i „vinde” candidatura fiind relatate de Joe McGinniss în cartea „The Selling of the President”).

d. *Orientarea către marketing* – Echipa de organizare și coordonare a campaniei începe să ia în calcul nevoile și așteptările electoratului, modelând candidatul, în măsură în care este posibil, în funcție de acestea (campania din 1992 a celor trei candidați – George Bush, Bill Clinton, Ross Perot).

În 1968, din inițiativa lui Michel Bongrand și Joseph Napolitan, ia naștere Asociația Internațională a Consilierilor Politici. În prezent există Asociația Europeană a Consilierilor Politici (aproximativ 40 de membri din 15 țări) precum și Asociația Latino – Americană a Consilierilor Politici. În 1969 se înființează Asociația Americană a Consilierilor Politici, care are în prezent peste 600 de membri.

Specialistul de marketing politic devine cel care „traduce” mesajul clientului politic, astfel încât să fie cât mai bine și cât mai avantajos perceput de către public. Deși România a intrat târziu în această „zodie”, specialiștii români s-au adaptat din mers la acest curent și, de la o campanie la alta, s-au observat reale acumulări profesionale. Deși „satul global” profetizat de McLuhan s-a instalat și pe plaiurile noastre, deocamdată expertiza străină în marketingul politic nu s-a dovedit a fi extrem de utilă. România are un comportament electoral neexperimentat și nici foarte specific. Nu s-a ajuns încă la acea „așezare” ideologică, în măsură să conducă spre un model politic autohton, clar, dar și spre o dezbatere politică lesne de încadrat într-o matrice. Campaniile electorale au fost (și probabil vor mai fi) dominate de emoții mai mult decât de *programe*; vor fi mai degrabă *negative*, decât *constructive*. O consecință a caracterului fluid al pieței electorale românești o constituie imposibila adaptare (deocamdată) a experților străini. Prin urmare, tehnicile de campanie clasice în democrațiile occidentale trebuie adaptate cu mare grijă și mai ales cu multă subtilitate.

Rareori votanții își cunosc candidații, cei mai mulți dintre ei nu au timpul sau interesul necesare studierii diferitelor oferte politice. În general ei votează bazându-se pe imaginea candidaților conturată fie de mass media, fie de prototipurile deja existente. Deși candidații încearcă să transmită imagini *particularizate* votanților, ele nu sunt întotdeauna percepute conform cu intenția.

Votanții au diverse percepții și nevoi, rezultând o varietate de grile de observare care se suprapun și se întretaie. Publicul sesizează detalii sau aspecte pe care candidații poate nu au dorit să le acrediteze despre sine. În plus, votanții sunt expuși și altor stimuli din diferite surse, care modifică imaginea dorită de candidat. Candidatul care dorește să aibă succes în campanie nu-și poate lăsa construirea imaginii la voia întâmplării. Vestimentația, manierele, declarațiile și acțiunile formează impresiile votanților. Termenul utilizat în marketing pentru construirea imaginii unui produs este concept de produs (*product concept*). Tema majoră în jurul căreia se construiește interesul consumatorului este beneficiul promis al produsului.

Candidatul trebuie să identifice și să aleagă conceptul de produs, astfel încât să poată planifica și organiza întreaga campanie. Pentru că există diferite concepte fezabile dintre care candidatul poate alege, o precampanie pentru testarea conceptului ales este vitală. Candidatul nu trebuie să adopte un concept ideal, ci pe acela care îl favorizează. Această alegere este definită drept „poziționarea produsului”. Datorită faptului că electoratul este format din mai multe segmente,

candidatul trebuie să își formeze seturi de concepte care să influențeze fiecare segment al electoratului.

Concluzii

Perioada postbelică și mai ales ultimele trei decenii ale mileniului al doilea, au impus ca modalitate de captare a publicului și manieră de proiectare a relațiilor umane marketing-ul, care deja nu mai este privit ca o opțiune facultativă, ci ca un factor esențial al succesului activităților umane în orice domeniu, indispensabil dezvoltării economico-sociale a fiecărei organizații, ca un instrument de bază în atingerea performanțelor și evitarea riscului. Marketingul politic își dovedește utilitatea pornind de la organizarea unei structuri politice, continuând cu prestația pe piața politică și mergând până la actul de guvernare. Marketingul oferă soluțiile teoretic ideale pentru investițiile sociale având drept scop și finalitate elaborarea programelor de acțiune de care o societate are nevoie la un moment dat.

Dincolo de „șlefuirea” ofertelor politice, fie programe, fie oameni, marketingul politic optim poate asigura cea mai bună cale de promovare și rafinare a resursei umane după tactici comunicaționale adecvate.

Marketingul politic este o „știință pentru oameni”. Instrumentele de care dispune sondează omul și cerințele angrenării acestuia într-o viață civilizată, relaționarea și conviețuirea în cadrul grupurilor umane supuse intervențiilor simultane din toate mediile societății.

Prin intermediul marketingului politic se poate realiza o radiografie pe orizontală și pe verticală a cerințelor individuale și a funcționării grupurilor sociale. De asemenea, structurile politice pot fi cercetate ca fiind nuclee de reechilibrare a disfuncționalităților sociale și chiar în interiorul instituțiilor.

BIBLIOGRAFIE

- BONGRAND, Michel, *Le marketing politique*, 2 edition, Paris, Presses Universitaires de France, 1993.
- BOBIN, Jean-Paul – *Le marketing politique*, Milan, Midia, 1988.
- PRIPP, Cristina, *Marketingul politic*, Nemira, București, 2002.
- KOTLER, Philip, *Managementul marketingului*, București.
- SERRAF, G., *Dictionnaire methodologique du marketing*, Paris, French & European Publications, Incorporated, 1985.
- TEODORESCU, Gheorghe, *Putere, autoritate și comunicare politică*, Nemira, București, 2000.
- TEODORESCU, Bogdan (coord.), *Marketing politic și electoral*, București, **comunicare.ro**, 2001.
- ZAHARIA, Răzvan, *Marketingul social-politic*, București, Editura Uranus, 2001.

Proiectul de Uniune Europeană al lui Claude-Henri de Saint-Simon

Între imaginație utopică și realitate tehnocratică

■ ANCA SIMITOPOL

[University of Ottawa]

Abstract

This article discusses the relation between politics, religion, and science, as understood by the nineteenth-century French socialist Claude-Henri de Saint-Simon and described in his project of European Union. We find in his works, and in this project in particular, ideas that are surprisingly actual, the most important of which is the idea of replacing the "governing of people", or people's interest in res publica, with the „administration of things", the best rule being then that of technocrats attempting, on the grounds of science, to administer a predictable world. Starting from the philosophical reflections of Étienne de La Boétie and of Simone Weil, this article raises the question of what explains the fact that a majority can be easily subordinated to the administrative control of a small technocratic group.

Keywords

scientific messianism; technocratic administration; the force of industry; pacifism; social hierarchy

Democrația: colecție de instituții sau participare în cetate?

Unul dintre pericolele care amenință democrația, spune José Ortega y Gasset, este acela că oamenii nu mai reflectează filozofic asupra democrației ajungând la un adevărat dogmatism democratic. Din nefericire, în paralel cu acest dogmatism, se dezvoltă un alt dogmatism, extrem de periculos. Nemaîntrebându-se dacă democrația este cel mai bun regim, oamenii ajung să nu se mai întrebe nici dacă regimul în care trăiesc este cu adevărat democratic. Democrația devine, atunci, în cuvintele lui Charles Péguy, o „teză” a cărei supremație este dată tocmai de faptul că oamenii sunt indiferenți față de ea. Așadar, atât valoarea democrației, cât și realitatea acesteia devin dogme ale omului democratic. „Un regim viu”, potrivit lui Péguy, „nu este o teză”; ci, mai degrabă, este deschis dezbaterii. Potrivit lui Ortega y Gasset, de asemenea, vitalitatea unei democrații vine tocmai din continua interogație cu privire la valoarea democrației, interogație care atrage după sine și interogația absolut necesară cu privire la realitatea democrației. Ortega y Gasset afirmă că

¹ Charles Péguy, *Notre jeunesse* (Paris: Gallimard, 1910), 13-14, <http://lesoupirailletlesvitraux.hautetfort.com/media/00/01/394264533.pdf>, accesat 11.07.2014.

nu este de ajuns ca adevărul unei idei politice să fie dovedit de către gândirea matematică pentru a inspira oamenilor credința în respectiva idee. Mai mult, continuă Ortega y Gasset, „o morală perfectă din punct de vedere geometric dar care ne lasă reci, care nu ne incită la acțiune, este imorală subiectiv vorbind”, căci „idealul etic nu se poate mulțumi să fie foarte corect; e obligatoriu să reușească a ne stârni impetuositatea”.¹ Am putea spune, atunci, că în spatele actualei incapacități a Uniunii Europene de a cataliza un atașament popular față de proiectul ei euro-democratic se ascunde faptul că acest proiect nu este nici corect și nici democratic?

Secolul al XIX-lea a început, în întreaga Europă de Vest, și mai ales în Franța, cu o dezbatere intensă asupra modului în care ar trebui înțeleasă societatea – ca un contract între indivizi sau ca un corp social cu o realitate proprie – precum și asupra modului în care ar trebui concepută democrația – ca o colecție de instituții sau ca un mod de participare în cetate. În Franța secolului al XIX-lea, atât intelectualitatea de dreapta cât și cea de stânga căzuseră de acord cel puțin asupra unui punct și anume, acela că lumea în care trăiau se confrunta cu o tot mai redusă capacitate de a articula un consens politic, de a imagina societatea ca articulată pe baza unui crez comun axiologic. Franța secolului al XIX-lea a fost marcată, așa cum susține Claude Lefort, de un „mister al societății”, definit ca un proces de secularizare în care societatea s-a îndepărtat de vechea paradigmă religioasă și a încercat, în același timp, să înglobeze un anume element religios în rețeaua de relații socio-umane. Îi avem, spune Lefort, „la un pol pe legitimistul De Maistre, la celălalt pe socialistul Leroux, și între cei doi, gânditori unici ca Ballanche, Chateaubriand, Michelet sau Quinet”, și cu toții „vorbesc același limbaj: deopotrivă politic, filosofic și religios”.² De atunci s-au întâmplat multe. Omenirea a trecut prin două totalitarisme care au sleit-o de puteri, educându-i scepticismul față de entuziasmul politic de orice tip. Soluția determinată de această traumă istorică a fost depolitizarea operată în numele unui primat total al sferei economico-administrative. Având în vedere această experiență istorică, trebuie să fim conștienți că argumentul cu privire la riscurile pe care le comportă pasiunile politice nu poate fi respins cu ușurință. Însă aceste riscuri nu justifică teza (devenită dogma fundamentală a Uniunii Europene) conform căreia trebuie să ne dedicăm exclusiv dezvoltării economice și administrării resurselor (inclusiv a oamenilor deveniți resurse umane) cu scopul neutralizării conflictelor.

Socialismul începutului de secol XIX: rolul științei și al religiei

Despre socialiștii de început de secol XIX, precum Saint-Simon, s-a spus că reprezintă o gândire primitivă premergătoare marxismului. Nu doar o parte din gândirea liberală, ci Marx însuși a susținut această teză. Ca atare, atât marxiștii ortodocși, cât și liberalii consideră gândirea socialiștilor utopici precum Saint-Simon a nu mai fi vrednică de atenție. Însă o privire mai atentă asupra lui Saint-Simon ne descoperă, în spatele fantasmagoriilor autorului, niște lucruri care par să nu fie străine de societatea în care trăim.

Claude-Henri de Saint-Simon, ultimul gentilom și primul socialist din șirul unei vechi familii franceze – așa cum îl numește Maxime Leroy – a fost un dușman declarat al revoluțiilor și mai ales al Revoluției franceze, care a avut efecte negative asupra lui însuși. În revoluții Saint-Simon indentifica germenul libertății anarhice. Mai exact, pentru el, libertatea nu putea fi înțeleasă decât ca anarhie. Una dintre caracteristicile principale ale gândirii lui Saint-Simon, care avea să fie preluată de

¹ José Ortega y Gasset, *Tema vremii noastre*, trad. Sorin Mărculescu (București: Humanitas, 1997), 103-104.

² Claude Lefort, *Essais sur le politique: XIX-XX siècles* (Paris: Seuil, 1986), 252.

Auguste Comte, fondatorul sociologiei, era convingerea că devenirea istorică reprezintă o alternanță de perioade organice – adică perioade de unitate și armonie socială care produc relații sociale pașnice – și perioade critice – perioade de discordie, anarhie, în care individul își afirmă gândirea critică împotriva corpului social. Perioada organică prin excelență a fost, potrivit lui Saint-Simon, Evul Mediu, în care francezul vedea o unitate și o armonie absolute, realizate sub unica autoritate a Papei (ceea ce nu a caracterizat, de fapt, Evul Mediu, o perioadă cu mult mai variată decât îi plăcea lui Saint-Simon să creadă). O perioadă critică a fost inaugurată de nimeni altul decât Luther, și a culminat cu Revoluția franceză. Potrivit lui Saint-Simon, modernitatea le-a descoperit oamenilor libertatea, însă nu le-a adus niciun principiu al unității sociale, al viețuirii în comun.

Oricum, în ciuda animozității față de Revoluția franceză, Saint-Simon a reușit să găsească în ea un lucru bun: Revoluția a revelat omenirii că întoarcerea la unitatea medievală era o himeră deoarece edificiul pe care aceasta fusese construită și anume, întreaga metafizică a Bisericii Catolice, a fost depășit de avansul științei. Potrivit lui Saint-Simon, dacă în copilăria și adolescența umanității, unitatea socială nu putea fi susținută decât de superstiții și mituri, omenirea ajunsă la maturitate în secolul al XIX-lea a acumulat o mare cantitate de cunoștințe științifice – pentru Saint-Simon progresul umanității nereprezentând nimic altceva decât acumularea de cunoștințe științifice – și a devenit, ca atare, capabilă să înțeleagă necesitatea propriei unități. Așadar, Saint-Simon concluziona că știința va fi noua religie care va uni umanitatea.

În 1814, Saint-Simon a publicat o carte cu titlul *De la réorganisation de la société européenne*, scrisă ca un set de directive pentru principii europeni întruniți la Congresul de la Viena. În această carte, Saint-Simon propunea ideea unui cler secular, asemănător ca formă celui catolic, care să unească întreaga Europă. Saint-Simon se referea doar la Europa de Vest, cea de Est fiind atât de înapoiată, în viziunea sa, încât nu putea fi vorba de integrarea acesteia într-o Uniune Europeană (cel puțin nu în timpul vieții sale). Întrucât știința era revelația modernă care a descoperit umanitatea ei înseși, clerul secular nu putea fi reprezentat decât de oamenii de știință. Saint-Simon nu avea nici cea mai mică îngăduință pentru proiectul democratic. În opinia lui, societatea era incapabilă să se auto-guverneze, având nevoie de un guvernator și, mai ales, de un fondator, în sensul tare al cuvântului. Pentru Saint-Simon, omul de știință avea responsabilitatea să pună bazele unei noi societăți, inaugurând astfel o nouă perioadă organică, perioadă caracterizată de relații sociale armonioase pe care democrația nu ar fi fost niciodată capabilă să le producă. Saint-Simon a discutat în prima sa lucrare, *Lettres d'un habitant de Genève à ses contemporains*, rolul Legislatorului sau al fondatorului – conceptul fiind înțeles ca cel care dă o nouă lege omenirii, o figură precum Licurg sau Moise. Saint-Simon a anunțat în *Lettres* că Dumnezeu i-a revelat într-un vis că El va da o nouă lege omenirii și anume, legea gravitației a lui Newton care avea să se aplice societății. Religia omenirii ajunse la maturitate avea să fie transformată în știință, dar și știința în religie, deoarece oamenii de rând, considera Saint-Simon, nu erau capabili să înțeleagă știința, ca atare. Oamenilor simpli trebuia să li se stimuleze credința în legile clare și fixe ale științei, așa încât să înțeleagă importanța muncii tuturor pentru progresul științei. De aceea, omul de știință, tipul lui Bacon sau Newton, trebuia să se transforme într-un Moise sau Licurg modern, un fondator de religie și de cetate deopotrivă.¹ Acest accent, caracteristic gândirii utopice socialiste de secol XIX, pus pe fondatorul de religie și de cetate relevă dorința de a construi un stat care să înglobeze și să controleze total societatea, iar această căutare a unei noi unități s-a

¹ Miguel Abensour, „L'utopie socialiste: une nouvelle alliance de la politique et de la religion”, *Le Temps de la réflexion* II (1981): 83.

dezvoltat în reacție la liberalism care, conform observațiilor gânditorilor socialiști de secol XIX, izola toate sferele vieții umane una de alta în încercarea de a evita apariția unei tiranii. Socialismul utopic de secol XIX, în schimb, a încercat să creeze o nouă armonie socială.

Saint-Simon a împrumutat de la Jean-Jacques Rousseau idealul individului care face parte organică dintr-un „tot mai mare de unde acel individ primește cumva însăși viața și ființa lui”.¹ În acest sens, pentru Saint-Simon, umanitatea era asemeni unui corp. Gânditorul francez a adus, așadar, cearta universalităților din Evul Mediu pe terenul sociologiei, așa cum afirmă Michael Behrent. În cearta universalităților, realiștii ca Toma d’Aquino susțineau că universalitățile, ca umanitatea sau animalitatea, care includeau toți indivizii dintr-o specie, aveau o realitate a lor proprie, în vreme ce nominaliștii ca William de Occam afirmau că ideile generale nu posedau realitate proprie, numai ființele individuale având acest atribut. Pe teren sociologic, Behrent îi numește realiști pe cei care consideră societățile „ca fiind ființe reale, distincte de oamenii care le formează” și nominaliști pe susținătorii contractului social.² Religiozitatea proiectului politic al lui Saint-Simon este dată, deci, nu de credința într-o transcedență inaccesibilă, ci de dorința de a stabili o Lege concretă capabilă să instituie „o societate dreaptă și perfectă” aici și acum.³

Marea greșeală a clerului catolic, în opinia lui Saint-Simon, a fost aceea că a încercat să îi convingă pe oameni amenințându-i cu pedeapsa veșnică, scopul acestui cler fiind acela de a se face pe sine atotputernic, în loc să dezvolte și să stimuleze pasiunile oamenilor – bunățatea, mila, fidelitatea. În locul spiritului Inchiziției, Saint-Simon a propus spiritul persuasiunii și al demonstrației, și a dat noului cler misiunea de a „stimula ardoarea tuturor membrilor societății și de a o canaliza către lucrări de utilitate generală”.⁴ Saint-Simon dezvăluie aici idealul lui *homo ludens*, caracterizat prin dorința întregii umanități de a transforma lumea într-o operă de artă. Voința individuală era, astfel, identificată cu voința generală care crea, în cuvintele lui Henri Desroches, „o estetică generală”⁵ a viitorului.

Un proiect de societate europeană

Pentru a ajunge la acest ideal-tip, societatea trebuia să iasă din perioada critică printr-o schimbare care în niciun caz nu putea fi adusă de o revoluție violentă. O revoluție violentă, afirma Saint-Simon, nu ar fi exprimat de fapt voința poporului care nu putea fi decât pașnică. Pentru Saint-Simon, în esența lui, omul era un „rumegător”. Cât despre cei care nu ar fi fost de acord cu planul stabilit de către Saint-Simon, aceștia, ne informa el, urmau să fie tratați nu ca animalele de companie ci ca animalele sălbatice. Saint-Simon nu își punea speranțe în capacitatea poporului de a exprima o voință bună. De aceea, poporul trebuia educat prin propagandă pentru ca mersul firesc al lucrurilor să reflecte la final voința poporului (cea bună, care corespundea cu voința lui Saint-Simon). În ce privește educarea poporului, Saint-Simon era încrezător în existența unei baze de pornire și anume, industria. Faptul că în timpul lui industria luase forma unui capitalism bazat pe individualism și dorința de dominație nu se datora, credea Saint-Simon, unei structuri inerente industriei sau capitalismului – prin care, de cele mai multe ori, Saint-Simon înțelegea unul și același lucru. Industria, pentru autorul francez, presupunea un lucru

1 Miguel Abensour, „L’utopie socialiste”, 81.

2 Michael Behrent, „The Mystical Body of Society: Religion and Association in Nineteenth-Century French Political Thought”, *Journal of the History of Ideas* 69, 2 (April 2008): 224.

3 Abensour, „L’utopie socialiste”, 82.

4 Claude-Henri de Saint-Simon, *Le Nouveau Christianisme* (Paris: Éditions du Seuil, 1969), 151.

5 Henri Desroches, „Introduction”, în Saint-Simon *Le Nouveau*, 39.

fundamental: sfârșitul exploatării omului de către om prin exploatarea globului de către toți. Scopul lui Saint-Simon era acela de răspândi un model specific de civilizație, pe care îl definea ca european, peste tot în lume, și de a transforma Uniunea Europeană într-o uniune globală prin forța industriei, făcând tot pământul „un loc în care se putea călători și locui la fel de ușor ca în Europa, acesta era demersul pe care urma să îl facă Parlamentul European”.¹ În acest punct, Saint-Simon cădea de acord cel puțin cu unii dintre liberalii de secol XIX care chiar nutreau simpatii pentru acest gentilom și socialist, reproșându-i doar ciudățeniile religioase și ierarhice. Saint-Simon a fost influențat în gândirea lui socio-economică de Adam Smith și Jeremy Bentham, și era un admirator al lui Madame de Staël, pe care o cunoștea și de la care împrumutase câteva idei liberale.

Potrivit lui Saint-Simon, proletariatul era incapabil nu doar să guverneze, ci era incapabil să exprime vreo idee originală și revitalizantă. Pe de altă parte, capitaliștii nu căutau decât propriul profit. Astfel, nimeni nu era interesat sau capabil să propună o idee generală, sintetică, pentru întreaga societate. Era nevoie, așadar, de o autoritate care să îi învețe pe oameni altruismul în locul egoismului, să îi învețe să își canalizeze pasiunile către scopuri productive. O societate care să devină organică era o societate în care proletariatul și capitaliștii colaborau. Ce i-ar determina pe primii să colaboreze e ușor de înțeles. Proletarii ar fi colaborat pentru a-și asigura cele necesare traiului zilnic. Însă ce anume i-ar fi determinat pe capitaliști să colaboreze? Saint-Simon a găsit un răspuns simplu: dacă voiau să evite o revoluție violentă a proletarilor, capitaliștii erau nevoiți să colaboreze. Dar colaborare însemna ca cei din urmă să conducă societatea îngrijindu-se de soarta proletarilor. Schimbarea, potrivit lui Saint-Simon, nu se realiza decât de sus în jos și, cum Saint-Simon nu era interesat de o schimbare violentă, ci de o evoluție firească a lucrurilor, nu era decât natural ca puterea – în vederea acestei schimbări – să fie în mâinile celor aflați deja la putere: adică în mâinile capitaliștilor. Astfel, scopul Uniunii Europene, așa cum a conceput-o Saint-Simon, era o bunăstare materială și morală generalizată. Mai mult, proiectul european al lui Saint-Simon se voia extins la dimensiunile unei uniuni globale, care să „civilizeze” întreg pământul prin forța industriei.

În Europa secolului al XIX-lea, oamenii de știință, artiștii, oamenii de litere aveau deja sentimentul că erau europeni, în sensul unei conștiințe a intereselor comune și al interesului pentru schimbul de idei, dar, așa cum scrie Maxime Leroy, nu acesta era proiectul lui Saint-Simon. Ceea ce avea el clar în minte era un sistem politic european, „bazat pe o rețea de instituții”, cu un rege la vârf, care s-ar fi bucurat de o autoritate similară cu cea a papalității asupra Bisericii Catolice, și cu un sistem industrial și economic unit, toate pentru a pune capăt ciclului de războaie și conflicte.²

Saint-Simon scria în *De la réorganisation de la société européenne* că nu împărtășea proiectele anterioare de pace eternă și de Uniune Europeană, precum cel al abatelui de Saint-Pierre, întrucât aceste proiecte aveau în vedere o simplă federație a principatelor europene independente, și nu un „sistem omogen” cu o „vointă corporată” (*volonté de corps*).³

Guvernarea europeană, în proiectul primului socialist al familiei Saint-Simon, avea nevoie de superioritate și de independență completă față de statele naționale, pentru a fi eficientă. În acest sens, spunea Saint-Simon, deputații europeni urmau să fie aleși în funcție de capacitatea lor de a avea o viziune globală asupra

1 Claude-Henri de Saint-Simon, *De la réorganisation de la société européenne* (Paris: Adrien Égron, imprimeur, 1814), 60, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k83331f.r=saint-simon+de+la+reorganisation.langEN>, accesat 11.06.2014.

2 Maxime Leroy, *Histoire des idées sociales en France* (Paris: Gallimard, 1960), 227.

3 Frank Manuel, *The New World of Henri de Saint-Simon* (Indiana: University of Notre-Dame Press, 1963), 174.

tuturor problemelor naționale și în funcție de dorința lor de a lucra pentru beneficiul umanității. Ei ar fi fost întruchiparea opiniei publice. Printre atribuțiile guvernului central european, în proiectul saint-simonian, se numărau ridicarea de taxe și inițiativele lucrărilor publice (cu scopul de a uni tot mai mult Europa vestică). Deoarece era convins că instituțiile formează oamenii, Saint-Simon susținea că era necesar ca problemele de interes general, din cadrul Uniunii Europene, cum ar fi educația publică, să fie gestionate direct de către Consiliul European (un alt nume pe care Saint-Simon îl dădea Parlamentului European). Conducătorii Uniunii Europene urmau să fie aleși de către poporul european. Dar poporul nu putea alege pe oricine, ci urma să își aleagă reprezentanții din rândurile unui anumit număr de oameni de știință și de artiști, proporția oamenilor de știință depășind-o mereu pe cea a artiștilor, ceea ce sugerează prioritatea cunoașterii științifice față de imaginație, o moștenire a tradiției secolului al XVIII-lea. De fapt, societatea, și în cele din urmă întreaga umanitate, trebuia să fie alcătuită din trei categorii, potrivit lui Saint-Simon: oameni de știință, artiști și industriași, nefiind însă foarte clar cum și de către cine anume urmau să fie împărțiți oamenii în aceste categorii.¹ De asemenea, Saint-Simon nu se declara împotriva libertății de conștiință sau a religiei dar susținea, în același timp, că Parlamentul „va reprima religiile ale căror principii vor fi contrare codului general de morală stabilit” (evident de către Parlamentul/Consiliul European).² Coeziunea corpului european, potrivit lui Saint-Simon, mai trebuia asigurată de un lucru: de „cruciada” declarată acelor locuri din lume pe care francezul le considera înapoiate și anume, Africa și Asia (să ne amintim de asemenea că Saint-Simon, care nu face referire directă la Europa de Est în acest caz, o considera în același timp mult prea înapoiată pentru a face parte din Uniunea Europeană). Saint-Simon scria că „liniștea internă” a Uniunii Europene „nu poate fi asigurată fără activitate externă”.³ Dar era vorba, în proiectul lui, nu de o cruciadă militară, căci, după cum am spus, autorul francez era un pacifist, ci de una „industrială”, care ar sublima instinctele războinice. Era vorba, deci, de răspândirea industriei sau capitalismului pe aceste țărmuri, dându-le băștinașilor locuri de muncă, învățându-i virtuțile muncii și oferindu-le, implicit, prin forța industriei, o lume mai bună.

Dispariția statului național și sistemul de credit în proiectul de societate europeană al Școlii saint-simoniene

La moartea lui Saint-Simon, în 1825, s-a format o Școală saint-simoniană, a cărei loialitate față de gândirea maestrului rămâne discutabilă, având în vedere că aproape nici unul dintre membri școlii, cu două excepții, nu l-a cunoscut pe Saint-Simon. Oricum, cel puțin în unele aspecte, legătura dintre gândirea maestrului și cea a școlii care i-a urmat este evidentă. În 1833, câțiva ingineri, membri ai Școlii saint-simoniene, s-au dus în Egipt pentru a participa la răspândirea industriei acolo și au început lucrul la Canalul de Suez și la barajul de pe Nil.⁴ Întrucât o piramidă

1 Claude-Henri de Saint-Simon, *Lettres d'un habitant de Genève à ses contemporaines* (Paris: F. Alcan, 1803), 4, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k833303/f4.image.r=saint-simon+lettres+d'un+habitant.langEN>, accesat 11.06.2014.

2 Claude-Henri de Saint-Simon, *De la réorganisation*, 61.

3 Claude-Henri de Saint-Simon, citat în Manuel, *The New World*, 176.

4 Saint-simonienii au ales Egiptul pentru statutul său special. Inițial, Napoleon a condus o campanie militară în Egipt și Siria între 1798 și 1801. După retragerea franceză, Muhammad Ali, un ofițer militar otoman, a guvernat Egiptul, care se afla oficial sub autoritatea Imperiului Otoman. Muhammad Ali voia să reformeze și să modernizeze Egiptul, după modelul Franței. Așadar, el a trimis tineri la studii în Franța și le-a cerut europenilor și francezilor în special să vină în Egipt să ajute la crearea unui sistem educațional solid și să dezvolte industria egipteană. În acest context s-au dus acolo inginerii saint-simonieni cu planurile lor industriale.

stătea în calea construcției barajului, conducătorul Școlii saint-simoniene a venit cu ideea dinamitării monumentului care totuși, în cele din urmă, a scăpat nevătămat de „forța industriei”. Ceea ce este interesant privitor la această Școală – care de la începutul anilor 1830 s-a transformat în Biserica saint-simoniană, cu un cler și credincioși – și ceea ce dezvăluie implicit un aspect important al mișcărilor sectare, în general, este aparenta contradicție dintre faptul că, pe de o parte, grupul părea să se retragă din lume, ducând un trai asemănător celui dintr-o mănăstire, care nu era deschis publicului, și faptul că, pe de altă parte, încerca să „cucerească” lumea prin dimensiunea sa apostolică. Saint-simonienii împărțeau lumea între cei care posedau dogmele și cei care nu le posedau. Cel puțin pentru moment, numai membrii inițiați ai grupului înțelegeau pe deplin și aplicau dogmele. În orice caz, scopul lor nu era pur și simplu să trăiască o altfel de viață, ci să transforme întreaga lume, cel puțin întreaga Franță, în Biserica saint-simoniană. Dar lumea nu era pregătită să audă dogmele saint-simoniene, așa că era nevoie să fie „vrăjită”. „Armata pacifistă” industrială și misiunile „apostolice” reprezentau moduri de „vrăjire” a lumii, care erau menite să convingă lumea de caracterul benefic și progresist al saint-simonismului. Odată ce va fi luat cunoștință de aceste binefaceri, lumea ar fi început să adopte modul de viață saint-simonian, cu alte cuvinte, s-ar fi alăturat încet sectei.

Saint-simonienii considerau că statul național era, desigur, menit unei dispariții lente, locul lui fiind luat de Statul european. E interesant, însă, că, dacă Statul, în forma sa politică, aproape că avea să dispară, acest lucru nu se întâmpla decât pentru ca Statul european să se transforme într-un mecanism birocratic uriaș și impersonal care, potrivit lui Saint-Simon, urma să aibă atribuțiile unei bănci centrale care administra și supraveghea „grupările industriale născute din nevoile de producție”, grupări create, desigur, de către liderii capitaliști.¹ Saint-Simon nu a susținut – cel puțin nu în mod direct – colectivizarea proprietății², dar a fost unul dintre primii susținători ai unui sistem colectiv de credit și, astfel, a transformat creditul în bunul comun care poate fi împărțit cu generozitate celor care muncesc pentru progresul științific al omenirii. Statul / banca centrală europeană avea să supravegheze, potrivit lui Saint-Simon, în special acest sistem de credit.³ Saint-simonienii considerau că sistemul de credit avea să pună capăt exploatarei muncitorului de către angajator, transformându-i pe cei doi în parteneri egali. Astfel, unul dintre primele lucruri ce trebuiau făcute, în opinia lor, era să îi convingă pe bancheri de utilitatea sistemului de credit. Industria, așa cum scrie pe bună dreptate Paul Bénichou, nu ocupă în gândirea lui Saint-Simon decât un loc secundar și reprezintă instrumentul pentru scopul său primar, cel care conferă originalitatea gândirii saint-simoniene și anume, acela de a oferi societății o putere spirituală care să înlocuiască „învechitul” cler catolic. Această putere a fost concepută de Saint-Simon ca „o autoritate dogmatică, fondată pe excluderea gândirii critice și a dreptului de apel”.⁴ Accentul pus pe unitate și reconciliere pare a fi o încercare disperată de a pune limite unei societăți

1 Leroy, *Histoire*, 209.

2 Raportarea lui la proprietatea privată este cel puțin ambiguă. Din perspectiva sa, proprietatea poate fi păstrată dacă posesorul ei o transformă el însuși prin muncă sau dacă, în calitate de posesor al mijloacelor de producție, oferă locuri de muncă altora și muncește alături de ei, dar în niciun caz nu poate fi păstrată pur și simplu ca sursă de venit care se bazează pe exploatarea muncii altora.

3 Faptul că Saint-Simon oferă capitaliștilor sau bancherilor una dintre cele mai importante funcții în societate nu este atât de surprinzător având în vedere opinia generală asupra bancherilor în secolul al XIX-lea. Michelet, de exemplu, scria că „bancherii din această vreme erau oameni cu imaginație” (Jules Michelet, citat în Leroy, *Histoire*, 221), iar lui Proudhon îi aparține curioasa frază: „cum tot ceea ce există are un scop, bancherul, acest Ceres modern, va instaura, într-o zi, egalitatea” (Proudhon, citat în Leroy, *Histoire*, 221).

4 Paul Bénichou, *Le Temps des prophètes: doctrines de l'âge romantique* (Paris: Gallimard, 1977), 50.

ale cărei tendințe democratice galopante o fac să apară ca o societate care refuză limitele sau, așa cum scrie Abensour, pare a fi o încercare a reintroduce „un principiu al unității și stabilității împotriva unei logici democratice care distruge totul în timp ce dislocă totul”.¹ Ceea ce este extraordinar la saint-simonieni este faptul că, deși au atacat teologia catolică și au adoptat un discurs anticlerical, ei au susținut că doctrina lor avea un punct fix de sprijin, văzut ca ultimul cuvânt al Providenței în istorie și ca un adăpost de tendințele democratice, egalitare, care păreau să deschidă calea anarhiei. Saint-simonienii au ajuns, astfel, la un dogmatism care, în simplitatea și rigiditatea lui, nu fusese cunoscut vreodată de Catholicism. Religiosul, în gândirea saint-simoniană, era o categorie pur imanentă și orice referință transcendentă părea să fi dispărut din Istorie. Potrivit saint-simonienilor, egalitatea, unul dintre principiile centrale ale democrației moderne, consolida tendințele individualiste și afirma drepturile gândirii critice asupra principiilor unității și autorității. În acest sens, ei considerau că democrația modernă spirjinea și aprofunda atomizarea liberală. Astfel, după cum se poate vedea, saint-simonienii atacau ordinea capitalistă în măsura în care esența acesteia era individualismul, care aducea cu sine atomizarea. Dar ei credeau că ordinea capitalistă putea fi integrată într-o ordine socială întemeiată pe autoritate și ierarhie, în care individualismul să se transforme în altruism și atomizarea în unitate. Dar pentru ca aceste lucruri să fie posibile, democrația modernă trebuia să dispară.

„Administrarea lucrurilor” și indiferența față de politic

Susținerea și recunoașterea unei asemenea autorități dogmatice presupune o indiferență totală față de reflecție, care se traduce, în plan politic, prin lipsa de interes pentru acțiunea politică – înțeleasă ca interes pentru *res publica*, pentru viața cetății. În această paradigmă, rămâne doar acțiunea care se raportează la muncă, acțiunea înțeleasă ca „administrare a lucrurilor” care trebuie să înlocuiască „guvernarea oamenilor”, așa cum îi plăcea lui Saint-Simon să spună, anunțându-l astfel pe Marx. „Administrarea lucrurilor” presupune luarea în posesie de către om a lumii și lucrurilor lumii, ceea ce face posibilă bunăstarea materială și – presupunea Saint-Simon – intelectuală a omenirii și neutralizarea conflictelor.

Noțiunile de știință și industrie care se repetă mereu în opera saint-simoniană necesită o atenție mai mare, pentru că ele sunt și noțiunile principale – chiar dacă modificate ca formă – ale lumii noastre. Noțiunea de forță descoperită de Galilei i-a dat umanității posibilitatea să cunoască științific lumea înconjurătoare. Aceași noțiune de forță a permis dezvoltarea industriei. Și așa, Saint-Simon a ajuns să vorbească despre forța industriei care împinge omenirea înainte, ea fiind „cheia enigmei sociale”, o cheie preluată de marxism care, așa cum spune Simone Weil, a definit relațiile dintre indivizi, dintre indivizi și societate, și dintre indivizi și putere, în termeni de producție. Capitalismul a definit și el „enigma socială” în termeni de producție și consum. Orice tehnocrație concepe societatea nu ca pe o ordine organică articulată în baza unui principiu spiritual, ci ca pe un mare mecanism colectiv de tip industrial. Saint-Simon nu a fost primul care a folosit metafora corpului pentru a defini societatea. Dar așa cum afirma Pierre Leroux, un dizident saint-simonian, Saint-Simon concepea corpul social ca pe un „mare animal”. Iar societatea înțeleasă în acești termeni se bazează pe o concepție a vieții care presupune înainte de orice altceva, așa cum spune Marx, asigurarea „mâncării, băuturii, a locuinței, a îmbrăcăminte și a multor altor lucruri”.² Astfel, orice tehnocrație îi determină pe oameni să se supună prin „forța necesității” sau prin „forța bunăstării”.

¹ Miguel Abensour, „L'utopie socialiste”, 92.

² Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, trans. Tim Delaney, Bob Schwartz and Brian Baggins (Moscow: Progress Publishers, 1968), 15.

Fenomenul producției sau al consumului nu este de ajuns pentru a explica o tehnocrație care – așa cum vedem la Saint-Simon, și așa cum a intuit Tocqueville – apare ca o „tiranie blândă”. Întrebarea esențială – „cheia enigmei sociale” – este cea formulată de Étienne de La Boétie: ce anume îi face pe oameni să se supună voluntar tiranului sau, putem extrapola, unui grup tehnocratic? Cum se face că majoritatea se lasă comandată sau „administrată” de o minoritate? Avantajul numeric nu este o forță? În interesanta interpretare a *Discursului asupra servitudinii voluntare* al lui de La Boétie, Simone Weil face o observație care se află undeva în substratul gândirii lui Saint-Simon: majoritatea nu este o forță, ci o slăbiciune.¹ Înțelesul simplu al acestei fraze este că majoritatea și minoritatea se află de părți diferite ale baricadei. Majoritatea este cea înfometată (sau amenințată de spectrul înfometării), pe când minoritatea este cea care se bucură de bunăstare și de posibilitatea de a amenința. Înțelesul mai complex pe care îl dă Simone Weil acestei fraze este acela că forța minorității vine tocmai din faptul că este o minoritate, un număr redus de oameni cu interese comune și, spune Simone Weil, coeziunea nu poate exista decât în rândul micilor grupuri, nu în rândul majorităților. În secolul al XIX-lea au existat și alte proiecte de Uniune Europeană, ca de exemplu cel al lui Pierre Leroux care s-a transmis prin Charles Péguy la Charles de Gaulle, luând forma unei Europe a Națiunilor. Pierre Leroux a susținut, în plan administrativ, descentralizarea care să dea posibilitatea diverselor grupuri, sate sau orașe să se organizeze economic-administrativ singure ceea ce, după părerea lui, ar fi susținut coeziunea națiunilor europene. Centralizarea administrată de un grup tehnocratic face ca majoritatea – transformată, așa cum spune Simone Weil, într-o masă de oameni izolați care se bucură individual de bunăstarea oferită de organismul central – să fie ușor de comandat. Desigur, continuă Simone Weil, există mișcări de masă sau revoluții spontane dar ele nu durează decât un moment, deoarece cursul cotidian al vieții se impune și lucrurile reintră în „normal” destul de rapid. Potrivit lui Simone Weil, o altă cauză care face ca majoritatea să se lase comandată de minoritate este flexibilitatea spiritului uman care imită cu ușurință ceea ce vede pentru a se adapta circumstanțelor exterioare.² Prin asigurarea bunăstării, Uniunea Europeană a dat posibilitatea majorității de a imita atitudinile sau plăcerile minorității bogate. În esență, acesta era proiectul saint-simonian: ca toată lumea să ajungă să se bucure de exploatarea globului. Însă nu doar nevoia și foamea întrețin sentimentul de neputință, ci și, sau poate mai ales, bunăstarea, pentru că ea „înmoaie” spiritul. Iar pentru spiritul înmuiat, acțiunea politică, înțeleasă ca interes pentru viața cetății, își pierde sensul.

Concluzii: practicile democratice – un liant social

Simone Weil spunea că mișcările cele mai periculoase pentru ordinea socială, inclusiv cea tehnocratică, nu sunt cele care organizează masele, care scot săracii în stradă, ci cele care nu impun deloc prin masivitate, și care, precum creștinismul, dau omului o forță interioară în virtutea căreia omul săvârșește singur un efort de gândire sau de iubire care îl face, în mod paradoxal, egal celor puternici.³

Analiza gândirii saint-simoniene ne face să reflectăm asupra valorii reale pe care o atribuim astăzi democrației și celor două principii esențiale ale sale, libertatea și egalitatea. Proiectul saint-simonian relevă faptul că amenințarea la adresa democrației, libertății și egalității nu este numai sau neapărat apanajul unor sisteme politice monstruoase, ci poate veni foarte bine din partea unor experți bine

¹ Simone Weil, „Méditation sur l'obéissance et la liberté”, în Miguel Abensour (editor), *La Boétie et la question du politique* (Paris: Payot, 1976), 90.

² Weil, „Méditation”, 92.

³ Weil, „Méditation”, 93-94.

intenționați. După cum am văzut, saint-simonienii puneau preț pe egalitatea materială a membrilor societății, în timp ce la nivel politic susțineau un sistem autoritar „bând”. Argumentul lui La Boétie și Weil este că nici egalitatea materială nu poate rezista pe termen lung în lipsa libertății și a egalității înțelese ca virtute morală, adică acea atitudine prin care respectăm demnitatea celui alt la fel cum o respectăm pe a noastră din toate punctele de vedere. Un sistem politic, așadar, nu este definit neapărat de diversele instituții care îl alcătuiesc sau de convingerea că nu mai există nimic care să îl pună în pericol – precum convingerea de după 1990 că democrația liberală a triumfat – ci de un set de practici care constă în modurile în care oamenii se tratează reciproc în relaționările lor publice. Iar aceste practici, la nivel individual și colectiv, pornesc de la modul în care definim, ca societate, ființa umană.

BIBLIOGRAFIE

- ABENSOUR, Miguel, „L’utopie socialiste: une nouvelle alliance de la politique et de la religion”, *Le Temps de la réflexion*, II, 1981, 61 – 112.
- BEHRENT, Michael, „The Mystical Body of Society: Religion and Association in Nineteenth-Century French Political Thought”, *Journal of the History of Ideas* 69, 2, April 2008, 219 – 243.
- BÉNICHOU, Paul, *Le Temps des prophètes: doctrines de l’âge romantique*, Paris, Gallimard, 1977.
- LEFORT, Claude, *Essais sur le politique: XIX-XX siècles*, Paris, Seuil, 1986.
- LEROY, Maxime, *Histoire des idées sociales en France*, Paris, Gallimard, 1960.
- MANUEL, Frank, *The New World of Henri de Saint-Simon*, Indiana, University of Notre-Dame Press, 1963.
- MARX, Karl and ENGELS, Frederick, *The German Ideology*, trans. Tim Delaney, Bob Schwartz and Brian Baggins, Moscow, Progress Publishers, 1968.
- ORTEGA Y GASSET, José, *Tema vremii noastre*, trad. Sorin Mărculescu, București, Humanitas, 1997.
- PÉGUY, Charles, *Notre jeunesse*, Paris, Gallimard, 1910. <http://lesoupirailletlesvitraux.hautetfort.com/media/00/01/394264533.pdf>, accesat 11.07.2014.
- SAINT-SIMON, Claude-Henri de, *Lettres d’un habitant de Genève à ses contemporaines*, Paris, F. Alcan, 1803. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k833303/f4.image.r=saintsimon+lettres+d’un+habitant.langEN>, accesat 11.06.2014.
- De la réorganisation de la société européenne*, Paris: Adrien Égron, imprimeur, 1814. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k83331f.r=saint-simon+de+la+reorganisation.langEN>, accesat 11.06.2014.
- Le Nouveau Christianisme*, Paris, Éditions du Seuil, 1969.
- WEIL, Simone, „Méditation sur l’obéissance et la liberté”, în Miguel Abensour (edit or), *La Boétie et la question du politique*, Paris, Payot, 1976, 87 – 110.

Partidul Social Democrat Român *versus* monarhia autoritară

■ FLORIN GRECU

[Hyperion University of Bucharest]

Abstract

The article approaches the Romanian social-democratic collaboration during 1938-1940 with the authoritarian monarch regime. Even though the party leaders had diverging political views, regards to the acceptance or the non-acceptance of the authoritarian regime, the influential PSDR members held leading positions within the single party and the corporate parliament and within the union structures. The positions were offered by the regime, so that the union leaders would stop instigating workers to go on strike, and to accept the governmental policies. The freedom of speech and the political actions were ceded to the monarch, who governed at the place of the political parties and he controlled the unions, by using the guilds.

Keywords

Social-democracy; collaboration;
workers/employers; syndicate;
authoritarian monarchy

Introducere

Prezentul articol își propune să analizeze, din punct de vedere retrospectiv, raporturile politice ale social-democrației românești cu regimul monarhiei autoritare, cu trimitere la actorii politici ai epocii, iar clivajul patroni/muncitori va fi analizat cu ajutorul documentelor de arhivă și a științei politice. Refetințele lui Lucrețiu Pătrășcanu vor fi analizate critic prin comparație cu cele ale lui Constantin-Titel Petrescu. Cum a fost posibilă colaborarea PSDR cu monarhia ministerială reprezintă demersul la care voi încerca să răspund pe parcursul acestui articol. Organizațiile sindicale s-au aflat sub influența conducătorilor social-democrați, iar această realitate politică ridică interogația colaborării social-democraților cu regimul monarhiei autoritare. Social-democrații au acceptat regimul autoritar și au cedat libertatea politică în schimbul funcțiilor în partidul-stat. Numele membrilor social-democrați s-au regăsit în monitoarele oficiale și documentele epocii. În studiul de față am expus și analizat funcțiile pe care membrii social-democrați le-au deținut în parlamentul coporativ și în partidul unic, în perioada monarhiei autoritare, 1938-1940. Libertatea politică și de exprimare au fost îngădite datorită prevederilor constituționale, iar activitatea partidelor politice a fost suprimată. Partidele tradiționale s-au oferit să colaboreze cu noul regim,

inclusiv PSDR-ul epocii, punând la dispoziție cadre, deoarece „concurența politică se desfășoară, în cadrul regimului moharhic, în anturajul regelui, fiind axată pe favoruri”¹, privilegiu și oferirea de funcții pentru a le cumpăra libertatea de exprimare și de acțiune.

PSDR și noul regim

Membrii social-democrați au deținut funcții în structurile partidului unic și în organizațiile sindicale desființate și transformate în bresle, fiind controlate de stat, prin Ministerul Muncii, precum și în parlamentul corporatist. Cadrele partidelor desființate, prin decretul din 30 martie 1938, au colaborat cu regimul carlist și aproape toți membrii marcant ai acestor partide s-au înscris în Frontul Renașterii Naționale, cu excepția liderilor partidelor naționale, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, care nu au procedat la organizarea unei rezistente pentru apararea regimului democratic, mulțumindu-se să-și manifeste dezaprobarea, prin memorii și petiții, față de modul în care înțelegea Carol să conducă treburile statului².

Analiza colaborării membrilor Partidului Social Democrat, cu regimul autoritar carlist, se fundamentează pe asemănările de principii ale acestuia cu noua formă de organizare a statului român, cea corporatistă. În ceea ce privește poziția față de dictatura regală și colaborarea cu aceasta, pe plan politic, Comitetul Executiv al PSD a fost profund divizat. Majoritatea membrilor Comitetului Executiv nu a acceptat colaborarea cu noul regim, însă o parte a liderilor PSD și conducerea Confederației Generale a Muncii, au aderat la FRN și la susținerea regimului, precum și la noua ideologie³. Astfel, o serie de lideri de partid și de sindicat, aparținând aripei drepte social-democrate, s-au înregimentat în organisme noului regim autoritar monarhic. Prin urmare, în decembrie 1938, Carol al II-lea, încercând să-și asigure o bază politică de masă, a înființat FRN, iar membrii PSD-ului se vor regăsi în fruntea organismelor de conducere. Astfel, George Grigorovici, Președintele PSD-ului, Ioan Flueraș, vicepreședintele partidului și președintele Confederației Generale a Muncii, Eftimie Gherman, Secretarul General al Uniunii breslei de muncitori mineri, au semnat manifestul de înființare a acestui principal instrument politic al dictaturii, figurând printre membrii fondatori⁴. Confederația Generală a Muncii a lansat un apel către membrii săi prin care le cerea, „să urmeze pilda pe care le-o dau conducătorii principali și să se înscrie în Frontul Renașterii Naționale a cărui înființare era apreciată că deschide o nouă eră a vieții politice a țării”⁵. Ca urmare, întreaga conducere sindicală și-a dat adeziunea la noul regim. Confederația Generală a Muncii a fost cadrul legal al reprezentării profesionale a salariaților. Sindicatele numărau, în anii 1938-1939, 80.000 de membri și erau o forță organizatorică⁶.

La 16 decembrie 1938 apare organizația politică unică în stat, iar Ioan Flueraș se regăsește între semnatarii cererii înaintate ministrului justiției, Victor Iamandi, pentru acordarea cererii de funcționare a FRN, alături de liderii social-democrați Grigorovici și Eftimie Gherman⁷. Conducerea PSD-ului, atât în forma în care mai rămăseseră, a condamnat acțiunea liderilor politici și sindicali care au acceptat să colaboreze cu dictatura, excluzând din partid pe George Grigorovici, Ioan Flueraș și

1 Raymond ARON, *Democrație și totalitarism*, (București: Editura All, 2000), 56.

2 Sorin Radu, *Ioan Flueraș (1882-1953). Social democrație și sindicalism*, (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2012), 221.

3 Juncă, *Social democrația în România (1918-1940)*, (Sibiu: Editura Hermann, 1993), 160.

4 Juncă, *Social*, 160.

5 Juncă, *Social*, 160.

6 Juncă, *Social*, 163.

7 Radu, *Ioan Flueraș*, 219.

cei care i-au urmat. George Grigorovici și-a justificat aderarea la FRN prin necesitatea de a sprijini pe Carol al-II-lea în acțiunea sa de anihilare a Gărzii de Fier¹. Gestul liderilor PSD de a sprijini FRN și, împlinit, regimul monarhiei autoritare, a fost urmat de alți membri ai conducerii partidului: Eftimie Gherman, Iosif Jumanca, Ioan Mirescu, Teodor Rosnoveanu, Lazăr Măglașu, Alexandru Bartalici, Carol Bartha ș.a². În interiorul PSD nu a existat o viziune unitară, în legătură cu locul și rolul ei în cadrul regimului autoritar, cu excepția unanimității desfășurării unei activități legale în breslele muncitorești, singura îngăduită de lege și la care mișcarea sindicală, atașată social-democrației, s-a putut adapta.

În urma „alegerilor” din 1-2 iunie 1939³ s-a constituit Parlamentul FRN-ului, care, prin atribuțiile și compoziția sa, era un instrument docil în mâinile regelui. În acest parlament au fost aleși senatori social-democrați: G. Grigorovici, I. Flueraș, Lazăr Măglașu, C. Bragadireanu, P. Mihailă, Gh. Stroia, D. Urzică, A. Bartalici, C. Bartha, iar ca *deputați*: Gh. Georgescu, N. Marian, D. Văjoreanu, Gh. Ene Filipescu, Simion Rusu, Roznovan Teodor, Petrescu Marin, Mălin Virgil, Eftimie Gherman, Curcă Gheorghe, Olteanu Petre. În total 11 deputați și 14 senatori reprezentând muncitorimea⁴. Mulți dintre aceștia se bucurau de audiență și influență în rândul muncitorilor, încadrați în partid sau în sindicatele confederate⁵.

Într-un album al epocii⁶, dedicat noului regim, regăsim personalitățile social-democrate, alese în urma scrutinului din 1-2 iunie 1939, la Senat, categoria Muncă Manuală. Astfel, au câștigat scrutinul „electoral” următorii: Flueraș Ioan, muncitor caretaș, București, ales cu 655 voturi, Stroja Teodor, președinte la Camera de Muncă, București, ales cu 635 voturi, Măglașu Lazăr, muncitor de port, București, ales cu 577 de voturi, Jumanca Iosif, PSD, muncitor tipograf, București, ales cu 577 voturi, Bartalis Alexandru, turnător de fier, București, ales cu 509 voturi, Oprișan Ionică, coafor, București, ales cu 490 voturi, Grigorovici Gheorghe, PSD, funcționar public, București, ales cu 485 voturi, Bragadireanu Corneliu, funcționar particular, București, ales cu 485 voturi, Barta Carol, tâmplar, București, ales 458 voturi. Pentru Senat, la categoria muncă manuală, se poate observa predominanța membrilor Partidului Social Democrat. Astfel că dezideratul regimului de a realiza pacea socială se putea realiza prin includerea în parlamentul corporatist a membrilor sociali-democrați. Ioan Flueraș, fost membru PSD, deținea funcția de consilier la Consiliul Superior Economic și era Președintele Confederației Generale a Muncii. Grigorovici era președintele Partidului Social Democrat și a deținut funcția de subsecretar de stat pe lângă Ministerul Muncii, în noul regim, iar Măglașu Lazăr, muncitor în port, a deținut funcția de raportor la Senat.

„Dezbaterile parlamentului” corporatist, din perioada 1939-1940, Camera Deputaților, rețin atenția prin cuvântarea lui Eftimie Gherman despre rolul muncitorimii și a noii organizații politice a regimului, Frontul Renașterii Naționale. În acest parlament al „stărilor”, asemenea Adunărilor Ad-doc de la 1857, care au elaborat dezideratele românilor în privința unirii, înaintate Marilor Puteri Garante, reunite la Conferința de pace de la Paris, 1858, au fost înscrise aproape toate personalitățile vieții politice, economice, sociale și culturale românești. Cuvântarea lui Eftimie Gherman, de la Camera, exprimă conceptele constituționale ale statului român de la 1938. Principiile puneau în lumină latura ideologică a noului regim, exprimate prin conceptul de regalitate a muncii, precum și prin primatul executivului asupra

1 Jurcă, *Social*, 160.

2 Radu, *Ioan Flueraș*, 220.

3 <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/169/art13-Grecu.php>

4 Radu, *Ioan Flueraș*, 223

5 Jurcă, *Social*, 160.

6 *Țara nouă prin muncă tuturor*, Biblioteca FRN, Subsecretariatul de Stat al Propagandei, (București: Imprimeriile Naționale, 1939), 230.

legislativului, dar și a monismului politic reprezentat de FRN. După Gherman, „muncitorimea, convinsă prin greutățile prin care trece țara, s-a încadrat în FRN fără nici o condițiune, situația grea de astăzi ne dictează, ne impune tuturor să ne încadrăm, să formăm o unitate, căci numai uniți în națiunea întreagă, vom putea să facem față”. Gherman folosește termenii propagandei regimului precum: țară, patrie și subordonarea intereselor mărunte față de interesele superioare, naționale de Stat. Spre exemplu: „muncitorimea este loială față de Stat, față de Țara Românească. Revendicările muncitorimii nu pot fi realizate decât într-un Stat național, decât numai în cadrul Statului Român”¹. Eftimie Gherman își exprima credințele socialiste susținând că „ele au reprezentat un abecedar și că naționalismul l-a învățat la școala socialistă, iar primul dascăl care i-a acordat această învățătură și căruia îi va rămâne recunoscător toată viața a fost profesorul Gheorghe Grigorovici. El nu numai pentru mine, dar pentru atâți muncitori în vechea monarhie a fost părintele nostru, el ne-a învățat să fim oameni, ne-a învățat să fim români”². Alunecarea spre naționalism a social-democrației era conformă cu orientarea ideologică a noului regim, iar colaborarea cu monarhia autoritară i-a fost imputată de către comuniști după 1945, care o considera ca fiind exponenta intereselor occidentale, ca de altfel o parte din întregul regim carlist.

Colaborarea unor membri ai Partidului Social-Democrat cu noul regim a fost evidentă, prin funcțiile pe care conducerea organizației le-a deținut, în cei aproape doi ani de existență a monarhiei autoritare. O parte din conducătorii social-democrați au acceptat să ocupe funcții de conducere în aparatul politic și economic al noului regim³. Fostul președinte al PSD, George Grigorovici, a devenit senator în parlamentul Frontul Renașterii Naționale și a primit Subsecretariatul Ministerului, Ion Flueraș, Președintele Confederației Generale a Muncii, a fost inclus membru în Consiliul Superior Economic, Eftimie Gherman a primit o funcție la Institutul de Studii și Educație Muncitorească. La Casa Centrală a Asigurărilor Sociale au activat Iosif Jumanca - titular al comisiei de apel, Lazăr Măglașu-supleant-, Ion Flueraș - vice-președinte al Consiliului de Administrație al Comisiei interimare-, Eftimie Gherman, T. Roznovan, N. Marian, Simion Rusu. La comisiile interimare ale Camerelor de Muncă au fost numiți: Iosif Jumanca, Lazăr Măglașu, C. Bragadireanu⁴. Socialiștii au activat, în perioada 1938-1940, în cercurile culturale „Muncă și Voie Bună”, ale Universității muncitorești din București, condusă de Tudor Vianu, precum și în asociațiile Sportul Muncitoresc⁵.

Adeziunile membrilor fostelor partide politice la noua structură, politico-economico-socială a noului regim, au pus în lumină voința regelui de a aduna în jurul său majoritatea personalităților din partidele politice, dizolvate încă din 30 martie 1938, frământate de sciziuni și fracțiuni, tocmai pentru a compromite liderii lor, acuzați de propagandă ideologică partizană, de corupție și de politicianism, însă Regele nu a făcut nimic altceva decât să-și impună voința printr-un organism sindical controlat, în esență formal, însă sub umbrela sa au activat și agitatorii bolșevici care instigau muncitorii la greve, cerându-le să adere la organizații străine statului român, în special la Komintern, conform documentelor de la Arhivele Naționale Istorice Centrale.

În timpul monarhiei autoritare, muncitorimea a fost adunată în uniuni ale breslelor, iar situația acesteia s-a deteriorat constant, relevă datele statistice ale epocii, datorită condițiilor generate de izbucnirea celui de-al doilea război mondial,

¹ „Desbaterile parlamentare”, Adunarea Deputaților, Ședința de marți 27 iunie 1939, (București: *Monitorul Oficial*, Nr. 6, Partea a-III-a, Imprimeria Centrală, 1939), 111-112.

² „Desbaterile parlamentare”, 112.

³ Juncă, *Social*, 160.

⁴ Juncă, *Social*, 171.

⁵ Juncă, *Social*, 165.

luându-se măsuri pentru susținerea industriei de război. Astfel, în luna martie a anului 1940, Ministerul Muncii, condus de Mihail Ralea, a fost autorizat să ia hotărârea de a sporii numărul orelor de lucru de la 8 la 10 în întreprinderile industriale, ori-când necesitățile o impuneau. Întreaga forță de muncă a țării era pusă în slujba in-dustriei de război. Astfel că, „în iulie 1940 s-a adoptat un decret pentru stabilirea regimului muncii în împrejurări excepționale, care hotăra prelungirea zilei de lu-cru peste durata ei normală de 8 ore (fără a preciza cât), suspendarea vremelnică a repaosului duminical și a sărbătorilor legale, precum și a concediului de odihnă în întreprinderile care lucrau pentru Armată. Cu acest prilej a fost interzis și drep-tul la grevă”¹.

Patroni versus muncitori, în anii 1938-1940

Datorită faptului că patronii și muncitorii, conform documentelor de arhi-vă, au fost comasați în cadrul aceleași uniuni sindicale, confiscându-li-se libertatea de exprimare și de acțiune anteprenorială și sindicală, prin recurs la dreptul la gre-vă, clivajul patroni/muncitori va reprezenta referința teoretică dezvoltată de Stein Rokkan și preluată de politologul francez Daniel Louis Seiler. Conform lui Seiler, „clivajul patroni/muncitori pune în opoziție interesele proprietarilor mijloacelor de producție și de schimb cu cele ale muncitorilor și ale altor proletari”². Pe de altă par-te, în studiul dedicat mișcării social democratice din România, Nicolae Jurcă, anali-zând și perioada regimului monarhiei autoritare, constată că libertatea profesională a devenit unul dintre obiectivele de atac ale regimului autoritar, care a inițiat o ac-tivitate propagandistică de denigrare a mișcării muncitorești și a organizațiilor sale profesionale prin vocea Ministrului Muncii. Mihail Ralea s-a exprimat în favoarea concentrării și dirijării sindicatelor pentru a stopa flagelul asociațiilor nenumărate. Ralea era de părere că „astăzi, în noul regim, în toată lumea sindicală, tendința se vedește către sindicatul unic”³. Modalitatea prin care se putea opri acest flagel era cea de încadrare a sindicatelor în viața de stat, prin noua formă de organizare și control, breasla, cu valențe corporatiste⁴. Patronatele și autoritățile, în timpul mo-narhiei autoritare, au făcut front comun, în vederea împiedicării desfășurării agi-tațiilor din mișcările muncitorești, dar și pentru a împiedica pe comuniști de a des-fășura propaganda militantă printre muncitori în instituția nou înființată, bresla.

Raportul înaintat lui C.C. Giurescu, Ministrul Frontului Renașterii Naționale, privind starea de spirit din rândul salariaților din industriile și comerțul Capitalei, anume că 80% din organizațiile profesionale erau sub influența foștilor conducă-tori social democrați, încadrați în noua ordine de stat⁵ și cea că organizarea și con-ducerea breslelor au fost lăsate la discreția Socialiștilor și Minorităților, din raportul Centralei Reuniunilor de Meseriași, Comercianți, Industriași și Muncitori Români din România⁶, ridică interogația colaborării social-democraților cu regimul de autoritate personală. Raportul Uniunii Generale a Micilor Industriași, patroni de toate Breslele din România Mare, filiala Satu Mare, a pus în lumină nemulțumirile patronilor

1 Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940*, (București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996), 168.

2 Daniel Louis Seiler, *Partidele politice din Europa*, traducere de Eugenia Zăinescu, (Iași: Institu-tul European, 2000), 22-23.

3 Mihail RALEA, „Lămuriri asupra proiectului de lege pentru recunoașterea breslelor”, *Desbate-rile parlamentare*, Adunarea Deputaților, Ședința de luni 10 iulie 1939, *Monitorul Oficial*, Nr.10, (București: Imprimeria Centrală, București, 1939), 42.

4 Jurcă, *Social*, 163.

5 A.N.I.C, Fond FRN, Dosar 17/1939, f. 2.

6 Fond FRN, Dosar 23/1940, f. 78.

încadrați în noua instituție. Uniunea cerea să fie scoasă de sub tutela Ministerului Muncii și să fie încadrată la Ministerul Economiei Naționale, în cadrele Ministerului Industriei și Comerțului. Referatul arăta de ce patronii și angajații nu puteau să rămână la un loc, la un Minister, la o Cameră Profesională, „cum erau atunci la Camera de Muncă, „stăpânul și servitorul său”¹. Critica la adresa „instituției” breslei a constat în faptul că încadrarea meseriașilor și industriașilor-patroni în Camerele de Muncă a fost o greșală fundamentală. Meseriașul și industriașul erau degradați și nemulțumiți la Camera de Muncă, neînsemnând nimic față de mulțimea muncitorimii, deoarece nu avea drept de vot și era subordonat și degradat sub toate categoriile muncitorești². Memoriul cerea ca patronii să fie încadrați în categoria patronilor, iar muncitorii în categoria muncitorilor. Raportul Uniunii Generale a micilor industriași, meseriași patroni de toate breslele, filiala Oradea, pune în lumină faptul că patronii erau depășiți numeric de angajați în organizațiile și instituțiile create de Ministerul Muncii. Patronii considerau că se dă o exagerată atenție muncitorilor, în detrimentul lor. Acest fapt i-a detreminat pe patroni să închidă atelierele și să devină simpli muncitori, sporind șomajul³. Revendicările lor au constat în încadrarea în Camere de Meserii, sub auspiciile Ministerului Economiei Naționale. Transferarea lor către acest minister presupunea ieșirea din Camera de Muncă care apăra exclusiv interesele muncitorești. Soluția propusă de către patroni, privitor la Camera de Muncă, a constat în existența unui singur organ de apărare muncitorească⁴.

Un alt raport, de data aceasta, al Centralei Reuniunilor de Meseriași, Comerțanți, Industriași și Muncitori Români din România, cerea să se renunțe la hotărârea de a se legifera organizarea breslelor. Centrala considera că, spre deosebire de Italia și Germania, această legiferare nu se putea face în România, din cauză că deținătorii vieții economice de la noi erau într-o proporție de 90% minoritari, rezultând astfel un număr invers proporțional cu cel pe care-l reprezenta elementul etnic românesc în alcătuirea statului⁵. Primatul etnic românesc, legiferat prin Constituția de la 27 februarie 1938, teoretizat de G.G. Mironescu, se dorea a fi instaurat în economie și în noua formă de organizare a sindicatelor. Breasla a fost instituția cu rol de control și supraveghere a mișcării muncitorești și a leaderilor social-democrați care se aflau în fruntea acestor organizații sindicale. Raportul reclama dizolvarea noii instituții, deoarece nu a respectat principiile și scopul pentru care au fost create. Petiționarii aminteau că „legea breslelor din 1938 a dat rezultate contrare scopului pentru care a fost legiferată, din cauza procentului mic pe care l-a reprezentat elementul românesc în meserii, comerț și muncă, astfel că organizarea și conducerea breslelor a fost lăsată la discreția Socialiștilor și Minorităților”⁶. Datorită faptului că nu s-a pus în practică primatul etnic românesc, în economie, pe care regimul l-a proclamat prin legea fundamentală, dar și prin cea a breslelor, petiționarii solicitau desființarea breslelor și propuneau organizarea profesională pe naționalități. Memoriul amintea despre desființarea anumitor bresle de către Ministerul Muncii, precum „breasla muncitorilor din industria textilă, fiindcă propaga idei comuniste; breasla lucrătorilor metalurgiști se găsea pe aceeași linie; Direcția Generală CFR a interzis muncitorilor săi să se înscrie în breaslă sub sancțiunea licențierii din serviciu”⁷. Generalul Mihail Ionescu, fost ministru, era președintele consiliului de administrație al CFR. Credința că breasla nu era o instituție românească, că nu își găsea rostul în noua organizare a vieții sindicale, era larg împărtășită chiar de

1 Fond FRN, Dosar 13/1939, f. 6.

2 Fond FRN, Dosar 13/1939, f. 6.

3 Fond FRN, Dosar 13/1939, f. 12.

4 Fond FRN, Dosar 13/1939, f. 13.

5 Fond FRN, Dosar 23/1940, f. 78.

6 Fond FRN, Dosar 23/1940, f. 78.

7 Fond FRN, Dosar 23/1940, f. 78.

către membrii breslelor respective, iar solicitarea aplicării primatului românesc în economie arată caracterul rasist și xenofob al acestei „instituții” a breslelor, precum și angajamentul liderilor socialiști față de regim de a coordona activitatea breslelor, în conformitate cu prevederile corporatiste de supraveghere și control, implementate de Ministerul Muncii, condus la acea vreme de sociologul Mihail Ralea. Prin decretul din 12 octombrie 1938, activitatea politică fiind interzisă, Comitetul Executiv al Confederației Generale a Muncii a îndemnat muncitorimea să respecte noua reglementare și să intre în bresle, oferind îndeaproape îndrumările necesare sindicatelor. CGM și-a încetat astfel activitatea¹. Corporația, având rolul de a centraliza interesele economice și de a dirija economia, prin intervenționism și planificare economică, își aroga dreptul de a răspunde problemelor muncii, sub toate aspectele sale – salarii, șomaj, asigurării, accidente, pensii, alocații. Este vorba despre un organism care corespunde unei ramuri specifice a producției și grupează indivizii care lucrează în această ramură, la orice nivel de calificare la care se află aceștia².

Organizarea constituțional-corporatistă a partidului unic și a parlamentului au pus în lumină intenția regimului de a aduna interesele politice și economice în cadrul aceleiași structuri monolitice etatiste. Inspirată din ideologiile fasciste, legea breslelor s-a vrut a-și elimina adversarii care erau liderii de sindicat sau exponenții diferitelor curente și orietări politice. Tentativa noului regim autoritar de a organiza viața politică și sindicală, după principiile corporatismului italian, s-a dovedit nerealistă, deoarece noii politicieni au fost aleși de regim doar pentru trecutul lor „curat”, în sensul că nu au mai făcut politică de partid.

Lucrețiu Pătrășcanu despre social-democrație

Anticiparea regimului autoritar de către Lucrețiu Pătrășcanu, în scrierile și articolele sale, se va realiza cu mult înainte de anul de grație 1938. Ridicând întrebarea asupra însemnătății unui regim autoritar, intelectualul comunist preciza că „pentru mulțime însemna o creștere a tuturor sarcinilor care o apasă astăzi; o înțărare a exploatării; o posibilitate neînfrânată de jaf la adăpostul prăbușirii tuturor drepturilor și libertăților pe care astăzi, deși în mică și șubredă măsură, le mai are încă. Viitoarea dictatură va lovi în interesele economice, politice și sociale ale maselor populare”³, inclusiv în muncitorime. Monarhia autoritară a redus drepturile civile și politice, prin legea electorală și prin selecția candidaților pentru parlament, a mărit programul de lucru al salariaților statului din fabrici, a creat o economie corporatistă, dar nu a distrus proprietatea privată⁴, conform art. 16 din Constituția de la 27 februarie 1938, elementul fundamental al construcției oricărei societăți capitaliste, așa cum era România la acea dată, deși oficializase o ideologie corporatistă cu valențe comunitare. Expresii consacrate din literatura comunistă (marxist-leninistă) se regăsesc și în articolul amintit a lui Pătrășcanu. Termeni precum exploatare, jaf, masse populare, muncitorime vor fi preluați de limbajul de lemn al regimului comunist, instaurat la 1 ianuarie 1948, când a fost proclamată republica, odată cu abdicarea regelui Mihai I.

În lucrarea *Problemele de bază ale României*, Lucrețiu Pătrășcanu analizează cauzele colaborării unei părți a conducerii social-democrate cu dictatura carlistă. El consideră că drumul acestei colaborări a fost netezit de o serie de argumente doctrinare, conforme cu noua orientare ideologică a regimului, puse în circulație

1 Radu, Ioan Flueraș, 219

2 Chantal Millon-Delsol, *Ideile politice ale secolului XX*, trans. Velica Boari, (Iași: Editura Polirom, 2002), 119.

3 Lucrețiu Pătrășcanu, *Texte social-politice (1921-1938)*, (București: Editura Politică, 1975), 236-237.

4 http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=9206

de teoreticienii social-democrați. Se aveau în vedere tezele lui Lotar Rădăceanu, I. Micescu cu privire la *planism*, ca o nouă formă a colaborării între clase, prin redefinirea statului și a funcțiilor sale. Planismul era conceput ca o etapă de tranziție în care proletariatul, împreună cu burghezia nefascistă căuta, printr-o strânsă colaborare, să realizeze unele înfăptuiri, după un plan economic determinat, cu scopul de a înlătura efectele crizei. Planismul, încă de la debutul regimului, s-a realizat prin apariția Consiliului Superior Economic, care coordona politicile economice prin intermediul partidului unic, cu scopul centralizării politicilor și deciziilor. Coordonarea politicilor economice de către partidul unic nu se putea realiza fără centralizarea economiei. În acest sens, încă de la începutul dictaturii regale își face apariția economia planificată prin organizarea unui Consiliu Superior Economic, creat în 1936, prezidat de Constantin Argetoianu. Despre Consiliul Superior Economic putem afla câteva amănunte din ziarul *Universul*, unde au fost expuse ideile guvernului condus de patriarhul Miron Cristea. Patriarhul-Prim-Ministru considera că:

„guvernarea actuală va întreprinde o operă constructivă într-un cadru excepțional. Pentru ca eforturile să nu fie dispersate și randamentul muncii micșorat, se va întrebuița *metoda planificării*. Un Consiliu Superior Economic, recrutat cu grijă dintre cei mai distinși specialiști, va întocmi un plan de lucrări pe o perioadă determinată de mai mulți ani. Acest plan va prevedea, într-o ordine de urgență bine chibzuită, problemele care cer o rezolvare în îndoită preocupare de a pregăti statul român să facă față oricărei greutăți și de a mări potențialul nostru. Înzestrarea armatei, încurajarea agriculturii, refacerea căilor de comunicație și îngrijirea sănătății publice, reprezintă problemele pe care se pune accent în special, în noul regim”¹.

Argumentele teoretice, de ordin doctrinar, ale social democrațiilor sunt expuse de Lucrețiu Pătrășcanu, prin citarea lui Lotar Rădăceanu, care observa că „odată cu dezvoltarea capitalismului numărul relativ al proletariatului nu mai are o tendință de sporire, ci este în scădere, în timp ce numărul relativ al păturilor sociale interesate de menținerea societății capitaliste și neinteresate la înlocuirea ei rămâne intact și nu scade simțitor. De exemplu, în 1939, creșterea era 92% față de 1918 și de 35,3 față de 1929. Pe de altă parte, din totalul personalului utilizat în industrie, luând ca bază de calcul anul 1938, numărul muncitorilor, față de personalul administrativ, reprezintă un procent de 89%. Cel mai mare procent de muncitori îl dă, în raport cu întreaga masă a muncitorilor industriali, metalurgia”². Tezele socialiştilor, departe de a fi originale, după Nicolae Jurcă, se inspirau din doctrina socialistului belgian Henri de Man. Explicația lui Pătrășcanu, privitoare la motivația colaborării unor militanți social-democrați cu regimul carlist, a fost una unilaterală, deoarece „colaborarea cu regimul a fost una pragmatică, izvorâtă din dorința de a putea combate legionarismul pe căi legale și în interiorul ordinii politice, deoarece P.N.Ț și P.N.L respinseseră apelul P.S.D-ului, din ianuarie 1938, de a forma un guvern de salvare națională”³.

Lucrețiu Pătrășcanu observă că, până la instaurarea dictaturii regale, clasa politică și „partidele politice erau lipsite de origine socială în structura lor, iar fluctuația pe care o arăta masa electorală cu ocazia fiecărei alegeri parlamentare – dincolo de falsificările și practicile guvernamentale – reflectau diferențierea necompletă a societății românești, lipsa de maturitate a unor categorii cetățenești, nivelul scăzut din punct de vedere politic și cultural al maselor. Viitorul Ministru al Justiției, din perioada de debut a comunismului românesc, sesizează „faptul că partidele nu

1 *Universul*, „Manifestul noului partid către țară”, 1 aprilie 1938.

2 Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, (Editura Socec & Co., S.A.R., 1944), 278.

3 Jurcă, *Social*, 161.

se suprapun claselor sociale sau unor pături bine determinate din sânul lor, nu le răpește acestora caracterul lor de instrumente politice”¹. Pătrășcanu critică faptul că „Partidul Social-Democrat apăra interesele unei minorități, ruptă de rândurile muncitorimii și ridicată deasupra și împotriva ei. Partidul social-democrat a mai reprezentat și interesele unor pături de funcționari particulari, care se apropiau de mica burghezie, precum și a unei subțiri pături intelectuale fără prea mare valoare, nici din punct de vedere numeric, nici calitativ”².

Constantin-Titel Petrescu despre noul regim

Critica adusă de Pătrășcanu social-democrației românești, pentru colaborarea cu regimul dictaturii regale, de pe noua poziție pe care a luat-o statul român, după actul de la 23 august 1944, relevă rolul scăzut al acestei mișcări, „nici ca număr, nici calitativ”, în organizarea statului carlist, din anii 1938-1940, perioadă în care doctrina corporatismului economic a fost pusă în practică prin intermediul breslelor, îndrumate de conducătorii Partidului Social Democrat Român. Rolul și funcția mișcării social-democrate, în apărarea intereselor unor funcționari și colaborarea cu regimul lui Carol al-II-lea, au discreditat mișcarea și liderii săi, iar personajul ne-compromis din punct de vedere politic a rămas Constantin-Titel Petrescu, care activase ca redactor la oficiosul social-democraților, *Lumea Nouă*, necolaborând cu regimul carlist și neocupând vreo funcție în structurile partidului, parlamentului sau sindicatelor, breslelor. Faptul că oficiosul *Lumea Nouă* apărea în anii dictaturii regale, pune în lumină colaborarea membrilor săi cu noul regim. Decretul de desființare a partidelor politice, de la 30 martie 1938, a fost însoțit și de cel al ordinii în stat, care prevedea cenzurarea publicațiilor contrare regimului. Oficiosul „*Lumea Nouă*” nu ar fi putut supraviețui condițiilor impuse de regim, dacă membrii PDSR-ului nu s-ar fi înscris în partidul regal și nu l-ar fi aprobat. Concesia regimului, față de membrii social democrați, a constatat în menținerea ziarului, favorabil noii direcții a statului. Social-democrații susțineau colaborarea cu regimul regalității active, pe principiul luptei împotriva legionarismului, al apărării intereselor muncitorimii împotriva patronatelor, inclusiv împotriva amenințărilor comuniștilor care agitau teze kominterniste, contrare formei de organizare a statului român. Propaganda ideilor comuniste și împărțirea bunurilor altora, conform art. 16³, erau interzise prin Constituția de la 27 februarie 1938.

Paginile publicației *Asociației Juridice Internationale* redau discursul unui exponent al social democrației românești, discurs susținut la o conferință la Paris, în care critică regimul lui Carol al-II-lea. În articolul prezentat și intitulat „*Régression des principes de Liberté dans les réformes constitutionnelles les certains Etats démocratiques*”, Constantin Titel Petrescu, avocat la București, expunea ideile sale cu privire la noul regim, apreciind că situația democratică era delicată în această țară, dar și în altele. Aici „spiritul democratic era doar un principiu”, fiind nefericit să expună situația în care se afla România. Democrația a fost subminată datorită stării de asediu instaurate în România, care se găsea la loc de onoare, dar și de cenzură, care reprezenta arma teribilă pentru democrație și de apariția tribunalelor militare. Conform lui Titel Petrescu, „numeroase guverne s-au folosit de starea de asediu și de câțiva ani chiar au abuzat de ea și astfel excepția s-a ridicat, puțin câte puțin, în regulă de drept. Starea de asediu a durat timp de 20 de ani interzicând, astfel, orice posibilitate de control din partea poporului”⁴. Pe de altă parte, Vasile

1 Pătrășcanu, *Texte*, 213.

2 Pătrășcanu, *Texte*, 217.

3 http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?idt=9206

4 Titel Petrescu, „*Régression des principes de Liberté dans les reformes constitutionnelles des certains Etats democratiques*”, *Libraires des sciences politiques et sociales*, (1938): 112.

Niculae, în studiul dedicat social democrației românești, pune în lumină teza lui Constantin Titel Petrescu despre plebiscitul organizat de regim pe care-l considera ca reprezentând „legalizarea tiraniei regale”¹. Parodia plebiscitului a confecționat unanimitatea populară, fiind specifică regimurilor autoritare și totalitare care nu agreau critica, dizidențele și nesupunerea civică.

Concluzii

Colaborarea membrilor Partidului Social-Democrat cu noul regim, în urma analizei realizate, a fost evidentă prin funcțiile pe care conducerea partidului le-a deținut în cei doi ani și jumătate de existență a monarhiei autoritare. La Senat, la categoria muncă manuală, s-a putut observa predominanța locurilor „câștigate” de candidatii uninominali ai Partidului Social Democrat. Astfel că dezideratul regimului de a realiza pacea socială se putea realiza prin includerea în parlamentul corporatist a liderilor sociali-democrați, care erau, în același timp, și lideri sindicali. Analiza a arătat faptul că arhitectura eclectică a partidului unic s-a realizat prin aderarea majorității partidelor politice, grupurilor și facțiunilor politice la noul regim, inclusiv a cadrelor politice ale PSDR-lui epocii. Colaborarea membrilor PSDR cu noul regim a pus în lumină lipsa unității social-democraților, în privința acceptării autoritarismului regal, iar criticile perioadei 1938-1940 au apărut după anul 1944.

BIBLIOGRAFIE

ARON, Raymond, *Democrație și totalitarism*, traducere de Simona Ceaușu, București, Editura All, 2000, 2001.

DELSOL, Chantal Millon, *Ideile politice ale secolului XX*, traducere de Velica Boari, Iași, Editura Polirom, 2002.

JURCĂ, Nicolae, *Social democrația în România (1918-1940)*, Sibiu, Editura Hermann, 1993.

PĂTRĂȘCANU, Lucrețiu, *Texte social-politice (1921-1938)*, București, Editura Politică, 1975.

PĂTRĂȘCANU, Lucrețiu, *Problemele de bază ale României*, Editura Socec & Co., S.A.R., 1944.

RADU, Sorin, *Ioan Flueraș (1882-1953). Social democrație și sindicalism*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012.

SCURTU, Ioan, *Istoria României în anii 1918-1940*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996.

SEILER, Daniel Louis, *Partidele politice din Europa*, traducere de Eugenia Zăinescu, Iași, Institutul European.

TITEL-PETRESCU, Constantin, „Régression des principes de Liberté dans les reformes constitutionnelles des certains Etats démocratiques”, *Libraires des sciences politiques et sociales*, Editeur Marcel Riviere, Paris, (1938).

Țara nouă prin muncă tuturor, Biblioteca FRN, Subsecretariatul de Stat al Propagandei, București, Imprimeriile Naționale, 1939

VASILE, Nicolae, *O istorie a social-democrației române între anii 1900-1944. Continuitate-ascensiune organizatorică și doctrinară-vremelnic „SFÂRȘIT”*, București, Editura Institutului de Teorie Socială, 1997.

¹ Vasile Niculae, *O istorie a social-democrației române între anii 1900-1944. Continuitate-ascensiune organizatorică și doctrinară-vremelnic „SFÂRȘIT”*, (București: Editura Institutului de Teorie Socială, 1997), 164.

Documente de arhivă

A.N.I.C, Fond FRN, Dosar 13/1939

A.N.I.C, Fond FRN, Dosar 17/1939

A.N.I.C, Fond FRN, Dosar 23/1940

Monitoare Oficiale:

Monitorul Oficial, Nr.10, București, Imprimeria Centrală, 1939.

Monitorul Oficial, Nr. 6, București, Imprimeria Centrală, 1939.

Resurse online

http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=9206

<http://www.sferapoliticii.ro/sfera/169/art13-Grecu.php>

Presa epocii

Universul, Nr. 90, 1 aprilie 1938

Sindicatetele din învățământ – grupuri de presiune în România? 1990-2004

■ DORINA BUCUR

[Independent researcher]

Abstract

This paper aims to present the principal actions taken by the Romanian education unions during the period 1990 – 2004 and see if they can be defined also as pressure groups. We will present and analyze the chronological evolution of they'r main actions during this period. Education unions – pressure groups in Romania ? 1990-2004

Keywords

Lobby; union; strike; education; political decisions; pressure groups

Introducere

Prezentul articol își propune să analizeze importanța pe care au avut-o, în procesul decizional, sindicatetele din învățământul românesc și acțiunile lor, în perioada 1990-2004. Cine ia deciziile în societatea modernă, o lume în plină schimbare politică, economică, istorică, instituțională, etc? Ia aceste decizii statul, prin intermediul instituțiilor sale, fără a consulta pe nimeni? Statul, pentru emiterea unor decizii consultă și alte organizații, societatea civilă, grupurile de presiune, sindicatetele? Care este importanța negocierii în procesul de luare a deciziilor? Care este importanța unor modalități de exprimare, cum sunt grevele sau meetingurile? De ce sunt importante sindicatetele și de ce oamenii sau organizat în sindicate? Acestea sunt întrebări tot mai frecvente în societatea modernă.

Considerăm că o analiză simplă a realității care ne înconjoară arată că la baza politicii moderne stă ideea de compromis rezultat din confruntarea intereselor diferite.

În ceea ce privește noțiunile de sindicate și de grupuri de presiune, utilizate foarte des în perioada 1990 – 2004, și nu numai, putem contata că există o notă de necunoscut în privința definiției, funcționării și acțiunilor acestora. Subiectul este unul destul de delicat

deoarece, de foarte multe ori, sindicatele și grupurile de presiune sunt privite drept realități negative ale societății noastre.

Vom încerca să prezentăm, foarte pe scurt, câteva definiții ale grupurilor de presiune și o scurtă reconstrucție cronologică a principalelor greve generale din învățământ și importanța acestora. La final vom putea constata dacă sindicatele în cauză pot fi incluse în categoria grupurilor de presiune sau sunt organizații care tind spre acest statut. Principala metodă folosită în realizarea acestui articol a fost analiza calitativă a documentelor. O sursă importantă de informații au constituit-o ziarele, site-urile federațiilor din învățământ, interviurile cu câțiva lideri de sindicat, rapoartele diferitelor instituții de învățământ, literatura de specialitate.

Grupuri de presiune

Prezența grupurilor de presiune nu este nouă, rolul lor fiind întotdeauna incontestabil. Este însă foarte greu de identificat un moment specific în istorie când acestea au apărut. Foarte important este și faptul că acestea poartă diferite denumiri¹, au numeroase definiții și interacționează constant și intens cu sistemul politic². Putem chiar afirma că, de multe ori, simplul cetățean se simte mai bine reprezentat de un grup de presiune decât de un partid politic. O posibilă definiție a grupurilor de presiune ar fi aceea că ele reprezintă o modalitate de exprimare a diversității de interese și opinii în societatea modernă, pluralistă. Putem constata că, în general, prin grupuri de presiune sau de interese, se înțelege o organizație constituită care dorește să influențeze puterea politică în sensul preocupărilor sociale pe care le reprezintă.

Sindicatele

Nu putem identifica o dată exactă a apariției sindicalismului în Europa Occidentală. Se poate afirma însă că acestea au căpătat contur în anii 1880, evoluția lor fiind legată de cea a societății în ansamblu. În România primele sindicate au apărut în 1905³ - sindicatul lucrătorilor tâmplari⁴, sindicatul strungarilor. Între 1966 și 1989 mișcarea sindicală în România a cunoscut apogeul în privința numărului de membri, adeziunea angajaților fiind obligatorie. Schimbările politice aduse de anul 1989 au produs și o schimbare și reorganizare a sindicatelor din România.

Sindicatele pot influența mediul politic fără a face politică. Această influență apare în momentul unui interes comun pe care îl au sindicatele și partidele politice, spre exemplu în perioada alegerilor. Spre deosebire de grupurile de presiune, sindicatele au la dispoziție o modalitate destul de eficientă pentru a obține ceea ce doresc – greva.

În perioada analizată 1990 – 2004, în învățământ activează 4 federații: Federația Educației Naționale (martie 1990), Federația Sindicatelor Libere din Învățământ (februarie 1990), Federația Sindicatelor din Învățământ "Spiru Haret" (iulie 1995),

1 Grupuri de presiune, grupuri de interese, lobby, grupuri de promovare, etc. Maurice Duverger, *Les partis politiques*, (Paris: Librairie Armand Colin, 1976), 43.

2 Spre exemplu: "Grupul de interese sau de presiune este o asociație voluntară de persoane care se unesc pentru apărarea unui interes, asociat sau mascat de un număr de valori, și astfel influențează politica statului sau a unui partid. Spre deosebire de partidele politice, acest tip de organizație nu caută exercițiul direct al puterii"; *Dictionnaire de sociologie*, (Paris: Librairie Larousse, 1973), 212.

3 Dragne F. I., Iacos, Munteanu I., N. G., Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. I, (București: Editura Politică, 1981)

4 Conduc de I.C. Frimu și Voicu Andreescu-Râureanu, Dragnea, *Mișcarea sindicală*

care reprezintă interesele învățământului preuniversitar și Federația "Alma Mater" (1990) - care reprezintă interesele învățământului universitar.

Grevele din învățământul românesc: 1990 – 2004

În România, între 1990 – 2004, schimbările politice, economice și sociale au fost cruciale pentru evoluția țării. În ceea ce privește strict domeniul educației o scurtă statistică a acestor ani ne arată că Ministerul Educației a avut următorii miniștri: Mihai Sora¹; Gheorghe Ștefan²; Mihail Golu³; Liviu Maior⁴; Virgil Petrescu și Andrei Marga⁵; Andrei Marga⁶; Ecaterina Andronescu⁷; Alexandru Athanasiu⁸; Mircea Miclea⁹.

La începutul anilor 1990 sindicatele din învățământ s-au concentrat în principal pe organizarea proprie și pe stabilirea unei relații cu mediul politic dar au organizat și o serie de greve, meetinguri, în vederea obținerii unor condiții mai bune de muncă, unor salarii mai avantajoase, etc. Din reconstrucția cronologică a evenimentelor putem afirma că una dintre primele demonstrații organizate de un sindicat din învățământ a avut loc în 5 noiembrie 1990 și a fost organizată de actuala Federație a Educației Naționale¹⁰, iar prima grevă a avut loc în decembrie 1990¹¹. De-a lungul anului 1992 au existat amenințări cu greva¹², greva de avertisment¹³ dar în totdeauna s-a ajuns la o soluție de compromis pe cale pașnică. Anul 1992 este unul liniștit din punct de vedere al manifestărilor de genul grevelor sau meetingurilor, aducând nou doar contractul colectiv de muncă din învățământ¹⁴.

Analizând anul 1993 putem constata că acesta a fost unul destul de tensionat, cu numeroase negocieri între sindicatele din învățământ și guvern. Printre revendicările sindicatelor s-a numărat și o mărire salarială de 6% din P.I.B.¹⁵ În prima parte a anului federațiile din învățământ au amenințat că vor organiza o grevă de avertisment¹⁶ care a dus la negocieri interminabile între guvern și sindicate¹⁷. Acestea au obținut promisiunea unei mărimi salariale de 3,2% și alte avantaje¹⁸, dar guvernul nu a pus în practică aceste promisiuni¹⁹, iar negocierile au fost reluate²⁰.

1 Cabinetul primului ministru Petre Roman 1989 – 1990

2 În timpul celui de al doilea mandat al primului ministru Petre Roman 28 iunie 1990 – 30 aprilie 1991, precum și în timpul celui de al treilea mandat Petre Roman – 30 aprilie 1991 – 16 octombrie 1991;

3 Cabinetul Theodor Stolojan - 1991 – 1992 – F.S.N. Frontul Salvării Naționale.

4 Cabinetul Nicolae Văcăroiu 1992 – 1996 F.S.N.

5 Cabinetul Victor Ciorbea - P.N.Ț.

6 Cabinetul Radu Vasile 1998 – 1999 P.N.Ț.; deasemeni în perioada cabinetului Mugur Isărescu (independent) 1999 – 2000; Marga a fost ministru al Educației între 1997 – 2000.

7 Cabinetul Adrian Năstase 2000 – 2004 PDSR /PSD; Ministrul Educației între 28 Decembrie 2000 și 19 Iunie 2003.

8 Ministru al Educației între Iunie 2003 și Decembrie 2004

9 Cabinetul Călin Popescu Tăriceanu 2004 – 2007 P.N.L.

10 Mihai Iordănescu, „Demonstrație a cadrelor didactice”, *Adevărul*, 6 noiembrie 1990

11 C. Stănescu, „Domnu Trandafir intră în grevă”, *Adevărul*, 18 decembrie 1990

12 „Mitingul sobru dar amenințător al sindicatelor din învățământ”, *Adevărul*, 27 martie 1991; „Spre o nouă grevă în învățământul superior?”, *Adevărul*, 13/14 aprilie 1991

13 „Deocamdată grevă de advertiment?”, *Adevărul*, 26 aprilie 1991

14 Publicat în întregime în *Adevărul*, 4 martie 1992

15 „Alma Mater în conflict cu guvernul”, *Adevărul*, 30/31 ianuarie 1993

16 Melania Vergu, Viorica Rusu, Argentina Popoiu, „Grevă școlii”, *Adevărul*, 13/14 martie 1993

17 Viorica Rusu, „Dialogul surzilor în învățământ”, *Adevărul*, 5 martie 1993

18 C Pavel, „Trei procente pentru învățământ”, *Adevărul*, 7 mai 1993

19 Vergu, „De 1 iunie grevă generală în învățământ”, *Adevărul*, 28 mai 1993

20 Vergu, „Negocieri sindicat minister. Profesorii cer majorarea salariilor”, *Adevărul*, 28 septembrie, 1993; Viorica Rusu, „Sindicatele profesorilor se pregătesc de grevă”, *Adevărul*, 18 ianuarie 1994

În februarie 1994 F.S.I.P.R. și F.S.L.I. au organizat două greve de avertisment la care au participat peste 80% din membrii de sindicat și care au dus la începerea unor negocieri mult mai intense cu reprezentanții guvernului¹. Guvernul a promis acordarea unei mărimi salariale de 35% a salariului mediu din învățământ dar cele două federații nu au acceptat să semneze acest acord². În continuare au fost organizate numeroase forme de protest față de situația existentă în învățământ la momentul respectiv³. Soluția extremă găsită de sindicatele din învățământ pentru a obține rezultate concrete a fost blocarea anului școlar începută în 9 mai 1994⁴. În perioada mai – iunie 1994 anul școlar a fost blocat, au fost organizate numeroase greve, demonstrații, pichetări ale diferitelor instituții de stat. Au avut loc multe runde de negocieri între reprezentanții sindicatelor și cei ai guvernului. S-a ajuns destul de greu la un consens și pentru că între diferitele federații din învățământ existau divergențe în privința revendicărilor. Principalele cereri sindicale erau: mărire salarială de 30%, acordarea unei prime de vacanță de 50.000 lei net,⁵ mărirea bugetului învățământului, prelungirea contractului colectiv de muncă din 1993, demisia ministrului educației Liviu Maior⁶, etc. În luna iunie situația se mai detensionează, greva se încheie, este votată legea învățământului, se obțin o serie de avantaje și de mărimi salariale⁷. Pe perioada verii sunt organizate negocieri în vederea unirii mișcării sindicale, fără rezultat⁸. Ultimele luni ale anului 1994 sunt la fel de agitate ca și începutul anului fiind organizate noi proteste, pichetări ale Parlamentului⁹.

Dacă analizăm perioada 1995 – 1999 constatăm că aceasta este la fel de agitată. Au fost organizate nenumărate greve, meetinguri, marșuri de protest, numeroase sesiuni de negocieri între reprezentanții sindicatelor din învățământ și cei ai guvernului. În mare revendicările au rămas aceleași: alocarea unui buget de 6% din P.I.B.¹⁰, discutarea legii învățământului¹¹, acordarea de sporuri, condiții mai bune de muncă, etc.

În reconstrucția cronologică a acestei perioade putem menționa câteva episoade mai importante: 28 noiembrie 1995 federațiile din învățământ organizează un meeting și un marș de protest la București¹². În martie 1996 F.S.I.I. Spiru Haret pichetează sediul parlamentului pe perioada discutării bugetului statului¹³. În 27 august 1996 Consiliul Național F.S.I.I. Spiru Haret decide să deschidă conflictul colectiv de muncă și să blocheze începutul anului școlar¹⁴. În urma negocierilor aceste acțiuni vor fi suspendate.

1 Constantin Pavel, „Grevă de avertisment în învățământ”, *Adevărul*, 2 februarie 1994 ; „O oră de grevă în învățământ”, *Adevărul*, 10 februarie 1994

2 Pavel, „Cresc cu o treime salariile din învățământ”, *Adevărul*, 16 februarie 1994

3 Pavel, „Pentru a stimula discuțiile asupra bugetului, pichete de profesori vor străjui la parlament”, *Adevărul*, 23/24 aprilie 1994; „Profesorii avertizează legislativul. Bugetul pentru învățământ este derizoriu”, *Adevărul*, 26 aprilie 1994

4 Pavel, „De ieri anul școlar a înghețat”, *Adevărul*, 10 mai 1994; „Dacă guvernul va continua să i fraierească. Profesorii vor utiliza bâta minerească”, „Învățământ la zero grade”, 12 mai 1994

5 Ion Ioniță, „Învățământul a obținut majorarea salariilor”, *Adevărul*, 18 mai 1994

6 Melania Vergu, „Și totuși anul școlar va fi înghețat FSLI cere demiterea ministrului de resort”, *Adevărul*, 24 mai 1994

7 Vergu, „Barometrul grevelor”, *Adevărul*, 8 iunie 1994; Melania Vergu, „Legea învățământului”, *Adevărul*, 14 iunie 1994

8 Pavel, „Profesorii redescoperă virtuțile monolitului”, *Adevărul*, 28 iunie 1994; „Sindicatele școlii în căutarea unității”, *Adevărul*, 30 august 1994

9 Vergu, „Sindicatele din învățământ protestează”, *Adevărul*, 22 septembrie 1994; Pavel, „Profesorii instalează pichete la Parlament”, *Adevărul*, 24/25 septembrie 1994; „Profesorii pichetează parlamentul”, *Adevărul*, 4 octombrie 1994

10 „Pentru prima oară unite. Sindicatele școlii cer 6% din PIB”, *Adevărul*, 17 noiembrie 1995

11 „Legea învățământului”, *Adevărul*, 11 iulie 1995; „Legea învățământului nu contravine constituției”, *Adevărul*, 19 iulie 1995

12 „Învățământul românesc declară repetent guvernul”, *Adevărul*, 29 noiembrie 1995

13 „Pichetul profesorilor la Camera Deputaților”, *Adevărul*, 21 martie 1996

14 „Federația Spiru Haret gata să blocheze începutul anului școlar”, *Adevărul*, 29 august 1996

Solicitările privind acordarea a 6% din P.I.B. și pichetarea sediului parlamentului în momentul discutării bugetului de stat sunt reluate la începutul anului 1997¹. În luna mai federațiile sindicale din învățământ amenință cu noi acțiuni de protest², se vorbește din nou de blocarea anului școlar³, iar spre sfârșitul lunii începe conflictul de muncă⁴. În 9 iunie 1997 acestea participă la meetingul bugetarilor membri ai C.N.S.L.R. Frăția, organizat la București. Anul 1997 este important pentru că sindicale obțin o mărire a bugetului învățământului de 1, 2 miliarde de lei⁵, proclamarea statutului cadrelor didactice⁶, etc. Din păcate tensiunile vor reapărea pentru că guvernul nu va respecta promisiunile și acordurile semnate⁷.

În anul 1998 un element de noutate este apariția, în ianuarie, a Consiliului Național pentru reforma învățământului. În urma noilor amenințări cu greva și cu blocarea anului școlar sindicatele din învățământ obțin o mărire a bugetului învățământului de 1,4 miliarde de lei⁸. Dintre evenimentele anului 1998 menționăm marea acțiune de protest organizată în 1 octombrie 1998, cu ocazia deschiderii anului universitar, la care au participat 20.000 de profesori și studenți⁹.

În prima parte a anului 1999 are loc, sau putem spune că este continuat, un dialog al surzilor între reprezentanții sindicatelor din învățământ și cei ai guvernului. Primii solicitau respectarea protocoloalelor semnate anterior cu privire la majorarea bugetului de stat, condiții mai bune de muncă, acordarea sporurilor; promisiuni pe care guvernul, după stabilizarea situației, nu le pusese în practică aproape niciodată, sub diverse motivații¹⁰.

În urma grevei generale de două săptămâni din iunie 1999 sindicatele din învățământ obțin: plata integrală a drepturilor salariale pentru concediul de odihnă, intră în vigoare contractul colectiv de muncă, etc¹¹. În momentul votării bugetului de stat pentru anul 2000 se va repeta situația din anii precedenți, adică guvernul nu va respecta condițiile din protocolul semnat, bugetul pentru învățământ fiind de doar 3,2% din P.I.B.

Anul 2000 va aduce o mai bună organizare a sindicatelor din învățământ care vor forma o alianță în vederea unor revendicări comune. Începând cu 24 ianuarie 2000 vom fi martorii celei mai lungi greve generale din învățământ: participarea la această grevă a fost aproape totală, unitățile de învățământ fiind închise timp de 5 săptămâni. Rezultatul grevei a fost obținerea unei mărimi salariale de 80% acordată în două etape. Un element foarte interesant este acela că, de data aceasta, greva a fost întreruptă, doar după ce guvernul a emis o ordonanță de urgență cu privire la majorarea salarială și după ce aceasta a fost publicată în Monitorul Oficial.

Și în 2001 sindicaliștii vor recurge la pichetarea sediului Camerei Deputaților pe durata discuțiilor referitoare la bugetul de stat, iar F.S.L.I. a organizat unul dintre cele mai mare meetinguri din istoria mișcării sindicale din învățământ în noiembrie 2001, la care au participat 15.000 de persoane.

Pentru anul 2002 putem menționa greva generală din martie, la care participă 90% din cadrele didactice. În urma acesteia primul ministru Adrian Năstase promite

1 „FSIPR anunță: profesorii vor picheta Parlamentul în timpul dezbaterii legii bugetului”, *Adevărul*, 17 martie 1997

2 „Sindicatele vor declanșa acțiuni de protest”, *Adevărul*, 5/6 mai 1997

3 „Profesorii iau în calcul înghețarea anului școlar”, *Adevărul*, 21 mai 1997

4 „Sindicatele școlii au declanșat conflictul de muncă”, *Adevărul*, 29 mai 1997

5 „1200 de miliarde în plus pentru învățământ”, *Adevărul*, 30 iulie 1997

6 „O bătălie câștigată după 7 ani. Statutul cadrelor didactice”, *Adevărul*, 31 iulie 1997

7 „Sindicaliștii din FSLI acuză MEN de proastă gestiune a învățământului”, *Adevărul*, 14 octombrie 1997

8 „Parlamentarii cedează învățământului 1,4 miliarde din bugetul celor 2 camere”, *Adevărul*, 26 martie 1998

9 „Mii de profesori au ieșit în stradă”, *Adevărul*, 2 octombrie 1998

10 „2 sau 4 ore de grevă în școli”, *Adevărul*, 16 aprilie 1999; „Azi grevă și în școli”, *Adevărul*, 19 aprilie 1999; „Universitarii au adresat ultimul avertisment”, *Adevărul*, 21 aprilie 1999

11 „Grevă școlii scoasă din punctul mort”, *Adevărul*, 15 iunie 1999; „Grevă ar putea înceta vineri”, *Adevărul*, 16 iunie 1999; „Grevă profesorilor”, *Adevărul*, 17 iunie 1999; „Guvernul a aprobat protocolul încheiat cu sindicatele din învățământ”, *Adevărul*, 18 iunie 1999

mărirea salariilor cu 27-28%¹ dar aduce în discuție revizuirea numărului angajaților auxiliari² F.S.L.I. Spiru Haret a refuzat să semneze acest protocol, care va fi semnat doar de F.E.N., F.S.L.I. și Alma Mater. Restul anului este marcat de alte acțiuni de protest și de amenințări din partea sindicatelor dar fără prea mari rezultate, învățământul neprimind 4% din PIB³.

Anul 2003 este unul mai liniștit din punct de vedere al grevelor. În martie 2003 Spiru Haret organizează un meeting de protest în fața Ministerului Educației, iar în noiembrie F.S.L.I. organizează un meeting de protest în Piața Revoluției. Revendicările au rămas aceleași: 6% din P.I.B., acordarea de indemnizații, o lege privind salarizarea, etc.⁴.

Anul 2004 este unul extrem de agitat, cu numeroase acțiuni de protest, întâlniri între liderii sindicatelor din învățământ, negocieri cu guvernul, amențări cu greva de avertisment și greva generală, etc. Sindicatele din învățământ încearcă să profite și de faptul că este an electoral și încep negocieri cu diferite formațiuni politice⁵. Printre acțiunile întreprinse putem menționa pichetarea prefecturii Bucureștiului, sediului P.S.D., Camerei Deputaților⁶ și pichetarea Ministerului Educației. În septembrie 2004⁷, este semnat un acord care prevede o mărire salarială de aproximativ 27%, începând cu 1 octombrie 2004. Este cea mai mare mărire salarială obținută doar în urma negocierilor, fără declanșarea grevei generale. Din păcate se reia situația din anii precedenți, guvernul după calmarea situației, nu va respecta termenii stabiliți anterior și acțiunile de protest și presiune reîncep⁸.

Concluzii

Așa cum am putut constata, federațiile sindicale din învățământul românesc au avut în perioada 1990 – 2004 o activitate intensă din toate punctele de vedere: au trebuit să se organizeze, să stabilească legături cu statul român și cu organizații internaționale, cu mediul politic românesc, să-și definească obiectivele și să apere interesele membrilor prin discuții, negocieri, proteste, meetinguri, greve japoneze, greve de avertisment, greve generale, greve pe perioade nedeterminate. În majoritatea cazurilor soluția găsită a fost una de compromis între poziția reprezentanților administrației și cei ai sindicatelor. După prezentarea și analizarea cronologică a evenimentelor putem afirma că cele mai importante momente, ca și eficacitate a măsurilor de protest luate de sindicatele din învățământul românesc, au fost anii 1995, 1999/2000 și 2004.

Din punct de vedere al eficienței acțiunilor întreprinse de sindicate putem afirma că, ținând cont de condițiile existente, acestea au fost relativ eficiente, deși întotdeauna se poate obține mai mult. Poate că rezultatele obținute ar fi fost mai bune dacă diferitele sindicate din învățământ ar fi colaborat mai strâns și ar fi reușit

1 „Salariile profesorilor vor crește în acest an cu 27-28% - afirmă premierul Adrian Năstase”, *Adevărul*, 15 martie 2002

2 „Premierul Năstase s-a întâlnit cu dascălii”, *Adevărul*, 21 martie 2002

3 „Educația nu primește nici în acest an 4% din P.I.B”, *Adevărul*, 24 octombrie 2002

4 E. Ch., „Dascălii ies în stradă”, *Adevărul*, 10 noiembrie 2003; V.M., „Profesorii ies azi în stradă”, *Adevărul*, 13 noiembrie 2003

5 Liliana Ruse, „Programul de guvernare al Alianței PNL-PD acordă prioritate învățământului, sănătății și protecției sociale* Salariile profesorilor, dublate * Pensiile, majorate cu 50% * Impozitul pe profit și cel pe venit - unificate la 16%”, *Adevărul*, 19 august 2004

6 Ruse, „Universitarii au protestat cu pâine”, *Adevărul*, 20 aprilie 2004

7 Daniel Oanță, George Solomon, Eugen Chelemen, „Toți cei 3,7 milioane de elevi au început cursurile* Guvernul a aprobat măriti de salarii în învățământ de la 1 octombrie * FSIL pregătește noi proteste”, *Adevărul*, 17 septembrie 2004

8 Eugen Chelemen, „Peste 9 mii de dascăli protestează pe străzile Capitalei”, *Adevărul*, 5 octombrie 2004; „Euthanasii, terminatorul educației românești!” * Cadrele didactice au paralizat circulația în centrul Capitalei timp de trei ore * Dascălii din Maramureș au dat jos clopotele de la vaci și au sunat cu ele la Guvern”, *Adevărul*, 6 octombrie 2004

să susțină acțiuni și revendicări comune până la capăt. Pe de altă parte liderii de sindicat consideră că, în momentele esențiale, colaborarea dintre sindicatele din învățământ a fost satisfăcătoare. În ceea ce privește relația cu mediul politic și colaborarea cu partidele politice, se poate constata că aceștia le sunt parteneri sau adversari sindicatelor din învățământ, în funcție de conjunctura de moment. Trecând peste multe aspecte care pot fi îmbunătățite și analizând strict evenimentele anilor 1990 – 2004 una dintre concluzii este că sindicatele din învățământ sunt organizații puternice, care pot mobiliza un număr mare de persoane în vederea apărării intereselor membrilor lor.

Pe lângă reconstrucția cronologică a evenimentelor din anii 1990 – 2004, pentru a putea răspunde la întrebarea referitoare la definirea sindicatelor din învățământul românesc drept grupuri de presiune, am realizat și un interviu cu liderii celor 4 sindicate.

Din punctul de vedere al acestora sindicatele din învățământul românesc nu pot fi considerate grupuri de presiune în adevăratul sens al cuvântului, deoarece: au un număr foarte mare de membri și din punctul lor de vedere grupurile de presiune au mai puțini aderenți; se folosesc de lobby dar nu și de acțiuni de corupție; au o imagine bună în rândul populației, spre deosebire de percepția în general negativă despre grupurile de presiune.

Concluzia principală a acestui articol este că federațiile de sindicat din învățământul românesc au avut și au o importanță din ce în ce mai mare în cadrul societății în general dar și pentru scena politică în particular, dar nu pot fi considerate în primul rând drept grupuri de presiune deoarece nu sunt organizate și percepute drept grupuri de presiune de către liderii și membrii lor, de mediul politic, dar și de către societate în general ; pe de altă parte acțiunile lor nu sunt foarte eficiente în multe momente deoarece guvernul nu respectă promisiunile și acordurile cu sindicatele din învățământ, deci acestea nu reușesc să influențeze suficient, pe termen lung, mediul politic, în vederea îndeplinirii obiectivelor lor declarate.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate:

- BASSO, Jacques, *Les groupes de pression*, Paris, PUF, 1982
DUVERGER, Maurice, *Les partis politiques*, Paris, Librairie Armand Colin, 1976
DRAGNE F. I., IACOS, MUNTEANU I., N. G., Petrișor, *Miscarea sindicală din România*, vol. I, București, Editura Politică, 1981.
SAGNES, Jean, *Histoire du syndicalisme dans le monde*, Toulouse, Privat, 1994.
VAYSSIÈRE, B., *Groupes de pression en Europe*, Editions Privat, 2002.
Dictionnaire de sociologie, Paris, Librairie Larousse, 1973.

Ziare

Adevărul, Anul I, 1990 - 2006

Resurse on-line:

<http://www.fen.ro>
<http://www.fsiispiruharet.ro/>
<http://www.almamater.ro/>
<http://www.fsli.ro/>
<http://adevarul.ro/>

Organizații internaționale implicate în combaterea terorismului

■ MARIUS HRISCU

[„Apollonia” University of Iași]

Abstract

Terrorism represents the means of reaching certain purposes by the indiscriminating and unreasonable use of force. Terrorist atrocity and increasing interest in the respect of rights and fundamental freedoms have led the international community to join efforts in trying to eradicate this phenomenon. In the following we intend to present the international organizations involved in the fight against terrorism and the main documents adopted for this purpose.

Keywords

terrorism; international organisations; combating actions; rights and fundamental freedoms; legislation

Introducere

Terorismul reprezintă modalitatea de a atinge anumite scopuri prin folosirea nediscriminatorie și fără discernământ a violenței.

Terorismul poate fi văzut și ca o reacție a celui slab împotriva celui puternic. În principiu, cele mai multe dintre acțiunile celui mai slab împotriva celui puternic se pregătesc timp îndelungat și se desfășoară pe teritoriul celui puternic, loviturile fiind bine aplicate, fie în punctele sale cele mai vulnerabile, fie în zonele sale cele mai puternice (de exemplu atentatele teroriste din Statele Unite ale Americii de la 11 septembrie 2001).

Atrocitatea atentatelor teroriste și creșterea interesului pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului au determinat comunitatea internațională să-și unească eforturile în încercarea de eradicare acestui fenomen.

În cele ce urmează ne propunem să prezentăm organizațiile internaționale implicate în lupta împotriva terorismului și principalele documente adoptate în acest sens.

Organizații și legislație internaționale pentru combaterea terorismului

Primul Război Mondial

După Primul Război Mondial a luat ființă Liga Națiunilor¹, organism al

¹ Jean Servier, *Terorismul* (Iași: Editura Institutul European, 2002), 140.

căruia rol principal era acela de a păstra pacea generală. Acestui scop i se circumscria și inițiativa asumată de Consiliul acestei organizații internaționale, de a lupta pentru prevenirea și combaterea terorismului, reprezentat în acea perioadă de acțiunile forțelor de extremă dreaptă¹.

Un prim pas în această direcție a fost făcut prin adoptarea „Convenției de la Geneva pentru prevenirea și pedepsirea terorismului”. Obiectivul urmărit era acela de a eficientiza lupta împotriva terorismului atât la nivelul prevenirii cât și la cel al pedepsirii. Direcțiile de acțiune erau: colaborarea, prevenirea și combaterea între statele semnatare, precum și abținerea statelor de la orice acțiune destinată a încuraja acțiunile teroriste îndreptate împotriva altor state.

Convenția cuprindea în articolul 1 o definiție cuprinzătoare a actului terorist, ce putea fi interpretată în diferite moduri. Articolul 3 incrimina tentativa, instigarea precum și complicitatea la comiterea unei acțiuni teroriste. Documentul conținea și concepte noi precum: universalitatea represiunii, caracterul distinct al actelor de participare, extrateritorialitatea incapacităților penale, recidiva internațională și egalitatea protecției penale. Totodată erau clarificate și condițiile de extrădare ale unei persoane implicate într-un act terorist. Articolul 9 stipula că „în cazul în care un stat nu recunoaște principiul extrădării cetățenilor săi, va trebui să judece el însăși infractorul prezumat”.

În privința măsurilor de prevenire acestea cuprindeau incriminarea infracțiunilor referitoare la regimul armelor și munițiilor precum și cele de falsificare și utilizare de acte de identitate false.

Colaborarea între state presupunea crearea unui serviciu special în fiecare stat parte, care să aibă ca sarcină centralizarea tuturor informațiilor și a rezultatelor investigațiilor referitoare la infracțiunile menționate în Convenție. Acest serviciu trebuia să fie în strânsă legătură cu organele de poliție și să colaboreze cu serviciile similare din alte state.

Un alt instrument legislativ adoptat tot pentru eficientizarea luptei împotriva infracțiunilor cu caracter internațional, care puneau în pericol pacea generală, a fost „Convenția privind crearea unei Curți Penale Internaționale”. Obiectivul unui asemenea organism era judecarea persoanelor acuzate de a fi săvârșit o acțiune prevăzută de „Convenția de la Geneva pentru prevenirea și pedepsirea terorismului”.

Curtea Penală Internațională avea caracter permanent, însă se întrunea doar în cazul unei sesizări. Sediul acesteia era la Haga, iar în situații speciale se putea întâlni și în alt loc. Documentul prin care un stat deferea un acuzat acestui organism trebuia să conțină principalele acuzații și elementele pe care se bazează. Acuzarea aparținea statului împotriva și pe teritoriul căruia a fost săvârșită infracțiunea, sau celui care a deferit Curții persoana acuzată. Acuzatul era pus în libertate, în momentul în care acuzațiile erau retrase și nu erau preluate de un alt stat care avea dreptul să facă acest lucru.

Curtea își rezerva dreptul de a alege martorii dintr-o listă întocmită de părți și în plus putea audia și alții. În principiu ședințele erau publice, deliberarea se făcea în secret, deciziile luându-se cu majoritate de voturi.

Sanctiunile constau în: pedepse privative de libertate sau pedeapsa cu moartea², confiscări de bunuri precum și plata unor despăgubiri. Chiar dacă cele două convenții aveau unele carențe, rezultate în primul rând din definirea vagă a termenului de terorism, principala piedică în calea realizării obiectivelor propuse era lipsa de voință a statelor de a se opune terorismului.

1 Gheorghe Văduva, *TERORISMUL: dimensiune geopolitică și geostrategică, războiul terorist, războiul împotriva terorismului* (București: Editura Academiei de Înalte Științe Militare, 2002), 30.

2 Constantin Onișor, *Teoria strategiei militare*. (București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999), 382

Cu toate aceste neajunsuri, Liga Națiunilor a reprezentat un organism care a reușit, în special în primul deceniu interbelic, să tempereze diferențele internaționale care atentau la adresa păcii generale.

După Al Doilea Război Mondial

După cel de-Al Doilea Război Mondial, conducerea luptei împotriva terorismului la nivel internațional, a fost preluată de Organizația Națiunilor Unite. Pentru a evita un eșec, această organizație nu a încercat o definire a terorismului, însă a sancționat actele teroriste prin convenții. Activitatea Organizației Națiunilor Unite în domeniul combaterii terorismului s-a concretizat în 12 convenții multilaterale și numeroase rezoluții ale Consiliului de Securitate.

În anul 1961 a fost înregistrată prima deturnare a unui avion de pasageri aparținând liniilor aeriene americane, ulterior înregistrându-se o creștere a numărului de capturări ilicite de aeronave și de infracțiuni săvârșite la bordul acestora.

În consecință Organizația Națiunilor Unite a adoptat în 1963 la Tokyo „Convenția privind infracțiunile și anumite alte acte săvârșite la bordul aeronavelor”¹. Obiectivul acestei convenții era acela de a elimina infracțiunile săvârșite la bordul aeronavelor și pedepsirea celor care realizau aceste acțiuni.

Convenția se aplica oricărui act care constituia infracțiune sub jurisdicția penală a statelor părți și oricare alte acte, fie ele infracțiuni sau nu, care pot pune în pericol siguranța, ordinea și disciplina la bordul aeronavelor, atâta timp cât acestea se aflau în zbor.

Dispozițiile Convenției nu-și găseau aplicarea în cazul avioanelor militare și cele folosite de serviciul de frontieră sau poliție, în cazul infracțiunilor de natură politică și cele determinate de discriminare religioasă. Despre această din urmă limitare, s-a afirmat că și-a găsit justificarea în timpul Războiului Rece. În prezent datorită schimbărilor manifestării terorismului dinspre politic spre etnic sau religios, o asemenea abordare nu-și mai găsește aplicarea.

Au urmat alte două Convenții care au completat cadrul legal deja conturat pentru combaterea infracțiunilor aeriene: „Convenția privind reprimarea capturării ilicite a aeronavelor”, semnată la Haga în 1970 și „Convenția pentru reprimarea actelor securității aviației civile”, semnată la Montreal în 1971².

Prin Convenția semnată la Haga s-a urmărit obținerea unor angajamente ferme din partea statelor semnatare, în privința prevenirii și pedepsirii infracționalității aeriene și a colaborării pentru îndeplinirea acestor obiective.

Pe de altă parte, Convenția semnată la Montreal, a extins câmpul de acțiune pentru combaterea acestor infracțiuni prin includerea și a actelor săvârșite la sol în timpul pregătirii aeronavei pentru zbor și pe cele comise împotriva instalațiilor și a serviciilor de navigație aflate la sol³.

Un alt domeniu avut în vedere de Organizația Națiunilor Unite pentru combaterea terorismului a fost protejarea personalităților ce îndeplineau funcții politice.

Dacă în prima jumătate a secolului al XX-lea erau utilizate atentatele politice în scopul răspândirii terorii, sfârșitul anilor '60 a fost marcat de o sporire a numărului acestui gen de atentate⁴.

Un atentat terorist cu un puternic impact asupra opiniei publice internaționale s-a petrecut la Munchen, în septembrie 1972. Acest atentat comis de o grupare

1 Marius Hriscu, *Nicolae Titulescu și relațiile româno – sovietice (1932 – 1936)*, cuvânt înainte semnat de Gh. Buzatu (Iasi: Editura TIPO MOLDOVA, 2011), 30.

2 Marius Hriscu, „Une perspective critique sur l'activité diplomatique de Nicolae Titulescu (1932-1936)”, *Transylvanian Review*, 4, (2010): 78.

3 Octavian Pop, *Aspecte criminologice privind terorismul intern și internațional* (Timișoara: Editura Miron, 2003), 67.

4 Cristian Jura, *Terorismul internațional* (București:Editura ALL Beck, 2004), 57.

palestiniană necunoscută în acel moment, intitulată Septembrie Negru, a avut drept țintă delegația de atleti evrei aflată la Jocurile Olimpice. Teroriștii au luat ostatici nouă membri ai delegației israeliene și au ucis alți doi. Doi dintre ostatici au reușit să evadeze și au alertat poliția germană iar în urma intervenției acesteia au fost uciși și ceilalți nouă.

Pentru reprimarea unor asemenea fapte a fost adoptată „Convenția privind prevenirea și sancționarea infracțiunilor contra persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv agenți diplomatici”.

În 1979, pe fondul deteriorării relațiilor dintre Statele Unite ale Americii și Iran s-a ajuns la apogeul crizei de ostatici¹, Organizația Națiunilor Unite fiind determinată să ia măsuri și în această privință, adoptând în 1979 la New York „Convenția internațională contra luării de ostatici”. Potrivit articolului 1, constituia infracțiune „sechestrarea unei persoane sau deținerea și amenințarea cu moartea, rănirea sau menținerea stării de detenție a unei persoane pentru a constrânge o parte terță, respectiv un stat, organizație internațională, interguvernamentală, o persoană fizică sau juridică sau un grup de persoane să îndeplinească un act oarecare sau să se abțină de la un asemenea act ca o condiție implicită sau explicită a eliberării acesteia”. Nici această convenție nu a fost ratificată de un număr mare de state, prevederile ei neputând fi aplicate.

Împiedicarea producerii unor atacuri teroriste cu arme de distrugere în masă este poate singurul aspect în privința căruia comunitatea internațională a acționat preventiv și nu ca o reacție la săvârșirea unui atentat.

Preocuparea pentru împiedicarea accesului organizațiilor teroriste la arme de distrugere în masă a avut ca prim rezultat încheierea în 1979 a „Convenției privind protecția fizică a materialelor nucleare”. Ulterior, în 1992, a fost adoptată o nouă „Convenție privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării, folosirii armelor chimice și distrugerii acestora”. S-a creat astfel un cadru pentru combaterea proliferării armelor de distrugere în masă cu efecte pozitive inclusiv în ceea ce privește lupta împotriva terorismului².

Tot în anii '90 comunitatea internațională a decis să se adreseze unui aspect important al fenomenului terorist și anume comiterea de atentate folosind material explozibil. Astfel a fost adoptată „Convenția cu privire la marcatul explozibililor plastici și în folie în scopul detectării.”. Acest document avea caracter regulatoriu și nu penal, acordându-se o mare atenție prevenirii unor atacuri teroriste.

Un alt document important pentru lupta împotriva terorismului, adoptat de Organizația Națiunilor Unite, a fost „Convenția privind reprimarea terorismului”.

Deși convențiile adoptate de Organizația Națiunilor Unite erau mereu cu un pas în urma organizațiilor teroriste, neavând capacitatea de a le anticipa, acestea au avut un rol important în lupta pentru eradicarea acestui fenomen.

Lupta împotriva terorismului a fost preluată și de organizațiile euro-atlantice, în primul rând trebuind remarcată implicarea Consiliului Europei.

Intervenția acestuia este justificată de rolul său și anume promovarea valorilor democratice și a statului de drept, ori terorismul reprezintă o gravă amenințare a acestor valori și urmărește destabilizarea unor state democratice.

Pe de altă parte, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite recomandă agențiilor specializate și organizațiilor regionale să aibă în vedere adoptarea unor măsuri pentru prevenirea și combaterea terorismului internațional în cadrul sferelor lor de responsabilitate.

Activitatea Consiliului în această chestiune se realizează pe două direcții³:

1 Cristian Jura, *Terorismul internațional* (București:Editura ALL Beck, 2004), 275.

2 Cristian Jura, *Terorismul internațional* (București:Editura ALL Beck, 2004), 286.

3 Gheorghe Văduva, *TERORISMUL: dimensiune geopolitică și geostrategică, războiul terorist*,

1. Consiliul poate oferi instrumentele juridice pentru combaterea terorismului și pentru completarea cadrului legislativ internațional, prin adoptarea unor convenții multilaterale și poate direcționa acțiunile statelor membre prin recomandările Consiliului de Miniștri în sensul cooperării între ele pentru eliminarea și prevenirea actelor teroriste, dar și al adaptării legislației interne.
2. Cea de-a doua direcție în care Consiliul poate acționa este aceea de a milita pentru combaterea terorismului prin educație și cultură.

Implicarea Consiliului Europei în lupta împotriva terorismului a venit relativ târziu, la 18 septembrie 1970. Adunarea Parlamentară a adoptat la această dată „Rezoluția 450 privind pirateria aeriană”, iar în 1972¹ Recomandarea 684 referitoare la terorismul internațional².

Dacă Rezoluția se limita doar la condamnarea infracțiunilor comise împotriva aviației civile de către unele organizații palestinienne, Recomandarea era mult mai elaborată. Aceasta a fost redactată în urma tragicului atentat din timpul Jocurilor Olimpice și stipula faptul că intră în responsabilitatea guvernelor ca să împiedice petrecerea unor astfel de fapte.

Ulterior au fost adoptate „Recomandările 703 și 852”. Prima condamnă lipsa de fermitate a răspunsului comunității internaționale în fața atacurilor teroriste, iar cea de-a doua stipula faptul că este obligația statelor să elimine toate acele condiții generatoare ale diferitelor forme de violență și să contribuie la întărirea statelor democratice. Ca element de noutate Recomandarea prevedea autoimpunerea de către mass – media a unor restricții atunci când relatează despre incidente teroriste. Se urmărea evitarea publicității pentru activitățile teroriste fără ca acest fapt să aducă atingere dreptului la informație.

După atentatele de la 11 Septembrie 2001

După 11 septembrie 2001 lupta împotriva terorismului s-a intensificat. La 12 septembrie 2001 Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei condamnă atacurile de o violență fără precedent comise împotriva poporului american, exprimându-și în același timp solidaritatea cu acesta.

În cadrul conferinței desfășurate la Strasbourg s-a reafirmat hotărârea de a acționa pentru combaterea terorismului în totalitatea formelor sale de manifestare cu toate mijloacele disponibile.

În perioada imediat următoare Adunarea Parlamentară a adoptat „Rezoluția 1258” și „Recomandarea 1534”. Rezoluția pune accentul pe necesitatea unui nou tip de reacție în fața amenințării teroriste, dat fiind caracterul său internațional. De asemenea, avertiza că nici o acțiune îndreptată împotriva terorismului nu poate implica discriminarea pe criterii etnice sau religioase a unei comunități și nici nu trebuie să fie îndreptată împotriva unei astfel de comunități în ansamblu.

Rezoluția viza și posibilitatea organizării unui răspuns militar, stabilind anumite condiții care trebuiau respectate: să aibă obiective bine definite, să evite uciderea civililor, să respecte prevederile dreptului internațional³. Pe de altă parte, Recomandarea pretindea statelor membre să ratifice toate convențiile referitoare la lupta împotriva terorismului și să renunțe la rezervele formulate în momentul ratificării. De asemenea, impunea cooperarea între state și colaborarea cu alte organe internaționale pentru a garanta coerența și eficiența acțiunilor Consiliului Europei împotriva terorismului.

războiul împotriva terorismului (București: Editura Academiei de Înalte Științe Militare, 2002), 68.

¹ Octavian Pop, *Aspecte criminologice privind terorismul intern și internațional* (Timișoara: Editura Mirton, 2003), 28.

În anul 2002 au fost adoptate alte două Recomandări. Prima se intitula „Transportul aerian și terorismul. Cum să întărim securitatea? „, iar a doua „Combaterea terorismului și respectarea drepturilor omului”. În cuprinsul acestora se recomanda accelerarea cooperării internaționale contra spălării banilor și finanțării terorismului.

Un alt organism antrenat în lupta împotriva terorismului a fost începând cu 1999, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. Prin lansarea în 1994 a Parteneriatului pentru Pace, NATO a contribuit la efortul internațional de combatere a terorismului facilitând cooperarea diplomatică și militară între principalele state euro – asiatice, pregătind astfel terenul pentru stabilirea în acea zonă a unor baze ce au putut fi folosite în timpul unor operațiuni antiteroriste.

Poziția adoptată de NATO a stârnit și unele temeri legate de faptul că s-ar marginaliza rolul său și de asemenea că se va transforma într-un for politic, pierzându-și caracterul de organizație de apărare comună.

Secretarul NATO, Lordul Robertson a încercat să risipească toate aceste anxietăți. În urma Summit-ului de la Praga s-a adoptat Planul de acțiune împotriva terorismului al parteneriatului euro-atlantic. Scopul lui era acela de a contribui la crearea unui mediu nefavorabil dezvoltării și expansiunii terorismului, de a accentua hotărârea statelor de a coopera și acționa pentru prevenirea și combaterea terorismului sub toate formele sale precum și acordarea asistenței statelor care solicită acest lucru în abordarea riscurilor și consecințelor atacurilor teroriste.

Alte organizații care au contribuit la lupta împotriva terorismului au fost Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și INTERPOL-ul. Instrumentele pe care OSCE le poate folosi sunt exclusiv politice și nu juridice. Terorismul nu e tratat ca o problemă de sine stătătoare ci în contextul altor activități subversive menite a răsturna un regim politic.

Prin adoptarea documentului „Carta de la Paris” pentru o nouă Europă se combate terorismul și se reiau angajamentele de a lupta contra acestuia.

Concluzii

Din analizarea Rezoluțiilor privind combaterea terorismului adoptate în cadrul Adunării Generale a INTERPOL-ului se pot desprinde următoarele concluzii. În primul rând INTERPOL-ul adoptă o poziție fermă în combaterea actelor teroriste indiferent de autorii acestora, locul în care se petrec și motivațiile lor politice, ideologice, etnice, religioase sau de altă natură. Terorismul este tratat în totalitatea manifestărilor sale, preocupările principale fiind în domeniul stopării finanțării lui.

Organizațiile teroriste sunt numeroase, diverse, extrem de violente, unele sunt înființate ad-hoc pentru anumite misiuni, apoi dispar, altele sunt create pe termen lung pentru obiective complexe.

Cele mai multe dintre organizațiile teroriste s-au înființat până în deceniile opt și nouă ale secolului al XX-lea și au, în modul lor de a acționa, amprente ideologice puternice. Deși similară prin ferocitate, natura organizațiilor teroriste este foarte complexă. Dacă ne raportăm la cea mai recentă confruntare la nivel mondial și anume Războiul Rece, organizațiile teroriste se împart în: organizații anterioare Războiului Rece; organizațiile create în timpul Războiului Rece ca instrumente ale sale; organizații create după Războiul Rece¹.

¹ Gheorghe Văduva, *TERORISMUL: dimensiune geopolitică și geostrategică, războiul terorist, războiul împotriva terorismului* (București: Editura Academiei de Înalte Științe Militare, 2002), 68.

Scopurile acestor organizații¹ variază de la un caz la altul și pot fi împărțite în câteva categorii: realizarea unui scop politic considerată ca o obligație față de strămoși și urmași; sensibilizare a opiniei publice; subminarea autorității regimului politic în unele state prin crearea unei stări de tensiune internațională, nesiguranță; eliberarea unor concetățeni aflați în închisoare; răzbunare pe anumite personalități sau guverne pentru măsurile adoptate anterior.

Uneori acțiunile teroriste au succes. . Aceasta înseamnă: obținerea puterii sau schimbarea regimului politic; obținerea sprijinului intern care să le permită teroriștilor să ajungă la un nivel mai ridicat de insurgență; obținerea legitimității (kurzii, croații, kașmirienii, albanezii au câștigat legitimitate și sprijin internațional; câștigătoare a unor concesi politice, organizația separatistă ETA a obținut decizia Spaniei de a asigura autonomie pentru provincia bască).

Organizațiile teroriste nu sunt fenomene de masă, nu au mulți membri. Ele sunt alcătuite în funcție de anumite interese. Organizațiile teroriste reprezintă o amenințare gravă la adresa securității mondiale.

La nivel internațional, lupta împotriva terorismului s-a concretizat într-o legislație relativ clară și rapidă în domeniu, cerința care se impune în continuare fiind aceea ca toate statele și națiunile să adere la instrumentele legislative adoptate pentru a scoate definitiv terorismul în afara legii și să se instituie o reacție mondială împotriva acestuia.

REFERENCES

- HRISCU, Marius, „Une perspective critique sur l’activité diplomatique de Nicolae Titulescu (1932-1936)” in *Transylvanian Review*, no. 4, 2010.
- HRISCU, Marius, *Nicolae Titulescu și relațiile româno – sovietice (1932 – 1936)*, Iasi, Editura TIPO MOLDOVA, 2011.
- JURA, Cristian, *Terorismul internațional*, București, Editura ALL Beck, 2004.
- ONIȘOR, Constantin, *Teoria strategiei militare*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999.
- POP, Octavian, *Aspecte criminologice privind terorismul intern și internațional*, Timișoara, Editura Mirton, 2003.
- SERVIER, Jean, *Terorismul*, Iași: Editura Institutul European, 2002.
- VĂDUVA, Gheorghe, *TERORISMUL: dimensiune geopolitică și geostrategică, războiul terorist, războiul împotriva terorismului*, București, Editura Academiei de Înalte Științe Militare, 2002.

¹ Octavian Pop, *Aspecte criminologice privind terorismul intern și internațional* (Timișoara: Editura Mirton, 2003), 28.

Achitarea datoriei externe.

Ultimul proiect grandios al lui Ceaușescu

■ ILARION ȚIU

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

On the 31st of March 1989, Nicolae Ceaușescu announced that he had paid the whole foreign debts. In the last ten years, Romania had paid 12 thousands millions dollars, which implied great sacrifice and restraints of the food and energy supplied to population. The Communist propaganda presented this event as a great success of the „genuine” of Ceausescu’s politics. It had been organized many demonstrations to mark „the economic independence” of the country. In reality, Ceaușescu was the main person responsible for the debts crisis. In the following paper, we present several documents regarding the payment of the external loan together with an analysis of the main reasons for accumulation of 12 thousands millions dollars debts.

Keywords

Economic crisis; External loan of communist Romania; International Monetary Fund; Fall of communism in Romania; Nicolae Ceaușescu

La 31 martie 1989, Nicolae Ceaușescu a anunțat triumfător în ședința Comitetului Politic Executiv al CC al PCR că România a achitat ultima rată din datoria externă. Informația i-a surprins chiar și pe membrii CPEx, care nu știau care era stadiul plăților. Într-un gest euforic, real sau simulat, liderii partidului s-au ridicat în picioare și au început să-și aplaude conducătorul iubit. Au urmat câteva săptămâni să manifestări populare în cinstea achitării datoriei externe. În paralel, Plenara CC al PCR și Marea Adunare Națională au adoptat hotărâri și legi care interziceau pe viitor împrumuturi din străinătate.

Problema creditelor externe ruinează economia României în ultimii ani ai comunismului. Din dorința de a industrializa rapid țara, Ceaușescu se împrumutase masiv în anii '70 și '80. A ales însă o strategie de investiții eronată, dezvoltând industria grea. Noile capacități de producție au fost neprofitabile, iar România nu a reușit să acumuleze suficientă valută din comerțul exterior pentru a-și achita ratele împrumuturilor. Confruntat cu perspectiva incapacității de plată, Ceaușescu a decis să raționalizeze drastic consumul intern și să mobilizeze economia pentru comerțul exterior. Drept urmare, în a doua jumătate a anilor '80, țara s-a confruntat cu o criză alimentară fără precedent, iar consumul intern de energie a fost redus la cote minime.

În perspectiva Congresului al XIV-lea al PCR, programat în noiembrie 1989, Ceaușescu a decis să accelereze plățile în contul datoriei externe. Era poate singura modalitate prin care-i putea face pe români să sperie la o viață mai bună. Vă prezentăm în continuare o serie de documente care descriu conjunctura în care România și-a achitat integral datoria externă, în primăvara anului 1989.

Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din ziua de 31 martie 1989.

Ședința a fost prezidată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român.

Nicolae Ceaușescu: Înainte să intrăm în ordinea de zi, aș ruga să fac o scurtă informare: astăzi dimineață am dat banii pentru ultima rată a datoriei (Aplauze puternice).

În anul 1980 aveam 11 - 12 miliarde de dolari. La începutul anului mai aveam 1,150 de miliarde de dolari.

Astăzi, ultima rată, de 137.000 de milioane de dolari, a fost achitată și cu aceasta datoria bancară și de stat a fost predată complet.

Sper să nu mai fim obligați să facem nicio dată asemenea datorii!

Sigur, mai avem niște compensații la nuclear, la aviație, care trebuiau plătite de comerțul exterior, nu a lucrat cum trebuie, acestea trebuiau realizate, dar în următoarele câteva luni trebuie să reglementăm situația și să intrăm în normal.

Compensații noi vom mai face, dar acestea sunt în mod curent.

Noi avem însă creanțe, mai avem de încasat 2,5 miliarde de dolari, adică, credite pe care le-am acordat noi și trebuie să le plătească.

Deci acum avem 12,5 miliarde de dolari de încasat. Avem o situație unică din punctul nostru de vedere și trebuie să subliniez că am realizat aceasta asigurând dezvoltarea. Am făcut investiții de peste 2.000 de miliarde de lei, ceea ce este echivalent, la cursul necomercial, cu 215 miliarde de dolari.

Aici intră și munca. Dacă am lua numai materialele, ele reprezintă aproape 100 de miliarde de dolari. N-am renunțat la dezvoltare, am făcut investiții, am realizat creșterea de 2 ori a veniturilor la retribuții și economia a crescut cu circa 60% în acești 10 ani, până anul viitor. Acum sunt cam 50 și ceva la sută.

Deci am plătit datoria, am asigurat dezvoltarea construcțiilor de locuințe și ridicarea nivelului de trai și avem un excedent de aproape 300 de miliarde de lei.

În timp ce toți aproape au deficit bugetar, oi avem un excedent de 285 miliarde lei.

O parte sunt date sub formă de credite întreprinderilor. Acesta este excedentul care este folosit.

Deci, din acest punct de vedere, avem o economie bună, ceea ce înseamnă că totuși am reușit să realizăm o asemenea economie care să ne asigure mijloacele necesare dezvoltării. Deci ne permite să avem un excedent care ne asigură mijloacele de dezvoltare și aceasta în condițiile ridicării nivelului de trai al poporului. Aceasta este rezultatul politicii noastre economice de dezvoltare socialistă a țării. Nu cum spun unii, că socialismul este de vină că au ajuns în situația în care sunt, ci politica greșită în asigurarea dezvoltării propriu-zise a economiei, a mijloacelor de producție.

Uite, acestea am vrut să spun!

Sigur, vom discuta problema aceasta la plenară și la Marea Adunare Națională și atunci vom face public cunoscut, nu dăm acum în presă, dar am vrut la Comitetul Politic Executiv să discut acest lucru.

(Arhivele Naționale ale României – Direcția Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Secția Cămară, dos. nr. 19/1989)

Anunțul din ședința CPEX a reprezentat debutul festivităților în cinstea achitării datoriei externe. În zilele următoare, activiștii partidului au convocat ședința plenară a Comitetului Central al PCR, unde Nicolae Ceaușescu avea să facă publică marea realizare a „epocii de aur”. Cu această ocazie, secretarul general al PCR a făcut și o radiografie a investițiilor finanțate din împrumuturile străine. A vorbit doar de beneficii, nu și de imensele pierderi:

Cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu la Plenara CC al PCR din 12 aprilie 1989

Zilele de 12-14 aprilie marchează - se poate spune - o deplină independență economică și politică a României! (Aplauze și urale puternice, prelungite). Pentru prima dată în istoria sa îndelungată. România nu mai are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui și este cu adevărat independentă - și economic și politic! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceaușescu - PCR”, „Ceaușescu și poporul!”, „Ceaușescu, România - stima noastră și mândria!”).

La sfârșitul lunii martie, am lichidat datoria externă a țării, care în 1980 reprezenta peste 11 miliarde de dolari. În total. Din 1975 până în martie 1989 am plătit circa 21 miliarde dolari, din care dobânda reprezintă peste 7 miliarde dolari. În acestea nu sunt cuprinse datoriile pe care le-am avut în ruble și care, de asemenea, au fost de mult achitate.

În prezent, țara noastră are de încasat din creditele pe care le-a acordat diferitelor state peste 2,5 miliarde dolari.

Plata datoriei externe a cerut, fără nici o îndoială, eforturi mari. A trebuit să acționăm în așa fel încât să asigurăm atât dezvoltarea generală a țării, cât și lichidarea treptată, în această perioadă, a întregii datorii, să luăm, totodată, măsurile necesare pentru întărirea continuă a ordinii și disciplinei, a bunei gospodăririi și conducerii a tuturor sectoarelor de activitate.

După cum este cunoscut, din 1980 până în prezent, situația economică mondială a fost foarte complexă și gravă. S-a înrăutățit continuu situația țărilor în curs de dezvoltare, ale căror datorii externe sunt astăzi de peste 1300 miliarde dolari. Adoptând hotărârea de a plăti în acest deceniu întreaga datorie externă, am pornit de la faptul că numai prin lichidarea acesteia vom putea să asigurăm deplina independență economică și politică, să înfăptuim neabătut Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și să creăm condițiile necesare înaintării ferme a României spre comunism!

Totodată am stabilit să acționăm în așa fel încât să asigurăm dezvoltarea economico-socială a patriei și ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

În anii 1981-1989 am alocat pentru dezvoltare peste 2.000 miliarde lei. Calculând la cursul necomercial al dolarului, aceasta înseamnă peste 200 miliarde dolari.

Producția industrială este în acest an cu peste 50% mai mare față de 1980. Producția agricolă va fi aproape de 1,5 ori mai mare. Volumul de mărfuri vândute populației, în prețuri curente, este cu 40% mai mare. Fondul total de retribuție a crescut, în această perioadă, cu circa 60%, iar retribuția medie cu circa 50%. După cum este cunoscut, în anii 1981-1989 au fost majorate de două ori retribuțiile și pensiile. În acest an, până la 1 august se va încheia cea de-a doua majorare a retribuției și a pensiilor.

În același timp s-au majorat alocațiile pentru copii cu circa 70% și au crescut cheltuielile sociale pe locuitor cu peste 44%.

În general, în această perioadă, s-au realizat vaste lucrări industriale, agricole și de interes național și s-au realizat peste 1 milion de apartamente. În acești ani s-au dat în folosință Canalul Dunăre - Marea Neagră și Canalul Poarta Albă - Midia Năvodari, în lungime totală de circa 100 km, s-a realizat metroul în București, care în acest an va avea o lungime de 60 km, s-a amenajat râul Dâmbovița și s-au înfăptuit marile lucrări de modernizare și sistematizare a Capitalei, printre care și noul centru administrativ.

În general au cunoscut o puternică dezvoltare toate județele, orașele și comunele patriei noastre socialiste. Orice om de bună credință poate vedea marile transformări care au avut loc în România și care au ridicat nivelul general de civilizație și de trai al întregului nostru popor.

Propun Comitetului Central al Partidului să luăm hotărârea - care să fie adoptată ca lege de Marea Adunare Națională - ca, în viitor, nimeni să nu mai poată să apeleze la credite străine, pentru ca întreaga dezvoltare a țării să o realizăm prin mijloace proprii - desigur, printr-o largă colaborare internațională, dar fără credite! (Aplauze puternice, prelungite).

Consider aplauzele ca aprobare a acestei propuneri. (Aplauze și urale puternice; se scandează: „Ceașescu - PCR“, „Ceașescu și poporul!“, „Ceașescu, România - stima noastră și mândria!“).

(„Scînteia“, 13 aprilie 1989)

După ședința Plenară a CC al PCR, achitarea datoriei externe a făcut obiectul de dezbatere a unei sesiuni speciale a Marii Adunări Naționale, convocate în 17 - 18 aprilie 1989. Deputații s-au întrecut în laude la adresa lui Nicolae Ceașescu, care prin efortul depus pentru rambursarea completă a datoriei externe făurise „o victorie a poporului român, o realizare de însemnătate excepțională, care asigură deplina independență economică și politică a națiunii noastre“.

La finalul sesiunii MAN, deputații au votat în unanimitate o lege care interzicea e viitor orice împrumut extern, fie din statele socialiste, fie din „lumea capitalului“:

Legea nr. 3 din 18 aprilie 1989 privind interzicerea creditelor din străinătate.

Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România adoptă prezenta lege.

Art. 1 - Se interzice organelor de stat, unităților de stat, cooperatiste și obștești, precum și unităților bancare, să contracteze credite din străinătate.

Art. 2 - Nerespectarea prevederilor art. 1 atrage răspunderea persoanelor vinovate, în condițiile prevăzute de lege.

Art. 3 - Orice dispoziții contrare prezentei legi se abrogă.

Președintele Marii Adunări Naționale,
Nicolae Giosan
București, 18 aprilie 1989

(„Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, nr. 14 din 25 aprilie 1989)

Documentele oficiale prezintă o imagine eroică a lui Nicolae Ceaușescu, care prin „geniul” său reușise să mobilizeze economia pentru plata datoriilor. Însă adevăratul responsabil pentru prăpastia economică în care ajunsese țara era însuși secretarul general al PCR. El dirijase împrumuturile și investițiile după bunul plac, fără a ține cont de contextul financiar internațional și de posibilitățile reale ale economiei românești.

Începând cu 1972, România a beneficiat de credite avantajoase de la Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD). Ceaușescu s-a bucurat că ratele trebuiau plătite la ani buni după încasarea banilor. El spera că va pune repede în funcțiune capacități industriale, iar acestea vor ajunge să-și finanțeze singure împrumuturile contractate pentru construcție.

Socotelile optimiste s-au dovedit rapid iluzorii. La nivel internațional au izbucnit crize ale petrolului, care au generat întârzieri în industria chimică, transporturi etc. Pe de altă parte, lucrările de execuție ale noilor obiective industrial-agrară nu au mers cu rapiditatea așteptată de planificatorii economici.

Înglodat în datorii, Ceaușescu a pornit în 1982 o adevărată „cruciadă” pentru achitarea în avans a creditelor externe. Împrumuturile din anii '70 ajunseră la scadență și trebuiau înapoiate. Inițial a încercat diverse strategii de tergiversare a plăților externe. Invocând statutul României de țară în curs de dezvoltare, Ceaușescu solicitase oficial Fondului să accepte restituirea împrumuturilor la valoarea de 15 lei pentru un dolar, dacă nu și mai puțin. Însă reprezentanții FMI și BIRD au pus piciorul în prag. Cel mult 18 lei pentru un dolar. Reacția secretarului general al PCR a fost categorică: „trebuie să declarăm că noi considerăm poziția FMI inadmisibilă, în contradicție cu statutul și cu ce am discutat”. În stilul caracteristic, a descris poziția instituțiilor financiare internaționale drept „amestec în treburile interne”¹.

Gândire economică rudimentară

Înverșunarea lui Ceaușescu nu avea însă ecou în relațiile economice internaționale. Argumentele sale nu au fost luate în seamă, iar în a doua jumătate a anului 1982 a început să realizeze cu adevărat ce însemna pentru România îndatorarea excesivă. Printr-o decizie a CPEx, a interzis contractarea altor credite externe. În plus, a dat un nou impuls comerțului exterior, care devenea principala ramură a economiei. Valuta obținută din relațiile economice internaționale trebuia să finanțeze grabnic imensa datorie acumulată². Numai că, limitase drastic și importurile. Multe obiective finanțate de FMI și BIRD erau neterminate, având nevoie de materiale și subansamble din străinătate.

¹ Arhivele Naționale ale României – Direcția Arhive Naționale Istorie Centrale, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Secția Economică, dos. nr. 1/1983, f. 5-7.

² Ibidem, dos. nr. 142/1982, f. 2-6.

Ceașescu avea o gândire economică simplistă: exporti cât poți de mult, nu mai importi nimic. Vei avea astfel dolarii necesari pentru achitarea datoriei externe în avans. Da, în avans! Deranjat de „amestecul străin” în treburile economice ale României, Ceașescu a decis să restituie banii anticipat. O măsură care avea să-i supere la maxim pe creditorii, care-și făcuseră planuri pe termen lung atunci când acordaseră României împrumuturi cu dobânzi avantajoase. Totuși, finanțatorii preconizaseră și astfel de situații. Toate contractele de împrumut prevedeau sancțiuni în cazul restituirii banilor în avans.

În anii următori, Ceașescu va susține că nu se înțelesese așa! Negociatorii români, la „indicațiile” președintelui lor, vor solicita eliminarea obligațiilor financiare rezultate prin achitarea înainte de termen a împrumuturilor. Spre exemplu, mandatul pentru sesiunea anuală a FMI și BIRD din 24 septembrie – 1 octombrie 1987 se intitula: „Considerațiunile și propunerile României, ale președintelui Nicolae Ceașescu, privind soluționarea globală a problemelor datoriei externe și dobânzilor excesive”. Se cerea exonerarea de la plata riscului valutar „creat” de BIRD, care majorase datoria României. De asemenea, Ceașescu solicita reducerea dobânzii la creditele acordate României la cel mult 5% pe an (pentru creditele acordate în perioada 1974-1980, dobânda varia între 7-8,5% pe an¹). Mai mult, avea pretenția ca sumele vărsate până la acel moment în contul riscului valutar, precum și banii acumulați din dobânzile care depășeau 8%, să se scadă din soldul datoriei externe! Dacă nu se ajungea la un acord, amenința, din nou. De această dată, nu vă ieși din FMI și BIRD. Susținea că, începând cu 1 octombrie 1987, România nu va mai plăti nici o dobândă. Doar ratele creditelor. Dar și acestea la nivelul acordurilor de împrumut inițiale, fără a mai lua în calcul fluctuațiile valutelor de peste ani. În final, Ceașescu „avertiza” că poziția României va deveni publică². Credea, oare, că protestul sau va compromite Fondul pe plan internațional?!

Acceptarea jocului lui Ceașescu

A înregistrat totuși un succes prin campania de renegociere a înțelegerilor inițiale. Reprezentanții FMI și BIRD au acceptat plata anticipată, fără penalizările menționate în acordurile de împrumut³. În funcție de vechimea creditelor, a scăzut și nivelul dobânzilor, până la nivelul de 5% vizat de Ceașescu. Însă Fondul a impus restricții drastice. Dacă plata ratelor întârzia mai mult de treizeci de zile, deveneau scadente, și se aplicau acordurile vechi privind dobânzile⁴. Eforturile valutare au devenit astfel în ultimii ani ai comunismului și mai apăsătoare pentru economie. În 1988, România trebuia să plătească lunar 47 milioane de dolari numai dobânda!

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „*Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească*”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. **Investește în Oamenii!**

¹ Ibidem, dos. nr. 389/1987, f. 1.

² Ibidem, dos. nr. 653/1987, f. 7-8.

³ Ibidem, f. 4-5.

⁴ Ibidem, dos. nr. 94/1988, f. 7-8.

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Naționale ale României – Direcția Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dos. nr. 19/1989.

Arhivele Naționale ale României – Direcția Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR – Secția Economică, dos. nr. 142/1982, dos. nr. 1/1983, dos. nr. 389/1987, dos. nr. 653/1987, dos. nr. 94/1988.

„Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, nr. 14 din 25 aprilie 1989.

„Scînteia”, 13 aprilie 1989.

Ethics and Esthetics in Holocaust Images

Case study: the Iași Pogrom

■ ANCA TUDORANCEA (CIUCIU)

[The Center for the Study of the History of Romanian Jews –
Federation of the Jewish Communities of Romania]

*Indifference and habit are dangerous things if they conceal the
real moral criteria because they are the first step towards the abyss
(David Olere, A painter in the Sonderkommando at Auschwitz).*

Abstract

The article refers to the negative images rediscovered in recent Romanian history, images of the Iași pogrom of June 28 to 30, 1941, that still triggers rejection reactions in different environments. The fate of these images that were to be destroyed after the event is as interesting as the recent revaluation of the data base of images, which is found today in various archives. In multiple frames civilian witnesses can be seen passing by scenes showing executions and bodies of Jewish children, women and men. Talking about the event is still rare within hours of Romanian history or public setting, often even in Iași, where many teachers prefer to talk about images related to Poland and concentration camps. Also using images from Iași pogrom without interpretations can lead in time to the same type of abuse of the image as in Auschwitz case, a negative stereotype that shows an abused victim exposed of our sight.

Keywords

Violent images; Holocaust; Iași pogrom;
Jews

• Among the various narratives
• that can be constructed out of the war-
• time photographs, only a few of them
• take into consideration the author and
• the motive behind them. Consequently,
• they are used collectively (morally dif-
• ferent images), without distinction and
• therefore often in combination. Thus,
• the capture of each photograph is es-
• sential and so is the documented con-
• text in which the photo was taken, if
• such a thing is possible.

• The lynching of thousands of
• Jewish civilians is a powerful statement
• at the moment Romania entered World
• War II, and the visual demonstration of
• this crime is close to the Nazi propa-
• ganda which sought to desecrate the vic-
• tim. The fact that these photographs ex-
• ist can be compared in terms of demon-
• stration and significance to the famous
• Auschwitz Album the photographs
• of which were taken by a member of
• the Nazi selection team at Auschwitz –
• Birkenau camp that later on turned into
• an exhibit for the Prosecution.

• The negative images are men-
• tioned today when speaking about the
• influence of the mass media, but evil
• as such is obviously inborn and stimu-
• lated by certain triggers. During World
• War II, the images used as proof of the
• degradation of the inferior races were
• provided first of all by the Nazi official
• press which assumes and glorifies them

157 I. C. Bratianu Street. Jews have their papers checked (Matatias Carp, *Cartea neagra*, vol. II, Bucharest: Societatea Națională de Editură și Arte Grafice "Dacia Traiană", 1948, image b). Photo Credit: SRI/IM. Carp, 1948/ USHMM²

(taken then after the War as proof of the atrocities and humiliation). The fate of the war has made it as such that these photographs are seen through the eyes of the victims; but would the conflagration have ended differently, we would have given them the interpretation of the criminals.

In war time, propaganda was a weapon. People use to talk about World War II as of a war of images. German Minister of Propaganda Gobbels admitted to the importance of images and their presentation in the desired light (they even had special movie and photo units subordinated to each German division, the so-called *Propaganda kompanien*). They were supposed to document the glory of the New Man (they were to deliver the first images of certain fronts thus winning the media war during the *blitz krieg*) and the end of the inferior races, which should have even be gathered in a museum. The photographs and other degrading proofs would have become exhibits to morally justify the crimes.

The witness photographs that the victims took in camps or during the humiliation or killing of Jews in an attempt to draw the attention of the civilized world did not trigger the expected reaction. They seemed incredible and were even suspected of counterfeiting. The images were something unseen before and were thus rejected, became invisible to the public opinion and ignored out of political reasoning³.

Jan Karski – one member of the resistance, who risked his life to bring videos and photographs depicting the Jews and Poles' fate during World War II – personally handed many reports and proofs to British and American officials to no avail. The lack of reaction made one Polish official⁴ commit suicide in sign of protest, which made

1 Serviciul Român de Informații [Romanian Intelligence Service]

2 United States Holocaust Memorial Museum

3 Similar things happen today with the violent conflicts in Africa and their video covering. The negative images that surround us are said to bring about a gradual loss of sensitivity and emotional detachment.

4 Szmul Zygelboym.

Karski say that „the world has become a cold and unfriendly place where nations and individuals are separated by vast gulfs of indifference, egoism and convenience”¹.

The photograph used as document and even the accounts about the massacres appeared after the *idea that kills*. We can read „premeditation” in the photographs that degrade and depict the victims as mere objects rather than as human beings.

During the Interbellum, the image of the Jew in *Romania* had gradually grown into a sum total of medieval bestiary, the absolute social, economic and religious evil, associated to „evil” communism. The killing of Christ, global conspiracy, real or imagined physical traits – all became accusations and are translated into the nationalistic propaganda repertoire which sought to cleanse the state. Interpersonal relations, the normal relationships between the minority and the majority are an obstacle for the propaganda that will be lifted through the *Romanianization* of the personnel, displacement and deportations. The Jew from another city no longer has a name, but is reduced to the word „Jew”. Things gradually worsen so much that violence is encouraged.

When decrypting the image of the Iași pogrom, an important role is played by the main, official source, namely the Secret Intelligence Service. These images that were taken as part of a covert operation meant to defend the frontline against communist spies are essentially documents that depict a massive ethnic cleansing operation.

The witness account of engineer Ionel Schleier before the Public Accuser of the People’s Court talked about the general state of mind of the city when Romania entered the War:

From the very first day of the War, Iași was dominated by a state of general unrest. The Christians were afraid of the consequences of the geographical position of the city as it was located right behind the frontline. The Jews felt the threat of an unspoken danger they could not define or discard².

This state is further enhanced by the Soviet bombings of June 24th and 26th, when a series of military facilities were hit and the entire Jewish population were accused of collaboration to the success of the airstrikes (despite the 38 Jewish casualties and the 100 Jewish houses damaged³). An order is issued: any means of sabotage should be turned in to the Police Station, namely „flashlights, binoculars, photo cameras and movie cameras, spades and pickaxes”⁴. The photographs or the photo cameras are now means of propaganda and evidence which were not supposed to exist, we would add. On Saturday, June 28th, banners were hung on the streets reading: *Romanians! With every Kike killed you’ve killed a communist! The time of revenge is here!*⁵ Crosses appear on Christian houses⁶ as well as announcements like „Christians live here. We have no Kikes in our courtyard”⁷. Medieval fears reemerge and so do the signs of pogrom.

1 Karski, apud Janina Struk, *Photographing the Holocaust. Interpretations of the Evidence*, (London, New York: I.B. Tauris, 2004).

2 Matatias Carp, *Cartea neagra*, vol. II, (Bucharest: Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1948), document 37, 88.

3 Carp, *Cartea*, 88.

4 Carp, *Cartea*, 89.

5 Carp, *Cartea*, 89.

6 Photograph of June 29th, 1941, from the archives of the Romanian Intelligence Service, Radu Ioanid, „Pogromul de la Iași reflectat în fotografii” în George Voicu (ed.), *Pogromul de la Iași*, Iași: Polirom & București: Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, 2006, 66.

7 Carp, *Cartea*, 91.

"Something was in the air. ...The Romanian gendarmes and soldiers were sticking proclamations on walls reading Colonel Lupu's order: '*All inhabitants of houses where shots will be fired against the troops and the inhabitants of neighboring houses will be shot on sight, men and women alike, except for children*'. Except for children. Colonel Lupu, I thought, has prepared himself an alibi: fortunately, he loves children..."

June 29th, 1941. The massacre on Vasile Conta Street
(M. Carp, *Cartea neagra* [*The Black Book*], vol. II, Bucharest:
Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1948, image c)

According to the Iași Police Station document of July 1st, 1941, on June 30th, 1941, it had received information that in the Adace drugstore building „gun shots had been fired”. Eighteen Jews are arrested and gunned down, including: Kunovici (hatter), Simonovici Filip (baker), engineer Nacht, former innkeeper Mille, „a child with father and mother”². Many other children and adolescent became victims in this pogrom and every Jewish family in Iași had personal tragedies. Years after this

¹ Curzio Malaparte, *Kaputt*, translation and afterword by Eugen Uricaru, (Bucharest: Nemira, 2007, 167).

² Carp, *Cartea*, document 69, 153.

June 29th, 1941, Iași. Photo credit: SRI/ USHMM.
The photo is first reproduced by Radu Ioanid.¹

event Rabbi Moses Rosen will consider that the pogrom has transformed a city that was as a *mother for the children of Israel* into a *city of slaughter*².

Generally speaking, what make the images of the Iași pogrom unique are the „hot” photos that were taken during the violence itself. A case in point is the image of a woman being hit: the photo captures the moment of her falling on the pavement alongside other victims as well as the moving hand that had hit her. More than by the rarity of such dynamism captured on film, we are impressed by the presence of a civilian and a soldier that impassively witness the scene, that make us spectators of the indifference and even pleasure of violence of the perpetrators. Witnessing an evolving crime is a very powerful moral shock and this is one more of the reasons these photos were turned into secret files from the '50.

A statement dated June 30th, 1941 and signed by the Police Station secretary and the Commissioner of the Iași Police Station described the state of mind and the provocations that led the mob and the authorities into committing the pogrom. Furthermore, it makes an interesting note about those who were photographing³ the incidents:

What is certain is that intense hostility towards the Jews emerged rapidly. Its result was that all were picked up from shelters, houses, or shops and led to the Police Station for no reason, so that on the 29th, at 9 o'clock, about 1,800 of them were gathered there (women, children, and men of all

¹ Moses Rosen, 35 de ani de la pogromul din Iași”, *Revista Cultului Mozaic* 371, (1976), 1.

² Ioanid, „Pogromul”, 67.

³ For copyright reasons, we will refer to a series of images from the archives of the Romanian Intelligence Service and some other external archives as presented in the published already mentioned: Ioanid, „Pogromul”, 66 – 91.

ages). (...) From this moment on, *the Jews' arrests would be accompanied by robbery and brutal beating committed by all categories of troops and even by guards, while Germans would take photographs of the scenes – of course, only when no German soldiers were in sight.* The state of mind was alarming. The soldiers had stopped taking orders. They would wander one-by-one through the town, plundering and abusing, torturing and even killing mercilessly.¹

A series of interesting documents that Ottmar Trașcă and Dennis Deletant have recently published provide us with the interpretation of the German officials². In his personal notes of 1941³, former German Consul Fritz Gebhard Schellhorn said that the Romanians had tried to instigate the German troops, who participated in certain operations, against the Jews and that the German servicemen had not taken part in putting the Jews on the death trains. Both officials and most officers had been shocked by the events.

What happened these days' casts a dark light on the nature of the Romanian people. The plunders and bloody abuses involved especially military as well as the Gendarmerie, policemen and many civilians. During the first wave of violence, the only ones who were assassinated were a few Jews from among the intellectuals and the rich....the Jews that were evacuated belong exclusively to the poor categories.⁴

Moreover, they see the use of German train cars as a dangerous propaganda statement and even an attempt to transfer the responsibility over to the German troops⁵, which could reach the foreign press (this mostly refers to the photos taken on Podul Iloaiei). The German Consul had actually seen the train cars that reached Podul Iloaiei; from here we have a series of photos that are almost unknown to Romanian historiography and that can be found in two German archives⁶. The images provide a two-fold documentation of this event and refer to the moment when the trains were unloaded and the Jewish corpses were taken out. The military probably documented this event themselves as the Consul mentions no official German photographs and says that he sent his reports and enclosed therewith „for your eyes only copies of several reports from the military authorities we have closely cooperated with and several photographs of Podul Iloaiei taken by the same authorities, respectively”.⁷ In his personal notes, he reveals that his interpreter had a difficult time in getting these few images. „The American Legation in Bucharest came into the possession of these and other photographs and they sent them to the Western media where they were appropriately used propagandistically speaking”.

1 Carp, *Cartea*, document 34, 84 – 85.

2 Ottmar Trașcă, *Al III –lea Reich și Holocaustul din România. Documente din arhivele germane*, (Bucharest: The „Elie Wiesel” National Institute for the Study of the Holocaust in Romania), 2007.

3 Trașcă, *Al III –lea Reich*, 165, 189.

4 Trașcă, *Al III –lea Reich*, 189.

5 Trașcă, *Al III –lea Reich*, 167, 189.

6 Historisches Archiv der Stadt Koeln; Sueddeutscher Verlag Bilderdienst. A selection of the rare images from various archives was published in Ioanid, „Pogromul”, 63-92.

7 Trașcă, *Al III –lea Reich*, 190.

Survivor of the death train, Iași – Podul Iloaiei.
Photo credit: ACSIER-FCER/ Joint

The present always has its own agenda for reconstructing the past

As Janina Struk said in her excellent analysis of the images of the Holocaust¹, the interpretations and use of some photographs can change depending on the moment in history and are rather a marker of the present they refer to. Radu Ioanid stated that the Iași pogrom is one of the best documented moments of the Holocaust in Romania as far as images are concerned (112 known photographs²). It is a documentation that follows closely every stage of this event (with a *close up* on the victims' disfigured faces until they become but a shapeless pile when the death trains are unloaded). Not just any ordinary soldier would have been allowed to be so close to the events. It is a special documentation because the images taken by the Secret Intelligence Service (SSI) or the few known images by German soldiers belong to the criminals' viewpoint of the kind we would not like to see in our national history. For various reasons, both sets of images are known but to a restricted circle of researchers and there is a problem with the way they are perceived by the public opinion.

¹ Struk, *Photographing*.

² Both originals and copies can be found in various archives in Romania: CSIER – The Federation of the Jewish Communities of Romania; the Romanian National History Museum; the Romanian Intelligence Service; in the USA: United States Holocaust Memorial Museum; American Joint Distribution Committee; National Archives and Records Administration, College Park; in Israel: Yad Vashem; Beit Lohamei Haghettaot; Organization of Jews in Israel from Romania; and in Germany: Historisches Archiv der Stadt Koeln; Sueddeutscher Verlag Bilderdienst.

BIBLIOGRAPHY:

Documents

Martiriul evreilor din România 1940 -1944. Documente și mărturii, Bucharest, Hasefer, 1991.

ȘERBĂNESCU, Ion (ed.), *Izvoare și mărturii. Evreii din România între anii 1940 – 1944. Vol. III, part I, 1940 – 1942 : Perioada unei mari restriști*, Bucharest, Hasefer, 1997.

TRAȘCĂ, Ottmar (ed.), *Al III-lea Reich și Holocaustul din România. Documente din arhivele germane*, Bucharest, The „Elie Wiesel” National Institute for the Study of the Holocaust in Romania Publishing House, 2007.

Books

ANCEL, Jean, *Preludiu la asasinat. Pogromul de la Iași, 29 iunie 1941*, Iasi, Polirom, 2005.

CARP, Matatias, *Cartea neagră*, vol. II, Bucharest, Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1948

LISS, Andrea, *Trespassing through Shadows. Memory, photography & the Holocaust*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

MALAPARTE, Curzio, *Kaputt*, translation and afterword by Eugen Uricaru, Bucharest, Nemira, 2007.

SONTAG, Susan, *On photography*, Electronic edition, Rosetta Books, 2005.

SONTAG, Susan, *Regarding the Pain of Others*, New York, Picador, 2004.

LEVI STRAUSS, David, *Essays on Photography and politics*, New York, Aperture Foundation, 2003.

VISHNIAC, Roman, VISHNIAC Mara Kohn (ed.), FLACKS Miriam Hartman (ed.) *Children of a Vanished World*, Berkeley/Los Angeles/ London, University of California Press, 1999.

ZĂCESCU, Leonard, *Cu trenul expres spre moarte*, Bucharest, The „Elie Wiesel” National Institute for the Study of the Holocaust in Romania Publishing House, 2007.

WEISS, Ann, *The Last Album. Eyes from the Ashes of Auschwitz – Birkenau*, Philadelphia, The Jewish Publication Society, 2005.

Book chapters

IOANID, Radu, „Pogromul de la Iași reflectat în fotografii” in VOICU, George (ed.), *Pogromul de la Iași*, Iași, Polirom & Bucharest, The „Elie Wiesel” National Institute for the Study of the Holocaust in Romania Publishing House, 2006, 63 -91.

Articles

HIRSCH, Marianne, „The Surviving Images: Holocaust Photographs and the Work of Postmemory”, in *Yale Journal of Criticism*, vol. 14, no. 1 (2001): 5-37.

HIRSCH, Marianne, SPITZER, Leo, „What’s wrong with this picture? Archival photographs in contemporary narratives”, in *Journal of Modern Jewish Studies*, vol. 5, no. 2 (2006): 229-252.

Extremismul de dreapta online în România¹

■ ALEXANDRU CLIMESCU

[National Institute for Romanian Holocaust Studies „Elie Wiesel”]

Abstract

Considering that Romanian right-wing extremists manifest themselves outside the electoral political environment and the current legislation incriminates the promotion of fascist, racist, xenophobic and anti-Semitic ideologies, one should take into consideration if and how the far right uses the online environment in order to accomplish its goals. The data used in this study was collected within a monitoring of the Romanian online environment. Hence, this study aims to highlight aspects regarding the beliefs, rhetoric, identity and organization of right-wing extremists, such as these are reflected by the online. Our analysis will also include observations about the offline activities of right wing extremists.

Keywords

Romania; internet; right-wing extremism; anti-Semitism; nationalism; fascism

1. Introducere

În ultimii ani, pe fondul resurgenței naționalismului ca răspuns la eșecul Uniunii Europene de a oferi soluții eficiente pentru gestionarea crizei economice și al accentuării intoleranței față de imigranți, pericolul extremismului de dreapta a revenit în atenția publică. Partidele de extremă dreapta din Europa au cunoscut o evoluție îngrijorătoare în ceea ce privește vizibilitatea și numărul de susținători. Dacă până de curând, activitățile partidelor Jobbik din Ungaria și „Asociația Populară – Zorii Aurii” din Grecia au constituit principalul obiect al dezbaterilor privind fenomenul extremist, evenimente recente indică faptul că ascensiunea extremei drepte a dobândit o dimensiune europeană. În Slovacia, liderul unui partid considerat neo-nazist a câștigat alegerile regionale și funcția de guvernator în cea mai întinsă provincie a țării.² De când Marine Le Pen, președinta Frontului Național din Franța, a anunțat, împreună cu Geert Wilders, lider al unui partid olandez populist de dreapta, planul

¹ Acest studiu a fost elaborat cu sprijinul Friedrich-Ebert-Stiftung România în cadrul proiectului „Monitorizarea extremismului de dreapta online din România”.

² Marian Kotleba, lider al partidului Slovacia Noastră, a obținut 55.5% din voturile exprimate în cadrul alegerilor pentru funcția de guvernator al provinciei Banská Bystrica în noiembrie, 2013

de a forma o coaliție europeană a partidelor naționaliste, temerile analiștilor privind potențialul succes electoral al extremei drepte la alegerile pentru Parlamentul European din mai 2014 s-au intensificat. În cele din urmă, Frontul Național a obținut peste 24% din voturi în cadrul scrutinului pentru Parlamentul European.

În momentul de față, extrema dreaptă nu este reprezentată la nivel parlamentar în România. Deși există manifestări de intoleranță la nivelul discursului politic, acestea nu au un caracter sistematic și sunt independente de ideologia politică a partidelor din care persoanele respective provin. Cu toate acestea, la nivelul societății atitudinile ostile minorităților sexuale sau minorităților etnice sunt răspândite, romii fiind principala țintă a incidentelor xenofobe¹. Utilizarea simbolurilor fasciste, promovarea unor personalități legionare și cultul criminalilor de război, deși interzise de lege, se manifestă pe spațiul public, uneori cu complicitatea instituțiilor statului.

Din cauza faptului că literatura de specialitate este foarte eterogenă în ceea ce privește conceptul de „extremism de dreapta”, nu ne propunem o discuție conceptuală complexă, ci ne vom limita la enunțarea definiției adoptate de noi. Astfel, studiul nostru a pornit de la două elemente pe baza cărora extremismul de dreapta poate fi înțeles: respingerea ethosului politic democratic² și a principiului egalității fundamentale între indivizi. Din acest punct de vedere, atitudinile rasiste, antisemite sau xenofobe nu definesc extrema dreaptă, ci doar o caracterizează, acestea fiind manifestări ale concepției conform căreia inegalitatea fundamentală dintre indivizi ar fi justificată pe baza criteriilor de rasă, religie, etnie sau orientare sexuală. Așa cum se va observa, această definiție a extremei drepte ne-a permis să surprindem și sisteme de convingeri care nu includ idei xenofobe, rasiste sau antisemite, dar care pot fi încadrate în zona extremei drepte. Totodată, o definire mai largă a extremei drepte s-a dovedit oportună în analiza unui spectru eterogen de actori ce include partide politice, organizații constituite legal, grupări informale sau persoane neafiliate unor astfel de grupuri.

2. Ideologie, teme, referențial al extremei drepte³

Temele predilecte pe care site-urile extremei drepte le abordează sunt cel mai des legate de istoria națională⁴, Mișcarea Legionară și regimul comunist fiind

1 A se vedea spre exemplu rezultatele celui mai recent sondaj de opinie publicat în decembrie 2013 de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării: „Percepții și atitudini privind discriminarea – 2013”, <http://www.cncd.org.ro/files/file/Sondaj%20de%20opinie%20CNCd%202013.pdf>

2 Conform lui Elisabeth Carter, respingerea valorilor fundamentale, procedurilor și instituțiilor democrației constituționale se manifestă prin anti-partidism, anti-pluralism, anti-parlamentarism, preferința pentru control excesiv din partea statului, un lider puternic, militarism și accentul exagerat pus pe lege și ordine. (Elisabeth Carter, *The Extreme Right in Western Europe: Success or Failure*, Manchester University Press, Manchester: 2005, p. 18)

3 Monitorizarea a durat din ianuarie până în decembrie 2013. Dat fiind faptul că mediul online stochează o cantitate uriașă de informații, pentru monitorizare a fost necesară constituirea unui eșantion de site-uri. Astfel, au fost alese acele site-uri care au ca obiectiv principal promovarea în mod sistematic și organizat a unor viziuni sau mesaje de extremă dreapta. Nu au fost luate în considerare paginile unor publicații centrale care includ secțiuni de comentarii deoarece acestea găzduiesc în mod neregulat mesaje de extremă dreapta, postate sub protecția anonimatului. Paginile de Facebook au fost, de asemenea, omise din cauza caracterului fragmentat al mesajelor găzduite, precum și din cauza riscului ca pagini de interes să conțină restricții de accesibilitate în funcție de dorințele administratorului. Cu toate acestea, caracterul partajat al informațiilor disponibile pe Facebook și posibilitatea crescută de interacțiune între utilizatori și emițătorii de mesaje ar face necesară o cercetare separată, concentrată exclusiv în jurul extremismului de dreapta prezent pe rețelele de socializare.

4 Site-urile extremiste abordează cu precădere subiecte istorice precum Holocaustul, regimul comunist, al Doilea Război Mondial, dictatura regală a lui Carol al II-lea.

cele mai frecvente subiecte ale mesajelor monitorizate. Statutul actual al minorităților etnice, religioase sau sexuale din România reprezintă de asemenea o preocupare constantă, orice eveniment privind aceste categorii fiind un prilej de reacție pe site-urile analizate. Din aceeași sferă de interes fac parte și politica externă a României, precum și acțiunile unor actori externi – lideri politici, companii, investitori, sportivi etc.

Naționalismul manifest al extremei drepte se articulează prin exacerbarea unor presupuse similitudini culturale, lingvistice și religioase în scopuri politice. Dimensiunea incluzivă a acestui naționalism se materializează în pledoaria pentru unirea necondiționată a României cu Republica Moldova, care este denumită exclusiv Basarabia și a cărei identitate statală este negată vehement. Poziționările față de această temă de larg interes pentru extrema dreaptă sunt adesea însoțite de scepticismul față de Rusia ca o continuatoare a URSS. Rolul „malefic” al Rusiei ar fi confirmat prin influența pe care aceasta o exercită în Republica Moldova și prin sprijinul acordat acolo unor partide comuniste și/sau anti-românești.

Dimensiunea exclusivă a naționalismului extremist, întemeiată pe așa-numita „puritate etnică” a poporului român, se manifestă printr-o serie de atitudini și concepții xenofobe, marcate de o logică a competiției, a luptei și a jocului cu sumă nulă, în care avantajul unuia reprezintă în mod necesar pierderea altuia.

Xenofobia se remarcă astfel printr-o atitudine ostilă romilor ca urmare a amenințării pe care aceștia ar reprezenta-o la adresa integrității etniei majoritare. Romii sunt considerați „străinii dinăuntru” care, datorită evoluțiilor demografice, ar putea în câțiva ani să ia locul românilor ca grup etnic dominant. Conform extremei drepte, influența nefastă pe care ar avea-o romii asupra românilor s-ar manifesta prin coruperea populației cinstite, răspândirea unor comportamente inacceptabile din punct de vedere moral și alterarea limbii române prin expresii preluate din limba romani.

Un argument frecvent utilizat în mediul online de către adepții extremismului de dreapta este legat de stereotipul „țiganului infractor”. Pe lângă detalierea infracțiunilor pe care membrii comunității rome în totalitate ar fi predispuși să le comită, stereotipul invocat a fost utilizat de mai multe site-uri extremiste pentru a justifica și sprijini măsura de eugenie rasială anunțată la începutul acestui an de Naționalistii Autonomi din Timișoara¹ care au incitat public la sterilizarea femeilor de etnie romă.²

Se remarcă, de asemenea, o tendință de a învinui statul român pentru ceea ce este numit generic „problema țigănească”, aceasta fiind considerată un rezultat al eșecului statului de a contracara acțiunile „mafiei țigănești” și de a controla tranzacțiile imobiliare încheiate de către romi. Mai mult, statul este învinuit de ceea ce extremiștii consideră o limitare a libertății de exprimare: interdicția de a se

1 Grupare de extremă dreapta activă în Timișoara, inspirată din organizații neo-naziste omonime care au apărut în Germania și Olanda în anii '90. Ideologia Naționalistilor Autonomi din Timișoara este rezultatul unei sinteze dintre național-socialism, cuzism și legionarism. Gruparea invocă genotipul rasial și patrimoniul genetic drept elemente centrale al în construcția propriei identități și exprimă în mod sistematic o atitudine ostilă față de comunism, marxism, corectitudinea politică, „metisaj”, „terorismul americano-izraelian”, capitalism, sistemul anti-național, „minoritățile etnice agresive”. Grupări cu aceeași titulatură, dar cu o activitate mai redusă, există și în Sibiu, Hunedoara, Dâmbovița și București.

2 Anunțul postat pe site-ul www.lupta-ns.info avea următorul conținut: „Oferim o recompensă de 300 de lei fiecărei femei țigănci, din zona Banatului, ce poate prezenta un act medical care să dovedească că s-a supus voluntar unei operații de sterilizare în anul 2013. Dacă nu-și pot educa progeniturile pentru a nu mai fi o povară a societății românești, noi le oferim GARANTAT 300 de lei pentru operația de sterilizare voluntară efectuată în anul 2013. Oferta este cât se poate de serioasă, iar cele interesate sunt așteptate să ia legătura prin e-mail cu Naționalistii Autonomi”

afirma în mod liber că „țigani fură” sau imposibilitatea de a se utiliza titulatura tradițională de „țigan” în loc de cea de „rom”.

O altă categorie împotriva căreia site-urile monitorizate abundă în mesaje xenofobe este reprezentată de minoritatea maghiară din România. Cele mai frecvente temeri exprimate în raport cu această categorie sunt legate de integritatea teritorială a României și de tratamentul preferențial de care aceștia ar beneficia. Discursul xenofob privind minoritatea maghiară este influențat de evenimente curente privind relațiile dintre acest grup etnic și români. Arborarea steagului secuiesc pe instituții publice din România, meciurile de fotbal dintre România și Ungaria sau tratamentele rele la care au fost supuși unii români din Covasna și Harghita au avut ca rezultat intensificarea mesajelor îndreptate împotriva maghiarilor. Totodată, se remarcă o atitudine de superioritate în raport cu întreaga națiune maghiară, aceasta fiind în mod constant calificată pe site-urile monitorizate drept „hoardă” sau „trib”.

Antisemitismul se regăsește frecvent în discursul extremei drepte, evreii constituind, de altfel, principala țintă a atacurilor xenofobe. Mesajele antisemite se evidențiază prin eterogenitatea argumentelor utilizate: de la tema deicidului de care s-ar face vinovați evreii, la tema conspirației evreiești care ar avea ca obiective dorința de a domina lumea și de a restrânge suveranitatea statelor naționale, nu lipsește nimic din registrul comun extremei drepte din alte țări. Se poate observa totuși și existența unei categorii de argumente legate de propria istorie națională, ceea ce probează eforturile deliberate ale site-urilor monitorizate de a formula o poziție antisemită adaptată spațiului românesc. Pe de o parte, sunt invocate personalități antisemite marcante ale culturii românești pentru a se legitima discursul contemporan îndreptat împotriva evreilor. Pe de altă parte, istoria României este interpretată într-o cheie antisemită: evreii sunt făcuți responsabili de suferințele țăranilor români, care ar fi fost astfel nevoiți să recurgă la răscoală în 1907, instaurarea regimului comunist din România s-ar fi realizat cu aportul decisiv al unor lideri evrei, iar evenimentele tragice din decembrie 1989 ar reprezenta de asemenea rezultatul eforturilor evreilor de a acapara statul român. Mai mult, afacerile curente ale unor cetățeni israelieni în România sunt privite ca o tentativă a evreilor de a pune stăpânire pe resursele naționale.

Discursul antisemit este completat de unul negaționist, conform căruia Holocaustul din România ar fi el însuși o invenție a evreilor. Acest tip de mesaj prezintă, de altfel, o ocazie pentru extremiștii de dreapta de a-și exprima trei categorii de convingeri de nezdruccinat: prima se referă la faptul că, de-a lungul istoriei, națiunea română s-ar fi remarcat prin bunătate și ospitalitate, nefiind așadar capabilă de acte genocidale; a doua decretează că evreii ar încerca să obțină pe nedrept compensații financiare de la statul român, iar a treia convingere afirmă că Ion Antonescu, membrii Mișcării Legionare și alți lideri politici, de la care extrema dreaptă românească se revendică, ar reprezenta adevărate modele de conduită patriotică și, în consecință, nu pot fi asociați unor acte criminale.

Deși recursul la național-socialism este prezent într-o oarecare măsură pe site-urile monitorizate, adeziunea la *fascismul românesc* reprezintă trăsătura prevalență a acestora. Cele trei elemente prin care este promovat fascismul românesc sunt reprezentate de elogierea unor membri marcanți ai Mișcării Legionare, a Mișcării Legionare în sine și diseminarea lucrărilor doctrinare legionare. În ceea ce privește promovarea unor personalități legionare, constatăm existența unui cult față de Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moța, Vasile Marin, Valeriu Gafencu și Radu Gyr, adorația acestora prezentând puternice accente religioase¹. Acest lucru nu este surprinzător, întrucât cultul eroilor și misticismul religios, prezent pe majoritatea site-urilor

¹ Pe paginile de internet monitorizate apar frecvent imagini cu aceste personaje prezentate în chip de sfinți.

monitorizate, a reprezentat o componentă importantă a ideologiei legionare, așa cum s-a dezvoltat aceasta în perioada interbelică. Un accent deosebit cade aici pe dimensiunea spirituală și creștină a acestei ideologii, care este prezentată în primul rând ca un proiect de mântuire personală și abia în al doilea rând ca o inițiativă politică. Această dimensiune este ombilical legată de idealul legionar al „omului nou”¹, insistându-se asupra oportunității acestui model în contextul prezent, care ar fi marcat de o degradare morală accentuată.

Alternativa la presupusa decădere morală este revenirea la valorile societății tradiționale și ale creștinismului ortodox, care sunt străine de materialismul occidental și consecințele negative ale acestuia. Anti-occidentalismul se manifestă astfel ca o reacție împotriva procesului de modernizare, în sensul respingerii sistemului de valori care stau la baza societăților occidentale moderne. Pe majoritatea site-urilor monitorizate sunt prezente mesaje prin care se denunță ordinea capitalistă, societatea de consum și ceea ce este perceput ca decadență spirituală a societății. Pe aceleași coordonate se înscriu și preferința adeptilor extremei drepte pentru valorile non-materialiste, preocupările privind promovarea unei culturi alternative, opuse lumii moderne, „resurecția identitară și spirituală”, reacția împotriva sistemului uniformizator al pieței, manifestarea unui „spirit rebel față de sistemul opresiv” (fără ca acesta să fie definit, n.n.) sau conservarea valorilor tradiționale. Cauzele acestei decadențe sunt asociate de extremiști democrației parlamentare, corupției ce caracterizează clasa politică și unei presupuse aserviri a politicienilor față de interese externe oculte.

În aceeași cheie de interpretare se înscrie și *intoleranța* față de minoritățile sexuale. Acestea ar reprezenta o amenințare la adresa identității creștine a poporului român și, drept consecință, majoritatea argumentelor invocate împotriva categoriei în cauză sunt de natură religioasă. În acest context, extremiștii de dreapta încearcă să se identifice cu întreaga comunitate creștin-ortodoxă, care ar fi – susțin ei – opusă nu doar persoanelor de altă orientare sexuală, ci, prin extrapolare, unui adevărat curent invadator, susținut de forțe externe, al cărui scop ar fi degradarea morală a românilor creștini.

Anticomunismul deține un rol special în ierarhia convingerilor exprimate de grupările de extrema dreaptă, care acționează mai degrabă pentru consolidarea propriei identități și nu ca o critică elaborată a idealurilor egalitariste. Un caz special îl reprezintă site-ul „Capitalism pe pâine”, contestatar violent al principiului egalității fundamentale între oameni, care atrage atenția din punct de vedere al vizibilității ridicate și al intoleranței radicale față de ideologia de stânga, inclusiv în formele ei de expresie moderate și democratice. În timp ce în cazul celorlalte site-uri, respingerea inegalității dintre indivizi se bazează pe criterii de rasă, etnie, religie sau orientare sexuală, în cazul de față aceasta are ca fundament accesul diferențiat la mijloacele de producție. De altfel, principalul autor și deținător al site-ului se definește ca anarho-capitalist. Astfel, urmând o logică a darwinismului social, mesajele postate pe acest site exprimă convingerea că cei care fac profit din activități comerciale sunt îndreptățiți să exploateze la sânge angajații. Înfometarea, sinuciderea, „strivirea” muncitorilor, imperialismul, colonialismul și războaiele pentru acapararea resurselor unor țări, omorârea în stradă (sic!) a celor inferiori (săracii) ar fi justificate într-o lume împărțită, conform autorului principal al site-ului, în-

¹ Corneliu Zelea Codreanu asociază conceptului de „om nou” imaginea unui erou dispus să se dedice națiunii. Acesta urma să deprindă calități excepționale în urma educației legionare, prin disciplinare fizică și spirituală. Munca, lupta, suferința și sacrificiul alcătuiesc misiunea omului nou și soluția la următoarea problemă a societății românești, așa cum o concepe Codreanu: „Țara aceasta piere din lipsă de oameni, nu din lipsă de programe [...] Că, deci, nu programe trebuie să creăm, ci oameni, oameni noi[...]” (C.Z. Codreanu, *Pentru legionari*)

tre „cei profitabili și cei morți”. Dincolo de retorica extrem de violentă¹ împotriva unor categorii sociale, site-ul se remarcă și prin soluțiile antidemocratice pentru care autorii își exprimă aprobarea: abolirea drepturilor fundamentale ale omului și a votului universal, „măcelărirea” anarhiștilor, sindicaliştilor și socialiștilor, anularea dreptului la libera exprimare, torturarea și executarea liderilor sindicali etc.

De remarcat este, totuși, că, în ciuda diversității temelor care suscită interesul extremiştilor de dreapta activi în online, analiza mesajelor monitorizate relevă absența unei componente programatice explicite și consolidate. Soluțiile preferate de către aceștia sunt însă asumate implicit prin ostilitatea manifestată în raport cu parlamentarismul, capitalismul, pluralismul politic, integrarea euro-atlantică, minoritățile naționale etc. Idealul care îi unește pe toți autorii site-urilor monitorizate este reprezentat de unirea României cu Republica Moldova, însă acest deziderat se manifestă doar la nivel de intenție, lipsind o viziune clară asupra pașilor prin care acesta ar putea deveni realitate. Nici pe alte teme majore nu există un program politic concret. Astfel, nu se poate discuta despre coagularea unor „proiecte de extremă dreapta” și a unor propuneri specifice menite să schimbe ordinea politică sau socială.

Putinele soluții propuse se limitează la îndemnuri cu caracter moralizator, cel mai frecvent dintre acestea fiind apelul la conștientizarea situației deplorabile în care se află România. Dintre soluțiile propuse de autorii postărilor de pe site-urile monitorizate pentru prevenirea așa-numitului pericol al “iredentismului maghiar” reținem doar interzicerea vânzării pământului românesc către străini și suspendarea aplicării legislației privind restituirea bunurilor confiscate în perioada comunistă de la etnicii maghiari și bisericile romano-catolice. În plus, în ceea ce privește minoritățile sexuale, adepții extremei drepte solicită intervenția Bisericii Ortodoxe Române, care astfel ar trebui să condamne public orice încercare de emancipare a minorităților sexuale și chiar să anatemizeze pe liderii politici care susțin homosexualitatea.

3. Identitate, simboluri, cultura memoriei pentru extrema dreaptă

Descrierea „celuilalt” în raport cu care se diferențiază extremiștii de dreapta este marcată de ambiguitate și judecăți morale generalizatoare. Astfel, discursul identitar insistă asupra opoziției față de manifestările politice existente, „curente de propagandă istorică mincinoasă”² sistemul „materialist și conformist”, „nivelator” și „dezinformator” al „societății post-moderne”,³ „presa de sistem”⁴, „cosmopolită și normală”, „lumea bolnavă de cancerul social reprezentat de comoditate, indiferență, pasivitate și lașitate”⁵, „politicianismul corupt și imoral”⁶ sau sistemul mediatic corupt, responsabil de comploturi. *Per a contrario*, extremiștii de dreapta se autodefinesc drept „bastion al adevărului”, furnizori ai „adevărului istoric și social-politic”⁷, și luptători pentru „cunoașterea adevărului istoric”⁸.

1 „... nu sunt de acord cu ideile copilărești ale lui Breivik; în schimb sunt foarte de acord cu metodele lui: violenta, asasinatelor politice, refuzul taxelor.”, *Anders Breivik și moartea socializmului european*, Capitalism pe pâine, publicat 18 aprilie 2012, accesat 7 decembrie 2013.

2 *Concept*, <http://foaienationala.ro/concept>, accesat în decembrie 2013.

3 *Ghidul militantului*, <http://www.frontpress.ro/contact>, accesat în decembrie 2013.

4 *Vești bune de la Răsărit*, <http://ioncoja.ro/textele-altora/vesti-bune-de-la-rasarit/>, publicat pe 20.08.2013, accesat în decembrie 2013.

5 *Ghidul militantului*, <http://www.frontpress.ro/contact>, accesat în decembrie 2013.

6 <http://www.totul-pentru-tara.ro/despre-noi>, accesat în decembrie 2013.

7 <http://ioncoja.ro/despre/>, accesat în decembrie 2013

8 <http://foaienationala.ro/concept>, accesat în decembrie 2013

Așa cum se observă și din prezentarea temelor predilecte ale extremei drepte, de departe, cea mai întâlnită comunitate cu care grupările de extremă dreapta din România se identifică este cea creștin-ortodoxă. În cele mai multe cazuri, ortodoxia afișată este însoțită de naționalism, iar grupurile extremiste care se identifică astfel își asumă merite deosebite în promovarea termenului de „naționalism ortodox”. Ortodoxia îndeplinește și rolul de diferențiere față de alte grupări naționaliste, precum cele din vestul Europei, care au ca liant convingeri anarhiste, naziste, păgâne sau protestante. Odată invocată, diferența religioasă contribuie la consolidarea propriei imagini a autorilor ca luptători de partea forțelor binelui, a creștinismului, care s-ar opune unei alterități malefice, reprezentate de „Uniunea (Europeană, n.n.) Spurcată”, „demonocratică și satanistă”¹, ori de „sistemul satanic”² și „antihristic”.

Alături de ortodoxism, legionarismul reprezintă un alt factor prevalent care este invocat de către extrema dreaptă pentru a-și defini identitatea, mai multe grupări asumându-și misiunea de continuatoare ale Mișcării Legionare. Totodată, reprezentanții Fundației „Ion Gavrilă Ogoranu” sau ai Partidului Totul pentru Țară încearcă să convingă prin intermediul site-urilor proprii că aceste organizații s-au născut din dorința și în memoria membrilor rezistenței anticomuniste din România. Această strategie nu vizează doar dobândirea unui plus de legitimitate pentru aceste organizații, ci reprezintă totodată, în anumite situații, o strategie frecvent întâlnită de camuflare a extremei drepte.

Gruparea naționaliștilor autonomi din Timișoara reprezintă un caz aparte, întrucât își fundamentează identitatea pe genotipul rasial și patrimoniul genetic, fiind astfel singura grupare monitorizată pentru care rasa reprezintă un element central al propriei identități. În același timp, național-socialismul german, deși este menționat în mesajele despre propria identitate, este trecut pe plan secund de către naționaliștii autonomi, preferându-se modelul românesc al Ligii Apărării Național Creștine³. În cazul acestei grupări extremiste, „celălalt” este reprezentat de adepții comunismului, marxismului sau ai corectitudinii politice, „metișii”, teroriștii „americano-israelieni”, adepții capitalismului, minoritățile considerate „agresive” și, astfel, ostile intereselor românești, precum și o entitate nedefinită, supranumită „sistemul anti-național”.

La nivelul construcției identitare nu există o asociere sistematică între grupările și site-urile monitorizate și actori similari din țară sau din străinătate, relațiile dintre extrema dreaptă autohtonă și organizații similare din străinătate fiind mai degrabă sporadice și izolate, iar substanța lor în general diluată. Afilierea internațională a organizației Noua Dreaptă⁴ la Frontul Național European, alături de Partidul Național Democrat din Germania, Noua Forță din Italia, Renașterea Națională a Poloniei, Falanga Spaniolă și Zorii Aurii din Grecia, arată dimensiunile mai degrabă vagi ale acestei cooperări: constituirea unui front comun împotriva „forțelor dezlanțuite ale Noii Ordini Mondiale”.

1 Poate acum ați înțeles ce înseamnă uniunea SPURCATĂ europeană și slugile masonice din politica românească care se închină în fața ei, <http://deveghepatriei.wordpress.com/2013/03/28/poate-acum-ati-inteles-ce-inseamna-uniunea-spurcata-europeana-si-slugile-masonice-din-politica-romaneasca-care-se-inchina-in-fata-ei/>, publicat pe 28.03.2013, accesat în decembrie 2013.

2 Cum putem înfrânge sistemul satanic – Noi, românii, suntem exact ca aceste furnicuțe!, <http://deveghepatriei.wordpress.com/2013/01/08/cum-putem-infrange-sistemul-satanic-noi-romanii-suntem-exact-ca-aceste-furnicuțe/>, publicat pe 8 ianuarie 2013, accesat în decembrie 2013.

3 Partid politic de orientare ultranaționalistă și antisemită, activ în România interbelică, fondat în 1923 de către Alexandru C. Cuza și Nicolae Paulescu.

4 Organizație neguvernamentală, fondată de Tudor Ionescu în 2000, care se remarcă prin ultranaționalism, retorică anti-capitalistă, anti-globalistă și anti-roma, precum și prin apropierea față de legionarism.

Pe de altă parte, raportarea la trecut pare să fie mai importantă decât eventualele relații externe. Demersurile extremei drepte de a reinterpretă trecutul istoric sunt relevante atât pentru modul în care acesta este utilizat în propria construcție identitară, cât și pentru maniera în care istoria este distorsionată și utilizată pentru a servi unor interese actuale. Cultul liderilor fondatori ai Mișcării Legionare, denunțarea viziunii dominante asupra istoriei extremei drepte din România și ritualurile comemorative reprezintă strategii de evocare a trecutului în cadrul cărora, în mod deliberat, se omit referirile la ideologia antisemită sau antidemocrată și violențele asociate Mișcării Legionare și membrilor săi.

Anticomunismul nu reprezintă doar o moștenire ideologică preluată de la extrema dreaptă interbelică, ci deține un rol special în construcția identitară a extremiștilor activi în prezent. Critica regimului totalitar comunist din România se întemeiază pe faptul că membrii Mișcării Legionare, percepuți astăzi ca modele, au fost persecutați începând cu momentul preluării puterii de către comuniști în România. Astfel, totalitarismul comunist reprezintă trauma pe care extremiștii de dreapta o instrumentalizează ca element central al propriei construcții identitare. Fiind interesați de dobândirea unui statut asemănător celui al evreilor ca victime ale genocidului, extrema dreaptă prezintă în mod fals persecuțiile întreprinse de regimul comunist din România în termenii unui genocid, descris în mod frecvent ca „Holocaust roșu” împotriva poporului român. De altfel, această poziție corespunde și abordării simetrice a regimurilor comuniste și fasciste, abordare prezentă în unele discursuri anticomuniste din mediile intelectuale și politice mainstream.

Promovarea Mișcării Legionare ca model politic demn de urmat astăzi este adesea însoțită de justificări care încearcă să nege caracterul fascist sau chiar extremist al acestei formațiuni politice. Astfel, se susține în mod sistematic faptul că imaginea negativă asociată Mișcării Legionare ar fi rezultatul manipulărilor și dezinformărilor întreprinse de regimul comunist sau de forțe externe ostile României și creștinătății. Iar atunci când nu pot nega faptele violente din trecutul interbelic întreprinse de legionari, acțiunile lor sunt considerate justificabile și acceptabile, pentru că ar fi reprezentat acte de auto-justiție.

Versiunea oficială a istoriei naționale este acuzată de „denigrarea” legionarismului, considerată o metodă prin care s-ar încerca împiedicarea dezvoltării unui partid creștin, de dreapta, în România, considerat capabil să pună capăt politicianismului corupt. În același timp, în cazurile în care instituțiile publice nu oferă un mesaj unitar privind Holocaustul și alte evenimente istorice în care au fost implicați membrii Mișcării Legionare, extremiștii de dreapta recurg la sfera autorității publice pentru a-și legitima propria versiune despre trecut. Recursul repetat la informația falsă conform căreia Tribunalul de la Nürnberg ar fi exonerat Mișcarea Legionară reprezintă de asemenea o metodă prin care o parte a extremei drepte încearcă să dobândească un plus de legitimitate, făcând apel la mijloacele oficiale de evocare a trecutului.

Memoria promovată de către adepții extremei drepte este strâns legată de utilizarea unor locuri cu valoare de simbol, care constituie puncte de continuitate cu trecutul Mișcării Legionare: Biserica Sf. Ilie Gorgani din București, unde s-a oficiat slujba de înmormântare a lui Vasile Marin și Ion Moța, troița din pădurea Tâncăbești, comuna Ciolpani, care se află în apropierea locului unde Corneliu Zelea Codreanu a fost executat, cimitirul satului Țigănești din comuna Ciolpani, unde sunt îngropați Radu Mironovici și Corneliu Georgescu, fondatori ai Mișcării Legionare etc. Istoria și semnificația acestor locuri, caracterul repetitiv al unor practici prin care participanții își afirmă în public identitatea și simbolurile asociate (cruci, steme, steaguri, uniforme) dau naștere unor ritualuri ce iau forma ceremoniilor, marșurilor sau chiar a slujbelor religioase.

Simbolurile vizuale utilizate de site-urile de extremă dreapta au de asemenea un rol important în configurarea propriei identități. Din cauza faptului că în

România există un cadru legal care permite sancționarea autorilor discursurilor fasciste, rasiste, xenofobe sau antisemite, simbolurile vizuale reprezintă o formă disimulată de exprimare a ideilor, pe care extrema dreaptă o utilizează pentru a evita posibile repercusiuni legale. Mai mult, prezența acestor simboluri în spațiul public offline are semnificația unei rezistențe față de sistemul pe care aceștia îl condamnă și dă de înțeles publicului că gruparea sau organizația respectivă își asumă un rol activ. Totodată, simbolurile ce au o semnificație și în afara spectrului de extremă dreapta, așa cum este cazul crucii celtice, sunt utilizate pentru a transmite către inițiați mesaje codate în legătură cu identitatea și convingerile extremiștilor.

4. Actorii extremei drepte – organizare și strategii în online

Site-urile monitorizate pot fi clasificate în funcție de actorii pe care îi deservesc. Astfel, se poate distinge o categorie de site-uri personale, ai căror autori își asumă identitatea și care exprimă o viziune și o agendă de extremă dreapta personală. O a doua categorie de site-uri este reprezentată de cele care aparțin unor organizații constituite legal. Se poate distinge de asemenea o categorie de site-uri a căror apartenență este atribuită unor grupări informale. Dintre site-urile monitorizate, cele care aparțin unor grupuri, formal sau informal constituite, care aleg să disemineze în mod sistematic mesaje extremiste, sunt predominante în mediul online. Acest aspect nu este însă un argument în favoarea ignorării site-urilor personale, întrucât în unele cazuri autorii acestora beneficiază de notorietate, inclusiv în rândul publicului larg. Pagina de internet a lui Ion Coja, fost conferențiar universitar la Facultatea de Litere a Universității din București, care se autodeclară un „campion al negării Holocaustului din România”, se distinge nu doar prin negaționismul și antisemitismul virulent, ci și prin afluența de reacții din partea cititorilor. Rubrica de comentarii prezintă pe acest site găzduiește adesea dezbateri ce reunesc zeci de mesaje, semnificativ mai multe decât pe orice alt site monitorizat. Acest lucru este cu atât mai important cu cât monitorizarea arată că, în general, gradul de participare din partea cititorilor prin intermediul rubricilor de comentarii este foarte scăzut.

Asociația „Totul pentru Țară”, Fundația „Profesor George Manu”, Asociația „Prezent” și organizația Noua Dreaptă sunt principalele organizații constituite legal care gestionează site-uri cu un conținut actualizat constant. Menționăm separat clusterul format din Partidul „Totul pentru Țară”, Fundația „Ion Gavrilă Ogoranu”, cotidianul online „Buciumul”, editura „Sânziana” și magazinul online „Librăria Naționalistă”¹, care constituie un exemplu relevant pentru modul în care adepții extremei drepte au construit o structură formată din entități specializate ce lucrează pentru un scop comun, structură la care se adaugă blogurile personale ale membrilor acestor entități. Împreună creează o rețea online ce reușește să propage o anumită idee sau să mențină un anumit subiect în atenția audienței online cu un impact mult mai mare decât cel al unui site izolat.

În plus, spre deosebire de paginile de internet personale sau ale unor grupări informale, cele care aparțin organizațiilor amintite anterior se disting prin anunțuri regulate privind activitățile offline pe care le organizează sau promovează. Detalii despre comemorări, proteste, tabere sau conferințe sunt popularizate din

¹ S-a constatat existența mai multor magazine online care aparțin extremei drepte. Atât membrii organizației Noua Dreaptă, cât și ai Asociației „Totul pentru Țară” comercializează produse prin intermediul propriilor magazine.

timp, astfel încât eventualii adepți să poată participa. De asemenea, evenimentele respective sunt relatate pe larg după ce au loc, descrierea lor fiind completată de fotografii sau clipuri video încărcate pe portalul media Youtube.com. Modul în care s-a reflectat pe site-urile monitorizate participarea extremiștilor de dreapta la protestele împotriva proiectului minier de la Roșia Montană este ilustrativ în acest sens. Pe paginile de internet analizate s-au lansat apeluri la participare către public și s-au diseminat mesaje legate de intenția autorilor acestor site-uri de a fi prezenți în stradă. Publicul țintă era vag definit, astfel încât nu se poate stabili în mod plauzibil dacă apelurile la participare erau adresate doar adepților extremei drepte sau unor categorii mai largi de persoane. Ulterior, relatările despre participarea la protest au fost de regulă însoțite de fotografii făcute de adepții extremei drepte, dar și de înregistrări video surprinse de canalele de televiziune.

Cele mai multe dintre aceste activități offline au un caracter repetitiv, fiind strâns legate de date calendaristice cu o semnificație aparte pentru adepții legionarismului. Comemorările și conferințele în care se evocă personalitatea liderilor sau a mentorilor extremiștilor de dreapta sunt de departe cele mai frecvente și reunesc participanți din grupări extremiste diverse. Deși domeniul public sau propriile sedii reprezintă principalele spații unde organizațiile analizate își desfășoară activitățile publice, au existat cazuri în care manifestările extremiste au fost găzduite de biblioteci publice, librării sau chiar colegii.¹ Astfel, se poate constata o încercare din partea respectivelor organizații de a depăși limitele unui statut periferic și de a-și face simțită prezența în puncte de interes central ale comunității.

O altă trăsătură în funcție de care pot fi clasificate site-urile monitorizate se referă la gradul în care acestea își asumă conținutul postat. O parte din paginile de internet monitorizate conțin în mod predominant mesaje redactate de deținătorii acestor site-uri sau de către adepții lor. Există însă și site-uri de tip portal² care, pe lângă textele redactate de propriul colectiv de autori, reunesc mesaje de extremă dreapta colectate din multiple surse externe. Luând în considerare aceste aspecte, se poate constata că, în timp ce cooperarea sub forma preluării sau partajării de conținut între site-urile din aceeași categorie este sporadică, există un schimb de mesaje pe orizontală între site-urile de tip portal și cele cu conținut personal.

Manifestarea unor comportamente coordonate între actorii extremei drepte, deși are un caracter ocazional, este relevantă pentru înțelegerea modului în care aceștia acționează în momente percepute drept cruciale pentru continuitatea Mișcării Legionare: comemorările liderilor istorici, protestele împotriva retragerii titlului de cetățean de onoare acordat post-mortem lui Valeriu Gafencu, obiectiile la adresa inițiativei legislative prin care se urmărește incriminarea legionarismului sau denunțarea unei conferințe în care s-a relevat angajamentul legionar al lui Ion Gavrilă Ogoranu, considerat de corifeii legionarilor, dar și de o parte a marelui public, drept simbol al rezistenței anticomuniste din România.

Elementul comun al acestor teme este reprezentat de faptul că ele sunt esențiale pentru construcția identitară a grupurilor de extremă dreapta și pentru

1 Pe 23 mai 2013, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj a găzduit conferința „Suferință și demnitate – repere ale identității românești”, organizată de Fundația „Ion Gavrilă Ogoranu”, ocazie cu care s-au expus și s-au vândut lucrări legionare; în iunie, 2012, la Biblioteca Județeană „Astra” din Sibiu, aceeași organizație, împreună cu Fundația George Manu, au organizat o seară omagială dedicată lui Radu Gyr, comandant legionar; în noiembrie, 2011, Fundația Ogoranu, conform propriului site, a organizat la Colegiul „Emil Racoviță”, împreună cu Inspectoratul Școlar din Brașov, o conferință dedicată rezistenței anticomuniste în cadrul căreia a fost elogiată Mișcarea Legionară; librăria Sophia din București a găzduit numeroase lansări de cărți prin care se încearcă reabilitarea Mișcării Legionare.

2 Este cazul site-urilor www.frontpress.ro și www.nationalisti.ro

menținerea unei aparențe de legalitate în ceea ce privește activitățile acestora.¹ Comportamentele coordonate s-au materializat fie printr-o activitate intensă de promovare a acelorași mesaje care le susțineau cauza, preluate și partajate de multiple site-uri care au făcut obiectul acestei monitorizări, cu menționarea sursei, fie prin activități organizate offline în urma colaborării mai multor grupări extremiste.

De altfel, monitorizarea a arătat că adepții extremei drepte utilizează strategii de disimulare, atunci când interesele lor coincid cu cele ale unui public mai larg și, mai ales, în cazurile în care această strategie le permite accesul la dezbaterea publică. Protestul organizat pe 30 mai 2013 în Piața Victoriei, simultan cu ședința Consiliului Local de la Târgu Ocna, în care urma să se discute retragerea titlului de onoare acordat post-mortem lui Valeriu Gafencu, este reprezentativ atât pentru capacitatea de coordonare a extremiștilor de dreapta, cât și pentru strategiile de disimulare utilizate de către aceștia. Ceea ce atrage atenția în acest caz este că, în mod coordonat, grupările de extremă dreapta participante au anunțat în mediul online organizarea protestului, specificând că singurele simboluri admise sunt steagul României, crucea și poza lui Valeriu Gafencu. Desfășurarea protestului, care a reunit adepți variați ai extremei drepte, în deplină concordanță cu anunțul diseminat online privind simbolurile acceptate, este explicabilă, dacă luăm în considerare interesul larg de care s-a bucurat cazul Gafencu la nivelul întregii societăți. Din moment ce tema prezenta interes pentru o categorie mai largă de actori decât cea a extremiștilor de dreapta, abandonarea utilizării unor simboluri fasciste, omniprezente în manifestațiile anterioare, a fost rezultatul unui calcul rațional: protestul s-ar fi bucurat de o legitimitate crescută datorită susținătorilor din afara orizontului de extremă dreapta, iar utilizarea simbolisticii fasciste i-ar fi determinat pe aceștia să se disocieze de pledoaria în favoarea lui Gafencu.

Participarea extremiștilor de dreapta la protestele împotriva proiectului de exploatare de la Roșia Montană este edificatoare pentru tipul de strategie folosit, atunci când adepții extremei drepte caută accesul în dezbaterea publică prin așa-numita „satelitizare” a unui eveniment public major. Deși prezenți la mitinguri, membrii Fundației „Ion Gavrilă Ogoranu” și ai Partidului Totul pentru Țară nu și-au făcut cunoscută identitatea și au evitat expunerea simbolurilor legionare pe care le utilizează de regulă. În consecință, lui Florin Dobrescu, președinte executiv al Partidului Totul pentru Țară, i-a fost acordată posibilitatea unei intervenții telefonice în cadrul emisiunii „În vizor”, difuzate de postul Litoral TV pe 18 octombrie, acesta fiind prezentat drept „activist ecologist”. De altfel, s-au înregistrat mai multe situații în care adepții extremismului de dreapta, grație unor tehnici de disimulare, au reușit să intre în dialog cu instituții ale statului.² *Post factum*, aceste ocazii sunt

¹ Deși nu a făcut obiectul monitorizării care se află la baza acestui studiu, judecarea lui Grigore Oprea în anul 2003 pentru propagandă naționalist-șovină și răspândirea de simboluri fasciste este emblematică pentru situațiile care determină comportamente coordonate ale extremiștilor de dreapta. Șerban Suru (șeful Mișcării Legionare), Ion Coja, Tudor Ionescu (președintele organizației Noua Dreaptă), Costel Condurache (președintele Asociației Prezent), precum și membri ai Partidului pentru Patrie (devenit astăzi Totul pentru Țară) au acționat ca martori sau susținători în favoarea lui Grigore Oprea. Ce a determinat această reacție de solidaritate a fost miza procesului respectiv, așa cum au înțeles-o adepții extremei drepte conform mesajelor exprimate după ce Grigore Oprea a fost achitat: recunoașterea de către instanță a legalității Mișcării Legionare. Aceeași miză l-a determinat pe Șerban Suru să intervină în procesul de dizolvare a Partidului Totul pentru Țară care s-a încheiat în iunie, 2013 printr-o decizie juridică favorabilă partidului.

² Membrii Fundației „Ion Gavrilă Ogoranu” au indus de mai multe ori în eroare reprezentanți ai statului, dialogând cu aceștia în calitate de membri legitimi ai societății civile. Pe 27 septembrie, 2013, Alexandru Costache, în calitate de reprezentant al Fundației „Ion Gavrilă Ogoranu”, împreună cu alți protestatari, a participat la o dezbatere organizată în sediul prefecturii din Brașov, la care au participat și șapte parlamentari. Similar, pe 18 decembrie 2013, Florin Dobrescu, Ioana Dobrescu și Florian Cristache, membri ai fundației și ai Partidului Totul pentru Țară, au participat la o masă rotundă organizată la Parlament de către deputatul Dan Cristian Popescu, dedicată unor inițiative legislative privind studierea istoriei totalitarismului în licee și înființarea unui muzeu al istoriei totalitarismului în România.

atent documentate și apoi introduse de extremiști înapoi în discursul online pentru a clama recunoașterea de către autorități și, deci, legalitatea organizației înseși.

În urma monitorizării s-a constatat, de asemenea, că situațiile în care extrema dreaptă a reușit să își insereze mesajele în dezbaterile publice au coincis de regulă cu dezbaterile dominate de discursuri anticomuniste sau cu cele privind conservarea valorilor național-creștine. În unele cazuri, evenimente actuale care au provocat reacții critice din partea autorilor site-urilor extremiste au determinat reacții similare și în rândul unor persoane cu un grad ridicat de notorietate¹, care datorită vizibilității de care beneficiază, au avansat subiectul în dezbaterile publice, oferind astfel publicului larg acces la mesajele periferice, specifice discursului de extremă dreapta.²

Practicile de boicotare a unor evenimente publice cu vizibilitate crescută au constituit o altă metodă prin care extrema dreaptă a reușit să obțină acces în dezbaterile publice. Protestul anti-gay organizat în luna februarie 2013 la Muzeul Țăranului Român constituie cel mai relevant exemplu în acest sens. Adepții extremei drepte au reușit să intre în dialog cu reprezentanți ai statului, membri ai comunității academice, ONG-uri cu o vizibilitate crescută și să fie reflectați în mass-media. În același timp, comportamentul ambiguu al instituțiilor statului față de adepții declarați ai extremismului de dreapta a oferit de asemenea oportunitatea ca aceștia să participe la dezbaterile publice. Mitingurile organizate de Șerban Suru și gruparea Mișcarea Legionară pe 10 și 17 noiembrie 2013, cu ocazia cărora a fost promovată explicit ideologia legionară³ și a fost criticată inițiativa unor parlamentari de a consolida legislația antifascistă, au fost autorizate de către Primăria Municipiului București. Chiar și după ce au existat reacții critice din partea societății civile privind aprobarea acestor manifestări, primăria a autorizat o altă manifestare explicit legionară, organizată de aceeași grupare, cu ocazia zilei naționale a României.

1 Demersurile Institutului „Elie Wiesel” de a fi retrase titlurile de cetățean de onoare acordate lui Valeriu Gafencu și Justin Pârvu sau proiecția la Muzeul Țăranului Român a unui film ce promova toleranța față de minoritățile sexuale constituie exemple în acest sens.

2 Reconstituirea sumară a cazului Gafencu relevă următorul mecanism: Asociația „Prezent”, formată din susținători ai Mișcării Legionare, obține acordarea titlului onorific de către autorități lui Valeriu Gafencu, membru al Mișcării Legionare; Institutul „Elie Wiesel” solicită reconsiderarea acestei decizii; reprezentanții extremei drepte inițiază un memoriu de susținere a titlului onorific, memoriu care obține adesiunea unor lideri de opinie și personalități cunoscute pentru criticile aduse regimului comunist (Dan Puric, actor, Lucia Hossu-Longin, om de televiziune, Marcel Petrișor, președinte al Federației Române a Foștilor Deținuți Politici Luptători Anticomuniști), iar acestora li se adaugă alte personalități (Radu Tudor, jurnalist, Lucian Bolcaș, politician, Radu Ciuceanu, președinte al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, Gheorghe Buzatu, istoric negaționist al Holocaustului din România, Octavian Bjoza, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici etc.) care avansează tema și o parte din mesajele inițiale în dezbaterile publice principale. De asemenea, conferința despre angajamentul legionar al lui Ion Gavrilă Ogoranu, organizată de Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc și Institutul „Elie Wiesel” în luna aprilie a acestui an a avut un deznodământ similar: scopul conferinței a fost deturnat de prezența membrilor unor organizații de extremă dreapta, site-urile extremiste au relatat pe larg evenimentul, iar Lucia Hossu-Longin, atât în presa scrisă, cât și în cea audiovizuală, a criticat demersul celor două instituții, elogiindu-l pe Ion Gavrilă Ogoranu drept simbol al rezistenței anticomuniste.

3 Șerban Suru, în numele „Legiunii Arhanghelul Mihail”, cunoscută și cu denumirea de „Mișcarea Legionară”, a înaintat Primăriei Generale a Municipiului București o cerere care avea ca obiect aprobarea desfășurării unei adunări publice în zona Pieței Universității. Cererea respectivă a fost aprobată pe data de 08.11.2013, astfel încât mitingul, desfășurat conform planului organizatorilor, a promovat ideologia și simbolurile legionare sub forma sloganurilor, siglelor, dar și a uniformelor ce au constat în cămăși verzi cu centură și diagonală. Primăria a aprobat și desfășurarea de către respectiva grupare extremistă a unor acțiuni cu ocazia Zilei Naționale a României la Mormântul Ostașului Necunoscut și în Piața Universității în timpul cărora s-a utilizat recuzita simbolică legionară.

5. Concluzii

Din punct de vedere al organizării politice, resursele angajate în prezent de către extrema dreaptă din România, atât la nivelul mediului virtual cât și al realității fizice, sunt reduse. Deși acest spectru politic este populat în momentul actual de trei formațiuni - Partidul Totul pentru Țară, Partidul Noua Generație și Partidul România Mare – niciuna dintre acestea nu are forța suficientă pentru a se constitui într-un competitor electoral cu șanse de succes, așa cum demonstrează alegerile parlamentare și locale din ultimii 8 ani. Cu toate acestea, se manifestă pe termen mediu voința unor grupări extremiste, mai mult sau mai puțin formal constituite, de a pune bazele unor noi proiecte politice. Noua Dreaptă a încercat fără succes în 2011 să înregistreze un partid politic, Șerban Suru, auto-intitulat lider al Mișcării Legionare, anunță de câțiva ani crearea partidului legionar Legiunea Creștină, Ion Coja a pus în 2012 bazele unui proiect de selecție a candidaților pentru alegerile electorale din acel an intitulat „Lista Națională”, iar pe site-ul asociației ortodoxist-legionare „Rost” a fost anunțată crearea unui partid intitulat Forumul Alternativa Creștină pentru România.

Lipsa unei capacități de organizare electorală a acestor forțe politice nu indică însă absența, în România, a pericolului reprezentat de extrema dreaptă. La nivelul societății civile, acest vacuum electoral este compensat de activitatea unor organizații care au obținut personalitate juridică, prezentându-se ca organizații neguvernamentale, deși promovează pe spațiul public o agendă legionară. Pericolul este cu atât mai mare pentru publicul neavizat, căruia i se descrie astfel o situație departe de adevăr, menită, pe de o parte, să permită inserarea extremei drepte în rândul societății civile legitime, iar pe de altă parte, să ofere acces acestor organizații la finanțare publică prin formularul 230 de redirectionare a 2% din impozitul pe venit.

Mai mult, acțiunile prin care persoane cu un grad ridicat de notorietate avansează, în dezbaterea publică, în mod conștient sau inconștient, teme specifice extremei drepte, constituie de asemenea un element ce ar putea contribui în viitor la ascensiunea politică a extremiștilor de dreapta. Totodată, sondaje de opinie recente indică faptul că atitudinile valorificate în mod tradițional de către extrema dreaptă, precum intoleranța, xenofobia și antisemitismul, sunt prezente la nivelul populației în proporții îngrijorătoare.¹ De altfel, în rândul tinerilor, care sunt mai activi în ceea ce privește accesarea mediului online, aceste atitudini sunt mult mai accentuate.²

Grupările de extremă dreapta constituite legal sunt suficient de organizate pentru a se implica frecvent în acțiuni ce presupun costuri financiare. Cazul organizației Noua Dreaptă, care întreține relații cu formațiuni similare din străinătate, își finanțează vizitele peste hotare și dispune de o rețea de filiale, inclusiv în străinătate, se remarcă din punct de vedere al capacității de organizare.

În ciuda faptului că actorii de extremă dreapta sunt dispuși să dedice eforturi financiare anumitor activități, structura și elementele vizuale ale site-urilor monitorizate demonstrează un grad de sofisticare redus al resurselor online puse la dispoziție de către extremiștii de dreapta. Deși acestea oferă posibilități de interacțiune cu publicul, rubricile de tip forum nu contribuie la apariția unor dezbateri între adepți sau între adepți și alte tipuri de cititori. De asemenea, în ciuda existenței unor mijloace de cooptare a potențialilor partizani – cereri de adeziune sau lansări

¹ Vezi sondajul de opinie CNCD, „Percepții și atitudini privind discriminarea – 2013”, decembrie 2013

² Gabriel Bădescu et. al., *Implicarea civică și politică a tinerilor*, Constanța: Editura Dobrogea, 2010, pp. 16-17

de apeluri pentru cei interesați să își publice textele – nu se remarcă preocupări sistematice sau strategii online elaborate de atragere a publicului.

Accesul la publicul larg și la dezbateră publică principală este urmărit de adepții extremei drepte prin intermediul unor strategii de „satelitizare”, atunci când un curent de opinii împărtășit de către o categorie socială mai amplă sau de către persoane cu notorietate este congruent cu agenda extremistă. Disimularea și refuzul de a-și declina identitatea oferă în aceste situații oportunitatea de camuflare a extremiștilor printre membrii unui public larg și de participare la dezbateră publică fără a fi excluși. În ceea ce privește relația cu instituțiile oficiale, se remarcă faptul că, în unele cazuri, organizațiile în cauză și-au formulat o strategie deliberată de asumare a identității legionare în cazul dialogului cu reprezentanții statului. Acest aspect poate fi explicat prin dorința adepților legionarismului de a obține autoritățile publice cu prezența lor și de a deveni treptat o parte a realității acceptabile. Totodată, utilizarea de către extremiștii de dreapta a unor organizații neguvernamentale pentru a-și atribui un statut aparent legitim reprezintă o strategie eficientă prin care aceștia reușesc să inducă în eroare publicul neavizat.

Această tactică a avut succes îndeosebi în cazul unor practici prin care grupurile de extremă dreapta au instrumentalizat memoria rezistenței anticomuniste și au încercat astfel să insereze ideile și valorile legionare într-un cadru legitim de dezbateră. Recursul la victimele opresiunii regimului comunist din România și la unii membri ai rezistenței anticomuniste înarmate nu sugerează doar existența unor puternice convingeri anticomuniste. În condițiile în care perspectiva istorică dominantă recunoaște caracterul rasist, xenofob sau antisemit al Mișcării Legionare, dar ridică în mod nediferențiat la rang de eroi pe cei care s-au opus regimului totalitar comunist din România, în ciuda faptului că o parte dintre aceștia au fost adepți ai legionarismului și membri ai Mișcării Legionare, publicul larg poate fi vulnerabil la încercările de manipulare a trecutului de către extrema dreaptă. Astfel, apelul adepților extremismului de dreapta la memoria rezistenței anticomuniste poate fi interpretat ca o metodă insidioasă de reabilitare a Mișcării Legionare și de legitimare a propriilor poziții.

De altfel, așa cum s-a ilustrat deja, această strategie s-a dovedit eficientă și, în unele cazuri, reprezentanții unor instituții oficiale și o parte a publicului larg au fost convinși să accepte sau să adopte pozițiile exprimate de adepții extremismului de dreapta. Mai mult, incoerența de care unele autorități publice dau dovadă în sancționarea activităților legionare și interpretarea defectuoasă a legislației care incriminează promovarea ideilor rasiste, antisemite, xenofobe și fasciste au creat un spațiu de manevră generos pentru extremiștii de dreapta, oferind acestora posibilitatea de a se manifesta liber. În conformitate cu aceste observații, existența unor condiții permissive pentru promovarea unei agende extreme și a unui spațiu politic marcat de o neîncredere majoră se pot dovedi nefaste pentru parcursul democratic al României și pot constitui premise favorabile consolidării unor forțe politice de extremă dreapta.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate:

CARTER, Elisabeth, *The Extreme Right in Western Europe: Success or Failure*, Manchester: Manchester University Press, 2005.

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, Institutul Român pentru Evaluare și Strategie, *Percepții și atitudini privind discriminarea – 2013. Raport de cercetare*, <http://www.cncd.org.ro/files/file/Sondaj%20de%20opinie%20CNCD%202013.pdf>.

BĂDESCU, Gabriel, COMȘA, Mircea, GHEORGHITĂ, Andrei, STĂNUȘ, Cristina, TUFÎȘ, Claudiu, *Implicarea civică și politică a tinerilor*, Constanța: Editura Dobrogea, 2010.

Pagini web:

<http://foaienationala.ro>

<http://www.frontpress.ro>

<http://ioncoja.ro>

<http://www.totul-pentru-tara.ro>

<http://deveghepatriei.wordpress.com>

<http://www.nationalisti.ro>

Instituții politice românești și uzanțe publice

Aristide Cioabă, Constantin Nica (coordonatori) – SISTEMUL POLITIC DIN ROMÂNIA – Actori, Instituții, Provocări]

Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2014, 817 p.

Recent la *Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale* al Academiei Române a fost publicat un volum consistent care tratează sistemul politic românesc în ansamblul său. Volumul cuprinde studii ale cercetătorilor din cadrul Departamentului de filosofie politică al institutului amintit dar și ale unor colaboratori care definesc aspecte ale politicii românești dar și concepte care includ forme instituționalizate de manifestare sau de acțiune politică în cadrul sistemului politic. Prin aparatul conceptual și inventarul de cercetare propus de autori este prezentat cititorilor modelul toeretic explicativ propriu abordărilor sistemice comparative și structural funcțioanliste. Astfel lucrarea descrie sistematic variabilele cauzale complexe asupra deciziei politice la nivelul centrului decizional și diferitele acțiuni ale indivizilor care compun societatea politică.

În debutul volumului cercetătoarei *Constantin Nica, Bogdan M. Popescu, Lorena Stuparu* prezintă elementele structurării doctrinare și organizaționale din interiorul partidelor politice și dimensiunea reconfigurării pluralismului politic și social după căderea regimului comunist din România. Elemente precum: *antecedentele istorice ale legitimității, cultura politică, fizionomia societății civile, sistemul electoral* sunt tratate erudit și complex într-o manieră profesională în prima parte a lucrării. Încercarea de a explica mecanismele, prin intermediul cărora funcționează societatea, se fundamentează și pe baza modelelor

de comportament și atitudinile celor care sunt guvernați. Tot partea întâi sunt prezentate opțiunile făcute de către clasa politică în planul construcției instituționale precum și îndeplinirea rolurilor de actori politici și strategici în condițiile tranziției.

Partea a doua este rezervată analizei rolurilor specifice ale instituțiilor puterii și administrației publice. Instituții politice precum: *parlamentul, guvernul, puterea judecătorească, curtea constituțională* sunt analizate din prisma competențelor formal-normative și sub aspectul contribuțiilor efective. Aristide Cioabă este cel care se ocupă de cercetarea conceptelor politice și a interdependențelor pe care le presupune un sistem politic. Investigația cercetătorului abordează fenomenul angajării răspunderii politice dar și fenomenul ordonanțelor de urgență pe care guvernele le-au dat cu mare dezinvoltură. Autorul celei de de-a doua părți din volum prezintă și rezultatele exercitării funcției decizional-legislative a parlamentului. Prin urmare conținutul studiului publicat de Aristide Cioabă definește eficiența funcției legislative care trebuie eveluată în corelație cu inițiativa guvernelor și reflectată în eficiența sau ineficiența în reglarea mecanismelor societății

A treia parte a volumului este centrată pe studiul clasei politice și pe cerințele guvernării democratice. Autorul configurează în cadrul studiului o nouă perspectivă asupra securității internaționale după dispariția URSS și dezechilibrul

geopolitic care a survenit în urma acestui eveniment. Abordarea este fundamentată pe studii și volume semnate de *Waker Connor*, *Maurice Duverger*, *Stanley Hoffman* sau *Ole Waever* și evidențiază orientările doctrinare ale clasei politice românești postdecembriste.

Demersul descrie și preocupările cercetătorilor intereși de studiile elitei politice care se instalează la pârghiile guvernării după 1990. Autorul prezintă trei doctrine politice ale Uniunii Europene care fundamentează principiile politicilor românești. Tratatul de la Lisabona este prezentat între două doctrine constitutive Europa Federală în raport cu Europa Multinațională. Contextul evoluției politicii românești se centrează pe baza parcursului european care a constituit un *itinerar* dificil de urmat de către elita politică românească.

Partea a patra este dedicată descrierii sistemului politic românesc și noilor sale provocări în contextul semiprezidențialismului, a suveranității naționale și a integrării în Uniunea Europeană în care România este parte din 2007. *Gabriela Tănăsescu* ne prezintă o viziune proprie despre reformarea Constituției României, legea fundamentală foarte des discutată ca având multiple carențe de concept și că nu ar reflecta realitățile politico-sociale. *Gheorghe Ciascai*, colaborator în partea a patra a volumului, este autorul unui studiu despre doctrinele și strategiile de securitate în epoca postmodernă a Uniunii. Studiul se axează pe două concepții posibile despre securitate și integrare. O primă abordare ar fi cea a securității europene care încearcă să se conserve în raport cu securitatea postmodernă care se impune în noua realitate internațională. Autorul analizează în cadrul studiului două filosofii și două concepții distincte de securitate. Un tip de filosofie politică agregată de sistemul american materializat în *power politics* descrie că politica externă și de securitate trebuie să se identifice prin putere și prestigiu. Uniunea Europeană, în schimb, se bazează pe o concepție *neo funcționalistă* care presupune importanța organizațiilor în

detrimentul acțiunii singulare a statelor membre.

Ruxandra Iordache completează volumul cu un studiu ce tratează subiectul strategiei decizionale în Uniunea Europeană, cazul Cadrului Financiar Multianual 2014-2020 precum și condițiile în care a apărut această doctrină. În administrația europeană existau două imperative strategice de politică externă: problema extinderii NATO, problemele cauzate de rezolvarea conflictelor balcanice precum și relațiile cu Moscova și fondurile uriașe pe care le presupunea acest tip de doctrină. Studiul prezintă și o scurtă analiză a contribuției României la constituirea acestui organism european dar și raporturile dintre Consiliul Uniunii și Parlamentul European. Autoarea tratează efectele globalizării asupra sistemului financiar european și descrie modul în care deconstrucția lumii este generată de globalizare și de extinderea societății de consum. Concluzia studiului este aceea că globalizarea constituie un pericol la adresa securității sistemului internațional dacă acesta nu se va adapta la imperativele globalizării.

Cele patru părți ale lucrării adusă în discuție de această recenzie dezvoltă teme riguroase de discuție și dezbate care se adresează spațiului public și întregului copr social ce poate participa și decide în cazul sistemului politic și al provocărilor viitorului, așa cum precizează autorii studiilor incluse. Volumul prezentat de noi în paginile prestigioasei reviste *Sfera Politicii* oferă o bogată informație de specialitate pentru studenți, masteranzi și doctoranzi constituindu-se într-o sursă excelentă și pertinentă de informare pentru cei care doresc să aprofundeze domeniul științelor politice, relațiilor internaționale sau al instituțiilor și sistemelor politice contemporane.

Enache Tușa

[„Ovidius” University, Constanța]

Index de Autori

Ioana Valeria Alexe – este lector universitar doctor, Universitatea Hyperion din București și este autoarea a numeroase articole de specialitate în domeniul comunicării politice și electorale.

Dorina Bucur este doctor în Științe Politice, Școala Doctorală în Științe Politice, Universitatea București (2012); masterat interdisciplinar în cadrul Agence Universitaire de la Francophonie, Ecole Doctorale Francophone en Sciences Sociales Europe Centrale et Orientale (2007), București; masterat în Relații Internaționale (2006) și licențiată în Știință Politică (2004) la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București.

Raluca Buturoiu is a PhD Candidate, Doctoral School of Communication, National University of Political Studies and Public Administration, Bucharest, Romania. She holds a BA degree in International Relations and European Studies (University of Bucharest, Faculty of Letters) and two MA degrees – one in Audiovisual Communication and one in Managerial Communication and Human Resources (National University of Political Studies and Public Administration, Faculty of Communication and Public Relations). Her main academic interests include: communication studies at the EU level, framing studies, public opinion studies.

Adrian-Cosmin Canae este masterand al Facultății de Științe Politice – Studii de Securitate și Apărare în cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, și licențiat în Științe Politice (2013), Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”.

Alexandru Climescu este cercetător în cadrul Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” și doctorand al Facultății de Științe Politice, Universitatea din București. Publicații recente: *Munca obligatorie a evreilor din România. Documente*, Iași: Polirom 2013 (coautor); *Mapping Public Memory: Counterpublics, the State and the Holocaust in Romania* în „Holocaust. Studii și Cercetări”, vol V, nr. 1 (6)/2013.

Claudia Gilia este doctor în drept, conferențiar univ. dr., Universitatea „Valahia” din Târgoviște, Facultatea de Drept și Științe Administrative. Este autoarea lucrărilor: „Sisteme și proceduri electorale”, „Teoria statului de drept”, „Sisteme politico-administrative europene”, „Manual de drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc”, „Puterile regionale și locale în Uniunea Europeană”. Autoarea a publicat peste 70 de articole și studii în țară și străinătate.

Florin Grecu este Lector univ. dr., Universitatea Hyperion din București.

Marius Hriscu a absolvit Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași în anul 2004. În anul 2010 a susținut teza de doctorat în cadrul aceleiași facultăți. A publicat numeroase studii și articole în reviste de specialitate și cărți în special în domeniul istoriei contemporane. Din anul 2011, Domnul Marius Hriscu este Lector univ.dr. la Facultatea de Științe ale Comunicării din cadrul Universității „Apollonia” din Iași, în același timp ocupând și funcția de Secretar Științific al facultății amintite mai sus.

Dan Mihalache este Lector univ. dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București.

Anca Simitopol a obținut diploma de doctor în Științe Politice de la Universitatea din Ottawa, Canada (2012); are o diplomă de masterat în Teorie Politică și Politică Comparată, de la Institutul de Științe Politice, Universitatea din București (2006); și este licențiată în Științe Politice, la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București (2004). Între 2008 și 2012 a fost asistent universitar la Departamentul de Științe Politice, Universitatea din Ottawa. În prezent este traducător de literatură de specialitate în domeniul Științelor Sociale și Umaniste.

Anca Tudorancea (Ciuciu) este cercetător în istorie la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România și lector asociat la Centrul Goldstein Goren – Universitatea București. Publicații recente: *Coduri vizuale. Evreii din București (1881-1941)*, (teza de doctorat), București, Hasefer, 2013; *Istории si imagini din Bucureștiul evreiesc*, Felicia Waldman, Anca Ciuciu, București, Noi Media Print, 2011; *Ațiunea Credinciosul. Șef Rabinul dr. Moses Rosen și comunitatea evreiască în arhivele CN SAS*, București, Hasefer, 2008.

Enache Tușa este lector univ. Dr., la Universitatea Ovidius din Constanța.

Ilarion Țiu este Lect. univ. dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „D. Cantemir”. Apariții editoriale recente: Ilarion Țiu, *Istoria Mișcării legionare. 1944-1968* (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2012); Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu*, Vol. I-II (București: Editura Adevărul Holding, 2012-2013).

SUMMARY

European Elections

Dan Mihalache	
<i>The european parliamentary elections in Romania.</i>	
<i>Communication and political marketing in 2014 campaign</i>	3
Adrian-Cosmin Canae	
<i>Romania and European elections,</i>	
<i>between indifference and hopes – May 2014</i>	13
Enache Tuşa	
<i>Europenism şi alegeri europarlamentare în spaţiul public românesc</i>	23
Claudia Gilia	
<i>France's National Front – the surprise in European elections of 2014?</i>	35
Raluca Buturoiu	
<i>Every Comment Counts. The 2014 EP Elections in Romania on Facebook</i>	46

Varia

Ioana Valeria Alexe	
<i>Establishment and development political and electoral marketing</i>	56
Anca Simitopol	
<i>The European Union Project of Claude-Henri de Saint-Simon:</i>	
<i>between Utopian Imagination and Technocratic Reality</i>	66
Florin Grecu	
<i>The Romanian Social Democratic Party versus the authoritarian monarchy</i>	76
Dorina Bucur	
<i>Education unions - pressure groups in Romania? 1990-2004</i>	87
Marius Hriscu	
<i>International organisations involved in combating terrorism</i>	94

Document

Ilarion Țiu	
<i>The payment of external loan, the last Ceausescu's grandiose project</i>	101

Antisemitism, rasism, xenofobie

Anca Tudorancea (Ciuciu)	
<i>Ethics and Esthetics in Holocaust Images. Case study: the Iaşi Pogrom</i>	108
Alexandru Climescu	
<i>Online Right-wing Extremism in Romania</i>	116

Review

<i>Romanian political institutions and public practice (Enache Tuşa)</i>	131
Aristide Cioabă, Constantin Nica (coordonatori) – <i>SISTEMUL POLITIC DIN ROMÂNIA – Actori,</i>	
<i>Instituţii, Provocări</i>	

Index of authors	133
-------------------------------	-----

Summary	135
----------------------	-----

European Elections

„Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicaţiilor din România la numărul 4165.
Textele vor fi trimise redacţiei. Deciziile privind publicarea sunt luate de către echipa editorială.
Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al redacţiei „Sfera Politicii”.
Reproducerea textelor în alte condiţii constituie o infracţiune şi se pedepseşte conform
legilor în vigoare.

